

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH
INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

ZAGADNIENIA
INFORMACJI
NAUKOWEJ

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ

I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH

UNIwersytetu warszawskiego

**ZAGADNIENIA
INFORMACJI NAUKOWEJ**

WARSZAWA 2007

NR 2 (90)

RADA REDAKCYJNA

Wiesław BABIK, Ewa BARTECZKO, Marcin DRZEWIECKI (Przewodniczący), Jerzy FRANKE, Halina GANIŃSKA, Ewa KOBIERSKA-MACIUSZKO, Mieczysław MURASZKIEWICZ, Hanna POPOWSKA, Aleksander RADWAŃSKI, Jadwiga SADOWSKA, Marta SKALSKA-ZLAT, Mieczysław SZYSZKO, Jan WOŁOSZ, Jadwiga WOŹNIAK-KASPEREK, Elżbieta Barbara ZYBERT

REDAKCJA

Bożenna BOJAR, redaktor naczelny
Zina JARMOSZUK (email: kj@sferia.net), sekretarz redakcji

Recenzent numeru

Jadwiga Sadowska

Tłumaczenie tekstów

Małgorzata Kisilowska

Korekta

Jadwiga Krężlewicz

PL ISSN 0324-8194

Dyrektor

Janusz Nowicki

Zawartość tego czasopisma jest dokumentowana m.in. w „Library and Information Science Abstracts” oraz „Knowledge Organization”.

Adres Wydawnictwa:
ul. Konopczyńskiego 5/7
00-335 Warszawa
tel. 0-22 827-52-96

PRENUMERATA I SPRZEDAŻ

Dział Promocji i Kolportażu SBP
Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa, tel. 0-22 825-50-24

Wydawnictwo SBP - Warszawa 2007. Nakład 400 egz.

Ark. wyd. 10,5 Ark. druk. 9,5

Skład i łamanie: Krzysztof Brawiński

Druk i oprawa: Z.P. Poligrafia

ul. Smulikowskiego 6/8, 00-389 Warszawa

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

KSIĄŻKA W ŻYCIU I KULTURZE POLAKÓW - 50 LAT SERII Z BADAŃ NAD CZYTELNICTWEM

Renata Aleksandrowicz
Instytut Informacji Naukowej
i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

*Badania czytelnictwa, społeczna rola książki,
Instytut Książki i Czytelnictwa, seria wydawni-
cza Z badań nad czytelnictwem*

Seria wydawnicza *Z badań nad czytelnictwem* ukazuje się od 1956 roku pod patronatem Instytutu Książki i Czytelnictwa. W zamierzeniu redaktorów miał to być cykl publikujący „materiały i metodycznie gromadzone obserwacje z dziedziny czytelnictwa dla wywołania dyskusji nad metodą i techniką tego typu prac badawczych.”¹ Charakter badań analizowanych w poszczególnych tomach serii był dość zróżnicowany pod względem przedmiotu badań, zasięgu terytorialnego, struktury społeczno-demograficznej respondentów czy metod i technik wykorzystanych do przeprowadzenia prac. Tematy tu prezentowane wpisują się w dwie podstawowe tradycje badawcze Instytutu Książki i Czytelnictwa: badań społecznego obiegu książki w Polsce oraz badań środowiskowych (czytelnictwa kobiet, młodzieży wiejskiej, mieszkańców miasteczek etc.).

Początki serii to okres, kiedy w społeczeństwie czytelnictwo książek było jedną z najważniejszych form aktywności kulturalnej. Jednocześnie coraz częściej przedmiotem analiz stawało się zjawisko kultury masowej, a pojęcie to zaczęło funkcjonować w literaturze naukowej i publicystyce. Dla badaczy czytelnictwa szczególnie interesujące stało się rozpatrywanie miejsca książki w tym nowym kontekście kulturowym.

Pierwszy tom serii *Czytelnictwo absolwentów szkół średnich* Marii Walentynowicz (1956) nie odzwierciedlał jeszcze tego typu tendencji. Był to bardzo zwięzły i konkretny raport o stanie czytelnictwa absolwentów szkół technicznych. Autorka przeprowadziła badania na niewielkiej próbie respondentów w wieku od 18 do 30 lat. Miały one jednak charakter wyłącznie diagnostyczny i brały pod uwagę materiały własne zebrane na terenie jednego miasta. Wyko-

¹ M. Walentynowicz: *Czytelnictwo absolwentów szkół technicznych*. Warszawa 1956, s. 3.

rzystano trzy podstawowe źródła wiedzy o czytelniku: samych czytelników (protokoły rozmów z 35 absolwentami), bibliotekarzy (protokoły rozmów z 12 bibliotekarzami, wypowiedzi pisemne) oraz dokumentację bibliotek (m.in. 100 kart czytelniczych absolwentów korzystających z bibliotek, dane statystyczne bibliotek), będącą sprawdzianem wiarygodności materiałów uzyskanych podczas rozmów. Autorka wskazała i zbadała dwa nurty czytelnictwa absolwentów: literaturę techniczną oraz literaturę piękną i ogólnokształcącą. Dokonała analizy badanych księgozbiorów i określiła rolę bibliotekarza w kształtowaniu młodego czytelnika.

W kolejnych tomach serii zaczęto coraz częściej wskazywać na wspomniane już wcześniej zjawiska kultury masowej, zarówno w tekstach dotyczących działalności bibliotek, jak i w raportach na temat czytelnictwa w różnych środowiskach.

KSIĄŻKA W DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK

W latach 60. zainteresowaniem redaktorów cyklu cieszyła się problematyka bibliotek, ich zbiorów, działalności i funkcji społecznej. Dotyczyło to zwłaszcza środowisk pozawielkomiejskich, w których biblioteki były głównym źródłem zaopatrzenia w literaturę. W 1961 roku Klara Siekierycz w pracy *Audiowizualna służba biblioteczna* (nr 4, 1961) podjęta istotne już wówczas zagadnienie środków audiowizualnych w polskich bibliotekach. Autorka próbowała pokazać miejsce takich materiałów i środków masowego przekazu w zbiorach i działalności bibliotecznej oraz ich wpływ na rozwój bądź ograniczenie zasięgu słowa drukowanego. Ten krótki, acz treściwy raport rejestrował stan posiadania i formy wykorzystania materiałów oraz urządzeń audiowizualnych, techniki ich gromadzenia, opracowania i udostępniania oraz współpracę z innymi ośrodkami tzw. oddziaływania audiowizualnego. Materiałem źródłowym w pracy były kwestionariusze ankiet, jakie Instytut Książki i Czytelnictwa skierował do bibliotek różnych stopni organizacyjnych w latach 1959-1960.

W dużo szerszym kontekście rozpatrywała czytelnictwo Jadwiga Kołodziejska, która była autorką kolejnego opracowania na ten temat, zatytułowanego *O roli biblioteki, książki i prasy* (nr 5, 1962). Były to wyniki szeroko zakrojonych badań przeprowadzonych przez Instytut Książki i Czytelnictwa w 1959 roku. Dość nietypowy, z dzisiejszej perspektywy, był sposób doboru próby i pozyskania materiału źródłowego. Kwestionariusz ankiety opublikowano bowiem na łamach ówczesnej prasy (18 czasopism i dzienników) i do opracowania zakwalifikowano ponad 10 000 odpowiedzi. Wyniki badań zostały zaprezentowane w osobnym wydawnictwie,² a omawiany tom był jego kontynuacją. Czytelnictwo książek przedstawiono tu na tle sposobów spędzania wolnego czasu, źródeł pozyskiwania książek i informacji o nich, a ponadto czytelnictwa prasy (najpoczytniejsze tytuły, tematyka lektur prasowych). Całość uzupełniono 55 tabelami ilustrującymi materiał źródłowy. Podsumowując wyniki badań, autorka stwierdziła m.in., że biblioteki publiczne były podstawową bazą zaopatrzenia w książki mieszkańców wsi i małych miast, natomiast w dużych miastach czytelnicy przede wszystkim kupowali książki, pożyczali je od znajomych i korzystali z usług wypożyczalni. Badaczka wskazała również na istotną rolę

² J. Kołodziejska: *Wstępne podsumowanie wyników ankiety czytelniczej IKiCz*. Warszawa 1959.

prasy i środków przekazu w popularyzacji literatury pięknej i popularnonaukowej oraz w uzyskiwaniu informacji o książce.

Następny w kolejności tom serii *Księgozbiór i czytelnicy biblioteki bałuckiej* (nr 6, 1964), opracowany przez Krystynę Kraśniewską i Barbarę Wilską, poświęcony był również zagadnieniom funkcjonowania i wykorzystania bibliotek. Praca została sporządzona na podstawie analitycznej dokumentacji bibliotecznej prowadzonej w latach 1956-1959 w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Łodzi na Bałutach. Tak wąski zasięg terytorialny badań oraz problematyka poruszona w książce (szczegółowa analiza księgozbioru z podziałem na beletrystykę, literaturę popularnonaukową i naukową, charakterystyka czytelników i ich aktywności itp.) wskazują na jej monograficzny charakter. Same autorki nie ukrywały zresztą, że praca była dla nich przede wszystkim sprawdzianem wykorzystanej techniki opracowania materiału, a wnioski merytoryczne uznały za drugoplanowe ze względu na szybką dezaktualizację wyników badań, które opublikowane zostały po pięciu latach od zakończenia prac.³

Problematyka bibliotek powróciła na łamy serii w książce Barbary Izdebskiej, Stanisława Siekierskiego i Klary Siekierycz *Funkcja księgozbiorów bibliotek gromadzkich* (No 9 1968). Zaprezentowano tu wyniki badań przeprowadzonych w latach 1957-1960 na zlecenie Instytutu Książki i Czytelnictwa. Ich celem była dokładna analiza księgozbiorów tzw. publicznych bibliotek powszechnych (w tym przypadku gromadzkich), a zwłaszcza ich funkcjonowania w określonych środowiskach społecznych. Szczególnie interesujące wydają się zastosowane metody uzyskania i zbierania materiału źródłowego. Otóż zdecydowano się na prowadzenie, pod nadzorem Instytutu, w wybranych bibliotekach specjalnej dokumentacji bibliotecznej, która miała być prowadzona. Podstawowymi dokumentami były analityczna karta książki i analityczna karta czytelnika, odpowiednio przystosowane do potrzeb badaczy: w karcie czytelnika zapisano dodatkowo nazwisko autora, skrócony tytuł książki oraz jej ocenę wystawioną przez czytelnika, na kartę książki wprowadzono natomiast dane umożliwiające charakterystykę społeczną czytelnika (np. zawód, wiek, płeć, wykształcenie) oraz ocenę przeczytanej książki.

Pozwalało to na wskazanie najpoczytniejszych książek w poszczególnych grupach odbiorców, określenie intensywności wykorzystania księgozbioru i porównanie tych wskaźników z cechami charakterystycznymi dla reprezentatywnych grup czytelników w poszczególnych wsiach oraz na scharakteryzowanie najintensywniej wykorzystywanej części księgozbiorów bibliotek gromadzkich etc.⁴ Niestety, nie udało się wykorzystać ocen książek, bowiem ich rejestracja w poszczególnych bibliotekach była zbyt zróżnicowana. W efekcie otrzymany materiał dokumentacyjny został podzielony na trzy zasadnicze części, dokumentację dotyczącą środowiska, czytelnika i księgozbioru. Troje autorów zajęło się trzema nurtami czytelnictwa w bibliotekach gromadzkich: literaturą piękną (S. Siekierski), literaturą popularnonaukową (K. Siekierycz) i literaturą dla dzieci (B. Izdebska). Dokonali oni pełnej charakterystyki czytelników poszczególnych typów literatury oraz analizy dotyczącej wykorzystania księgozbiorów bibliotek gromadzkich i popularności poszczególnych działów.

³ K. Kraśniewska, B. Wilska: *Księgozbiór i czytelnicy biblioteki bałuckiej*. Warszawa 1964, s.5.

⁴ S. Siekierski: *Literatura piękna*. [W:] B. Izdebska, S. Siekierski, K. Siekierycz: *Funkcja księgozbiorów bibliotek gromadzkich*. Warszawa 1968, s. 7.

Problemem uaktualniania i wykorzystania księgozbiorów bibliotek zajęli się Stanisław Siekierski i Janusz Ankudowicz w publikacji *Nowości w bibliotekach publicznych* (nr 12, 1970). Potrzeba takich badań pojawiła się po wprowadzeniu w 1957 r. decentralizacji zakupu książek dla bibliotek publicznych, a na Instytut Książki i Czytelnictwa spadł obowiązek systematycznego śledzenia realizacji nowych zasad uzupełniania zbiorów. Badania przeprowadzono w trzech etapach: 1957-1960, 1960-1963 i 1964-1967. W oparciu o „Przewodnik Bibliograficzny” sporządzano wykaz wszystkich wydanych w tym czasie publikacji beletrystycznych oraz wytypowanych książek naukowych i popularnonaukowych, następnie przeanalizowano wszystkie nowości w wyznaczonych bibliotekach na terenie całego kraju i porównano z przygotowanymi zestawami. Przedmiotem szczegółowych rozważań autorów omawianego opracowania był ostatni okres, a pozostałe służyły analizom porównawczym. Nie rezygnując z ukazania szczegółowego obrazu uzupełniania zbiorów i ich wykorzystania w latach 1964-1967, autorzy starali się sformułować również wnioski o charakterze ogólnym i bardziej uniwersalnym.⁵ Podkreślili nie tylko konieczność zwiększenia liczby nowości w bibliotekach, ale również podniesienia poziomu ich oferty, zwrócili uwagę na potrzebę czytelniczej edukacji najmłodszych i sformułowali odpowiednie wytyczne postępowania bibliotek.

Na temat bibliotek i czytelników w środowisku małomiasteczkowym pisała również Kazimiera Ziembicka-Ankudowiczowa, której publikacja omówiona zostanie w dalszej części tekstu.

CZYTELNICTWO KOBIET

W nurt badań środowiskowych Instytutu Książki i Czytelnictwa wpisują się dwie publikacje dotyczące czytelnictwa kobiet. Pierwsza z nich *Z badań nad zainteresowaniami czytelniczymi kobiet. Cz. I. Środowisko robotnicze* (nr 3, 1960), opracowana przez Krystynę Kraśniewską i Barbarę Wilską, miała na celu „poznanie zainteresowań czytelniczych badanej grupy, czynników kształtujących kulturę czytelniczą oraz wykrycie „specyficznych rysów recepcji książki w badanym środowisku.”⁶ Oprócz robotnic badaniami objęto również kobiety należące do rodzin robotniczych i pozostające w domu. Autorki nie ograniczyły się wyłącznie do respondentek „czytelniczo czynnych,” zainteresowały się również „czytelnictwem pozabibliotecznym”, przeprowadzając liczne wywiady domowe. Opracowanie oparły na trzech grupach dokumentów: dokumentacji bibliotecznej, wywiadach i ankietach o charakterze ogólnym oraz wywiadach szczegółowych na temat recepcji poszczególnych książek. W I części rzetelnie zrelacjonowały stan czytelnictwa w badanym środowisku (czytelnictwo książek, prasy, stan księgozbiorów domowych, wybory czytelnicze dotyczące również literatury popularnonaukowej i tzw. literatury kobiecej) na tle tradycji kulturalnych i sposobów spędzania wolnego czasu. Zaprezentowane dane ilościowe badaczki uznały jednak za niewystarczające i mimo „niepełnych i niewyczerpujących rezultatów”⁷ w części II dokonały analizy wybranych zagadnień z zakresu recepcji książki. Swoje prace autorki trakto-

⁵ S. Siekierski, J. Ankudowicz: *Nowości w bibliotekach publicznych*. Warszawa 1970, s. 8.

⁶ K. Kraśniewska, B. Wilska: *Z badań nad zainteresowaniami czytelniczymi kobiet. Cz. I: Środowisko robotnicze*. Warszawa 1960, s. 8.

⁷ Ibidem, s. 8.

wały jednak wyłącznie jako badania próbne, które miały być podstawą do dalszych poszukiwań w tym zakresie.

Ten kierunek badań kontynuowała Krystyna Kraśniewska, a ich wyniki opublikowała w opracowaniu *Czytelnictwo kobiet* (nr 14, 1973). Był to podobny raport, poszerzony o charakterystykę stanu badań w zakresie czytelnictwa kobiet i ideologiczne treści dotyczące społecznych ról kobiet jako źródła odrębności ich zainteresowań czytelniczych. Autorka badała „określone zbiorowości kobiet pochodzące przede wszystkim ze środowisk robotniczych i wiejskich.”⁸ Obok opracowania danych ilościowych ponownie próbowała opisać recepcję literatury na przykładzie wybranych tytułów, szczególną uwagę poświęcając analizie powieści *Marta* Elizy Orzeszkowej. Prace te miały wąski zasięg środowiskowy, a ich wartość merytoryczna, ze względu na duże nasycenie komentarzem ideologicznym, jest dziś bardzo dyskusyjna.

ROLA KSIĄŻKI W MAŁYCH SPOŁECZNOŚCIACH LOKALNYCH

Istotne miejsce w pracach Instytutu Książki i Czytelnictwa zajmują małe społeczności lokalne zamieszkujące na wsi lub w mniejszych miejscowościach. Wybór takiego miejsca badań nawiązuje - zdaniem Katarzyny Wolff - „do tradycji badań środowiskowych, kiedy to obserwacji szczególnie chętnie poddawane były małe społeczności lokalne, różniące się od całych społeczeństw, w mniejszym lub większym stopniu od nich izolowane, a przez to także łatwiej poddające się opisowi.”⁹

O roli, jaką wśród badaczy odgrywało zagadnienie książki w życiu małej społeczności lokalnej, świadczy fakt, że już drugi tom serii poświęcony był tej problematyce. Pierwsze badania przeprowadzono w 1957 r., a ich wyniki opublikowali Kazimiera Ziembicka i Janusz Ankudowicz w tomie *Zainteresowania czytelnicze w małych miastach* (nr 2, 1959).

Uzasadniając wybór środowiska małomiasteczkowego, autorzy wskazywali, że problem ten „stanowi w pewnym sensie uzupełnienie kręgu prac badawczych Zakładu Czytelnictwa Instytutu Książki i Czytelnictwa, który dotychczas badania swe przeprowadzał głównie w środowiskach wielkomiejskim i wiejskim.” W pierwszym opracowaniu na ten temat autorzy skupili się przede wszystkim na problemach czytelnictwa środowiska małomiasteczkowego, a przedmiotem badań uczynili dwie grupy społeczne: rzemieślników i inteligentów, dominujące - ich zdaniem - w strukturze socjalnej badanego miasteczka. Ten dość specyficzny, budzący wątpliwości wybór, badacze uzasadnili dużą aktywnością społeczną i inicjatywą badanych grup oraz ich charakterem opiniotwórczym w środowisku małomiasteczkowym.

Szczegółowe omówienie ilościowej i jakościowej analizy wypożyczeń bibliotecznych oraz wyboru lektur przez rzemieślników i inteligencję poprzedzał krótki wstęp na temat miasta Dobczyce, jego historii, położenia, życia kulturalnego, a nawet atmosfery i inicjatywy lokalnej. Swoje opracowanie autorzy oparli na badaniu analitycznych kari czytelnika i wywiadów przeprowadzonych z badanymi grupami respondentów.

⁸ K. Kraśniewska: *Czytelnictwo kobiet*. Warszawa 1973, s.27.

⁹ K. Wolff: *Książka wśród młodzieży wiejskiej. (W dziesięć lat później)*. Warszawa 1991, s. 4.

Omawiana publikacja była tylko wstępem do szerzej zakrojonych badań kultury książki w społeczeństwach małomiasteczkowych. Blisko dziesięć lat później autorzy kontynuowali tę tematykę, przeprowadzili wspólne badania, a ich wyniki opublikowali w dwóch odrębnych pozycjach serii. Janusz Ankudowicz analizował *Czytelnictwo na tle życia kulturalnego i struktury społecznej mieszkańców małych miast* (nr 7, 1968) a Kazimiera Ziembicka-Ankudowiczowa zajmowała się problemami *Bibliotek i czytelników w wybranych małych miastach* (nr 8, 1968).

Autor pierwszego opracowania osadził zagadnienia książki i czytelnictwa w kontekście szeroko, jak na ówczesne czasy, rozumianej kultury masowej. Wobec coraz silniejszego oddziaływania środków masowego przekazu starał się opisać charakterystyczne zjawiska współczesnego życia kulturalnego małych miast i na tym tle odpowiedzieć na pytanie, jakie miejsce w nowej sytuacji kulturowej - występowania i współistnienia wielu mediów - zajmuje książka. Dużo uwagi poświęcił nie tylko funkcjonowaniu w badanej społeczności środków masowego oddziaływania (prasy wielkonakładowej, kina, radia), ale też - dla porównania - zaprezentował niektóre problemy związane z działalnością „elitarnych” instytucji kulturalnych (np. teatru) oraz instytucji i organizacji o znaczeniu lokalnym (m.in. zespołów amatorskich). Czytelnictwo książek zostało opisane bardzo wnikliwie i z uwzględnieniem społecznego zasięgu książki, intensywności czytania, dróg rozchodzenia się książki, ulubionych autorów oraz miejsca książki wśród innych środków przekazu. Praca opierała się głównie na danych statystycznych uzyskanych na podstawie wywiadów z 1 576 mieszkańcami miasteczek. Zagadnieniom opisanym w tekście towarzyszyła szeroka charakterystyka socjologiczna badanej społeczności, perspektywa historyczna oraz wskazanie współczesnych problemów gospodarczych i czynników demograficznych małych miast.

Istotnym uzupełnieniem problematyki prezentowanej w opracowaniu Ankudowicza był wymieniony wcześniej raport Ziembickiej-Ankudowiczowej dotyczący bibliotek i czytelników w małych miastach. Autorka próbowała ustalić, w jakim stopniu rzeczywiste funkcje pełnione przez placówki biblioteczne w środowiskach małych miasteczek odpowiadają założonym funkcjom. Uzasadniając wybór społeczności małomiasteczkowej jako stwarzającej bardzo korzystne warunki dla podjęcia badań, stwierdziła, że: „prześledzenie i określenie różnych zjawisk życia kulturalnego jest tu łatwiejsze niż w strukturach społecznych bardziej złożonych.”¹⁰ Badania opisane w obu pracach zrealizowano jednocześnie, na tym samym terenie, przy udziale tych samych respondentów. Podstawowy materiał faktograficzny w pracy Ziembickiej-Ankudowiczowej stanowiła dokumentacja bibliotek, ich księgozbiory i wypożyczenia dokonane przez dorosłych czytelników w roku 1959. Autorka szczegółowo zanalizowała księgozbiory bibliotek, ich wykorzystanie i zainteresowania czytelnicze ich użytkowników. Analizując karty czytelnicze, próbowała wskazać, „w jakiej mierze lektura wypożyczanych książek może sprzyjać realizacji funkcji bibliotek”¹¹ założonych w *Dekrecie o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi z dnia 17.04.1946 r.* Ostatecznie autorka stwierdziła, „że rzeczywiste funkcje pełnione przez badane biblioteki nie odpowiadają w pełni formułowanemu założeniu”¹²,

¹⁰ K. Ziembicka-Ankudowiczowa: *Biblioteki i czytelnicy w wybranych małych miastach*. Warszawa 1968, s. 12.

¹¹ *Ibidem*, s. 13.

¹² *Ibidem*, s. 203.

zarówno jeżeli chodzi o działalność kulturalno-oświatową bibliotek w środowisku, jak i rozprzestrzenianie pożądanych treści i wartości za pośrednictwem książki.

Do rozważań o podobnym charakterze, ale w nieco zmienionym środowisku, powrócił Janusz Ankudowicz podczas badań zrealizowanych w dwóch etapach: w roku 1962 i 1968, a opublikowanych w ramach omawianej serii dopiero w 1977 roku, w pracy *Książka w kulturze uprzemysławianego ośrodka lokalnego* (nr 15, 1977). Tym razem terenem badań objęto Lubin - ośrodek, w którym bardzo szybko zachodziły procesy uprzemysłowienia. Prace badawcze rozpoczęto w momencie, gdy wielki przemysł wkraczał dopiero do miasta i powtórzono, gdy stało się ono funkcjonującym ośrodkiem przemysłowym. Jednym z centralnych punktów zainteresowania uczynił autor dynamikę społecznego funkcjonowania w warunkach szybkich przeobrażeń.¹³ W kontekście wymienionych zagadnień próbował scharakteryzować społeczne funkcjonowanie książki. Szczególnie interesowały go kwestie zróżnicowania publiczności czytającej, formowania się biografii czytelniczej, aktywności czytelniczej, typów lektury funkcjonującej w omawianym środowisku, źródeł i dróg obiegu książki.¹⁴ Podobnie jak w swojej poprzedniej pracy (nr 7, 1968), autor ujął sprawy książki i czytelnictwa w szerokiej perspektywie historycznej i społecznej, w odniesieniu do innych zjawisk kultury, zwłaszcza działalności lokalnych instytucji kulturalnych i środków masowego przekazu. Ponownie więc powstał bardzo wnikliwy i obszerny raport na temat miejsca książki literackiej i nieliterackiej wśród innych form uczestnictwa w kulturze. W ostatecznej konkluzji autor potwierdził tezę, „że aktywne wykorzystanie środków masowego przekazu i instytucji lokalnych nie powoduje rezygnacji z sięgania po tekst literacki i książkę niebeletrystyczną”¹⁵. a osoby nie uczestniczące w innych formach życia kulturalnego (kino, teatr, telewizja etc.) nieczęsto sięgają po książki.

Dużym zainteresowaniem wśród badających czytelnictwo w małych ośrodkach, a zwłaszcza na wsi, cieszyła się młodzież, którą wybierano jako „grupę najbardziej prognostyczną, a ponadto w środowisku wiejskim czytelniczo najbardziej aktywną.”¹⁶ Pierwsze badania na temat kultury czytelniczej młodych mieszkańców wsi Instytut Książki i Czytelnictwa przeprowadził w 1966 r., a następnie powracał do nich w latach 1977 i 1987. Ich wyniki opublikowano w czterech tomach omawianej serii. Celem wszystkich prac było „opisanie społeczno-kulturowej przestrzeni funkcjonowania książki wśród młodzieży mieszkającej na wsi.”¹⁷ W trzech pierwszych opracowaniach przedmiotem zainteresowania była taka sama (choć oczywiście nie ta sama) pod względem wieku i miejsca zamieszkania grupa młodych odbiorców. Czwarta z kolei praca *Losy wiejskich czytelników książek* (nr 19, 1993) Katarzyny Wolff stanowiła swoistą klamrę podsumowującą dotychczasowe badania nad czytelnictwem młodzieży wiejskiej, przedstawiała bowiem dalsze losy badanych wcześniej respondentów.

Wyniki pierwszego badania z 1966 r. zaprezentowano w zbiorowej pracy *Czytelnictwo młodzieży wiejskiej* (nr 13, 1971). Na tle warunków życia i pracy

¹³ J. Ankudowicz: *Książka w kulturze uprzemysławianego ośrodka lokalnego*. Warszawa 1977, s. 8.

¹⁴ Ibidem, s. 5-6.

¹⁵ Ibidem, s. 227.

¹⁶ K. Wolff: *Książka wśród młodzieży wiejskiej. (W dziesięć lat później)*. Warszawa 1991, s. 4.

¹⁷ K. Wolff: *Książka w życiu i kulturze współczesnej młodzieży wiejskiej*. Warszawa 1988, s. 5.

młodzieży, jej aspiracji i dążeń, udziału w działalności społecznej i kulturalnej przedstawiono różnorodne aspekty czytelnictwa młodych mieszkańców wsi. Znalazły się tu również teksty propagandowe dotyczące perspektyw rozwoju i przeobrażenia wsi czy działalności społeczno-politycznej młodzieży, nie umniejsza to jednak merytorycznej wartości pracy. Obraz kultury czytelniczej potraktowano wieloaspektowo: wzięto pod uwagę wpływ bibliotek w badanym środowisku, źródła informacji o książkach, czytelnictwo literatury pięknej i nie-beletrystycznej oraz stan księgozbiorów domowych, uwzględniono udział środków masowego przekazu, a wszystko to opisano na tle warunków życia i aspiracji młodzieży oraz jej udziału w działalności kulturalnej i społecznej.

Kontynuacją tej problematyki były dwa, wspomniane wcześniej, opracowania Katarzyny Wolff na temat kultury czytelniczej odbiorców wiejskich: *Książka w życiu i kulturze współczesnej młodzieży wiejskiej* (nr 17, 1988) i *Książka wśród młodzieży wiejskiej* (nr 18, 1991). W pierwszej publikacji autorka pokazała wybory czytelnicze młodzieży wiejskiej, sposoby postrzegania książki oraz funkcje czytelnictwa w środowisku młodych na wsi. Tę ściśle czytelniczą problematykę umieściła w otoczeniu innych zjawisk społecznych (środowiska rodzinno-domowego, szkolnego, zawodowego etc.) i kulturowych (zasięg oddziaływania środków przekazu, najczęstsze wzory aktywności kulturalnej, a nawet niektóre poglądy młodzieży na uczestnictwo w kulturze). Powtarzalność przeprowadzanych badań (rozciągnięcie ich na ponad dwadzieścia lat) pozwoliło na porównania, wskazanie różnic i podobieństw, „czytnięc przedmiotem poznania w zasadzie dwa pokolenia mieszkańców wsi”.¹⁸

Ostatni z czterech raportów *Losy wiejskich czytelników książek* (nr 19, 1993) relacjonował badania poświęcone „poznaniu losów czytelników książek na wsi i opisaniu podstawowych mechanizmów kształtowania się nawyku czytania.”¹⁹ Autorka po dziesięciu latach powróciła do swoich respondentów i przeprowadziła z każdym kolejną rozmowę na temat książki i czytelnictwa. Pozwoliło jej to uściślić podstawowe dane dotyczące zasięgu książki, wyborów lekturowych czy dróg krążenia książki oraz umożliwiło weryfikację „wcześniej sformułowanych tez na temat skuteczności różnych mechanizmów czytelniczej edukacji.”²⁰ Umożliwiło ponadto formułowanie wniosków na temat zmieniających się funkcji książki w wiejskich społecznościach.

CZYTELNICTWO MŁODZIEŻY

Młody czytelnik stał się ponownie przedmiotem eksploracji w drugiej połowie lat 90., kiedy to Grażyna Straus rozpoczęła badania nad czytelnictwem uczących się nastolatków. Stanowiły one, zdaniem autorki, „niezbędne dopełnienie podejmowanych przez IKiCz prac.”²¹ Badaczka zajęła się grupą 15-latków, ponieważ stanowią oni zwykle graniczną grupę wieku badanej społeczności dorosłych, poza tym jest to również grupa, która wyróżnia się zazwyczaj na korzyść pod względem aktywności lekturowej. Szczególną uwagę zwróciła na pośredniość „stanu” społecznego nastolatków (między dzieciństwem

¹⁸ K. Wolff: *Książka wśród młodzieży ...* op.cit., s.3.

¹⁹ K. Wolff: *Losy wiejskich czytelników książek. Studium porównawcze.* Warszawa 1993, s. 132.

²⁰ Ibidem, s. 133.

²¹ G. Straus: *Czytanie książek u progu liceum.* Warszawa 2002, s.7.

a dorosłością, między szkołą podstawową a średnią) i związaną z tym „swoistą nieokreśloność, doraźność czy chwiejność ich wizerunku, jak i nieukształtowanie, a przynajmniej tymczasowość ich świata.”²²

Dotychczas w serii ukazały się dwie z planowanych trzech publikacji odzwierciedlających trzy etapy badań licealistów. Pierwszy etap obejmował młodzież rozpoczynającą naukę w szkole średniej, a jego wyniki zostały opublikowane w tomiku *Czytanie u progu liceum* (nr 25, 2002). W drugiej fazie badaczka przeprowadziła ankiety i wywiady wśród maturzystów, z których większość uczestniczyła w badaniach 3 lata wcześniej, a wyniki zaprezentowała w książce *Modelowi sukcesorzy, indywidualiści, eklektycy* (nr 29, 2005). Trzeci, ostatni etap badań, ma być realizowany 4 lata po maturze, wśród absolwentów liceów znajdujących się u progu kariery zawodowej.

Praca dotycząca czytelnictwa u progu liceum jest próbą uchwycenia i udokumentowania doświadczeń lekturowych piętnastolatków, traktowanych jako pewna całość, jako „grupa osób pod pewnymi względami swoista, pod innymi typowa.”²³ Pytania dotyczące czytelnictwa prasy codziennej, periodyków i książek, opinii o lekturach szkolnych, korzystania z bibliotek, zakupów książek uzupełniono o kwestie dotyczące wyboru liceum i ewentualnych planów życiowych oraz o podstawowe informacje o cechach społeczno-demograficznych rodziny, wyposażeniu domu w ponadstandardowe urządzenia oraz o dostęp do komputera i możliwości korzystania z niego. Autorka stwierdziła, że wybory lekturowe licealistów wskazują na populizowanie się lektury, oddziaływanie rozmaitych kanonów (od narodowego/szkolnego do młodzieżowego/inteligenckiego), obecność międzypokoleniowego przekazu standardów lekturowych oraz na działanie przemijających mód i kreacji²⁴

Po upływie trzech lat badaczka powróciła do tych samych szkół i w większości do tych samych uczniów, by - jak napisała we wstępie - odnaleźć ślady i opisać składniki inteligenckiego wzoru aktywności w lekturze uczniów kończących liceum oraz obserwować zmiany w czytelnictwie zachodzące podczas nauki w szkole średniej.²⁵ Zainteresowania i wybory czytelnicze uzupełniono o zbiorowy wizerunek opisanej grupy, oparty o autoprezentacje i opinie dotyczące przyszłości, zwłaszcza w kwestii edukacji. Autorka wyszła więc poza standardową społeczno-demograficzną charakterystykę grupy, by opracować jej swoisty autoportret, skonstruowany na podstawie odpowiedzi na pytania dotyczące samookreślenia, identyfikacji społecznej, planów na przyszłość czy opinii o aktualnym modelu kształcenia. Dopełnieniem charakterystyki lekturowej maturzystów było skonfrontowanie ich opinii na temat przyszłości książki z zainteresowaniem nowymi mediami, przede wszystkim Internetem. Badania przeprowadzone wśród warszawskiej młodzieży wskazały, że w porównaniu ze szkołą podstawową zmalała intensywność lektury oraz różnorodność zaspokajanych przez książki zainteresowań.

W obu opracowaniach podstawową techniką badawczą była ankieta audytoryjna przeprowadzona wśród uczniów wylosowanych liceów warszawskich, uzupełniona w drugim etapie o standaryzowane wywiady.

²² Ibidem, s. 9.

²³ Ibidem, s. 43.

²⁴ Ibidem, s. 196-197.

²⁵ G. Straus: *Modelowi sukcesorzy, indywidualiści, eklektycy*. Warszawa 2005. s. 23.

RECEPCJA RÓŻNYCH TYPOW LITERATURY

Prace nad czytelnictwem różnych typów literatury rozpoczął w ramach omawianego cyklu Tadeusz Gołaszewski, który zajął się problemem *Spolecznej recepcji literatury pięknej* (nr 11, 1968). Autor potraktował czytelnictwo jako zjawisko społeczne, czyli „czytanie książek przez osoby przynależne do określonych środowisk społecznych, czytanie w zasadzie spontaniczne, wynikające z potrzeb natury ogólnokulturowej, a nie np. z obowiązku profesjonalnego, czytanie warunkowane w znacznym stopniu przez kontakty społeczne.”²⁶ Badacz, próbując ustalić, jak szeroki jest krąg odbiorców współczesnej powieści, zajął się czytelnikami niewyspecjalizowanymi, dorosłymi, wszystkich poziomów wykształcenia, różnych zawodów etc. Badania przeprowadzono w latach 1961-1962, na terenie Krakowa i województwa krakowskiego, uwzględniając obok obszaru wielkomiejskiego środowiska małomiasteczkowe i wiejskie. Autor zastosował różne metody i techniki badawcze: posłużył się analizą dokumentacji, przeprowadził obserwacje, ankiety i wywiady.

Oprócz typowych zagadnień dotyczących czytelnictwa powieści współczesnej (jakie tytuły i przez kogo są czytane) Gołaszewski starał się szczegółowo zbadać, w jaki sposób te książki są czytane, jakie są reakcje poszczególnych kręgów czytelniczych (czy dana powieść jest dostatecznie komunikatywna, czy odpowiada zainteresowaniom czytelnika, jaka jest jego wrażliwość na stronę artystyczną, jakiego rodzaju wartościowanie i oceny występują). Autor zwrócił również uwagę na czynniki wpływające na zasięg czytelnictwa: działalność bibliotekarzy, reklamę handlową, krytykę literacką, poziom kultury, modę, snobizm.

Warto zauważyć, że już wówczas dawały o sobie znać tendencje opisywane dzisiaj przez badaczy czytelnictwa: czytelnictwo stało się w Polsce zjawiskiem powszechnym, jednak przede wszystkim czytano literaturę rozrywkową, o wiele rzadziej powieść traktowana była jako okazja do przeżyć natury intelektualnej bądź estetycznej.²⁷

Problemem odbioru literatury współczesnej zajął się w pierwszej połowie lat 60. Stanisław Siekiński w publikacji *Recepcja literatury pięknej na wsi* (nr 10, 1968). Autor, jak sam zaznacza, nie badał „stanu czytelnictwa w poszczególnych grupach odbiorców wiejskich,”²⁸ starał się natomiast ustalić „możliwości kontaktu czytelnika wiejskiego z utworami literatury pięknej”, prześledzić ujawniające się wobec niej postawy czytelnicze oraz wyznaczyć rolę, jaką we własnej świadomości przypisuje czytelnik poszczególnym utworom, pisarzom i całej literaturze pięknej²⁹. Z założenia nie był to więc jednolity obraz czytelnictwa, ale trzy studia, które miały naświetlić najważniejsze zagadnienia związane z recepcją literatury pięknej na wsi. Ustalenie możliwości kontaktu z literaturą piękną rozpoczął Siekiński od analizy sposobów zaopatrywania się w książki, badając dane dotyczące sprzedaży książek na wsi, zaopatrzenia tamtejszych bibliotek i wypożyczeń nowej literatury. Drugi nurt badań dotyczył konkretyzacji wybranych utworów literackich w różnych grupach odbiorców oraz postaw czytelniczych i roli fikcji literackiej. Analizy tej dokonano na pod-

²⁶ T. Gołaszewski: *Spoleczna recepcja współczesnej powieści polskiej*. Warszawa 1968, s. 9.

²⁷ Ibidem, s. 206.

²⁸ S. Siekiński: *Recepcja literatury pięknej na wsi*. Warszawa 1968, s. 212.

²⁹ Ibidem, s. 203.

2stawie materiałów nadesłanych na konkurs czytelniczy, ogłoszony w 1964 roku na łamach „Dziennika Ludowego.” Trzecie studium również prezentowało rolę literatury pięknej i postawy czytelnicze, opracowano je jednak na podstawie nadesłanych na konkurs pamiętników, biorąc pod uwagę ponad 300 tekstów, których autorzy wyraźnie określali swój stosunek do czytelnictwa literatury pięknej.

Autor był świadomy, że dwie ostatnie grupy materiałów nie miały walorów reprezentatywności, dawały jednak pełniejszy obraz czytelników nieprzypadkowych, aktywnych, poszukujących w literaturze różnych wartości, wypowiadających się na temat przeczytanych lektur. Materiały dotyczyły w pewnym stopniu elity czytelniczej wsi, zbiorowości wiodącej, ujawniającej swoje zainteresowania i często narzucającej je środowisku, a wysondowanie opinii mieszkańców wsi było jednym z podstawowych zadań analizy.

Literatura piękna, ściślej literatura popularna, stała się ponownie przedmiotem analiz w publikacji *Odmiany uczuć* (nr 27, 2003). Ewelina Maria Szyszkowska zajęła się opisem i analizą popularnego w Polsce w latach 1990-2000 romansu kieszonkowego. Książka ta różni się jednak od większości omawianych tytułów serii, nie jest bowiem analizą empirycznych badań czytelniczych lub dokumentacji bibliotecznej. Autorka omawiając ofertę dwóch oficyn wydających literaturę romansową (Arlekin i Pol-Nordica), stosowane przez te wydawnictwa techniki marketingowe, redakcyjne i artystyczne starała się ukazać wpływ, jaki te czynniki wywierały na przywiązanie do siebie czytelników. Badaczka, odrzucając ocenę historycznoliteracką, zastosowała „przekrojową technikę analizy, która (...) umożliwiła prześledzenie wątków pojawiających się na odrębnych poziomach tradycyjnego opisu literatury - od redakcji tekstu po jego odbiór w trakcie lektury, od reklamy po kreację świata przedstawionego.”³⁰

Przedmiotem rozważań uczyniła autorka - niewątpliwie istotne na rynku księgarskim, a tym samym niepozostające bez wpływu na rynek czytelniczy - zjawisko popularności romansu kieszonkowego w Polsce. Badania te są szczególnie ważne dlatego, że lata dziewięćdziesiąte to okres najbardziej dynamicznych zmian na rynku książki, spowodowanych zniesieniem cenzury, uwolnieniem cen papieru oraz otwarciem rynku dla kapitału zagranicznego. Autorka poddała obserwacji jeden z segmentów książki popularnej, a mianowicie romans i uwzględniła dwie jego cechy edytorskie: seryjność oraz tzw. format kieszonkowy. W ostatecznej konkluzji uznała omawiane wydawnictwa za podstawowy wyznacznik literatury popularnej produkowanej na skalę masową.

Tylko jedna publikacja w omawianej serii poświęcona jest czytelnictwu literatury popularnonaukowej i naukowej: Grażyny Straus *Czytelnictwo literatury profesjonalnej* (nr 16, 1983). Autorka, w badaniach przeprowadzonych w 1975 roku wśród zatrudnionych w przemyśle osób z wyższym wykształceniem, starała się określić czynniki warunkujące styczność swoich respondentów z literaturą i ich wybory, umieszczając te zjawiska w szerszym kontekście środków społecznego komunikowania, ze szczególnym zwróceniem uwagi na komunikowanie w nauce, dokonujące się zwłaszcza poprzez publikacje. Badaczka wskazała nie tylko na zmienioną sytuację literatury, ale również na zachodzące w niej zmiany, które wyrażają się w specjalizacji (ukierunkowaniu) książek

³⁰ E.M. Szyszkowska: *Odmiany uczuć. Popularny romans kieszonkowy w Polsce 1990-2000*. Warszawa 2003. s. 132.

i czasopism.³¹ Publikacja była raportem z badań przeprowadzonych wśród inżynierów chemików i inżynierów innych specjalności. Autorka uwzględniła również czytelnictwo literatury pozazawodowej, aby ustalić „na ile stanowi ono kontynuację, uzupełnienie czytelnictwa literatury związanej z pracą zawodową, a na ile jest odrębnym rodzajem doświadczeń czytelniczych.”³²

OGÓLNOPOLSKIE BADANIA CZYTELNICTWA

Skala przeobrażeń dokonujących się we wszystkich dziedzinach i wymiarach życia społecznego w ostatniej dekadzie XX wieku skłoniła Instytut Książki i Czytelnictwa do obserwacji zjawisk o zasięgu najszerszym, ogólnopolskim. Od początku lat 90. Grażyna Straus i Katarzyna Wolff prowadziły systematyczne badania czytelnictwa na reprezentatywnej próbie mieszkańców Polski. Ich efektem są ukazujące się co dwa lata opracowania na temat społecznego zasięgu książki w Polsce,³³ stanowiące istotne dopełnienie corocznie sporządzanych przez IKiCz analiz statystycznych bibliotek publicznych³⁴, a zwłaszcza statystyki wydawniczej, opracowywanej przez Instytut Bibliograficzny BN.³⁵

Znakomitym wstępem do publikowanych raportów był poprzedzający je tom *Powszechność i powszedniość lektury* (nr 20, 1993) autorstwa Grażyny Straus, która odnotowała: „Książka stała się tym ponadlokalnym środkiem przekazu, który został włączony do systemu oświaty i jest nadal systematycznie przez szkołę wykorzystywany i propagowany. Mimo to trudno uznać jej czytanie w społeczeństwie polskim połowy lat osiemdziesiątych za powszechne.”³⁶ Za cel pracy wyznaczyła sobie więc autorka wskazanie i omówienie sytuacji lekturowych, które byłyby przejawem powszedniości książki jako środka przekazu. Przy czym powszedniość lektury to nie tylko codzienny lub bardzo częsty kontakt z literaturą, to również zajęcie naturalne i niewymuszone, czynność która wydaje się oczywista, zrozumiała w danych okolicznościach, wynikająca z normalnego biegu.³⁷ Analizując różne okoliczności, autorka starała się wykazywać, że brak zainteresowania książką wśród Polaków powyżej 15. roku życia wynikało raczej z jej powszedniości niż elitarności. Zauważyła również, że „spowszednienie książki, widoczne w sytuacyjnym charakterze praktyk lekturowych, w indywidualizacji i nieswoistości wartości odnajdywanych w tej formie kultury, dokonało się bez udziału szkoły.”³⁸

Mimo że praca Grażyny Straus powstała w wyniku badań reprezentatywnej grupy respondentów, to sposób prezentacji materiału bliższy był teore-

³¹ G. Straus: *Czytanie literatury profesjonalnej*. Warszawa 1983. s.8.

³² Ibidem, s. 187.

³³ G. Straus, K.Wolff: *Polacy i książki. Społeczna sytuacja książki w Polsce 1992*. Warszawa 1996; G. Straus, K. Wolff: *Czytanie i kupowanie książek w Polsce w 1994*. Warszawa 1996; G. Straus, K. Wolff: *Zainteresowanie książką w społeczeństwie polskim w 1996 r.* Warszawa 1998; G. Straus, K. Wolff: *Czytać, nie czytać... Kupować nie kupować...* Warszawa 2000; G. Straus, K. Wolff, S. Wierny: *Książka na początku wieku. Społeczny zasięg książki w Polsce w 2002 roku*. Warszawa 2004; G. Straus, K. Wolff: *Czytanie, kupowanie, wypożyczanie*. Warszawa 2006

³⁴ *Biblioteki Publiczne w liczbach*. Wyd. od 1971

³⁵ *Ruch Wydawniczy w liczbach*. Wyd. od 1955

³⁶ G. Straus: *Powszechność ...* op. cit., s.7.

³⁷ Ibidem, s. 17

³⁸ Ibidem, s. 203.

tycznej refleksji wynikającej z wnikliwej obserwacji, co różniło ją od późniejszych raportów, które są obszernymi komentarzami do szczegółowych zestawień danych statystycznych.

Kolejne tomy serii (nr 21, 1994; nr 22, 1996; nr 23, 1998; nr 24, 2000; nr 26, 2002; nr 28, 2004. nr 30, 2006) na temat społecznego zasięgu książki w Polsce, zgodnie z zamierzeniem autorek, dotyczą „książki jako części kultury masowej czy też książki znajdującej się w masowym obiegu oraz odbiorców nieprofesjonalnych, niespecyficznych, określanych za pomocą najbardziej ogólnych, nieswoistych dla czytelników parametrów płci, wieku, miejsca zamieszkania, wykształcenia, itp.”³⁹ Badania społecznego zasięgu książki w Polsce prowadzone były przez IkiCz już od 1972 roku, nie były jednak realizowane z taką konsekwencją i systematycznością, a ich wyniki publikowano poza omawianą serią.⁴⁰ Po 1989 r. postanowiono zwiększyć częstotliwość obserwacji i przeprowadzać je systematycznie co 2 lata. O ile wcześniej koncentrowano się przede wszystkim na czytelnictwie, w 1992 r. zdecydowano się na poszerzenie problematyki badawczej o kwestie zakupów książek, uznając czytanie i kupowanie książek za dwa podstawowe wskaźniki społecznego zasięgu tego środka przekazu, obrazujące odmienne aspekty jego funkcjonowania w kulturze.⁴¹

W każdym tytule cyklu podaje się podstawowe dane ilościowe, rezygnując z jakościowych analiz dotyczących wyborów lekturowych Polaków. Niezmienny pozostaje zasadniczy trzon opracowania, którym jest próba ustalenia, jaka część Polaków deklaruje czytanie i kupowanie książek, jaka jest liczba publikacji czytanych i nabywanych w ciągu roku, jakie są wybory i preferencje lekturowe, a od 1996 r. również źródła dostępu do książek.

Cykliczność badań prowadzonych przez Grażynę Straus i Katarzynę Wolff w latach 1992-2004 pozwala obserwować ewolucję zachowań czytelniczych i zmiany zachodzące na rynku książki. Autorki odwołują się do badań wcześniejszych, przeprowadzonych na podstawie podobnie dobranej ogólnopolskiej reprezentatywnej próby losowej. Ujednolicają też stopniowo zasady klasyfikacji grup wiekowych i społeczno-zawodowych, co umożliwia dokonywanie porównań ze względu na płeć, wiek, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania etc.⁴² Ilustracją ewentualnych zmian są - umieszczane w każdym z tomików - zestawienia i analizy danych z ostatnich kilku lat dotyczące różnych zagadnień, na przykład struktury zainteresowań czytelniczych wybranych grup odbiorców książek, struktury społeczno-demograficznej odbiorców wybranych typów literatury, najpopularniejszych autorów, źródeł zakupu książek.

Jednym z celów tego typu raportów jest ukazywanie ewentualnych zmian, jakie zaszły w ciągu kilku lat poprzedzających badania. Warto tu zwrócić uwagę na piąty z kolei raport *Sienkiewicz, Mickiewicz, Biblia, harlequiny* (nr 26, 2002), który dotyczył społecznego zasięgu książki w Polsce w 2000 roku. Opracowanie to stanowiło również podsumowanie ostatniej dekady XX wieku, będącej pierwszą dekadą funkcjonowania wolnego rynku książki. Autorki odwołując się do danych z ostatnich dziesięciu lat, zaprezentowały zestawie-

³⁹ G. Straus, K. Wolff: *Polacy i książki*. ...op.cit. s. 13.

⁴⁰ E. i E. Wnuk-Lipiński: *Problematyka kształtowania się potrzeb czytelniczych*. Warszawa 1975; A. R. Zieliński: *Społeczny zasięg książki w Polsce*. Warszawa 1988.

⁴¹ G. Straus, K. Wolff: *Czytanie i kupowanie książek...* op. cit. s. 8.

³⁸ Ibidem, s. 203.

nia dotyczące stosunku do książki, najpoczytniejszych typów książek, najpopularniejszych tytułów i autorów, sposobów zaopatrywania się w książki, intensywności zakupów, struktury nabywców, najchętniej kupowanych książek, autorów etc. Każda z badaczek sporządziła też odrębne podsumowanie dekady w kwestiach im przypisanych: Grażyna Straus dokonała bilansu czytelnictwa, a Katarzyna Wolff podsumowała dziesięć lat rynku książki z perspektywy indywidualnych nabywców.

Autorzy w każdym tomie starają się poszerzać stały zestaw pytań o nowe zagadnienia: w sondażu z 1998 r. oszacowano domowe księgozbiory i porównano ze stanem z początku dekady, w roku 2000 zapytano o książki warte polecenia, w 2002 r. Sebastian Wierny wskazał na nowe zjawisko, jakim jest „czytanie” Internetu. Ostatni raport omawiający badania przeprowadzone w 2004 roku uwzględniał dodatkowo problemy bibliotek, wskazał na rozszerzenie się ich zasięgu i rosnącej roli, wykraczającej daleko poza udostępnianie książek. Wstąpienie do Unii Europejskiej pozwoliło na porównanie zasięgu czytelnictwa z europejskimi badaniami typu Eurobarometr, przeprowadzonymi w 2003 roku wśród 13 krajów kandydujących wówczas do Unii Europejskiej.

***

Seria Z *badania nad czytelnictwem* konsekwentnie realizowała cel wyznaczony na początku: prezentowanie badań z zakresu czytelnictwa i wypracowywanie optymalnych metod badawczych. Jeżeli chodzi o metodykę badań, daje się zauważyć wyraźne przeniesienie punktu ciężkości z metod i technik dokumentacyjnych na socjologiczne, wcześniej uważane za nieobiektywne. W 1968 roku Stanisław Siekierski pisał: „badania czytelnictwa prowadzone w Instytucie Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej opierają się przede wszystkim na dokumentacji publicznych bibliotek powszechnych prowadzonej w ramach obowiązujących przepisów lub na zlecenie Instytutu”⁴³, natomiast w ostatnich latach, raporty na temat zasięgu książki w Polsce, realizowane są przez wyspecjalizowane firmy (OBOP lub Demoskop) i opracowywane na podstawie wywiadów przeprowadzanych wśród respondentów.

Duże znaczenia ma też aktualność publikowanych tekstów: obecnie raporty wydawane są w drugim roku po przeprowadzonych badaniach, wcześniej zdarzało się, że publikacja ukazywała się nawet dziesięć lat po realizowanych pracach badawczych (np. nr 15) i mimo że wynikało to z różnych przyczyn (wydawniczych, organizacyjnych, politycznych), wpływało niewątpliwie na obniżenie wartości publikowanych tekstów.

Większość publikacji została opracowana na podstawie empirycznych badań czytelnictwa - wyjątkiem była książka Szyszkowskiej.

Teksty, zwłaszcza te o charakterze raportów z badań empirycznych, zaopatrzone były w obszerne aneksy, tabele i zestawienia dokumentujące badania i komentarze autorów.

Publikacje serii są odbiciem prac Instytutu Książki i Czytelnictwa, który od pół wieku zajmował się społeczną sytuacją książki w Polsce w różnych grupach ludności. Jak twierdzi Grażyna Straus, obserwacja specyficznych grup publiczności czytającej uzupełnia i uszczegóławia dane ogólnopolskie.⁴⁴

⁴³ S. Siekierski: *Literatura piękna*. [W:] B. Izdebska, S. Siekierski, K. Siekierycz: *Funkcja księgozbiorów bibliotek gromadzkich*. Warszawa 1968, s. 5.

⁴⁴ G. Straus: *Książka u progu liceum*. Warszawa 2002, s. 10.

W ostatnich latach cykl został zdominowany przez raporty z badań ogólnopolskich, odczuwa się natomiast zdecydowany niedosyt prac środowiskowych, co może być spowodowane względami finansowymi. Nie bez znaczenia pozostają zapewne przeobrażenia w strukturze społeczno-zawodowej ludności, odzwierciedlające tendencje ogólnoeuropejskie. Brak jednolitych i stabilnych grup zawodowych i środowiskowych, migracja ludności, unifikacja kultury pod wpływem środków masowego przekazu, a także zróżnicowanie kulturowe na skutek przemian zawodowych nie sprzyjają prowadzeniu systematycznych badań środowiskowych.

Wykaz tytułów serii Z badań nad czytelnictwem

1. Walentynowicz Maria: *Czytelnictwo absolwentów szkół technicznych*. Warszawa 1956.
2. Ankudowicz Janusz, Ziembicka Kazimiera: *Zainteresowania czytelnicze w małych miastach na przykładzie Dobczyc*. Warszawa 1959.
3. Kraśniewska Krystyna, Wilska Barbara: *Z badań nad zainteresowaniami czytelniczymi kobiet. Cz. I. Środowisko robotnicze*. Warszawa 1960.
4. Siekierycz Klara: *Audiowizualna służba biblioteczna*. Warszawa 1961.
5. Kołodziejka Jadwiga: *O roli bibliotek, książki i prasy*. Warszawa 1962.
6. Kraśniewska Krystyna, Wilska Barbara: *Księgozbiór i czytelnicy biblioteki bałuckiej*. Warszawa 1964.
7. Ankudowicz Janusz: *Czytelnictwo na tle życia kulturalnego i struktury społecznej małych miast*. Warszawa 1967.
8. Ziembicka-Ankudowicz Kazimiera: *Biblioteki i czytelnicy w wybranych małych miastach*. Warszawa 1968.
9. Izdebska Barbara, Siekierski Stanisław, Siekierycz Klara: *Funkcja księgozbiorów bibliotek gromadzkich*. Warszawa 1968.
10. Siekierski Stanisław: *Recepcja literatury pięknej na wsi*. Warszawa 1968.
11. Gołaszewski Tadeusz: *Społeczna recepcja współczesnej powieści polskiej*. Warszawa 1968.
12. Siekierski Stanisław, Ankudowicz Janusz: *Nowości w bibliotekach publicznych*. Warszawa 1970.
13. *Czytelnictwo młodzieży wiejskiej*. Pr. Zbiorowa. Warszawa 1971.
14. Kraśniewska Krystyna: *Czytelnictwo kobiet*. Warszawa 1973.
15. Ankudowicz Janusz: *Książka w kulturze uprzemysławianego ośrodka lokalnego*. Warszawa 1977.
16. Straus Grażyna: *Czytelnictwo literatury profesjonalnej*. Warszawa 1983.
17. Wolff Katarzyna: *Książka w życiu i kulturze współczesnej młodzieży wiejskiej*. Warszawa 1988.
18. Wolff Katarzyna: *Książka wśród młodzieży wiejskiej. (W dziesięć lat później)*. Warszawa 1991.
19. Wolff Katarzyna: *Losy wiejskich czytelników książek. Studium porównawcze*. Warszawa 1993.
20. Straus Grażyna: *Powszechność i powszedniość lektury*. Warszawa 1993.
21. Straus Grażyna, Wolff Katarzyna: *Polacy i książki. Społeczna sytuacja książki w Polsce 1992*. Warszawa 1996.
22. Straus Grażyna, Wolff Katarzyna: *Czytanie i kupowanie książek w Polsce 1994*. Warszawa 1996.
23. Straus Grażyna, Wolff Katarzyna: *Zainteresowanie książką w społeczeństwie polskim w 1996*. Warszawa 1998.
24. Straus Grażyna, Wolff Katarzyna: *Czytać, nie czytać... Kupować, nie kupować...* Warszawa 2000.

25. Straus Grażyna: *Czytanie książek u progu liceum*. Warszawa 2002.
26. Straus Grażyna, Wolff Katarzyna: *Sienkiewicz, Mickiewicz, biblia, harlequiny... Społeczny zasięg książki w Polsce w 2000 roku*. Warszawa 2002.
27. Szyszkowska Ewelina Maria: *Odmiany uczuć. Popularny romans kieszonkowy w Polsce 1990-2000*. Warszawa 2003.
28. Straus Grażyna, Wolff Katarzyna, Wierny Sebastian: *Książka na początku wieku. Społeczny zasięg książki w Polsce w 2002 roku*. Warszawa 2004.
29. Straus Grażyna: *Modelowi sukcesorzy, indywidualiści, eklektycy*. Warszawa 2005.
30. Straus Grażyna, Wolff Katarzyna: *Czytanie, kupowanie, wypożyczanie. Społeczny zasięg książki w Polsce w 2004 roku*. Warszawa 2006.

Summary

The „Reading Research” series has been published since 1956 by the Institute of the Book and Reading, the National Library. The article presents publication's goals, concerning reading research and methodology. Discussed studies show a broad range and scopes of research regarding, the respondents, methods, and techniques. The series reflects activity of the Institute, being engaged in studying the roles of a book for different populations in Poland.

NOWOCZESNY SYSTEM INFORMACJI SLAWISTYCZNEJ: ZADANIA, DOTYCHCZASOWE WYNIKI I PERSPEKTYWY

Zofia Rudnik-Karwatowa
Instytut Sławistyki PAN
Zenon Mikos
Biblioteka Sejmowa
Jarosław Bojar
Politechnika Warszawska

System informacyjno-wyszukiwawczy, język informacyjno-wyszukiwawczy, słowa kluczowe, słownik słów kluczowych, językoznawstwo sławistyczne, terminologia, bibliografia, baza danych, iSybislaw

1. O systemie informacji sławistycznej - wprowadzenie

Istniejący dotychczas (od końca 1993 do 2007 r.) system informacji dokumentacyjnej (bibliograficznej) językoznawstwa sławistycznego, który stanowił dostępną tylko lokalnie komputerową bazę danych bibliograficznych, umożliwiającą generowanie bibliografii w tradycyjnej postaci książkowej¹, zostanie wkrótce zastąpiony nowoczesnym systemem informacyjnym iSybislaw². Początkowo baza danych obsługiwana przez autonomiczny system SYBISLAW (System Bibliografii Sławistycznej) gromadziła dane o charakterze dokumentacyjnym, pozwalając jedynie na wyszukiwanie informacji według cech formalnych dokumentów, takich jak autor, tytuł, odpowiedzialność, rok wydania, język dokumentu, oraz według pewnych cech treści odwzorowywanych przez płytka klasyfikację rzeczową i słowa z adnotacji.

2. Język klasyfikacyjny

W ciągu kolejnych kilku lat baza danych była sukcesywnie **modyfikowana**. Zbyt płytka i nierelevantna w stosunku do obecnej wiedzy językoznawczej **klasyfikacja została rozbudowana** o klasy: *Semantyka* i *Pragmatyka*, *Etnolingwistyka*, *Psycholingwistyka*. *Dział ogólnosłowiański* rozszerzono o podklasy: *Słowniki dwu- i wielojęzyczne*, *Bibliografie*, *Wydawnictwa periodyczne*, *Księgi*

¹ Opublikowano 6 tomów (7 wolumenów) międzynarodowej *Bibliografii językoznawstwa sławistycznego* za lata 1992-1997, materiały bibliograficzne obejmujące kolejne lata są przygotowywane w wersji elektronicznej. Dane bibliograficzne o BJS znajdują się na stronie: <http://www.ispan.waw.pl/cnis/BJS.htm>.

² Budowę systemu iSybislaw omówiono w drugiej części artykułu.

pamiętkowe i jubileuszowe, Personalia, Historia slawistyki i Działalność naukowa (z wyodrębnioną na głębszym poziomie podklasą, która obejmuje informacje o działalności organizacyjno-naukowej akademii nauk, uniwersytetów, komitetów, m.in. Międzynarodowego Komitetu Sławistów i towarzystw naukowych, oraz z podklasą *Konferencje. Kongresy*). W zaproponowanym dziale słowiańsko-niesłowiańskim wyodrębniono podklasy: *Wpływ języków słowiańskich na języki niesłowiańskie, Wpływ języków niesłowiańskich na języki słowiańskie, Prace kontrastywne słowiańsko-niesłowiańskie*. Zmiany te miały charakter doraźny i w naszym przekonaniu nie są wystarczające.

Język ten ma szereg wad, których nie można było uniknąć w poprawionej wersji bazy danych i generowanej z niej bibliografii. **Płytką klasyfikacja hierarchiczna** nie spełnia wymaganej funkcji informacyjnej i wyszukiwawczej: uniemożliwia odwzorowanie treści dokumentu na odpowiednim stopniu szczegółowości indeksowania, a także ogranicza możliwości wyszukiwawcze.

Wadą klasyfikacji (wynikającą z układu bibliografii) jest także jednokrotny przydział dokumentu. System odsyłaczy oraz indeksy w pewnym stopniu ułatwiają wyszukanie informacji, jednak nie zapewniają jakości, trafności i relewancji informacji. W bibliografii slawistycznej mamy płytką klasyfikację dziedzinową, w której klasami głównymi są języki słowiańskie. W wyniku podziału klas głównych na podstawie różnych kryteriów rzeczowych otrzymano klasy podrzędne, takie jak: *Język współczesny literacki, Historia języka, Dialektologia, Socjolingwistyka, Psycholingwistyka* itd. Głębszą klasyfikację ma *Współczesny język literacki*, w którym wyodrębniono - na podstawie tradycyjnego podziału językoznawstwa na poddziedziny - podklasy kanoniczne: *Fonetyka i Fonologia, Morfologia i Morfonologia, Słowotwórstwo, Leksykologia, Składnia*. Priorytetowe miejsce w języku klasyfikacji zajmuje *Leksykologia* z rozbudowanymi podklasami: *Historia słownictwa, Słownictwo gwarowe, Terminologia, Leksykografia* z podrzędnymi w stosunku do niej *Słownikami*.

Tradycyjną bibliografię drukowaną z jej układem tematyczno-alfabetycznym, a także indeksy cechuje prekoordynacja, polegająca na tym, że kluczem wyszukiwawczym mogą być tylko niektóre wyrażenia wchodzące w skład charakterystyki wyszukiwawczej dokumentu. Przykładowo, użytkownik zainteresowany dokumentami, w których analizowane są rzeczowniki z formantami paradygmatycznymi w językach słowiańskich, musi szukać ich w podklasie *Słowotwórstwo nominalne*, podporządkowanej poszczególnym językom, a także w dziale ogólnosłowiańskim w podklasie *Studia konfrontatywne*. Procedura wyszukiwania może nie zakończyć się pożądanym efektem, ponieważ wyrażenia tytułów dokumentów nie zawsze mają zadowalającą wartość informacyjną. Dostęp do informacji o dokumentach, które interesują użytkownika, jest możliwy tylko pośrednio poprzez wyszukiwanie w wymienionych podklasach, „w sposób zależny od rezultatów wyszukiwania, za pomocą wyrażen samodzielnych wyszukiwawczo”³.

3. Projekt efektywnego języka informacyjno-wyszukiwawczego

Niedostatek języka klasyfikacyjnego i układ tradycyjnej bibliografii prowadzą do arbitralnego indeksowania i powodują trudności w wyszukiwaniu doku-

³ Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych (SEIJSIW). Oprac. B. Bojar. Warszawa 2002, s. 206.

mentów. Aby uniknąć tych wad, należy **stworzyć dobrze funkcjonujący, efektywny JIW**.

W koncepcji nowoczesnego systemu informacji slawistycznej, zaprezentowanej na Międzynarodowym Kongresie Slawistów w Krakowie w 1998 r., zaprojektowanie sprawnego JIW uznane zostało za najważniejsze zadanie (Bojar; Rudnik-Karwatowa, 1998). Według tej koncepcji docelowo takim językiem powinien być język deskryptorowy o strukturze fasetowej. Prezentować go będzie tezaurus wielojęzyczny wszystkich języków słowiańskich i - ze względu na udostępnienie informacji w Internecie - języka angielskiego. Stworzenie nowoczesnego SI W z językiem deskryptorowym wymaga długotrwałych prac i powinno być realizowane etapowo.

Budowany SIW powinien być efektywny, to znaczy powinien zapewniać dokładność i kompletność wyszukiwania informacji (z relewantnego zbioru danych). Przez efektywność systemu rozumiana jest także efektywność techniczna, czyli zastosowanie w nim optymalnych rozwiązań technicznych.

Efektywność systemu zależy przede wszystkim od efektywności jego podstawowego narzędzia informacyjnego, jakim jest język informacyjno-wyszukiwawczy. Opracowanie planowanego docelowo języka deskryptorowego o strukturze fasetowej jest zadaniem złożonym. Na obecnym etapie prac został stworzony i zaimplementowany język słów kluczowych, pełniący podstawowe funkcje: metainformacyjną i wyszukiwawczą. Język słów kluczowych stanowi dobrą podstawę do skonstruowania optymalnego dla systemu slawistycznej informacji dokumentacyjnej języka deskryptorowego. Ten typ JIW ma wiele zalet:

- **Postkoordynacja**, która umożliwia bezpośredni dostęp do zbioru informacyjno-wyszukiwawczego przez każde wyrażenie. Dzięki nieograniczonym możliwościom wyszukiwawczym użytkownik otrzymuje informację relewantną i kompletną.
- **Szczegółowość**, która zależy od zasobu słownika tego języka i odpowiedniej wartości selekcyjnej, uwarunkowanej kompetencją twórców JIW i użytkowników poszukujących informacji. Odpowiednią szczegółowość zapewnia leksyka odwzorowująca pośrednio pole semantyczne językoznawstwa slawistycznego, a bezpośrednio dokumenty z tej dziedziny. Z tym się wiąże wyodrębnienie elementarnych jednostek leksykalnych, którymi są przede wszystkim proste (jednowyrazowe) słowa kluczowe, a także wielowyrazowe, które mają samodzielne znaczenie, niewynikające ze znaczeń elementów składających się na te wyrażenia.
- **Notacja paranaturalna**. Język charakteryzujący się słownictwem paranaturalnym jest przyjazny dla użytkownika, bowiem jednostki leksykalne JIW są równoznaczne z wyrażeniami języka naturalnego, terminami. Zapewnia on jednocześnie większą efektywność funkcjonalną od języków naturalnych, m.in. dzięki wyeliminowaniu wieloznaczności leksyki języka naturalnego.

Realizację funkcji w SIW zapewnia językowi słów kluczowych odpowiednia jego **strukturalizacja**. Leksykę tego języka tworzą słowa kluczowe, tj. elementarne jednostki leksykalne języka informacyjno-wyszukiwawczego posiadające samodzielne znaczenie (niezależne semantycznie) i mogące samodzielnie pełnić funkcję wyszukiwawczą. W systemie leksykalnym nie wskazuje się związków hierarchicznych. Między jednostkami leksykalnymi JIW wyróżnia się tylko jeden typ relacji paradygmatycznej: synonimię. Gramatyka tego języka opiera

się na relacji współwystępowania. Jest to jedyna relacja syntagmatyczna między jednostkami leksykalnymi języka słów kluczowych.

4. Słownik języka słów kluczowych

Formą organizacji i prezentacji leksyki języka słów kluczowych oraz relacji między wyrażeniami tego języka i wyrażeniami języka naturalnego w funkcji metainformacyjnej⁴ jest słownik języka słów kluczowych.

Stworzenie dziedzinowego słownika języka słów kluczowych, o notacji paranaturalnej zaczerpniętej z terminologii w języku polskim, stanowiło kolejny etap realizacji projektu nowoczesnego systemu informacji sławistycznej. Słownik ten był wydany w 1999 r. w postaci drukowanej pt. *Słownik słów kluczowych językoznawstwa sławistycznego* (SSKJS), a niedawno, w końcu 2006 r., ukazał się jako poprawiony i uzupełniony dokument elektroniczny (na płycie CD). Z nową wersją demo słownika można zapoznać się w Internecie pod adresem http://www.ispan.waw.pl/csin/sownik_slow_kluczowych.htm.

Zasady teoretyczno-metodologiczne opracowania SSKJS, proces tworzenia i jego struktura szczegółowo zostały przedstawione we wstępie do obu wydań słownika, a także w innych pracach (Rudnik-Karwatowa, 2002a; 2002b). W niniejszym artykule pragniemy zwrócić uwagę na funkcję słownika słów kluczowych w JIW i na jego rolę w budowanym nowoczesnym systemie informacyjno-wyszukiwawczym.

4.1. Funkcje słownika w języku słów kluczowych

Słownik powinien pełnić dwie podstawowe funkcje w języku słów kluczowych: prezentować zbiór podstawowego słownictwa języka słów kluczowych oraz uporządkować ten zasób: ustalić relacje między elementarnymi jednostkami leksykalnymi, wyeliminować wieloznaczność i synonimiczność jednostek leksykalnych języka słów kluczowych, które występują między jednostkami leksykalnymi w języku naturalnym.

Realizacja tych funkcji wymagała rozstrzygnięcia wielu problemów, z których najważniejsze to: ustalenie zakresu słownictwa i związane z tym określenie stopnia szczegółowości i szerokości leksyki tworzącej słownik, co dokładnie przedstawione zostało w kilku pracach (Bojar; Rudnik-Karwatowa, 1998, s. 41-43; SSKJS, 1999, s. 6-8; Rudnik-Karwatowa, 2002a, s. 209-210), oraz opracowanie paradygmatyki języka jako środka organizacji jego leksyki.

Jak wiadomo, język słów kluczowych nie ma rozwiniętej paradygmatyki. Między jednostkami leksykalnymi tego języka nie występują relacje hierarchiczne ani relacje skojarzeniowe, jedyną relacją paradygmatyczną jest relacja synonimiczności (równoznaczność). Z tego powodu przyjęto określać ten rodzaj organizacji systemu leksykalnego JIW jako tzw. strukturę płaską.

W naszym słowniku wskazane są słowa kluczowe (**terminy preferowane**), które reprezentują w języku słów kluczowych całą klasę terminów w języku naturalnym powiązanych relacją synonimiczności i bliskoznaczności. Do wyrażenia preferencji wybranych terminów służy wskaźnik relacji zob., odsyłający terminy języka naturalnego do słowa kluczowego (słowa kluczowe to prefero-

⁴ Tę ostatnią istotną rolę słowników JIW wskazał W. Babik w pracy: *Generowanie języków informacyjno-wyszukiwawczych ze słowników terminologicznych* (Kraków 1996, s. 29-30). W ten sposób otrzymujemy pełniejszy obraz sformalizowanej terminologii specjalistycznej.

wane terminy języka naturalnego). Przykładowo: *intonacja akutowa* zob. *akut*, *kongruencja* zob. *związek zgody*, *lingwistyka* zob. *językoznawstwo*, *nazwa etniczna* zob. *etnonim*, *odpowiednik* zob. *ekwiwalent*, *pluralis* zob. *liczba mnoga*, *staropolszczyzna* zob. *język staropolski*, *tryb nieświadka* zob. *imperceptivus*. Przyjęte w SSKJS kryteria wyboru terminów preferowanych, takie jak: frekwencja w tekście, poprawność terminologiczna, aktualność, rodzimość, zwięzłość, wyrazistość strukturalna, nie są bezwyjątkowe. Wskazanie preferencji stwarza czasem trudności, głównie ze względu na brak uporządkowania terminologii, niekonsekwencję użycia terminów przez różnych autorów i różne szkoły. Przyczyny tego stanu rzeczy mogą być bardzo różne: począwszy od nieostrości terminów, np. *slang* (por. *gwara środowiskowa*, *gwara zawodowa*; w polskiej literaturze językoznawczej często stosuje się obocznie te terminy), *rejestr* (por. *styl*, *język środowiskowy*), do tradycji stosowania równoznacznych terminów, jak np. *hiatus* i *rozziew*, *fraza imienna* i *fraza nominalna*, *grupa imienna*, *grupa nominalna*, *leksyka* i *słownictwo*, *nazwa wodna* i *hydronim*, *spółgłoska miękka* i *spółgłoska palatalna*.

Problemy normalizacji terminologii językoznawczej były dotychczas traktowane marginalnie przez językoznawców, dlatego warto odnotować niektóre głosy w sprawie terminologii onomastycznej. Zdaniem E. Rzetelskiej-Feleszko należy utrzymać oboczne użycie terminów rodzimych i terminów obcych już utrwalonych w polskiej terminologii onomastycznej (Rzetelska-Feleszko, 1993). Inna autorka, powołując się na przykład krajów Europy Zachodniej, gdzie niemal nie stosuje się obcej terminologii onomastycznej i używa się tradycyjnych terminów opisowych, jak *nazwa miejscowości*, *nazwa osady* itp., nawet zaleca preferowanie terminów rodzimych jako „bardziej czytelnych” (Kaleta, 1998, s. 78).

Trzeba zaznaczyć, że niektóre terminy - występujące w piśmiennictwie językoznawstwa slawistycznego (także w słownikach terminologicznych) jako synonimiczne i bliskoznaczne - w SSKJS są traktowane jako nierównoznaczne. W konsekwencji reprezentują je w słowniku odrębne słowa kluczowe: *derywat* i *wyraz pochodny*, *frazem* i *frazeologizm*, *język cerkiewnosłowiański* i *język staro-cerkiewno-słowiański*, *słowo-klucz* i *słowo kluczowe* i inne.

Wskazanie terminów priorytetowych możliwe jest tylko w stosunku do uprzednio zidentyfikowanych wyrażen terminologicznych. Chodzi o określenie statusu wyrażen zarówno prostych, jak i złożonych, ponieważ elementarnymi jednostkami leksykalnymi tworzonego języka słów kluczowych mogą być nie tylko terminy proste, jednowyrazowe, lecz również wielowyrazowe. Na identyfikację terminów złożonych, takich jak m.in. *dopełniacz podmiotu*, *dopełniacz przedmiotu*, *lingwistyka tekstu*, *mowa pozornie zależna*, *mowa zależna*, *teoria aktów mowy*, *uproszczenie grupy spółgłoskowej*, pozwala analiza znaczeń wyrażen, niewynikających ze znaczeń wyrazów składowych. Na tej podstawie nie uznano za terminy w języku naturalnym wyrażen: *metoda statystyczna w językoznawstwie*, *pisownia wyrazów złożonych*, *rzeczownik rodzaju męskiego*, *rzeczownik rodzaju nijakiego*, *rzeczownik rodzaju żeńskiego*, *słotwórstwo czasowników*, *słotwórstwo przymiotników*, *system słownikowy języka* itp. (wszystkie przytoczone przykłady pochodzą ze słowników terminologicznych i encyklopedii językoznawstwa wydanych po 1989 r.). Należy dodać, że w SSKJS wielowyrazowe słowa kluczowe, np. *funkcja ekspresywna*, *teoria aktów mowy*, *uproszczenie grupy spółgłoskowej* itp., mają obowiązujący w języku polskim szyk wyrażen złożonych.

Słowa kluczowe podane są w formie liczby pojedynczej. Wyjątkowo w liczbie mnogiej występują pluralia tantum oraz jednostki leksykalne rozpowszechnione w tej postaci w dokumentach specjalistycznych (i w języku naturalnym).

Tak skonstruowany słownik, co przedstawiliśmy wyżej, nie jest po prostu zbiorem jednostek leksykalnych, lecz prezentuje system leksykalny i składnię języka słów kluczowych językoznawstwa sławistycznego.

4.2. Funkcje słownika w systemie informacyjno-wyszukiwawczym

Opracowanie słownika języka słów kluczowych językoznawstwa sławistycznego umożliwia indeksowanie na odpowiednim i pożądanym poziomie szczegółowości, użytkownikom zaś zapewnia kompletność i dokładność wyszukiwania informacji. Szczegółowość słownika wpływa na szczegółowość indeksowania, jednocześnie zapobiega powstawaniu strat informacji. Użytkownikom systemu słownik zapewnia kompletność wyszukiwania, eliminując synonimiczność słownictwa języka naturalnego poprzez określenie synonimów i wskazanie (za pomocą odsyłaczy) terminów preferowanych. Słownik usuwa także wieloznaczność jednostek polisemicznych (homografów), które w języku naturalnym są wykorzystywane do opisu różnych zjawisk, np. *gramatyka 1* 'system reguł językowych', *gramatyka 2* 'dyscyplina' i *gramatyka 3* 'dokument', *składnia 1* 'tworzenie wyrażeń złożonych' i *składnia 2* 'dyscyplina', *terminologia 1* 'zbiór terminów' i *terminologia 2* 'dyscyplina'. Tym samym nie dopuszcza się w systemie do powstawania szumu informacyjnego. Zastosowanie w słowniku cyfr arabskich 1, 2 itd. oraz dopowiedzeń, precyzujących zakres znaczeniowy homografów podwyższa trafność (dokładność) wyszukiwania.

Kontrola słownictwa i form gramatycznych (eliminacja różnorodności form gramatycznych, podawanie słów kluczowych w formie liczby pojedynczej, zachowanie obowiązującego w języku polskim szyku wyrażeń złożonych) w słowniku zwiększa efektywność systemu informacyjno-wyszukiwawczego.

Relewancja informacji zawartych w systemie i wyszukanych przez użytkownika systemu oceniana jest głównie z punktu widzenia skuteczności JIW. Słownik o charakterze normatywnym, mający funkcję kontrolowania słownictwa danego języka w procesie indeksowania i w procesie wyszukiwania, odgrywa tu rolę zasadniczą.

Wadą języka słów kluczowych jest brak rozwiniętej paradygmatyki. Między jednostkami leksykalnymi tego języka nie są wskazane explicite relacje hierarchiczne ani relacje skojarzeniowe, jedyną wyróżnioną relacją paradygmatyczną jest relacja synonimiczności.

Taka struktura języka nie jest optymalna dla systemu. Nie pomaga ona indeksatorom w wyborze odpowiednich wyrażeń JIW (słów kluczowych), które najlepiej odwzorowują relewantne informacje występujące w dokumencie. Również użytkownikom systemu język słów kluczowych nie ułatwia kontroli procesu wyszukiwania i modyfikowania strategii wyszukiwawczej, w sposób jawny nie pokazuje im, jak zawęzić lub rozszerzyć zbiór wyszukiwanych dokumentów. Odpowiednią precyzję wyszukiwania zapewni język deskryptorowy o strukturze fasetowej.

4.3. Aktualizacja słownictwa

Ze względu na rolę, jaką pełni słownik języka słów kluczowych w systemie informacyjnym, istnieje konieczność aktualizacji słownictwa. W ciągu 7 lat,

które upłynęły od ukazania się pierwszego wydania słownika w wersji drukowanej (SSKJS 1999), poszerzył się zakres językoznawstwa. Pojawiły się nowe problemy i nowe terminy, które wprowadzone zostały do obecnej wersji słownika (SSKJS, 2006): *genderlekt*, *honoryfikatywność*, *intertekst*, *intertekstualność*, *intertekstualizacja*, *język bośniacki*, *język kobiet*, *język mniejszościowy*, *lingwistyka korpusowa*, *neografia*, *serbistyka* i inne. Uwzględnione też zostały istotne dla pewnych poddziedzin, kierunków językoznawstwa terminy, które utrwaliły się i rozpowszechniły w ostatnim okresie, jak np. *norma wzorcowa* *1norma uzualna*. Poszerzenie korpusu tekstów reprezentatywnych dla literatury przedmiotu pozwoliło na włączenie do zasobu leksykalnego terminów używanych wcześniej, których frekwencja wzrosła (chodzi o frekwencję względną, wynikającą z uwzględnienia również źródeł starszych): *accusativus cum participia*, *egzotyzm*, *eponim*, *ergatywność*, *ergonim*, *karpatyzm*, *multiwerbizm*, *okcydentalizm*, *podmiot zerowy*, *ukanie* itp. W niektórych wypadkach są to terminy odsyłane do terminów preferowanych (obecnych w SSKJS, 1999), np. *genus verbi* zob. *kategoria strony*, *jer przedni* zob. *jer miękki*, *jer tylny* zob. *jer twardy*, *kategoria stanu* zob. *predykatyw*, *nazwa zgrubiła* zob. *augmentatyw*.

Dla podniesienia jakości SIW niezbędna jest systematyczna aktualizacja słownika. Procedura aktualizacji słownictwa objęła także rewizję występujących w słowniku SSKJS 1999 słów kluczowych, polegającą na usunięciu wieloznaczności niektórych wyrażen i wskazania relacji polisemii między wyodrębnionymi jednostkami leksykalnymi: np. *etymologia 1* 'pochodzenie wyrazów' i *etymologia 2* 'dyscyplina', *nominacja 1* 'procedura nadawania nazwy' i *nominacja 2* 'rezultat', *onomastyka 1* 'pochodzenie i budowa nazw własnych' i *onomastyka 2* 'dyscyplina', *semantyka 1* 'znaczenie znaków językowych' i *semantyka 2* 'dyscyplina', *toponimia 1* 'zbiór toponimów' i *toponimia 2* 'dyscyplina'.

W SSKJS 1999 autorki nie ustrzegły się pewnych błędów terminologicznych i innych usterek. W znacznym stopniu spowodowane to było narzuconym tempem pracy. Na przykład wyrażenia: *słowo kluczowe* i *słowo-klucz* potraktowane zostały jako synonimy, w SSKJS 2006 *słowo kluczowe* rozumiane jest jako wyraz lub wyrażenie z tekstu dokumentu (często z jego tytułu, śródtytułów lub tytułów rozdziałów) charakteryzujące jego treść⁵, *słowo-klucz* (*słowa-klucze*) zaś jest wyrazem lub wyrażeniem, który charakteryzuje się dużo większą frekwencją w tekście (korpusie tekstów) od częstości jego występowania w tym języku (odmianie tego języka) i pełni funkcję wykładnika głównego tematu tekstu. Termin ten jest głównie stosowany w badaniach nad literaturą (zwłaszcza twórczością poszczególnych autorów).

5. Perspektywy realizacji projektu

Prace nad stworzeniem nowoczesnego systemu informacyjnego przebiegają, zgodnie z projektem, etapowo. Podkreślić trzeba, że nie modyfikujemy starego systemu, lecz tworzymy nowy. Proponujemy i realizujemy nowe rozwiązania, które odpowiadają przyjętej przez nas koncepcji (Bojar; Rudnik-Kar-

⁵ W JIW *słowem kluczowym* określa się elementarną jednostkę leksykalną języka stów kluczowych, jednak w słowniku dziedzinowym, który odwzorowuje pole semantyczne językoznawstwa sławistycznego, tego wyrażenia nie uwzględniamy. Por. terminy *słowa klucze* i *słowo kluczowe* w słowniku opracowanym przez B. Bojar (SEIJSIW, s. 242-243 i 246).

watowa, 1998). Nie mają one w żadnym razie charakteru cząstkowego, stanowią spójną całość. Stopniowo i w sposób ciągły budujemy język informacyjny. W najbliższym czasie powinien zostać opracowany tezaurus dla polskiej terminologii dokumentów językoznawstwa slawistycznego. Jest to zadanie twórców systemu związanego instytucjonalnie z Instytutem Slawistyki PAN (i Towarzystwem Naukowym Warszawskim). Podstawę do jego opracowania stanowi słownik języka słów kluczowych oparty na języku polskim. Ze względu na wybrane elementy strukturalizacji poła semantycznego języka słów kluczowych słownik ten, wskazując preferencję pewnych jednostek leksykalnych (za pomocą wskaźnika relacji zob.) i usuwając wieloznaczność (poprzez dopowiedzenia), w pewnym stopniu jest podobny do tezaury, czyli słownika języka deskryptorowego, zawierającego deskryptory, jednostki leksykalne wskazane do użycia w języku deskryptorowym, i askipty, nieprzyjęte w tym języku odpowiedniki słowne deskryptorów. Podobieństwo to jest jednak niewielkie, ponieważ w tezaurysie - z powodu rozbudowanej paradygmatyki języka deskryptorowego - ściśle określone i oznaczone są różnorodne relacje pomiędzy wyrażeniami JIW: oprócz wspomnianej synonimii przede wszystkim relacje hierarchiczne i relacje skojarzeniowe.

Do opracowanego w przyszłości tezaury dla polskiej terminologii dokumentów językoznawstwa slawistycznego dodawane będą ekwiwalenty w języku rosyjskim jako najbardziej rozpowszechnionym w środowisku slawistycznym i - ze względu na konieczność udostępniania informacji w Internecie - w języku angielskim, a w następnej kolejności w innych językach słowiańskich.

Niektórzy współpracownicy zagraniczni, przygotowujący informacje do systemu, gromadzą już słowa kluczowe w swoich ojczystych językach. Proces ten jest prowadzony metodą indukcyjno-dedukcyjną, podobnie jak to zrealizowano w pracy nad SSKJS. Zgromadzone słownictwo posłuży do opracowania słowników słów kluczowych w poszczególnych językach słowiańskich. Następnie przystąpimy do budowy klas ekwiwalencji jednostek leksykalnych języka słów kluczowych i opracowania (w dalszej przyszłości) wielojęzycznego tezaury. Tezaurus wielojęzyczny będzie prezentował język deskryptorowy o strukturze fasetowej. Ze względu na skomplikowaną strukturę paradygmatyczną tego JIW realizacja przedstawionego tu zadania jest możliwa tylko w ścisłej współpracy slawistów z różnych krajów.

*****

Budowa systemu informacyjnego iSybisław

1. Informacje ogólne o bazie i jej zawartości

System informacyjny iSybisław jest bibliograficzną bazą danych podającą charakterystyki formalne i treściowe (wyrażone w postaci słów kluczowych oraz klasyfikacji hierarchicznej) rejestrowanych dokumentów. Baza zawiera opisy wydawnictw zwartych (np. monografii, prac zbiorowych), czasopism oraz artykułów opublikowanych w czasopismach i pracach zbiorowych.

iSybisław będzie prezentować polski i światowy dorobek naukowy językoznawstwa slawistycznego. Podstawę tworzenia bazy stanowią dane zawarte w kolejnych tomach *Bibliografii językoznawstwa slawistycznego* (BJS) oraz gro-

madzone na bieżąco dane bibliograficzne, które będą bezpośrednio wprowadzane do nowej bazy.

W bazie iSybislaw występują cztery rodzaje rekordów:

- KSIĄŻKA - opisy bibliograficzne wydawnictw zwartych;
- CZASOPISMO - opisy bibliograficzne czasopism uwzględniające zasób tomów/numerów, z których artykuły znajdują się w bazie w samodzielnych rekordach;
- ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE - opisy bibliograficzne artykułów opublikowanych w czasopismach;
- ARTYKUŁ W KSIĄŻCE - opisy bibliograficzne artykułów opublikowanych w pracach zbiorowych.

Wszystkie rodzaje rekordów mogą być ze sobą powiązane w postaci relacji zwrotnych: **recenzja - praca recenzowana; polemika z - polemika w; artykuł w czasopiśmie - czasopismo; artykuł w książce - książka, co** pozwala na prostą nawigację między tymi rekordami.

Baza iSybislaw została zaprojektowana w relacyjnym systemie bazodanowym PostgreSQL. Docelowo będzie ona posadowiona na serwerze WWW i udostępniona w Internecie. Autorem i wykonawcą tego projektu jest Jarosław Bojar.

2. Wprowadzanie danych

Baza danych iSybislaw umożliwia wprowadzanie danych online. Każda osoba indeksująca korzysta zdalnie z własnego profilu użytkownika, za pomocą którego może przeglądać istniejący już w bazie zbiór dokumentów i/lub wprowadzać nowe dane.

iSybislaw

The screenshot shows the user profile page in the iSybislaw system. At the top right, there are links for "Witaj test" and "Logout", and language options "Polski" and "Angielski". A navigation menu includes "Moja strona", "Osoby", "Dokumenty", "Serie", "Słowa kluczowe", "Klasyfikacja", "Języki", "Odpowiedzialność", "Powiązania", "Konwerter", and "Administracja". Below the menu, there are sections for "Wyszukiwanie" (with "Dokumenty" selected), "zawansowane" (with "Wyswietl od:" and "Submit" buttons), "Nowa książka", "Nowy artykuł w książce" (with links for "Szukanie", "Szukanie zaawansowane", and "Indeks"), "Nowy artykuł w czasopiśmie", "Nowe czasopismo", and "Książki". The main content is a table of records with columns for "Tytuł", "Typ", and "Akcje".

Tytuł	Typ	Akcje
Slavia	Czasopismo	Wyswietl Edytuj Usuń [+]
Slavia Orientals	Czasopismo	Wyswietl Edytuj Usuń [+]
Slavica Slovaca	Czasopismo	Wyswietl Edytuj Usuń [+]
Some problems of metaleography	Artykuł w czasopiśmie	Wyswietl Edytuj Usuń [+]
Sprachenpolitik in der Slavia im 20. Jahrhundert	Artykuł w czasopiśmie	Wyswietl Edytuj Usuń [+]
Što govore glagolska pismena	Artykuł w książce	Wyswietl Edytuj Usuń [+]
Studia językoznawcze - T 14	Książka	Wyswietl Edytuj Usuń [+]
Studia Slavica Finlandensia	Czasopismo	Wyswietl Edytuj Usuń [+]
Studia slavistyczne opolsko-ostrowskie - Studia Slavica - 2	Książka	Wyswietl Edytuj Usuń [+]
Studies in Functional Stylistics	Książka	Wyswietl Edytuj Usuń [+]

Rys. 1. Ekran profilu użytkownika wprowadzającego dane.

W związku z tym, że w fazie projektowania bazy iSybislaw założono konwersję wszystkich danych bibliograficznych z drukowanej wersji BJS, format opisu dokumentów został tak zdefiniowany, żeby uniknąć kolizji przy przeniesieniu danych. Nowy format uwzględnia następujące pola opisu dokumentów: **tytuł, odpowiedzialność!** (oryginalna forma zapisu z dokumentu), **miejsce**

wydania, wydawca, rok wydania, tom/numer (dla czasopisma), **strony, seria, inne** (np. streszczenia), **języki, odpowiedzialność**² (ujednolicone hasła osobowe wraz z oznaczeniem rodzaju odpowiedzialności, np. rd. - redaktor, tf. - tłumacz), **przedmiotowe hasło osobowe** (dawniej tracing), **abstrakt, słowa kluczowe, klasyfikacja, powiązania** (recenzje, polemiki itp.). W poprzedniej wersji systemu niektóre z powyższych danych były wprowadzane do jednego pola (np. miejsce wydania, wydawca i rok wydania), co nie pozwalało na zawężanie wyszukiwania do poszczególnych jego elementów. W chwili obecnej system iSybislaw umożliwia wyszukiwanie według poszczególnych elementów opisu dokumentu.

Kolejnym udogodnieniem przy wprowadzaniu danych jest możliwość przejmowania danych z kartotek wzorcowych do nowo tworzonego rekordu, co szerzej zostało omówione w dalszej części artykułu. Należy wspomnieć, że w poprzedniej wersji systemu elementy wspólne dla wielu rekordów (np. hasła osobowe, klasyfikacja, słowa kluczowe, serie itp.) trzeba było wpisywać w każdym nowym rekordzie.

Podobnie jak w poprzedniej wersji systemu, iSybislaw umożliwia wprowadzanie i wyszukiwanie danych w języku oryginału publikacji (np. w alfabecie łacińskim, cyrylicy, greckim). Polami wypełnianymi w języku oryginału są: **tytuł, odpowiedzialności, miejsce wydania, wydawca, seria, abstrakt**. Pozostałe pola wypełniane są w języku polskim. Po opracowaniu wielojęzycznego słownika słów kluczowych również i opis rzeczowy dokumentów będzie można przygotowywać w innych językach niż polski.

Opis bibliograficzny dokumentów w bazie iSybislaw uwzględnia postanowienia polskiej normy PN-82/N-01152. Do języka opisu wprowadzono również skróty nazw języków zgodne z międzynarodową normą PN-ISO 639-2:2001⁶. W bazie iSybislaw skróty te wykorzystywane są w polu **języki** dokumentów oraz w polu **inne** (np. streszcz. ang). Zmiany te wprowadzono w celu ujednoczenia języka opisu dokumentów i zbliżenia go do wymogów norm bibliograficznych, co w przyszłości pozwoli na wymianę danych z innymi systemami informacyjnymi.

Książka

[\[Do koszyka\]](#)

Tytuł: Segédkönyv a szlavisztikai szemináriumi gyakorlatokhoz Melich János válogatott irásaiól = Hilfsbuch zu slavistischen Seminarübungen : ausgewählte Schriften von Johann Melich

Odpowiedzialność: red. Kiss Lajos, Nyomárkay István

Miejsce wydania: Budapest

Wydawnictwo: ELTE

Rok wydania: 1995

Strony: 224 s

Inne: Streszcz. RUS

Języki: HUN

Odpowiedzialności: rd. Kiss, Lajos

rd. Nyomárkay, István

au. Melich, János

Słowa kluczowe: języki słowiańskie, Melich Janos, wykłady

Klasyfikacja: 1. Dział ogólnosłowiański

[\[Wyświetl\]](#)

[\[Wyświetl\]](#)

[\[Wyświetl\]](#)

[\[Wyświetl\]](#)

Rys. 2. Rekord książki.

⁶ Wcześniej skróty nazw języków były wprowadzone przez twórców BJS.

Artykuł

[\[Do koszyka\]](#)

Tytuł: Lingwistyka normatywna wobec tradycji językowej
Odpowiedzialność: Marian Bugajski
Opublikowany w: Język Polski : organ Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego [\[Wyświetl\]](#)
Numer czasopisma: R. 75 z. 1 [1995]
Strony: 6-11
Języki: POL
Odpowiedzialności: au. Bugajski, Marian [\[Wyświetl\]](#)
Słowa kluczowe: język polski, kodyfikacja, lingwistyka normatywna, norma językowa, tradycja językowa
Klasyfikacja: 1.1. Zagadnienia współczesne [\[Wyświetl\]](#)
8.2.1 Współczesny język literacki [\[Wyświetl\]](#)

Rys. 3. Rekord artykułu opublikowanego w czasopiśmie.

Książka

[\[Do koszyka\]](#)

Tytuł: Проблемы развития и функционирования современных славянских литературных языков : сборник статей
Odpowiedzialność: отв. ред. Л.Н. Смирнов
Miejsce wydania: Москва
Wydawnictwo: [s.n.]
Rok wydania: 1993
Strony: 168 s
Języki: RUS
Odpowiedzialności: rd. Smirnov, Lev Nikandrovic [\[Wyświetl\]](#)
Klasyfikacja: 1.1. Zagadnienia współczesne [\[Wyświetl\]](#)
Powiązania przychodzące: recenzowany w: POPOVA Marija - "БЕз" 1995 [\[Wyświetl\]](#)

Rys. 4. Rekord książki z powiązaną recenzją.

Poszczególne dane zawarte w bazie, zależnie od etapu ich opracowania, mają odpowiedni status:

- **Wersja robocza** - dane, które edytować może wyłącznie osoba je wprowadzająca, pozostali indeksatorzy mogą je tylko przeglądać; użytkownicy zewnętrzni nie mają do nich dostępu.
- **Do akceptacji** - dane, nad którymi indeksator zakończył pracę i które zostały przekazane do korekty osobom administrującym bazą danych; użytkownicy zewnętrzni również nie mają do nich dostępu.
- **Zaakceptowany** - dane zatwierdzone i przekazane do udostępniania użytkownikom zewnętrznym.

Ten wielostopniowy system kontroli poprawności danych przewidziany w bazie iSybislaw zapobiegnie dublowaniu informacji i pozwoli uniknąć błędów, co zdarzało się dość często w trakcie prac z poprzednią wersją systemu.

3. Kartoteki haseł wzorcowych

Kartoteka haseł wzorcowych jest zbiorem haseł (reCORDów wzorcowych), z których tekst jest pobierany do wybranych pól tworzonego rekordu bibliograficznego dokumentu. W systemie iSybislaw kartotekami wzorcowymi są następujące zbiory haseł: **osoby, serie, słowa kluczowe, klasyfikacja, języki**.

3.1. Osoby

Kartoteka ta zawiera hasła osobowe autorów, redaktorów, tłumaczy itp. oraz osób będących przedmiotem treści dokumentów. Rekord wzorcowy **osoby** zawiera przyjętą w bazie nazwę wzorcową oraz jej inne wersje. W nowej bazie utrzymano zasadę stosowaną już w BJS, zgodnie z którą hasła osobowe podawane są w wersji oryginalnej dla alfabetu łacińskiego, a dla innych alfabetów stosuje się transliterację. Zaletą takiego rozwiązania przy wprowadzaniu danych, jak i wyszukiwaniu jest możliwość korzystania z dowolnej wersji hasła osobowego zapisanego w systemie, przy czym w rekordzie dokumentu zawsze wyświetli się tylko przyjęta wersja zapisu hasła.

Osoby

Tożsamość główna

Nazwisko: Smirnov

Imiona: Lev Nikandrowiç

Dopowiedzenie:

Tożsamosci

Nazwisko	Imiona	Dopowiedzenie	Akcje
Smirnov	Lev Nikandrowiç		[Wyświetl]
Смирнов	Л.Н.		[Wyświetl]

Rys. 5. Rekord hasła osobowego.

3.2. Serie

Kartoteka zawiera ujednolicone wersje tytułów serii wydawniczych występujących w bazie. Przy wprowadzaniu danych tytuł serii przejmowany jest z kartoteki wzorcowej, a numeracja serii danego dokumentu wprowadzana jest samodzielnie przez osobę indeksującą.

3.3. Słowa kluczowe

Zgodnie z projektem kartoteka słów kluczowych zawierać będzie wielojęzyczny słownik terminologii językoznawstwa sławistycznego⁷. Bazą wyjściową

Słowa kluczowe

Deskryptor: kodyfikacja

Język: POL

Wersje słowa kluczowego

Słowo	Język	Deskryptor	Akcje
kodyfikacja	POL	+	[Wyświetl]
кодификация	SCC	-	[Wyświetl]
кодификация	RUS	+	[Wyświetl]

Rys. 6. Rekord słowa kluczowego.

⁷ Problemy związane z budową słownika słów kluczowych omówiono w pierwszej części artykułu.

dla gromadzonego słownictwa jest język polski. Słowa kluczowe poddane zostały częściowej kontroli (np. eliminacja synonimii), co graficznie zostanie wyróżnione w kartotece za pomocą grubości czcionki: **czcionką pogrubioną** - słowo kluczowe przyjęte w bazie jako hasło wzorcowe, czcionką zwykłą - słowo kluczowe odrzucone (zwykłą czcionką będą wyświetlane również wersje słów kluczowych w innych językach). Przy wprowadzaniu i wyszukiwaniu danych można korzystać zarówno z wersji hasła przyjętego, jak i odrzuconego. Zawsze w obu wypadkach wyświetlą się rekordy związane z hasłem wzorcowym przyjętym w bazie.

3.4. Klasyfikacja

Kartoteka ta zawiera schemat klasyfikacji hierarchicznej, która była wykorzystywana do charakterystyki treściowej dokumentów w poprzedniej wersji bazy oraz do generowania spisu treści drukowanej postaci BJS. W przeciwieństwie do starej wersji klasyfikacji, nowa wersja może być rozbudowywana do odpowiedniego poziomu szczegółowości, a dokumenty można będzie przydzielać do więcej niż jednej klasy⁸.

Klasyfikacja

Klasa	Akcje
1. Dział ogólnosłowiański	[Wyświetl]
1.1. Zagadnienia współczesne	[Wyświetl]
1.1.1. Studia konfrontatywne	[Wyświetl]
1.1.2. Zagadnienia przekładu	[Wyświetl]
1.2. Zagadnienia historyczne	[Wyświetl]
1.3. Zagadnienia regionalne	[Wyświetl]
1.4. Leksykologia	[Wyświetl]
1.4.1. Studia konfrontatywne	[Wyświetl]
1.4.1.1. Słowniki dwu- i wielojęzyczne	[Wyświetl]
1.5. Onomastyka	[Wyświetl]
1.6. Varia	[Wyświetl]
1.6.1. Bibliografie	[Wyświetl]
1.6.2. Wydawnictwa periodyczne	[Wyświetl]
1.6.3. Księgi pamiątkowe i jubileuszowe	[Wyświetl]
1.6.4. Personalia	[Wyświetl]
1.6.5. Historia sławistyki	[Wyświetl]
1.6.6. Działalność naukowa	[Wyświetl]
1.6.6.1. Akademia nauk. Uniwersytety. Komitety. Towarzystwa	[Wyświetl]

Rys. 7. Fragment schematu klasyfikacji.

3.5. Języki

Jest to nietypowa kartoteka wzorcowa, ponieważ zawiera ona w zasadzie zamknięty wykaz skrótów nazw języków i ich odpowiedniki słowne (do kartoteki będą sukcesywnie dodawane skróty języków, w których zostały napisane dokumenty nierejestrowane wcześniej w bazie). Skróty te są wykorzystywane w systemie iSybislaw do wypełniania pola **języki** oraz pola **inne**. W polu **inne** za pomocą skrótów oznaczane są języki streszczeń zamieszczanych w dokumentach.

⁸ Problemy związane z rozbudową klasyfikacji omówiono w pierwszej części artykułu.

4. Wyszukiwanie w systemie iSybislaw

Podstawową zaletą bazy iSybislaw jest jej udostępnienie w Internecie szerokiemu gronu użytkowników zainteresowanych stanem badań z zakresu językoznawstwa slawistycznego. Użytkownicy będą mogli przeszukiwać bazę przy użyciu trzech funkcji wyszukiwawczych:

- **Indeksy** - umożliwiają przeglądanie dokumentów poprzez kartoteki osobowe (autorów, redaktorów itp.), tytułów, serii, słów kluczowych i klasyfikacji.

Osoby

Wyświetl od: sg

[Szukanie] [Indeks]

Submit

Info	Akcje
Sgall, Petr	[Wyświetl]
Shapiro, M.	[Wyświetl]
Siatkowski, Janusz	[Wyświetl]
Skarżyński, Mirosław	[Wyświetl]
Sklijan, Dubravko	[Wyświetl]
Smailagić, Igor	[Wyświetl]
Smimov, Lev Nikandrovič	[Wyświetl]
Smulkowa, Elżbieta	[Wyświetl]
Sokolovska, Ž.P.	[Wyświetl]
Solecka, Kazimiera Maria	[Wyświetl]

Wyniki 1-10 spośród 35 znalezionych

[1] [< Początek] 1 2 3 4 [Następne >> (2)] [Koniec > (4)]

Rys. 8. Przykład przeglądania indeksu osobowego.

- **Szukanie** proste - funkcja ta pozwala na wyszukiwanie według zbiorów słów z pól: tytuł, odpowiedzialność, seria, słowa kluczowe, miejsce wydania, wydawca, abstrakt oraz ze wszystkich tych pól. W opcji tej można maskować wyrażenia wyszukiwawcze za pomocą znaku „*” (gwiazdka) oraz łączyć je we frazy za pomocą operatorów logicznych AND, OR, NOT. W bazie zastosowano również operator „~” (tylda) wyszukujący wyrażenia podobne.

Osoby

Szukaj: smimow-

[Szukanie] [Indeks]

Info	Akcje
Smimov, Lev Nikandrovič	[Wyświetl]

Rysunek 9. Przykład wyszukiwania przy użyciu operatora

- **Szukanie zaawansowane** - umożliwia przeszukiwanie bazy za pomocą zbiorów słów z wielu pól równocześnie oraz zawężanie wyszukiwania do typu oraz języka dokumentu. W funkcji tej można również używać operatorów logicznych oraz maskowania przy formułowaniu zapytań.

Dokumenty

Tytuł:	<input type="text"/>
Odpowiedzialność:	<input type="text"/>
Seria:	<input type="text"/>
Słowa kluczowe:	<input type="text"/>
Rok:	<input type="text"/>
Miejsce wydania:	<input type="text"/>
Wydawca:	<input type="text"/>
Abstrakt:	<input type="text"/>
Przedmiotowe hasło osobowe:	<input type="text"/>
Typ dokumentu:	☐ Książka ☐ Czasopismo ☐ Artykuł w książce ☐ Artykuł w czasopiśmie
Język:	☐ polski ☐ angielski ☐ białoruski ☐ bułgarski ☐ chorwacki ☐ czeski ☐ francuski ☐ macedoński ☐ niemiecki ☐ rosyjski ☐ rumuński ☐ serbski ☐ słowacki ☐ ukraiński ☐ węgierski ☐ włoski ☐ inne
Reset	Submit
[Szukanie]	[Szukanie zaawansowane] [Indeks]

Rys. 10. Formularz wyszukiwania zaawansowanego.

Użytkownik przeprowadzając wyszukiwanie w bazie, ma również możliwość zapisania wybranych dokumentów w tzw. **koszyku**, z którego można wykonać wydruki w kilku formatach. Jednym z tych formatów jest opis bibliograficzny w takiej postaci, w jakiej był prezentowany w drukowanej wersji BJS.

iSybisław

Koszyk

- BUSKVIĆ Svetlana Pavlovna**Отнографический контекст одного случая экспрессивной номинации / *хорова* / С.П. Бушкевич // [In:] ЭТНИСТЕ - Москва, 1995 - S. 319-335 | **RUS**
- NORGÅRD-SØRENSEN Jens**Coherence Theory : the Case of Russian / Jens Norgård-Sørensen - Berlin ; New York : Mouton ; de Gruyter 1992 - 222 s. - (Trend in Linguistics. Studies and Monographs ; 63) | **ENG**
- BEDNARCZUK Leszek**Categories et paradigmes dérivationnels / Leszek Bednarczyk // [In:] SJS - Krakow, 1995 - S. 31-34 | **FRF**
- PINTARIĆ Neda**Dekodiranje, verbalizacija i prevodenje jedinica neverbalne komunikacije / Neda Pintarić // [In:] ZbHDPL - Zagreb, 1995 - S. 465-474 | **SCR**

Rys. 11. Przykładowy wydruk zawartości koszyka.

5. Konwersja BJS do systemu iSybisław

Odrębnym zadaniem przewidzianym przy rozbudowie bazy iSybisław będzie konwersja istniejącego zbioru opisów bibliograficznych opublikowanych w BJS. W tym celu opracowano odpowiednie oprogramowanie (konwerter) umożliwiające w sposób najmniej kolizyjny przeniesienie istniejących

rekordów do bazy iSybislaw. Przy przejściu ze starego formatu opisu danych na nowy format zastosowany w bazie iSybislaw udało się uniknąć większych błędów. Najwięcej problemów przysparza konwersja zapisów w innych alfabetach niż łaciński. W poprzedniej wersji bazy wszystkie znaki alfabetu cyrylicznego czy greckiego były zapisywane specjalnymi kodami alfabetu łacińskiego, a odpowiednie znaki wyjściowe były generowane przez system wydawniczy TEX dopiero przy sporządzaniu wydruków. System TEX pozwalał na zapis jednego znaku za pomocą kilku różnych kodów, co dodatkowo utrudnia proces konwersji. Konwerter powinien umożliwić zamianę tych różnych form zapisu.

Prace nad konwersją będą zatem bardzo pracochłonne, ponieważ cały przekonwertowany zasób musi zostać ponownie zweryfikowany pod względem formalnym i merytorycznym, zanim zostanie udostępniony użytkownikom zewnętrznym.

Implementacja systemu iSybislaw

1. Użyte technologie

System bibliograficzny iSybislaw wykonano jako aplikację webową. Użytkownik na swoim komputerze musi mieć zainstalowaną jedynie przeglądarkę internetową zgodną z aktualnymi standardami (np. Mozilla Firefox 1.5 lub nowszy, Internet Explorer 6, lub nowszy, Opera 9), nie są potrzebne żadne inne programy. Wskazane jest jedynie niewyłączenie obsługi języka skryptowego JavaScript.

Część serwerowa systemu iSybislaw została wykonana w technologiach dostępnych bezpłatnie na licencjach Open Source. System składa się z serwera baz danych PostgreSQL 8.2 oraz serwera aplikacyjnego JBoss 4.2.1.GA. Aplikacja została napisana w języku Java, więc do uruchomienia potrzebna jest maszyna wirtualna Javy oraz SDK (Software Development Kit) w wersji 1.6. System zaprojektowano do uruchomienia pod kontrolą systemu operacyjnego Linux, ale może działać również pod kontrolą innych systemów, na przykład FreeBSD lub Sun Solaris.

2. Kodowanie znaków

Dane tekstowe w systemie przechowywane są w kodowaniu Unicode (UTF-8). Jest to konieczne ze względu na potrzebę jednoczesnej obsługi zarówno alfabetu łacińskiego, greckiego, jak i cyrylicznego. W danych występuje także wiele rzadkich znaków narodowych. Popularne u nas standardy kodowania takie jak na przykład ISO-8859-2 oraz Windows 1250 albo praktycznie już nie używana Mazovia wykorzystują do zakodowania jednego znaku dokładnie jeden bajt. Oznacza to teoretycznie możliwość zakodowania 2^8 czyli 256 różnych znaków (w praktyce część kodów jest zużyta na tak zwane znaki sterujące). Jest to oczywiście za mało na potrzeby przechowywania tekstów wielojęzycznych zawierających litery różnych alfabetów. W związku z tym opracowano nowy standard kodowania Unicode. Najpopularniejsza wersja tego standardu UTF-8 jest kodowaniem o zmiennej długości kodu. Znak może być kodowany za pomocą 1, 2, 3 lub 4 bajtów, przy czym wszystkie standar-

dowe znaki alfabetu łacińskiego (bez diakrytyków) kodowane są za pomocą jednego bajta, a większość znaków aktualnie używanych na świecie alfabetów daje się zakodować za pomocą dwóch bajtów. Kody trzy- i czterobajtowe zostały zarezerwowane do zadań specjalnych. Kodowanie UTF-8 ostatnio ogromnie zyskuje na popularności i coraz więcej oprogramowania ma wbudowaną obsługę tego standardu, jednak w chwili wyboru użytych do budowy systemu technologii był to jeszcze istotny problem.

Użycie kodowania UTF-8 wiąże się jeszcze z jednym ciekawym problemem, którego rozwiązanie jest konieczne, aby zapewnić poprawność wyszukiwania danych w systemie. Mianowicie, znaki składające się z litery i znaku diakrytycznego (np. umlauty, akcenty, ogonki) w standardzie UTF-8 mogą być przedstawione na dwa sposoby: za pomocą jednego lub dwóch znaków. Pierwszy przypadek jest oczywisty, każdy wariant litery ma swój własny kod. Natomiast w drugim przypadku znak akcentowany kodowany jest za pomocą litery pozbawionej akcentu oraz następującego po niej specjalnego znaku definiującego dodany do niej znak diakrytyczny. Na przykład polska litera *ą* w pierwszym przypadku kodowana jest za pomocą jednego znaku o kodzie heksadecymalnym 0x0105, natomiast w drugim przypadku jest kodowana za pomocą dwóch znaków: *a* oraz *ł* o kodach 0x0061 oraz 0x0328.

Dane wprowadzane przez użytkowników systemu podczas wyszukiwania lub wprowadzania danych mogą występować w obu formach. Aby wyszukiwanie działało poprawnie, konieczna jest więc ich normalizacja do jednej postaci. W systemie iSybisław znaki normalizowane są do pierwszej postaci, za pomocą procesu NFC (Normalization Form C) (szczegóły tego i innych schematów normalizacji opisane są w dokumencie „Unicode Standard Annex #15 - Unicode Normalization Forms” - <http://www.unicode.org/unicode/reports/tr15/tr15-23.html>). Normalizacja jest wykonywana przez standardową klasę `java.text.Normalizer` dostępną w bibliotece języka Java od wersji 1.6.

W wielojęzycznym systemie występuje też problem zapewnienia poprawności sortowania ze względu na zwyczajowe różnice występujące między językami. I tak, w języku niemieckim zależnie od sytuacji litery *ä*, *ö* oraz *ü* są sortowane albo jako *ae*, *oe*, *ue*, albo jako *o*. Natomiast litera *ß* jest traktowana przy sortowaniu jako *ss*. W innych językach występują podobne problemy, przy czym przyjęte rozwiązania są często sprzeczne pomiędzy językami. W systemie iSybisław zastosowano sortowanie uwzględniające polskie znaki narodowe oraz w rozsądny sposób traktujące znaki specyficzne dla innych języków. Dodatki do liter w postaci akcentów, umlautów itp. są najczęściej pomijane w procesie sortowania. Alfabet cyrylicy jest również sortowany poprawnie.

3. Baza danych

System zarządzania bazami danych PostgreSQL został wybrany ze względu na wysoką wydajność, stabilność, bezpieczeństwo danych oraz dobrą obsługę standardu Unicode (UTF-8). Szczególnie ważne jest tu poprawne sortowanie danych zapisanych w alfabecie łacińskim oraz cyrylicy, zawierających wiele różnorodnych znaków narodowych, z czym niektóre inne bazy danych mają problemy, gdyż albo wcale nie obsługują standardu UTF-8, albo robią to niepoprawnie (było tak w momencie wyboru technologii, być może stan ten uległ poprawie, ze względu na rosnącą popularność kodowania UTF-8).

4. Aplikacja

Aplikacja składa się z trzech warstw: warstwy dostępu do danych, warstwy logiki, warstwy prezentacji i dwóch dodatkowych modułów: indeksującego i wyszukiującego oraz konwertera.

4.1. Warstwa dostępu do danych

Warstwa dostępu do danych stanowi interfejs między aplikacją a bazą danych PostgreSQL. Warstwa ta została zbudowana w oparciu o system mapowania obiektowo-relacyjnego Hibernate (<http://www.hibernate.org>). Dzięki zastosowaniu tej technologii udało się uniknąć bezpośredniego użycia standardu JDBC i ręcznego pisania wielu zapytań w języku SQL realizujących pobieranie, wstawianie oraz uaktualnianie danych w bazie. System Hibernate pozwala na zautomatyzowanie większości z tych zadań. Konieczne jest stworzenie dokumentów XML określających, w jaki sposób klasy modelu danych są odwzorowane w bazie danych. Dokumenty te określają dla każdej klasy tabelę (lub kilka tabel), w której przechowywane są dane przez tę klasę reprezentowane, przypisują polom klasy odpowiednie kolumny tabel, a także definiują wszelkie powiązania między daną klasą a innymi i sposób ich realizacji w bazie danych.

Zastosowanie mapowania obiektowo-relacyjnego zwalnia programistę z ręcznego ładowania i zapisywania obiektów do bazy danych. Załadowany obiekt pozostaje przez czas trwania transakcji związany z bazą danych i wszelkie wprowadzone do niego zmiany, po pomyślnym zakończeniu transakcji, są automatycznie utrwalane w bazie danych. Potrzebne do wykonania takiej operacji zapytanie SQL jest generowane przez system Hibernate automatycznie, w sposób niewidoczny dla programisty.

Dostęp do obiektów powiązanych jest również bardzo ułatwiony, gdyż są one ładowane automatycznie wraz z obiektem nadrzędnym lub podczas dostępu do nich. Ten drugi sposób jest szczególnie wygodny, gdyż można uniknąć wykonywania skomplikowanych zapytań ładujących obiekty powiązane podczas ładowania obiektu głównego, odwołując się do momentu, w którym dane z obiektów powiązanych będą faktycznie potrzebne. Dzięki temu unikamy niepotrzebnego ładowania obiektów, które w danej transakcji być może wcale nie będą użyte.

System Hibernate udostępnia także obiektowy język zapytań HQL (Hibernate Query Language). Język ten jest bardzo podobny do języka SQL, więc jego użycie jest dość intuicyjne dla większości programistów. Jednak ze względu na obiektowy charakter zapytań są one znacznie prostsze do napisania.

Dzięki zastosowaniu systemu Hibernate system nie jest ściśle związany z konkretnym typem bazy danych (aktualnie PostgreSQL). Przy bezpośrednim korzystaniu z techniki JDBC łatwo byłoby uzależnić aplikację od konkretnego typu bazy danych z powodu istotnych różnic w języku SQL występujących pomiędzy bazami danych różnych producentów. Użycie technologii Hibernate właściwie uniezależnia nas od konkretnego typu bazy danych, gdyż system ten może być w prosty sposób skonfigurowany do współpracy z wieloma różnymi bazami danych.

Aplikacja korzysta z systemu Hibernate poprzez szereg klas DAO (Data Access Object), dzięki czemu również od niego nie jest bezpośrednio zależna.

Gdyby w przyszłości zaszła potrzeba wymiany systemu mapowania na inny, wystarczyłoby stworzenie nowych wersji powyższych klas korzystających z nowego systemu mapowania. Pozostała część systemu nie musiałaby ulec zmianie.

4.2. Warstwa logiki

Logika systemu została wykonana jako zbiór zwykłych klas POJO (Plain Old Java Objects) zarządzanych przez kontener dependency injection należący do technologii Spring Framework 2.0. Dzięki użyciu techniki dependency injection udało się w pełni zautomatyzować zarządzanie zależnościami między poszczególnymi komponentami systemu. Na przykład, jeśli pochodząca z warstwy prezentacji klasa DocumentAction odpowiedzialna za obsługę operacji wykonywanych na dokumentach (np. edycja dokumentu) potrzebuje do działania klasy DocumentManager, a ta z kolei wymaga klas DocumentDAO, PersonDAO itp., to programista nie musi ręcznie powoływać tych klas do życia, lecz zostaną one automatycznie dostarczone przez kontener Spring. Bardzo upraszcza to konstrukcję całego systemu.

4.3. Warstwa prezentacji

Warstwa prezentacji została wykonana w oparciu o technologię Apache Struts 1.3. Na interfejs użytkownika składa się zbiór stron JSP (Java Server Pages) oraz zbiór akcji wykonujących operacje dostępne dla użytkownika.

W celu ujednoczenia wyglądu aplikacji oraz ułatwienia wprowadzania zmian w interfejsie użytkownika wykorzystano system szablonów Apache Tiles, dzięki czemu powtarzające się na wielu ekranach elementy takie jak menu, formularz logowania i koszyk mogły być wykonane tylko raz i automatycznie użyte w wielu miejscach systemu.

4.4. Indeksowanie i wyszukiwanie

Wyszukiwanie w systemie iSybislaw nie jest przeprowadzane bezpośrednio na bazie danych, lecz przy użyciu dodatkowego systemu wyszukiwania pełnotekstowego Apache Lucene 2.1 (<http://lucene.apache.org/>). System ten pozwala na wygodne i wydajne przeprowadzenie wyszukiwania zarówno prostego, jak i z użyciem operatorów boolowskich. Możliwe jest też maskowanie (wildcard queries) oraz wyszukiwanie wyrazów brzmiących podobnie do podanego w zapytaniu (proximity queries).

Modyfikacja, dodanie lub usunięcie rekordu podlegającego indeksowaniu (np. osoby, dokumentu) powoduje wysłanie do systemu indeksującego komunikatu zawierającego informację o wykonanej operacji. Na podstawie tego komunikatu system indeksujący decyduje, które rekordy należy ponownie zaindeksować. Zmiana w jednym rekordzie może pociągać za sobą konieczność ponownego zaindeksowania również innych rekordów, które ze zmienionym rekordem są logicznie powiązane. Na przykład, po dokonaniu zmian w rekordzie zawierającym opis osoby konieczne jest ponowne zaindeksowanie rekordów dokumentów, w których osoba ta jest osobą odpowiedzialną (np. autor, redaktor itp.) lub znajduje się w osobowym haśle przedmiotowym. System dokonuje tego w sposób w pełni zautomatyzowany.

Administrator systemu może również wywołać pełne przeindeksowanie całej bazy danych, jak i przeindeksowanie poszczególnych rekordów.

4.5. Konwerter z formatu TEX

Używany dotychczas system Sybislaw przechowywał dane w postaci zbioru plików w formacie TEX. Import danych z tych plików do nowego systemu iSybislaw wymagał stworzenia odpowiedniego konwertera.

Na wstępie konwerter miał za zadanie przekonwertowanie polskich znaków z dawno już nieużywanego standardu Mazovia na standard Unicode UTF-8.

Następnie konieczne było wydobyć z dość zawilego formatu TEXa informacji koniecznych do stworzenia rekordów systemu iSybislaw. Przykładowy opis dokumentu w formacie TEX wygląda następująco:

```
\praca[rg1]{
  \tytul{{\cyrbf Aktual'nye }}{\cyr vopnosy teorii yazyka i onomastiqueskoi0
  nominacii :} {\cyr sbornik nauqnyh statei0}}
  \odpow{/ {\cyr sost. E.S. Otin} ; {\cyr nauq. red. E.S. Otin}}
  \wydan{.~ {\cyr Doneck : Doneckii0 gos. un-t, 1993}}
  \stron{. — 186 s.}
  \jezyk{${\mid$ ros}
  \abstrakt{@ {\cyr russkii0 yazyk, ukraïnskii0 yazyk, bolgarskii0 yazyk,
  onomastika,} {\cyr sbornik statei0}}
  \haslo{aktual'nye}
  \odpowd{op. OT\ ' {I}N \ ' {E}vgen Stepanovi\v{c}, rd. OT\ ' {I}N \ ' {E}vgen
  Stepanovi\v{c}}
  \sciezka{w0}
  \sciezka{w04}
  \sciezka{w205}
  \sciezka{w815}
  \sciezka{w835}
```

Komendy formatu TEX takie jak \tytul, \odpow czy \wydan definiują poszczególne pola. Niestety, liczba tych pól jest mniejsza niż w nowym formacie. Na przykład pole \wydan zawiera połączoną informację o miejscu wydania, wydawnictwie, roku a czasem również o wydaniu (pierwsze, drugie itp.). Konieczne jest więc również dalsze przetwarzanie zawartości takich pól, aby podzielić je na poszczególne części. Podobny problem występuje również z polem \abstrakt, które może zawierać zarówno faktyczny abstrakt, jak i słowa kluczowe.

Inny problem występuje w polu \odpowd, które zawiera informację o osobach odpowiedzialnych. Niestety, nazwiska pisane są tu zawsze wersalikami, podczas gdy w nowym formacie powinny być wpisywane normalnie. Zamienienie pisanego wersalikami nazwiska na normalną pisownię nie zawsze jest oczywiste, gdyż nazwisko może zawierać na przykład przyimki typu *van*, *von* itp., których pierwsze litery nie podlegają kapitalizacji. Problem jest też z nazwiskami typu *MacDonald* i *Macintosh*. Na szczęście w bazie dotyczącej językoznawstwa sławistycznego takie problematyczne przypadki zdarzają się bardzo rzadko.

Dodatkowe kłopoty występują w przypadku recenzji, gdyż mają one zupełnie inny format zapisu, zawierający jeszcze mniej wydzielonych pól. Informacje, które w nowym formacie muszą trafić do oddzielnych pól, zapisane są razem i rozdzielone tylko specjalnymi znakami formatującymi, co dodatkowo utrudnia ekstrakcję.

Wszystkie pola mogą zawierać również szereg komend sterujących zmieniających znaczenie następujących po nich znaków. Na przykład, komendy `\cyr`, `\cyrbf`, `\cyril` powodują przełączenie alfabetu na cyrylicę. Następujące po nich znaki alfabetu łacińskiego muszą zostać przekonwertowane na cyrylicę według odpowiedniej tabeli konwersji. Dodatkowym problemem jest to, iż nie zawsze jeden znak łaciński odpowiada jednemu znakowi cyrylicy. Na przykład występująca w ciągu ukraińskiO sekwencja `io` odpowiada jednemu znakowi `ї`. Dodatkowo występuje szereg komend modyfikujących następujący po nich znak. I tak, komenda `\v` powoduje dodanie do następującego po niej znaku odwróconego daszka " a więc na przykład sekwencja `\v{c}` oznacza literę `ć`.

Konwerter stara się uwzględnić wszystkie te zawłości. Wszystkie diakryty (akcenty, daszki i podobne dodatki) uzyskiwane są przez użycie dostępnych w standardzie UTF-8 diakrytycznych znaków kombinacyjnych (combining diacritical marks). Sekwencje utworzone z użyciem tych znaków są następnie normalizowane za pomocą procesu NFC (opisane w punkcie dotyczącym kodowania).

Konwerter jest konfigurowany za pomocą zwykłych plików tekstowych. Można więc w prosty sposób dodać nowe definicje konwersji sekwencji komend TEX na odpowiedniki w standardzie Unicode UTF-8.

Po wyekstrahowaniu z formatu TEXa potrzebnych informacji, konwerter sprawdza, czy występujące w opisie dokumentu elementy takie jak osoby odpowiedzialne, serie, słowa kluczowe, języki itp. nie znajdują się już w bazie danych. Jeżeli tak, to wykorzystuje istniejące rekordy, jeśli nie - tworzy nowe. W przypadku recenzji konieczne jest też odnalezienie rekordu zawierającego opis pracy recenzowanej lub ewentualnie stworzenie takiego rekordu. Podobnie jest w przypadku artykułów - konieczne jest odnalezienie lub stworzenie rekordu zawierającego opis czasopisma lub pracy zbiorowej zawierającej konwertowany artykuł. Na koniec konwerter zapisuje do bazy danych rekord zawierający opis dokumentu wraz z nowo stworzonymi rekordami zawierającymi opisy elementów powiązanych. Dokumenty pochodzące z konwersji mają nadany specjalny status, co ułatwia ich sprawdzenie i zatwierdzenie do publikacji w części serwisu dostępnej dla zwykłych użytkowników.

5. Przyszłość systemu

System iSybisław wykonano z zachowaniem ogólnie przyjętych standardów. Wykorzystane technologie są obecnie ciągle rozwijane. System iSybisław również może być w przyszłości w prosty sposób uzupełniony o dodatkowe moduły. Na przykład o moduł umożliwiający automatyczną współpracę z innymi podobnymi systemami.

Bibliografia

1. Babik W.: *Generowanie języków informacyjno-wyszukiwawczych ze słowników terminologicznych*. Kraków: Wydaw. UJ, 1996.
2. Bojar B.: *O normalizacji terminologii*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 1987 nr 1, s. 23-35.

3. Bojar B., Rudnik-Karwatowa Z.: *Koncepcja nowoczesnego systemu informacji slawistycznej*. W: *Z polskich studiów slawistycznych*, seria 9: *Językoznawstwo. Prace na XII Międzynarodowy Kongres Slawistów w Krakowie 1998*. Warszawa: Wydaw. Energeia, 1998, s. 41-47.
4. Gajda S.: *Wprowadzenie do teorii terminu*. Opole: WSP, 1990.
5. Kaleta Z.: *Kierunki i metodologia badań. Terminologia*. W: *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*. Pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko. Warszawa; Kraków: Wydaw. IJP PAN, 1998, s. 77-78.
6. Mikos Z.: *Nowy system normalizacji*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 1997 nr 1, s. 35-39.
7. Rudnik-Karwatowa Z.: *Język informacyjno-wyszukiwawczy dokumentacyjnego systemu językoznawstwa slawistycznego (doświadczenia z realizacji projektu)*. W: *Z polskich studiów slawistycznych*, ser. 10: *Językoznawstwo. Prace na XIII Międzynarodowy Kongres Slawistów w Lublanie 2003*. Warszawa: Komitet Słowianoznawstwa PAN, 2002 (2002a), s. 207-212.
8. Rudnik-Karwatowa Z.: *Słowa kluczowe - elementarne jednostki leksykalne języka informacyjno-wyszukiwawczego*. W: *Słowo z perspektywy językoznawcy i tłumacza*. Red. nauk. A. Pstyga, K. Szczęśniak. Gdańsk: Wydaw. Uniwersytetu Gdańskiego, 2002 (2002b), s. 13-18.
9. Rzetelska-Feleszko E.: *Polska terminologia onomastyczna. Problematyka*. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze” 1993 17-18, s. 217-222.
10. SEIJSIW - *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych = Encyclopedic Dictionary of Information, Indexing Languages and Retrieval Systems*. Oprac. B. Bojar; [współpr. W Babik et al.] Warszawa: Wydaw. SBP, 2002.
11. SSKJS - Rudnik-Karwatowa Z., Karpińska H.: *Słownik słów kluczowych językoznawstwa slawistycznego*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1999 [ponad 2500 słów kluczowych],
12. SSKJS - Rudnik-Karwatowa Z., Karpińska H.: *Słownik słów kluczowych językoznawstwa slawistycznego*. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2006 [dokument w wersji elektronicznej, uzup. i popr., ponad 3000 słów kluczowych].

Summary

The article presents a project of a bibliographic information system for Slavonic linguistics iSybislav, which is going to comprise Polish and international research works of the Slavonic linguistics. It is based on data from the Slavonic Linguistics Bibliography, as well as other currently collected bibliographical data. The authors present a project of system's information-retrieval language, project's stages, implementation, functioning, and description of used technologies.

BIBLIOGRAFIA JĘZYKA MACEDOŃSKIEGO ONLINE: DOŚWIADCZENIA I OSIĄGNIĘCIA

**Milica Mirkulovska
Katerina Zdravkova
Uniwersytet Św. Cyryla i
Metodego
Skopje**

*Bibliografia języka macedońskiego, system
bibliograficzny online, opis bibliograficzny,*

1. Wprowadzenie

Prace nad Bibliografią Języka Macedońskiego (dalej BMJ) rozpoczęto w roku 1953 (Vidoeski, 1953). Okresowo przerwano je w latach 1986-1993. Obecnie prace nad BMJ prowadzone są w Centrum Badawczym Lingwistyki Arealnej (ICAL) przy Macedońskiej Akademii Nauk i Sztuk (MANU). Dotychczas opublikowano dwa tomy BMJ (Topolińska; Mirkulovska; Milenkovska, 2002; Topolińska; Mirkulovska; Bunevska, 2006), które są dostępne również w wersji elektronicznej. Umożliwiło to stosunkowo szybkie udostępnienie systemu pod WWW. System został opracowany w Instytucie Informatyki na Wydziale Przyrodniczo-Matematycznym Uniwersytetu św. Cyryla i Metodego w Skopje w 2007 roku.

Każda pozycja bibliograficzna w ostatnich dwóch tomach BMJ opracowana jest według międzynarodowych norm opisu bibliograficznego (International Standard Bibliographic Description - ISBD). Rekord bibliograficzny obejmuje szczegółowe dane (tytuł, klasyfikację, autora, redaktora, wydawcę itp.) umożliwiające dostęp do opisu bibliograficznego oraz do innych metadanych z nim związanych.

2. Bibliografia Języka Macedońskiego

W 1953 roku Božidar Vidoeski, ówczesny asystent w Katedrze Języka Macedońskiego (wówczas) na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu w Skopje, opracował bibliografię języka macedońskiego wraz z dialektami macedońskimi. Tom pt. *Прилог кон библиографијата на македонскиот јазик* (BMJ 1), obejmujący okres do roku 1952, został opublikowany w 1953 r. B. Vidoeski kontynuował gromadzenie danych bibliograficznych, tworząc Kartotekę Językoznawstwa Macedonistycznego (Картотека на македонистичката библиографија). W 1973 roku do pracy włączył się Mileva Milev, ówczesny kierownik biblioteki MANU, a od 1983 w uzupełnianiu Kartoteki uczestniczył prof. Zuzanna Topolińska. Wtedy też został opracowany pierwszy wariant klasyfikacji rzeczowej. Niestety, z powodów kadrowych pracę nad Kartoteką przerwano w roku 1986.

Następny etap prac nad Kartoteką Językoznawstwa Macedonistycznego wiąże się z powstaniem ICAL przy MANU w roku 2000. Wówczas zrodził się pomysł uporządkowania i opublikowania materiałów w formie kontynuacji tomu Bożidara Vidoeskiego z roku 1953. Warto podkreślić, że nie istniała wówczas żadna pełna bibliografia językoznawstwa macedonistycznego, były tylko bibliografie zawartości poszczególnych naukowych czasopism językoznawczych. Zagadnienia językoznawstwa macedonistycznego rejestrowano częściowo na łamach czasopisma „Juznoslovenski filolog”, w *Bibliografii językoznawstwa sławistycznego* (BJS) publikowanej w Polsce (do r. 1993 za okres 1908-1981 w czasopiśmie „Rocznik Sławistyczny”, a od r. 1995, za okres 1992-1997, jako samodzielne wydawnictwo Instytutu Sławistyki PAN) oraz w „Linguistic Bibliography/Bibliographie Linguistique” (BL), publikowanej w Holandii (od r. 1947).

Jako wydawnictwo ICAL przy MANU w roku 2002 ukazał się *Прилог кон библиографиата на македонскиот јазик 2 (1954-1970) со дополнувана за годините 1950, 1951, 1952, 1953* (BMJ 2) na podstawie starej Kartoteki, przy czym wszystkie dane poddano weryfikacji i uporządkowano materiał według obowiązujących zasad opisu bibliograficznego. Tom zawiera 1521 opisów bibliograficznych (bez recenzji, które są podane przy opisie recenzowanej publikacji i nie są objęte numeracją) oraz indeks autorów, redaktorów, tłumaczy. Materiał bibliograficzny podany jest w oryginalnej ortografii (w alfabecie cyrylicznym i łacińskim) w języku publikacji, tom uporządkowany jest według roczników, w każdym roczniku zachowana jest następująca klasyfikacja:

1. Zagadnienia ogólne

- 1.1. Kroniki (jubileusze, uroczystości, sprawozdania z kongresów itp.)
- 1.2. Bibliografie
- 1.3. Periodyki
- 1.4. Materiały pokonferencyjne (z sympozjów, dyskusji itp.)
- 1.5. Prace zbiorowe (z okazji...)

2. Język współczesny

- 2.1. Zagadnienia ogólne (gramatyki, podręczniki, pomoce dydaktyczne)
  - 2.1.1. Dydaktyka języka ojczystego
- 2.2. Kodyfikacja, standaryzacja, kultura języka
- 2.3. Fonologia i fonetyka, prozodia
- 2.4. Gramatyka
- 2.5. Leksykologia, leksykografia (słowniki, frazeologia, etymologia, terminologia)
- 2.6. Stylistyka, poetyka, wersyfikacja
- 2.7. Język autorów tekstów literackich
- 2.8. Język poezji ludowej
- 2.9. Badania typologiczne i konfrontacyjne

3. Historia

- 3.1. Zagadnienia ogólne
- 3.2. Fonologia i fonetyka, prozodia
- 3.3. Gramatyka
- 3.4. Leksykologia, leksykografia (słowniki, frazeologia, etymologia, terminologia)
- 3.5. Język autorów poszczególnych tekstów

4. Dialektologia

- 4.1. Zagadnienia ogólne (geografia lingwistyczna)

- 4.2. Fonologia i fonetyka, prozodia
- 4.3. Gramatyka
- 4.4. Leksykologia, leksykografia (słowniki, frazeologia, etymologia, terminologia)
- 4.5. Opisy poszczególnych dialektów
- 4.6. Teksty dialektalne
- 4.7. Dialekty społeczne

5. Onomastyka

- 5.1. Zagadnienia ogólne
- 5.2. Toponomastyka

W roku 2006 został opublikowany tom 3 serii *Прилог кон библиографиата на македонскиот јазик 3 (1971-1985) (со дополнување за претходните години)* (BMJ 3) stanowiący kontynuację poprzedniego tomu BMJ 2, z uzupełnieniami klasyfikacji odpowiednio do materiału. Praca nad BMJ 3 zaczęła się tuż po opublikowaniu poprzedniego tomu. Rosła objętość materiału i rozszerzył się zespół autorski. Charakter materiału narzucił następującą rozbudowę klasyfikacji w stosunku do BMJ 2 (innowacje zaznaczono kursywą):

1. Zagadnienia ogólne

- 1.1. Kroniki (jubileusze, uroczystości, sprawozdania z kongresów itp.)
- 1.2. Bibliografie
- 1.3. Periodyki
- 1.4. Materiały pokonferencyjne (z sympozjów, dyskusji itp.)
- 1.5. Prace zbiorowe (z okazji...)

2. Język współczesny

- 2.1. Zagadnienia ogólne (gramatyki, podręczniki, pomoce dydaktyczne)
  - 2.1.1. Dydaktyka języka ojczystego
- 2.2. Kodyfikacja, standaryzacja, kultura języka
- 2.3. Fonologia i fonetyka; prozodia
- 2.4. Gramatyka
- 2.5. Leksykologia, leksykografia (słowniki, frazeologia, etymologia, terminologia)
- 2.6. Stylistyka, poetyka wersyfikacja
- 2.7. Język autorów tekstów literackich
- 2.8. Język poezji ludowej
- 2.9. Badania typologiczne i konfrontacyjne
- 2.10. *Socjolingwistyka*
- 2.11. *Przekład*

3. Historia

- 3.1. *Wiek macedoński 1 - 9*
  - 3.1.1. *Zagadnienia ogólne*
  - 3.1.2. *Fonologia i fonetyka, prozodia*
  - 3.1.3. *Gramatyka*
  - 3.1.4. *Leksykologia, leksykografia (słowniki, frazeologia, etymologia, terminologia)*
  - 3.1.5. *Język autorów poszczególnych tekstów*
    - 3.1.5.1. *Teksty (krytyczne wydania tekstów)*
- 3.2. *Wiek 10 - 18*
  - 3.2.1. *Zagadnienia ogólne*

- 3.2.2. *Fonologia i fonetyka, prozodia*
- 3.2.3. *Gramatyka*
- 3.2.4. *Leksykologia, leksykografia (słowniki, frazeologia, etymologia, terminologia)*
- 3.2.5. *Cerkiewnosłowiańskie teksty redakcji południowostowiańskiej (język, wydania krytyczne)*
  - 3.2.5.1. *Zabytki redakcji macedońskiej (język, wydania krytyczne)*
- 3.2.6. *Język autorów poszczególnych tekstów*
  - 3.2.6.2. *Teksty (krytyczne wydania tekstów)*

4. Dialektologia

- 4.1. Zagadnienia ogólne (geografia lingwistyczna)
- 4.2. Fonologia i fonetyka, prozodia
- 4.3. Gramatyka
- 4.4. Leksykologia, leksykografia (słowniki, frazeologia, etymologia, terminologia)
- 4.5. Opisy poszczególnych dialektów
- 4.6. Teksty dialektalne
- 4.7. Dialekty społeczne

5. Onomastyka

- 5.1. Zagadnienia ogólne
- 5.2. Toponomastyka
- 5.3. *Antroponomastyka*

Tom BMJ 3 zawiera 3614 opisów (nie licząc - jak w poprzednim tomie BMJ 2 - recenzji, podanych pod opisem bibliograficznym pracy recenzowanej). Zarówno do BMJ 3, jak i do BMJ 2 włączone zostały pewne publikacje slawistyczne i bałkanistyczne zarejestrowane w Kartotece, gdzie dużą część zajmuje problematyka macedonistyczna. Oba tomy BMJ 2 i BMJ 3 zawierają razem prawie 8000 opisów bibliograficznych na ponad 600 stronach tekstu drukowanego. Opisy dokumentów są podzielone według roku wydania i klasyfikowane według 28 kategorii i 12 podkategorii.

3. Inne podobne projekty

Istnieje wiele serwisów bibliograficznych dostępnych online. Obejmują one różne dziedziny, między innymi i językoznawstwo. Jak wspomniano, większość macedońskich publikacji językoznawczych znajduje się w międzynarodowej bazie danych w Holandii, dostępnej online¹. System ten posłużył jako podstawa do opracowania macedońskiego systemu bibliograficznego online.

Specyfiką naszego systemu jest zdolność pracy z kilkoma alfabetami jednocześnie. W holenderskim BLOnline wszystkie publikacje zapisane w alfabecie innym niż łaciński, włącznie z macedońskimi, są transliterowane na pismo łacińskie, mankamentem jest też błędny zapis znaków diakrytycznych, specyficznych dla poszczególnych systemów ortograficznych. W naszym systemie zdecydowaliśmy się umożliwić równoległe stosowanie kilku standardów kodowania. W pracach nad automatyczną ekstrakcją informacji z opisu bibliograficznego pomocne były doświadczenia z Cornell University (Bergmark, 2000), gdzie zastosowano kilka algorytmów wybierania metadanych z tekstów online

¹ <http://www.loginsys.com.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=0&tabid=160>
<http://www.blonline.nl>

i powiązania ich w sieci. Mimo że rozwiązania te przeważnie odnoszą się do czasopism online, okazały się przydatne także dla bibliografii online. System stosuje algorytmy do identyfikacji segmentów wewnątrz witryn internetowych i ich konwersję w ustrukturalizowane opisy bibliograficzne, przy użyciu analizatora składniowego opartego na modelu Markova. Oba podejścia, jak sądzimy, są kompatybilne z NET Framework Software Development Kit (SDK) zawierającym pakiet **System.Text.RegularExpressions** (STRE). Pakiet ten umożliwia łatwą konwersję plików tekstowych w bibliograficzną bazę danych.

Dane w systemie BMJ online mają strukturę zdefiniowaną według międzynarodowych norm opisu bibliograficznego (ISBD). W toku pracy starano się o kompatybilność ze standardami przyjętymi w BL (Janse; Toi, 2000). Każda publikacja jest powiązana z nazwą dziedziny, osoby, tytułem recenzji/dyskusji. Informacje o recenzjach, dyskusjach, odpowiedzi na dyskusje itp. sygnalizowane są na końcu opisu bibliograficznego, do którego się odnoszą, po kresce pionowej (|). Dookreślenia w klasyfikacji poszczególnego zapisu bibliograficznego sygnalizuje się odpowiednim numerem klasyfikacji w nawiasach < .... >.

4. Tworzenie serwisu bibliograficznego online

Proces tworzenia bibliografii online przechodzi następujące etapy:

- a) konwersja poprzednio użytego kodowania na Unicode UTF-8,
- b) import plików opublikowanych w tomach do tekstowej bazy danych,
- c) transformacja zapisów tekstowych w rekordy bibliograficzne bazy danych,
- d) implementacja algorytmów podstawowego i zaawansowanego wyszukiwania pełnych i częściowych fraz,
- e) prezentacja jednostek powiązanych z konkretną pozycją bibliograficzną,
- f) dodanie opcji związanych z edycją i korygowaniem przypadkowych błędów pochodzących z drukowanych tomów albo błędów pochodzących z ręcznie dodawanych nowych opisów bibliograficznych.

Niżej podajemy szczegóły wyjaśniające te etapy pracy.

4.1. Unifikacja kodowania

Konwersja różnych czcionek występujących w opisach bibliograficznych do jednego standardu kodowania wykonywana jest ręcznie, z użyciem systemu komercyjnego LC KonvertMak V3.0, Login Systems². Rozwiązanie to wydawało się najkorzystniejsze ze względu na uwzględnienie wszystkich języków występujących w BMJ.

4.2. Ładowanie plików publikowanych tomów

Konwertowane dokumenty tekstowe zostały automatycznie załadowane do systemu z użyciem aplikacji DTP. Aplikacja jest złożona z dwóch mniejszych jednostek. Pierwsza jednostka umożliwia dodawanie całej treści publikacji periodycznych i indeksu osób występujących jako autorzy, redaktorzy i recenzenci. Druga jednostka jest podzielona na trzy klasy:

² <http://www.loginsys.com.mk/DesktopDefault.aspx?tabindex=0&tabid=160>
[http:// unicode.org](http://unicode.org)

- WordDocument - klasa odpowiedzialna za manipulowanie dokumentami w standardzie Microsoft Word;
- BibRecord - klasa odpowiedzialna za ekstrakcję danych bibliograficznych na poszczególne paragrafy;
- Parser - klasa odpowiedzialna za budowanie rekordów i zapisywanie ich w bazie danych).

Aby uniknąć przeciążenia wielką ilością tekstu, każdy opublikowany rok został załadowany oddzielnie. W rezultacie została wygenerowana tekstowa baza danych złożona z danych bibliograficznych. Transformacja zapisów tekstowych w rekordy bibliograficzne to proces realizowany dzięki implementacji analizatora składniowego - każdy opis bibliograficzny może być reprezentowany przez automat skończony. Reprezentacja ta umożliwia zastosowanie metod pakietu **System.Text.RegularExpressions** zawartego w .NET Framework SDK.

Библиотечка
Библиотечка
Библиотечка

index	tytuł	ty	BPM	seria	okres	strony	okres
1119	Закончил	0	3			01-05	18
1119	Реквизиция	0	3			1976 107-118	4/8
112	Закончил	0	2			100 105	4/8
112	Быт на суд	1	3	Слова	МФП	27	1/1
1120	Закончил	1	2	Слова	БАН	250	
1120	Описание	0	3			1976 67-77	
1121	История	0	2			5-25	1/2
1121	Описание	0	3			53-56	2/2
1122	История	1	2	Слова	Купча	241	
1122	Политика	0	3			15-17	21/9-10
1123	Доклад	1	2	Слова	История		27
1123	Доклад	0	3			7-16	
1124	Анкетный	0	2			5-10	2/2
1124	Политика	0	3			30-32	21/1
1125	Закончил	0	2			260-281	17/4
1125	Доклад	0	3			1976 119-129	
1125	История	0	2			80-102	16
1126	Новостной	0	3			207-214	127
1127	Коллекция	0	2			16-18	14/6
1127	Григорий	0	3			237-241	26/1
1128	Закончил	0	2			47-61	10
1128	Григорий	0	3			1	
1128	Новый	0	2			257-291	19
1128	Общая	0	3			1976 57-65	
113	Закончил	0	2			65-70	4/3
113	Быт на суд	1	3	Слова	МФП	74	1/2
1130	Описание	0	2			1-6	14/5
1130	История	0	3			100-105	4/8

Rys. 1. Rezultat - tabela publikacji

Rezultatem omawianego procesu jest tabela publikacji {Rys. 1). Główna tabela zawiera opisy bibliograficzne. Składa się z rekordów obejmujących numer pozycji, tytuł i typ publikacji, numer tomu, miejsce wydania, wydawcę, stronę/strony, szczegóły, źródło, serię i na końcu krótki opis. Numer pozycji i tom to klucze główne, a źródło i seria to klucze z BibRecord. Baza danych zawiera też rekordy osób związanych z publikacją, rekordy publikacji periodycznych, recenzji, dziedzin i symboli klasyfikacji. Opisana struktura bazy danych jest przyjazna i wystarczająco prosta, aby umożliwić wysoką efektywność.

4.3. Tworzenie opisu bibliograficznego

Proces konwertowania z poziomu zapisu tekstowego w opis bibliograficzny stanowi! jedno z najtrudniejszych zadań w procesie tworzenia bibliografii online. Ogólna struktura zapisu bibliograficznego w zasadzie jest automatem skończonym $M = (K, 1, s, \Delta, F)$, gdzie K to zbiór wszystkich autorów, tytułów, redaktorów, wydawców, publikacji, źródeł, roczników, stron, recenzji i klasyfikacji, V – zewnętrzny alfabet składający się z symboli Unicode. Relacja Δ to zbiór reguł definiujących przejścia od stanu początkowego do stanu końcowego. Wszystkie zapisy bibliograficzne rozpoznane przez ten automat skończony mogą być przedstawione w postaci wyrażeń regularnych. Proces transformacji rozpoczyna się od podziału zapisów bibliograficznych na mniejsze części. Na początku numer (w wyrażeniu oznaczany jako <number>) jest oddzielony od pozostałej części zapisu (oznaczonej jako <tail>) za pomocą wyrażenia regularnego:

```
*(?<number>\d+)\s*(?<tail>.+)$
```

Następnie sprawdza się styl pozostałej części zapisu. Jeżeli jej pierwsze słowo jest kursywą, wtedy zapis zaczyna się od tytułu. W innych wypadkach ciąg zaczyna się od listy autorów. Wtedy wszyscy autorzy (<authors>) zostają oddzieleni od reszty zapisu (<tail>) wyrażeniem:

```
"(?<authors>.+?)\s*(?<tail>.+)$
```

Po oddzieleniu autorów pozostała część zapisu jest dalej przetwarzana. Tytuł i redaktor są pobierane przez wyrażenie:

```
*(?<title>\Gamma\I|+?) (?<redaction>/\s.+?)\s*\.\s*[\—] (?<tail>.+)$
```

Cały ten mechanizm jest implementowany przy użyciu pakietu **System.Text.RegularExpressions**. W ten sposób wszystkie wyrażenia regularne są przekształcane w rekordy relacyjnej bazy danych zapisów bibliograficznych. Baza danych zawiera osiem tabel reprezentujących cały opis bibliograficzny.

4.4. Wyszukiwarka

Wyszukiwarka użyta do wyszukiwania prostego i zaawansowanego została zaimplementowana w środowisku ASP.Net. Daje dwie możliwości: wyszukiwanie poszczególnych pozycji albo zestawienie listy wszystkich opisów według wybranych kryteriów. Użytkownik może wybierać według następujących ośmiu kryteriów:

- słowo, które istnieje w zapisie,
- słowo albo ciąg znaków z tytułu,
- dziedzina,
- autor,
- redaktor,
- recenzent,
- osoba, która stanowi przedmiot opisu bibliograficznego,
- osoba o roli niezdefiniowanej. (Rys. 2)

Wyszukiwanie realizuje się za pomocą istniejących modułów ASP.Net: search.aspx, results.aspx, adsearch.aspx, adresults.aspx and details.aspx.

Podobnie jak w BLOnline, wyszukiwanie może być ograniczone do książek, artykułów, recenzji, jak i do danego roku albo okresu (Rys. 3). Uporządkowane jest według liczby publikacji poprzedzonej numerem tomu.

4.5. Dostęp do informacji związanej z zapisem bibliograficznym

Każdy zapis bibliograficzny daje możliwość dostępu do kilku informacji powiązanych. Numer identyfikacyjny jest odsyłaczem do szczegółów związanych z opisem (Rys. 5). Prezentacja pozycji bibliograficznej zawiera odsyłacze do klasyfikacji, autorów oraz redaktorów.

4.6. Administrowanie systemem

Opisane elementy bibliografii online są zorientowane na użytkownika i w zasadzie bardzo statyczne. System ciągle się rozwija. Automatyczne importowanie nowych tomów realizowane jest za pomocą aplikacji DTP. Część serwerowa zawiera tylko opcje edycji i korygowania okazjonalnych błędów odziedziczonych z drukowanych tomów albo błędów pochodzących z ręcznego dodawania nowych opisów.

Opcje edycji mają zastosowanie do wszystkich informacji zgromadzonych w opisach bibliograficznych. Opisy te można wybierać według indeksu publikacji, autorów, redaktorów, klasyfikacji i słów kluczowych.

Część administracyjna jest realizowana na pięciu poziomach:

- Lokalizacja opisu bibliograficznego.
- Edycja podstawowej informacji dotyczącej wybranej publikacji,
- Edycja recenzji dotyczącej wybranej publikacji,
- Edycja klasyfikacji, do której należy wybrana publikacja,
- Edycja osób związanych z tworzeniem publikacji.

5. Prezentacja graficzna systemu bibliograficznego

Algorytmy wyszukiwawcze zastosowane w omawianej bazie danych umożliwiają wyszukiwanie książek, artykułów i recenzji według typu publikacji i roku albo okresu opublikowania. Dla wybranych typów i okresów publikacji wyszukiwanie może być wykonane przez zadanie frazy albo części frazy (Rys. 2). Zaawansowane wyszukiwanie, kombinujące kryteria wyszukiwawcze, jest również dostępne (Rys. 3).

Пробарувај по

Збор или фраза од наслов

Тип на издавање

Збор или фраза од наслов
Област
Автор
Уредник
Критичер
Лице-предмет на библиографска единица
Ине (во било која функција)
Издвоач

Година на издавање

Сите години
Пред По Во 1950 ▾
Меѓу 1950 ▾ и 1950 ▾

Избриши ги сите поднеса

Внесете збор или фраза за пробарување

Граматика

Берој

За комбинирање на различни термини користете

Напредно пробарување

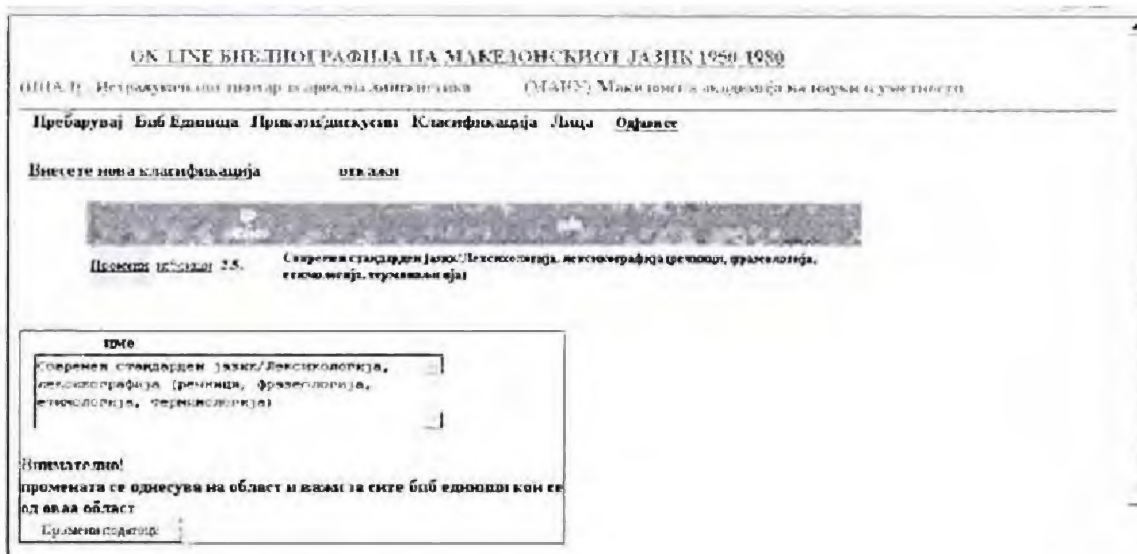
Rys. 2. Wyszukiwanie proste

Na tym etapie modyfikacje mają charakter lokalny dla danego rekordu. Przeważnie są one użyteczne przy korygowaniu błędów ortograficznych w czasie pierwszego wprowadzania danych. Podobnie modyfikuje się recenzje (Прикази/дискусии).

Bardziej złożona jest edycja klasyfikacji (Rys. 7). Mianowicie, zmiany wprowadzone w edytowanej kategorii będą odzwierciedlone we wszystkich należących do niej publikacjach.

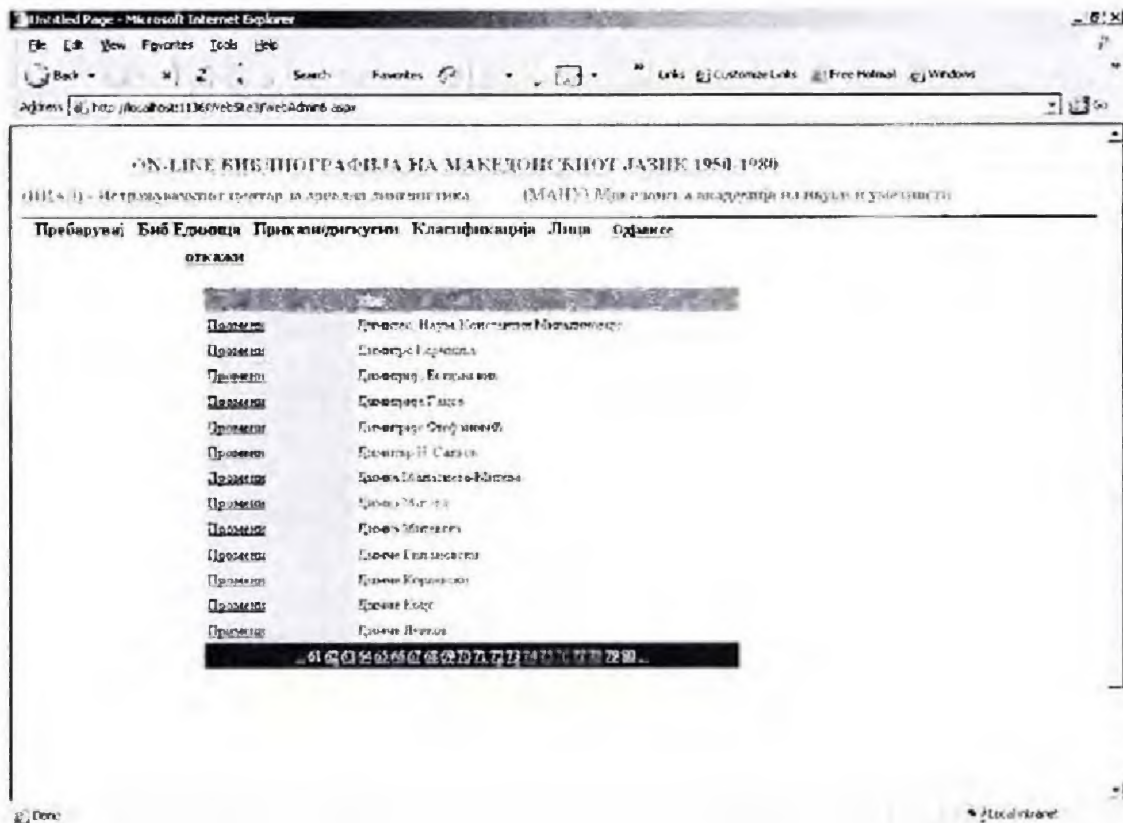

Rys. 7. Modyfikacja klasyfikacji

Szczególną uwagę poświęcono zapisom nazw własnych osób, gdyż w wielu wypadkach ta sama osoba pojawia się pod różnymi nazwami, np. *Božidar - Božo Vidoeski* (Божидар - Божо Видоески), może się też pojawić w publikacjach w różnych językach i dlatego tworzy się kartotekę osobową *różnych wersji*.

Funkcja osoby (autor, redaktor itp.) ma charakter lokalny dla danego opisu bibliograficznego. Jej modyfikacja nie wpływa na funkcję tej samej osoby w innych publikacjach.

Jeżeli ta sama osoba ma różne formy nazwy, wszystkie one pozostaną bez zmian w opisach bibliograficznych, a hasło główne łączy wszystkie postaci. Np. *Димитра Карчицка* pojawia się jako *Карчицка* w dwóch publikacjach i jako *Карчицкаы* dwóch innych. Po zmianie występuje w dwóch różnych postaciach zapisu, ale w indeksie osobowym stanowi tylko jedną, tę samą osobę (Rys 8).

Rys. 8. Modyfikacja nazw osób jest ogólna i nie wpływa na zapis

6. Plany rozwoju systemu

Tworzenie BMJ Online jest projektem w trakcie realizacji. Uczestniczą w nim Centrum Badawcze Lingwistyki Arealnej Macedońskiej Akademii Nauk i Sztuk i Instytut Informatyki na Wydziale Przyrodniczo-Matematycznym Uniwersytetu św. Cyryla i Metodego w Skopje. Głównym celem projektu jest udostępnienie online publikacji dotyczących języka macedońskiego zgromadzonych z różnych źródeł.

Obecnie BMJ Online zawiera ponad 4000 publikacji dotyczących języka macedońskiego wydanych w latach 1953-1985, które zamieszczono w dwóch ostatnio opublikowanych tomach (Topolińska; Mirkulovska; Milenkovska, 2002; Topolińska; Mirkulovska; Bucevska, 2006). Niniejszy projekt przedstawia oba tomy w formie umożliwiającej wyszukiwanie wszystkich zgromadzonych publikacji z możliwością korygowania okazjonalnych błędów, usunięcia zdublowanych opisów i uzupełniania wszystkich publikacji gromadzonych w przyszłości. System działa na lokalnym serwerze. Oczekujemy możliwie najszybszego powiązania z witryną internetową Macedońskiej Akademii Nauk i Sztuk. Tom pierwszy (Vidoeski, 1953) jest gotowy do udostępnienia w formie elektronicznej, kolejny tom jest w przygotowaniu. Ich włączenie do bazy umożliwi ocenę efektywności i poprawności systemu.

Podziękowanie

Autorki dziękują Irenie Atanasowej i Goranowi Nikolowi za opracowanie kodu i gotowość usuwania wszystkich błędów zauważonych przez autorki tego artykułu.

Bibliografia

1. Bergmark D.: *Automatic Extraction of Reference Linking Information from Online Documents, Technical Report: TR2000-1821*. Cornell University Ithaca, NY, USA 2000. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cs.cornell.edu/cdlrg/Reference%20Linking/extraction.pdf>
2. Geng J., Yang J. (2004): *AUTOBIB: Automatic Extraction of Bibliographic Information on the Web*. [W]: International Database Engineering and Application Symposium. Dostępny w World Wide Web: <http://doi.ieeecomputersociety.org/10.1109/IDEAS.2004.14>
3. Janse M., Toi S.: *Linguistic Bibliography for the year 1996*. Dodrecht; Boston; London: Kluwer 2000.
4. STRE: NET Framework SDK System.Text.RegularExpressions Namespace. Dostępny w World Wide Web: [http://msdn2.microsoft.com/en-s/library/system.text.regularexpressions\(VS.71\).aspx](http://msdn2.microsoft.com/en-s/library/system.text.regularexpressions(VS.71).aspx)
5. Topolinska Z., Mirkulovska M., Milenkovska S.: *Supplement to Macedonian Language Bibliography*. Vol. 2 (1954-1970). Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts, Centre of Areal Linguistics 2002 [w języku macedońskim],
6. Topolinska Z., Mirkulovska M., Bucevska A.: *Supplement to Macedonian Language Bibliography*. Vol. 3 (1971-1985) (with additions from previous years), Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts, Centre of Areal Linguistics 2006 [w języku macedońskim],
7. Vidoeski B.: *Supplement to Macedonian Language Bibliography*. Vol. 1. Skopje: Institute of Macedonian Language 1953 [w języku macedońskim].

Summary

The article describes the status of the Macedonian linguistics bibliography, both printed and electronic versions. Referring to foreign systems (the Netherlands), the authors present fundamental assumptions for the online information system, based on a client-server architecture. They emphasize specific solutions, important for the Slavonic literature, like non-Latin (Cyrillic) alphabets and diacritic characters in written Slavonic languages.

JĘZYK INFORMACYJNO-WYSZUKIWAWCZY I PROBLEM EKWIWALENCJI SŁÓW KLUCZOWYCH JĘZYKOZNAWSTWA SLAWISTYCZNEGO

Oksana Ostapczuk
Moskwa

Język informacyjno-wyszukiwawczy, słowa kluczowe, słownik słów kluczowych, językoznawstwo slawistyczne, terminologia, język polski, język rosyjski, ekwiwalencja

Koncepcja nowoczesnego systemu informacyjno-wyszukiwawczego w zakresie językoznawstwa slawistycznego z góry zakłada jego wielojęzyczność. Najbliższe perspektywy rozwojowe systemu przewidują powstanie na bazie polskiego *Słownika słów kluczowych językoznawstwa slawistycznego* (autorki Z. Rudnik-Karwatowa i H. Karpińska; dalej SSKJS) tezaury terminologii lingwistycznej, w którym na zasadach ekwiwalencji wykorzystane zostaną terminy w różnych językach słowiańskich (Bojar; Rudnik-Karwatowa, 1998). Jako pierwszy (po polskim) z języków słowiańskich do systemu zostanie wprowadzony język rosyjski - jeden z najbardziej rozpowszechnionych i znanych wśród slawistów. W artykule rozpatrzmy związane z rozbudowaniem systemu wyszukiwawczego kwestie przekładu terminów językoznawczych i ich ekwiwalencji.

W teorii przekładu pojęcie ekwiwalencji jest uważane za jedno z podstawowych. *Tezaurus terminologii translatorskiej* (Tezaurus, 1993) podaje takie znaczenie terminu ekwiwalencja: „relacje równoważności treściowo-stylistycznej między tekstem przekładu a tekstem oryginału”. Podejścia teoretyczne do zagadnienia ekwiwalencji różnią się w zależności od poziomu i celu analizy. W związku z tym wyodrębnia się różne rodzaje ekwiwalencji: ekwiwalencja formalna i dynamiczna (Nida, 1964), strukturalna i uzualno-stylistyczna (Siatkowski, 1978), syntaktyczna, semantyczna i pragmatyczna (Швейцер, 1988), językowa i tekstowa, słownikowa i niesłownikowa, i inne. W naszym artykule będziemy odwoływali się przede wszystkim do strukturalnej słownikowej ekwiwalencji, gdyż mamy do czynienia z językiem informacyjno-wyszukiwawczym, utrwalonym w postaci słownika słów kluczowych jako struktury stałej.

W zależności od charakteru stosunków między odpowiednikami różnojęzycznymi w teorii przekładu przyjęło się także rozróżnienie ekwiwalencji pełnej, częściowej i zerowej (Бархударов, 1975). Terminy tradycyjnie ocenia się jako jednostki leksykalne, które przy tłumaczeniu znajdują swoje pełne ekwiwalenty. Tę tezę potwierdza w zasadzie także nasz materiał, dotyczy to zarówno terminów jednowyrazowych (por. poi. *przyrządek* vs. ros. *падеж*, poi. *rodzaj* vs.

ros. *под*), jak też wielowyrazowych (poi. *druga osoba* vs. ros. *второе лицо*, poi. *kalka gramatyczna* vs. ros. *грамматическая калька*, poi. *kategoria słowotwórcza* vs. ros. *словообразовательная категория* itp.). Dodamy tu, że terminologia językoznawcza jest w dużej mierze tworem międzynarodowym, co także sprzyja ustaleniu stosunków pełnej ekwiwalencji między terminami w różnych językach (por. poi. *definicja* vs. ros. *дефиниция*, poi. *deixis* vs. ros. *дейксис*, poi. *neologizm* vs. ros. *неологизм*).

Jednakże istnienie różnych tradycji wykorzystania nawet absolutnie równoznacznych terminów i różne trendy w normalizacji terminologii lingwistycznej w poszczególnych krajach słowiańskich pozwalają na wyodrębnienie kilku kwestii, związanych z ich tłumaczeniem i ekwiwalencją.

Na ogół poszukiwanie odpowiedników słów kluczowych odbywa się na pierwszym, najniższym z poziomów ekwiwalencji, nazwanym przez A. Szwejcera syntaktycznym (Швейцер, 1988). Oznacza to, że dla znalezienia ekwiwalentu wystarczy prosta operacja zamiany jednostek języka oryginału przez jednostki języka przekładu. To jednak nie wyklucza sytuacji, gdy odpowiednik semantyczny ma inną postać formalno-strukturalną (drugi, semantyczny poziom ekwiwalencji według A. Szwejcera). Prowadzą do tego między innymi różne trendy w kodyfikacji terminologii językoznawczej, co powoduje także powstanie dubletów w jednym języku: por. poi. *allofon* zob. *alofon* vs. ros. *аллофон*, poi. *allomorf* zob. *alomorf* vs. ros. *алломорфа* см. *алломорф*, poi. *contoid* zob. *kontoid* vs. ros. *контоид* poi. *chorwatystyka* zob. *kroatystyka* vs. ros. *кroatистика*, poi. *greycyzm* zob. *hellenizm* vs. ros. *грецизм*.

Tradycyjnie na semantycznym poziomie ekwiwalencji tłumaczeniu towarzyszą transformacje formalno-strukturalne (Швейцер, 1988). W naszym materiale zauważyliśmy takie rodzaje przemian strukturalnych:

- zamiana wyrażenia atrybutywnego w języku wyjściowym na wyrażenie nominatywne w języku przekładu: por. poi. *grupa spółgłoskowa* vs. ros. *группа согласных*, poi. *teoria walencyjna* vs. ros. *теория валентности*, poi. *typ deklinacyjny* vs. ros. *тип склонения*, poi. *typ koniugacyjny* vs. ros. *тип спряжения*, poi. *języki satemowe* vs. ros. *языки сатем* i na odwrót: poi. *element języka* zob. *jednostka języka* vs. ros. *языковая единица*,

- zamiana słowa na połączenie wyrazowe: por. poi. *literowiec* vs. ros. *буквенная аббревиатура*, poi. *głoskowiec* vs. ros. *звуковая аббревиатура*, poi. *stopniowanie* vs. ros. *степени сравнения*, przy czym często wielowyrzowe odpowiedniki istnieją w obydwu językach: poi. *dialektyzacja* zob. *stylizacja gwarowa* vs. ros. *диалектная стилизация*, poi. *kaszubszczyzna* zob. *dialekt kaszubski* vs. ros. *кашубский диалект*,

- zmiana typu nominacji w terminach powstałych w wyniku metaforyzacji: por. poi. *dowcip językowy* vs. ros. *языковая игра*, poi. *liga językowa* vs. ros. *языковой союз*

Dla ustalenia stosunków ekwiwalencji w trakcie przekładu ważne znaczenie ma to, że SSKJS usuwa wieloznaczność terminów homograficznych, wykorzystywanych w języku naturalnym do opisanego różnych zjawisk (Rudnik-Karwatowa, 2002). W tym celu w SSKJS wprowadzono cyfry arabskie i dopowiedzenia uściślające znaczenie terminów. W języku rosyjskim w pewnych wypadkach uniknąć homonimii udaje się za pomocą środków słowotwórczych: por. poi. *antroponimia 1* (zbiór antroponimów) vs. ros. *антропонимия* i poi. *antroponimia 2* (dyscyplina) vs. ros. *антропонимика*, poi. *toponimia 1* (zbiór toponimów) vs. ros. *топонимия* i poi. *toponimia 2* (dyscyplina) vs. ros.

топонимика, poi. *terminologia 1* (zbiór terminów) vs. ros. *терминосистема* см. *терминология* i poi. *terminologia 2* (dyscyplina) vs. ros. *терминология*. Rzadkie są wypadki homonimii międzyjęzykowej: wśród nielicznych przykładów poi. *cokanie* zob. *mazurzenie* vs. ros. *цоканье* i *мазурение*, z tym że pierwszego terminu używa się na określenie odpowiedniego zjawiska fonetycznego w gwarach północnorozyjskich.

Pewne ograniczenia w zakresie ekwiwalencji powstają wskutek istnienia w różnych językach synonimicznych par terminów. Zgodnie z koncepcją SSKJS (SSKJS, 2006) rozumiemy słowa kluczowe jako terminy preferowane, które w języku informacyjno-wyszukiwawczym reprezentują całą klasę terminów w języku naturalnym powiązanych relacją synonimiczności i bliskoznaczności. Preferencja wybranych jednostek leksykalnych w SSKJS została wskazana za pomocą odsyłaczy zob. (w języku rosyjskim см.). Warto zaznaczyć, że sytuacja swoistej asymetrii, gdy w jednym z języków występują dwa terminy (z których jeden jest preferowany) znajdujące w drugim języku tylko jeden odpowiednik jest dosyć częsta (por. poi. *analiza syntaktyczna* || *składniowa* i ros. *синтаксический анализ*). Dobrze to widać na przykładzie grup korelacyjnych terminów: por. poi. *alfabet cyrylicy* zob. *cyrylica* vs. ros. *кириллица*, poi. *alfabet głagolicki* zob. *głagolica* vs. ros. *Глаголица* - ale poi. *alfabet łaciński* vs. ros. *латиница*. Wobec tego powstaje pytanie: czy możemy w tym przypadku mówić o pełnej ekwiwalencji? Tradycyjnie, ekwiwalencja słownikowa różni się od ekwiwalencji tekstowej tym, że nie uwzględnia stosunków paradygmatycznych w systemie leksykalnym. Jednak SSKJS nie może być uznany za strukturę płaską, a przy tworzeniu wielojęzycznego tezaurusa terminologii językoznawczej kierunek preferencji i powiązania synonimiczne terminu mogą mieć ważne znaczenie, nie można więc pominąć tego problemu przy wyborze odpowiedników w poszczególnych językach.

Uważamy więc istnienie w języku przekładu tylko jednego odpowiednika dla dwóch terminów bliskoznacznych w języku wyjściowym (lub na odwrót) jako przypadek częściowej ekwiwalencji, gdyż brak synonimów może oznaczać niepełną korelatywność w zakresie semantyki i brak niektórych semów w słowie kluczowym języka przekładu. Tu może się okazać przydatne wyodrębnienie składników struktury znaczeniowej słowa, zaproponowane przez D. Urbanek (*УрбанекЛШ!*, s. 60) mianowicie komponentów: a) referencyjnego. inaczej „jądra semowego”, b) systemowego, uwzględniającego między innymi konotacje walencyjne, c) pragmatycznego, d) asocjacyjnego. W naszym wypadku niepełna ekwiwalencja spowodowana jest właśnie różnicą zachodzącą w zakresie szeroko rozumianego składnika systemowego struktury znaczeniowej terminu, wskazującego na jego powiązania z innymi jednostkami języka informacyjno-wyszukiwawczego. Przyczyny takiej asymetrycznej sytuacji mogą być różne:

1. Istnienie w jednym języku terminów obocznych o różnym pochodzeniu i wybór zapożyczenia lub wyrazu rodzimego w drugim języku: por. poi. *baza słowotwórcza* zob. *podstawa słowotwórcza* vs. ros. *словообразовательная база-*, poi. *akcent kwantytatwny*, *akcent rytmiczny* zob. *akcent iloczynowy* vs. ros. *долготное ударение* см. *ритмическое ударение*,

2. Różnica w potencjale słowotwórczym wyrażen tworzących termin: por. poi. *akcent ekspiracyjny*, *akcent ekspiratoryczny* zob. *akcent dynamiczny* vs. ros. *экспираторное ударение*; poi. *akcent tonalny* zob. *akcent toniczny* vs. ros. *тональное ударение*; poi. *afiks formotwórczy* zob. *afiks tematotwórczy* vs. ros.

формообразовательный аффикс, pol. gwaryzm zob. dialektyzm vs. ros. диалектизм, pol. język mniejszości językowej zob. język mniejszościowy vs. ros. язык меньшинства;

3. Istnienie w jednym z języków terminów powstałych w różnym czasie: pol. tłumaczenie zob. przekład vs. ros. перевод;

4. Wykorzystanie w jednym z języków wyrazów, powstałych w wyniku różnych typów nominacji: por. pol. temat otwarty zob. temat samogłoskowy vs. ros. открытая основа, pol. temat spółgłoskowy vs. ros. закрытая основа;

5. Brak możliwości w jednym z języków tworzenia pochodnych terminów od jednego z rdzeni w parach ekwiwalentów: por. pol. czasownik dewerbalny zob. czasownik odczasownikowy vs. ros. отглагольный глагол, группа czasownikowa, grupa predykatywna zob. grupa werbalna vs. ros. глагольная группа см. предикативная группа. W języku rosyjskim brak ekwiwalentu internacjonalnych terminów polskich z rdzeniem *verb-*, gdyż *вербальный* to *словны*.

Warto zaznaczyć, że synonimia w terminologii językoznawczej jest zjawiskiem dosyć typowym, co pokazuje między innymi SSKJS. Synonimicznym parom terminologicznym w języku polskim często odpowiadają terminy rosyjskie, także powiązane stosunkami synonimii: pol. konstrukcja opisowa zob. konstrukcja analityczna vs. ros. описательная конструкция см. аналитическая конструкция, pol. aspirata zob. spółgłoska aspirowana vs. ros. аспирата см. придыхательный согласный, pol. demonstrativum, demonstratyw zob. zaimek wskazujący vs. ros. демонстратив см. указательное местоимение, jednak kierunek preferencji przy wyborze słów kluczowych w obu językach nierzadko się różni, co jest spowodowane inną hierarchią kryteriów wyboru terminu.

Do przyjętych w SSKJS kryteriów wyboru terminów preferowanych należą: frekwencja w tekście, poprawność terminologiczna, aktualność, rodzimość, zwięzłość, wyrazistość strukturalna (SSKJS, 2006, wstęp; Rudnik-Karwatowa, 2002). Niżej rozpatrzmy niektóre z nich. I tak w SSKJS znajdujemy na przykład parę terminów *samogłoska labializowana* zob. *samogłoska zaokrąglona*, natomiast w języku rosyjskim w parze odpowiedników stosunki preferencji w tym wypadku będą odwrotne: *огубленный гласный* ср. *лабиализованный гласный*. Warto zaznaczyć, że frekwencja drugiego terminu w tekstach językoznawczych zwiększała się stopniowo z biegiem czasu: w latach 1940-1950 drugi termin był o wiele mniej używany niż 50 lat później. Zatem na korzyść drugiego terminu przemawia w języku rosyjskim kryterium **aktualności** i **uzualności**, a w języku polskim od kryterium rodzimości i uzualności. Wskazanie preferencji stwarza czasem trudności także w parach (grupach) terminologicznych typu pol. *terminativum*, *terminatyw* zob. *czasownik terminatywny* vs. ros. *герминативный глагол* ср. *терминатив*, pol. *causativum* zob. *czasownik kauzatywny* vs. ros. *каузативный глагол* ср. *каузатив*. Tu z kolei za słowo kluczowe uważany jest w języku rosyjskim raczej drugi, krótszy termin, w większym stopniu odpowiadający kryterium **zwięzłości**.

Analiza stosunków ekwiwalencji w zakresie słów kluczowych językoznawstwa slawistycznego wskazuje na centralne miejsce kryterium **rodzimości** wyrazu. Ostro rysuje się tu indywidualny charakter terminologii narodowej, co jest związane z różną tradycją tworzenia i normalizacji terminologii językoznawczej w krajach słowiańskich. Dobrym przykładem są nazwy części mowy w języku polskim i rosyjskim: polskim terminom synonimicznym, z których jeden jest zapożyczeniem (najczęściej z łaciny), odpowiadają rosyjskie wyrazy rodzime: pol. *adiectivum* zob. *przymiotnik* vs. ros. *имя прилагательное*, *adver-*

bium zob. *przysłówek* vs. ros. *наречие*. Warto jednak zaznaczyć, że rdzenie łacińskie spotykamy w rosyjskich terminach pochodnych, np. *адъективный, адъективизация, адвербиальный, адвербиализация* i in.

Różnicę w traktowaniu terminów obcego pochodzenia ilustrują poniższe przykłady, gdzie obocznym terminom języka polskiego odpowiada jeden tylko termin rosyjski, przeważnie rodzimy: poi. *kongruencja* zob. *związek zgody* vs. ros. *согласование*; *leksyka* zob. *słownictwo* vs. ros. *лексика*; *oboczność* zob. *alternacja* vs. ros. *чередование*; *częstość* zob. *frekwencja w tekście* vs. ros. *частотность*; *activum* zob. *strona czynna* vs. ros. *активный залог*, *collectivum* zob. *nazwa zbiorowa* vs. ros. *собирательное название*. Jednakże wniosek o dominacji w języku rosyjskim (w odróżnieniu od polskiego) terminów rodzimych byłby zbyt pochopny, ponieważ całkiem możliwa jest sytuacja, gdy preferencję zdobywa właśnie termin zbudowany w oparciu o zapożyczenie: por. poi. *odnosowanie* zob. *denazalizacja* vs. ros. *деназализация*, *otówienie* zob. *peryfraz* vs. ros. *перифраза*, *dwugłoska* zob. *dyftong* vs. ros. *дифтонг*, poi. *analiza komponentalna* zob. *analiza składnikowa* vs. ros. *компонентный анализ*, poi. *asymilacja progresywna* zob. *asymilacja postępow* vs. ros. *прогрессивная ассимиляция*, poi. *asymilacja regresywna* zob. *asymilacja wsteczna* vs. ros. *регрессивная ассимиляция*.

Musimy wszakże odnotować pewną niekonsekwencję w stosowaniu kryterium rodzimości przy wyborze terminu preferowanego, co dobrze widać na przykładach takich terminów, jak poi. *czas absolutny* zob. *czas bezwzględny* vs. ros. *абсолютное время*, ale też *czas relatywny* zob. *czas względny* vs. ros. *относительное время*, podobnie w przypadku *dystrybucja uzupełniająca* zob. *dystrybucja komplementarna* vs. ros. *дополнительная дистрибуция*, ale też *opozycja równorzędna* zob. *opozycja ekwipolentna* vs. ros. *экиполентная оппозиция*.

Przyradkowość w wyborze terminu dobrze ilustruje grupa korelatywnych terminów polskich i ich odpowiedników rosyjskich, gdzie znajdujemy wszelkie możliwe warianty odpowiedników: ekwiwalentami pełnymi będą terminy zapożyczone: poi. *tryb potencjalny* vs. ros. *потенциальное наклонение*-, polskiemu rodzimemu *tryb nierzeczywisty* odpowiada rosyjskie zapożyczenie *ирреальное наклонение*. Najliczniejsze jednak są w tej grupie przykłady, gdzie na miejscu jednego polskiego terminu, przy tym rodzimego, znajdują się dwa rosyjskie, w tym zapożyczenie: poi. *tryb przypuszczający* vs. ros. *конъюнктив см. сослагательное наклонение*, poi. *tryb rozkazujący* vs. ros. *императив см. повелительное наклонение*, poi. *tryb warunkowy* vs. ros. *кондиционал см. условное наклонение*, poi. *tryb życzący* vs. ros. *оптатив см. желательное наклонение*, zob. także poi. *tryb orzekający* zob. *tryb oznajmujący* vs. ros. *индикатив см. изъявительное наклонение*. W jednym wypadku sytuacja jest odwrócona: dwa polskie terminy odpowiadają jednemu rosyjskiemu: poi. *tryb narratywny* zob. *imperceptivus* vs. ros. *пересказывательное наклонение*.

Jako dodatkowe kryterium pomocne może się okazać kryterium frekwencji w tekstach językoznawczych. Właśnie to kryterium pozwala na stwierdzenie, że polskiej parze synonimicznej *depalatalizacja* zob. *dyspalatalizacja* odpowiada rosyjska *диспалатализация см. депалатализация* (ze zmianą kierunku preferencji). Nierzadko kryterium rodzimości i frekwencji nakładają się na siebie, jak w przykładzie poi. *dwujęzyczność* zob. *bilingwizm*. W tradycji rosyjskiej preferowany jest termin rodzimy: *билингвизм см. двуязычие* (ЛЭС, 1990, s. 303). S. Siatkowski proponuje rozpatrywać podobne przykłady jako strukturalne

odpowiedniki, ekwiwalentne co do podstawowej informacji denotatywnej, ale różniące się co do ich właściwości uzualnych, w tym częstotliwości (Сятковски́й, 1997, s. 24).

Pewne trudności przy wskazaniu preferencji stwarza także nieokreśloność znaczenia niektórych terminów, przy czym różnice w ich traktowaniu nierzadko płyną z różnych tradycji w poszczególnych szkołach językoznawczych. Przytoczymy niżej niektóre przykłady.

Na oznaczenie działu językoznawstwa, badającego problemy normalizacji w celu doskonalenia języka jako środka kultury, w języku polskim przyjęły się terminy *kultura języka* i *kultura słowa*. W języku rosyjskim termin *культура языка* także istnieje (zob. nazwę książki klasyka językoznawstwa rosyjskiego G. Winokura *ультура языка*), ale preferowany jest termin *культура речи*. Pod tym hasłem w ЛЭС czytamy nawet: „W językoznawstwie rosyjskim istnieje tendencja do rozgraniczenia pojęć *культура языка* (kiedy ma się na myśli właściwości wzorcowych tekstów, przedstawionych w zabytkach piśmiennictwa, oraz możliwości systemu języka) i *культура речи* rozumiana jako konkretna realizacja właściwości i możliwości języka w warunkach codziennej i masowej komunikacji”¹. Więc ekwiwalentem poi. *kultura języka* będzie ros. *культура речи* - właśnie ten termin jest w tym wypadku preferowany.

SSKJS podaje jako równoznaczne polskie terminy *argot* i *żargon*. W tradycji językoznawstwa rosyjskiego termin *арго* jest nieco węższy niż *жаргон*. W ЛЭС czytamy: „Argot - specyficzny język pewnej ograniczonej grupy zawodowej lub socjalnej, składający się z dowolnie dobranych zniekształconych elementów jednego bądź kilku języków naturalnych”². Inaczej brzmi określenie żargonu: „Żargon - rodzaj języka mówionego, wykorzystywany przeważnie w ustnej komunikacji pewnej stosunkowo stałej grupy socjalnej, łączącej ludzi jednego zawodu, statusu, interesów lub wieku”. Jednak tak samo czytamy „w sensie terminologicznym synonim argot, slangu”. Przy tym w polskiej terminologii językoznawczej termin *żargon* równoznaczny jest w niektórych połączeniach wyrazowych także z terminem *gwara*, co jest niemożliwe w języku rosyjskim: poi. *żargon środowiskowy* zob. *gwara środowiskowa* vs. ros. *социальный жаргон*, poi. *żargon zawodowy* zob. *gwara zawodowa* vs. ros. *профессиональный жаргон*, por. także poi. *gwara młodzieżowa* zob. *slang młodzieżowy* vs. ros. *молодежный жаргон см. молодежный сленг*. Różnica ta ma jednak mały wpływ na ekwiwalencję poi. *argot* i *żargon* i ros. *арго* i *жаргон*.

W niektórych wypadkach różnica walencji składniowych lepiej oddaje specyfikę znaczeniową terminów w językach rosyjskim i polskim. Tak, polskiemu terminowi *derywacja* odpowiada rosyjski *деривация*, przy czym odnotowuje się pewną różnicę semantyczną: jeśli w polszczyźnie *derywacja* jest synonimem *słowotwórstwa*, to w języku rosyjskim ma ona szersze znaczenie: „Dery-

¹ „В отечественном языкознании существует тенденция раграничивать понятия «культура языка» (когда имеются в виду свойства образцовых текстов, закрепленных в памятниках письменности а также выразительные и смысловые возможности языковой системы) и «культура речи», под которой понимают конкретную реализацию языковых свойства и возможностей в условиях повседневного и массового общения” (ЛЭС. 1990, s. 247).

² „Арго - особый язык некоторой ограниченной профессиональной или социальной группы. состоящий из произвольно избираемых видоизмененных элементов одного или нескольких естественных языков” (ЛЭС. 1990, s 43) „Жаргон - разновидность речи, используемой преимущественно в устном общении отдельной относительно устойчивой социальной группой. объединяющей людей по признаку профессии, положения, интересов или возраста В собственно терминологическом смысле синоним арго, сленга” (ЛЭС. 1990. s. 151).

wacja rozumiana jest jako nazwa dla procesów (rzadziej rezultatów) tworzenia w języku wtórnych znaków³. Dobrze ilustrują tę różnicę konotacje walencyjne tych terminów w obu językach: w słowniku SSKJS znajdujemy takie możliwe połączenia wyrazowe w języku polskim: *derywacja prefiksalna* zob. *prefiksacja* | *derywacja prefiksalno-sufiksalna*; *derywacja przedrostkowa* zob. *prefiksacja*; *derywacja przyrostkowa* zob. *sufiksacja*, natomiast w języku rosyjskim analogiczne połączenia terminologiczne *префиксальная, суффиксальная деривация* spotykane są rzadko, zastępują je zazwyczaj terminy *суффиксальный (префиксальный, суффиксально-префиксальный) способ словообразования*, dla terminu *деривация* bardziej charakterystyczne są połączenia z przymiotnikami *лексическая, синтаксическая* i in.

Powyższe przykłady dobrze pokazują różnice w tradycjach narodowych szkół językoznawczych w zakresie tworzenia i użycia terminów. Sięgnijmy jeszcze po jeden przykład, mianowicie połączenia wyrazowe z terminami *język* i *dialekt* w języku polskim i odpowiednio *язык* i *диалект* w języku rosyjskim. Pełnymi ekwiwalentami będą takie połączenia terminologiczne: poi. *język literacki* vs. ros. *литературный язык*, poi. *język ojczysty* vs. ros. *родной язык*, poi. *język pisany* vs. ros. *письменный язык*. Jednak przy tłumaczeniu poi. *dialekt kulturalny* na ros. *культурный диалект* drugi termin, choć będzie ekwiwalentem przekładowym, utraci związek z desygnatem, gdyż polski termin używany jest na oznaczanie stratu językowego, którego się nie wyodrębnia w języku rosyjskim. Możliwa jest także zmiana w języku rosyjskim członu określającego w połączeniu terminologicznym: zob. poi. *dialekt ludowy* vs. ros. *территориальный диалект*. Nierzadka jest także sytuacja, gdy dwu synonimicznym terminom polskim odpowiada jeden rosyjski, będący ekwiwalentem do obu połączeń terminologicznych, jak np.: poi. *język ogólnonarodowy* zob. *język ogólny* vs. ros. *общенациональный язык* poi. *język literatury pięknej* zob. *język artystyczny* vs. ros. *язык художественной литературы*, poi. *język środków masowego przekazu* zob. *język mediów* vs. ros. *язык средств массовой информации*. Symetrię między terminami z różnych języków, charakterystyczną dla ekwiwalentów, naruszają w pewnym sensie takie pary terminów: poi. *język potoczny* vs. ros. *разговорный язык* i poi. *język kolokwialny* vs. ros. *разговорный язык*, poi. *języki ruskie* vs. ros. *восточнославянские языки* i poi. *języki wschodniosłowiańskie* vs. ros. *восточнославянские языки*. Dzieje się to wskutek istnienia różnych tradycji terminologii językoznawczej i narodowych teorii kodyfikacji i stratyfikacji językowej.

Zaznaczmy tu przy okazji, że inwentarz gwar w SSKJS ma specyficznie polski charakter (zob. *dialekt bukowski, kaszubski, kresowy, łemkowski, małopolski, mazowiecki, dialekt słowiński*). Znalezienie ekwiwalentów przy przekładzie dla tych terminów na oznaczanie specyficznie polskich realiów językowych nie stwarza specjalnych trudności - po rosyjsku istnieją analogiczne terminy: *буковинский, кашубский, периферийный, лемковский, малопольский, мазовецкий, совиньский диалект*. W związku z tym powstaje pytanie, czy przy układaniu tezaury terminologii językoznawstwa sławistycz-

³ „Согласно более широкой точке зрения, деривация понимается либо как обобщенный термин для обозначения словоизменения (inflection) и словообразования (formation) вместе взятых, либо как название для процессов (реже результатов) образования в языке любых вторичных знаков, в тч предложений, которые могут быть объяснены с помощью единиц, принятых за исходные, или выведены из них путем применения определенных правил, операций” (ЛЭС. 1990, s. 129).

nego powinniśmy tam zamieścić nazwy wszystkich gwar, tradycyjnie wyodrębnianych w innych językach słowiańskich. Podobne pytanie rodzi się w związku z nazwami szkół językoznawczych. W SSKJS mamy *genewska szkoła językoznawcza*, *kazańska szkota językoznawcza*, *kopenhaska szkoła strukturalistyczna*, *moskiewska szkoła językoznawcza*, *praska szkoła strukturalistyczna*, podczas gdy w językoznawstwie rosyjskim tradycyjnie moskiewskiej szkole fonologicznej przeciwstawia się petersburską szkołę fonetyczną; dobrze znane są także różnice w podejściu do genezy polskiego języka literackiego w szkole warszawskiej i krakowskiej. Pozostaje więc pytanie, według jakich kryteriów umieszczamy lub pomijamy w teaurusie poszczególne szkoły językoznawcze.

Na zakończenie chciałabym jeszcze zwrócić uwagę na terminy złożone z wyrazami *językoznawstwo* i *lingwistyka* w języku polskim i ich odpowiednikami rosyjskimi *языкознание* i *лингвистика*. SSKJS ustala kierunek preferencji w wypadku terminów jednowyrazowych: *lingwistyka* zob. *językoznawstwo*. Analogicznie w ЛЭС, przy haśle *лингвистика* od razu znajdujemy odsyłacz do *языкознание* (ЛЭС, 1990, s. 267), a więc w języku rosyjskim jednoznacznie ustala się preferencję wyrażań. Ale w wypadku terminów złożonych oznaczających działy językoznawstwa w obu językach obydwa terminy mogą równie dobrze służyć jako podstawa. W rosyjskich terminach złożonych *языкознание* i *лингвистика* występują równie często, można tu wyodrębnić kilka grup ekwiwalentów:

a) wyrażenia z terminem *językoznawstwo*, w języku rosyjskim *языкознание* to najczęściej terminy oznaczające tradycyjne działy językoznawstwa: pol. *językoznawstwo historyczno-porównawcze* vs. ros. *сравнительно-историческое языкознание*, pol. *językoznawstwo konfrontatywne* i pol. *językoznawstwo kontrastywne* vs. ros. *сопоставительное языкознание*, pol. *językoznawstwo ogólne* vs. ros. *общее языкознание*, pol. *językoznawstwo opisowe* vs. ros. *описательное языкознание*, pol. *językoznawstwo porównawcze* vs. ros. *сравнительное языкознание*, pol. *językoznawstwo typologiczne* vs. ros. *типологическое языкознание*; pol. *językoznawstwo slawistyczne* vs. ros. *славянское языкознание*; pol. *językoznawstwo normatywne* vs. ros. *нормативное языкознание*, pol. *językoznawstwo statystyczne* vs. ros. *статистическое языкознание*,

b) wyrażenia z terminem *lingwistyka*, w języku rosyjskim *лингвистика*, najczęściej oznaczają niedawno powstałe działy językoznawstwa: pol. *lingwistyka antropologiczna* vs. ros. *антропологическая лингвистика*, pol. *lingwistyka korpusowa* vs. ros. *корпусная лингвистика*, pol. *lingwistyka matematyczna* vs. ros. *математическая лингвистика*, pol. *lingwistyka tekstu* vs. ros. *лингвистика текста*, pol. *lingwistyka arealna* zob. *geolingwistyka* vs. ros. *ареальная лингвистика* см. *геолингвистика*,

c) wyrażenia z terminem *językoznawstwo*, którym w języku rosyjskim odpowiadają terminy z wyrażeniem *лингвистика*¹, pol. *językoznawstwo funkcjonalne* vs. ros. *функциональная лингвистика*, pol. *językoznawstwo generatywne* vs. ros. *генеративная лингвистика*, pol. *językoznawstwo komunikacyjne* vs. ros. *коммуникативная лингвистика*, pol. *językoznawstwo stosowane* vs. ros. *прикладная лингвистика*, pol. *językoznawstwo strukturalistyczne* vs. ros. *структурная лингвистика*, pol. *językoznawstwo transformacyjno-generatywne* vs. ros. *трансформативно-генеративная лингвистика*,

d) w wypadku istnienia dwóch wariantów terminów z obydwoma terminami podstawowymi, kierunek preferencji najczęściej zachowuje się w tłumaczeniu, jeśli terminem preferowanym jest polskie wyrażenie z terminem *lingwistyka*: pol. *językoznanstwo komputerowe* zob. *lingwistyka komputerowa* vs. ros. *компьютерное языкознание* см. *компьютерная лингвистика*, pol. *językoznanstwo matematyczne* zob. *lingwistyka matematyczna* vs. ros. *математическое языкознание* см. *математическая лингвистика*,

e) polskie terminy preferowane z wyrażeniem *językoznanstwo* mogą być zmieniane na rosyjskie słowa kluczowe z terminem *лингвистика*, pol. *lingwistyka kognitywna* zob. *językoznanstwo kognitywne* vs. ros. *когнитивистика*, *когнитивное языкознание* см. *когнитивная лингвистика*, pol. *lingwistyka kwantytatywna* zob. *językoznanstwo statystyczne* vs. ros. *статистическое языкознание* см. *статистическая лингвистика*, pol. *lingwistyka normatywna* zob. *językoznanstwo normatywne* vs. ros. *нормативное языкознание* см. *нормативная лингвистика*^ pol. *lingwistyka stosowana* zob. *językoznanstwo stosowane* vs. ros. *прикладное языкознание* см. *прикладная лингвистика*.

Analiza powyższych przykładów pozwala skorygować twierdzenie, że w parze rosyjskich terminów *лингвистика* i *языкознание* drugi człon jest jednoznacznie terminem preferowanym, gdyż właśnie pierwszy z nich wykazuje o wiele większą produktywność przy tworzeniu terminów nazw nowych działów językoznanstwa. Różnica ta jest szczególnie dobrze zauważalna na tle analogicznych polskich nazw preferujących termin *językoznanstwo*. Różnice łączliwości leksykalnej terminów podstawowych dobrze wykazują specyfikę uzusu w języku polskim i rosyjskim, co jest sytuacją typową (Ананьева, 1997, s. 213).

Artykuł nie pretenduje do wyczerpania problematyki przekładu i ekwiwalencji słów kluczowych - wskazuje tylko pewne możliwe kierunki analizy porównawczej materiału.

Bibliografia

1. Bojar B., Rudnik-Karwatowa Z.: *Koncepcja nowoczesnego systemu informacji sławistycznej*. [W:] *Z polskich studiów slawistycznych*. Ser. 9: *Językoznanstwo. Prace na XII Międzynarodowy Kongres Sławistów w Krakowie 1998*. Warszawa: Energeia 1998, s. 41-47.
2. Nida E. A.: *Toward a Science of Translating*. Leiden 1964.
3. Rudnik-Karwatowa Z.: *Język informacyjno-wyszukiwawczy dokumentacyjnego systemu językoznanstwa slawistycznego (doświadczenia z realizacji projektu)*. [W:] *Z polskich studiów slawistycznych*. Ser. 10: *Językoznanstwo. Prace na XIII Międzynarodowy Kongres Sławistów w Lublanie 2003*. Warszawa: Komitet Słowianoznawstwa PAN 2002, s. 207-212.
4. Siatkowski S.: *Strukturalne i uzualno-stylistyczne właściwości odpowiedników międzyjęzykowych*. „*Slavia Orientalis*” 1978, nr 3.
5. SSKJS - Rudnik-Karwatowa Z., Karpińska H.: *Słownik słów kluczowych językoznanstwa slawistycznego*. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy 2006 [dokument w wersji elektronicznej, uzup. i popr., ponad 3000 słów kluczowych],
6. Tezaurus - Lukszyn J. (red.): *Tezaurus terminologii translatorycznej*. Warszawa: PWN 1993.
7. Ананьева Н.Е.: *О роли фактора сочетаемости в сопоставлении славянских языков*. [W:] Сятковский С и Тихомирова ТС. (ред) *Проблемы изучения отношений эквивалентности в славянских языках*. Москва: „Диалог-МГУ” 1997, с. 197-214.
8. Бархударов Л С. *Язык и перевод* Москва 1975.

9. Козловская З *Отношения переводческой эквивалентности (на материале государственного-правовой лексики русского и польского языков)* [W:] *Проблемы изучения отношений эквивалентности в славянских языках* [W:] Сятковский С и Тихомирова Т С (ред) *Проблемы изучения отношений эквивалентности в славянских языках* Москва „Диалог-МГУ" 1997, с. 75-86.
10. ЛЭС - Ярцева В Н (ред) *Лингвистический энциклопедический словарь* Москва „Советская энциклопедия" 1990.
11. Сятковский С *Теоретические основы изучения отношений структурной и узуально-стилистической межъязыковой эквивалентности* [W:] Сятковский С и Тихомирова ТС (ред) *Проблемы изучения отношений эквивалентности в славянских языках* Москва „Диалог-МГУ" 1997, н. 8-28.
12. Урбанек Д: *Понятие переводческой эквивалентности и переводческая типология лексики* [W:] Сятковский С. и Тихомирова ТС (ред) *Проблемы изучения отношений эквивалентности в славянских языках* Москва „Диалог-МГУ" 1997, с. 53-65.
13. Швейцер АД *Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты* Москва 1988.

Summary

The author discusses problems of translating linguistics terms into Russian (and equivalence), basing on the Polish keywords for Slavonic linguistics as an information-retrieval language.

OPRACOWANIE BIBLIOGRAFII CZESKIEGO JĘZYKOZNAWSTWA - PRZESZŁOŚĆ I TERAŹNIEJSZOŚĆ

Jana Papcunová
Instytut Języka Czeskiego
Akademia Nauk Republiki Czeskiej
Praga

*Bibliografia specjalna, językoznawstwo czeskie,
bibliograficzna baza danych*

1. Historia

Opracowanie i publikowanie czeskich bibliografii językoznawczych ma w Czechach długą tradycję - pierwsze przeglądy bibliograficzne ukazały się już w drugiej połowie XIX wieku. Prace bibliograficzne zintensyfikowano wyraźnie po I Międzynarodowym Zjeździe Słowistów, który odbył się w 1929 r. w Pradze. Zjazd zobowiązał słowiańskie czasopisma językoznawcze do opracowania oraz publikowania bibliografii książek i artykułów z zakresu językoznawstwa. Dzięki staraniom Bohuslava Havrânka i przy pomocy Vâclava Machka, Jana Mukarovskiego i Františka Oberpfalcera ukazała się *Bibliografie ceskoslovenských práci lingvistických a filologických za rok 1929* już w 1930 r. i była kontynuowana aż do 1937 r., kiedy wydano ostatni tom za rok 1935. Do grona jej autorów w późniejszych latach dołączyli Vladimír Šmilauer i Josef Miloslav Konnek.

Po II wojnie światowej, która spowodowała przerwę w działalności bibliograficznej, jesienią 1949 r. zadanie gromadzenia materiałów bibliograficznych w nowo powstałym Ústavie pro jazyk český (Instytucie Języka Czeskiego, dalej ŮJC) powierzono Zdeňkowi Tylovi, którego można uważać za twórcę nowoczesnej czeskiej bibliografii językoznawczej. Zadania tego podjął się początkowo sam, od 1959 r. dołączyła do niego żona Milena Tylovâ. W 1955 r. wydał pierwszy tom *Bibliografie české lingvistiky (Bibliografii czeskiego językoznawstwa, dalej BĀL) za léta 1945-1950*, kolejny tom za lata 1951-1955 opublikował w roku 1957, zaś ostatni tom pięcioletniej kumulacji (za lata 1956-1960) - w roku 1963. Tom obejmujący lata 1961-1965 został przygotowany do druku, ale nie został wydany z przyczyn technicznych. BĀL wywodzi się od strony metodycznej z bibliografii B. Havrânka z lat trzydziestych. Została ona ułożona tematycznie w pięciu działach, przy czym największym jest dział trzeci, obejmujący językoznawstwo słowiańskie. Większość opisów opatrzoną adnotacją. Oprócz książkowych bibliografii ukazywały się - z inicjatywy B. Havrânka - w okresie 1954-1964 także roczne przeglądy bibliograficzne w czasopiśmie „Slovo a slovesnost”, których autorem był znów Z. Tyl, a od roku 1961 również M. Tylovâ.

W kolejnych siedmiu latach publikowała językoznawcze bibliografie Statni knihovna (Biblioteka Narodowa) w Pradze pod tytułem *Ceská jazykověda* w serii *Novinky literatury*, autorami pozostali Z. Tyl i M. Tylová oraz Maria Nováková. Wydawanie roczników przerwano ponownie w roku 1970 i wznowiono dopiero w 1980 r. Wówczas ukazały się *Bibliografie české lingvistiky* za rok 1977 i 1978. Kolejne roczniki publikowano przez cały czas aż do 1994 r., kiedy wydano *BČL* za rok 1991. Następna dłuższa przerwa była spowodowana zmianami personalnymi w komórce bibliograficznej Instytutu (ÚJC), a także zmianami technicznymi. Materiał był jednak wciąż gromadzony, dzięki czemu tom *BČL* za rok 1995 ukazał się w 2001 r. i potem kolejne tomy w następnych latach.

Obok spisów bibliograficznych, wydawanych w Czechosłowacji i później w Republice Czeskiej, drukowano przeglądy bibliograficzne poświęcone bohemistyce, również w zagranicznych bibliografiach językoznawczych: Václav Polák wzbogacał *Bibliographie linguistique* (dalej *BL*) w okresie od 1949 r. (za lata 1937-1947) aż do 1964 r. (za lata 1948-1962); jego następcami zostali Z. Tyl i M. Tylová, którzy spisywali przyczynki o czeskim i słowackim językoznawstwie aż przez 35 lat (1965-2000).

Do czasopisma „Rocznik Sławistyczny” dostarczali materiały bibliograficzne V. Polak (1950-1957), Z. Tyl (1959-1967), Z. Tyl i M. Tylová (1966-1982), M. Nováková (1983-1992). Od 1993 r. przekazywane są materiały do *Bibliografii językoznawstwa sławistycznego* (dalej *BJSI*), będącej kontynuacją ciągu bibliografii publikowanej w wymienionym roczniku.

Przeglądy bibliograficzne, zamieszczane w wydawnictwie zbiorowym *Year's Work in Modern Language Studies* (dalej *YWMLS*), mają postać tekstu ciągłego, w którym znajdują się zwięzłe charakterystyki wszystkich notowanych opracowań. Autorem pierwszego przeglądu (za rok 1937) dla *YWMLS* był B. Havránek; Z. Tyl sporządził kilka przeglądów w latach 1965-1971. Potem współpracę znów przerwano i wznowiono ją dopiero w 1993 r.

W 1995 r. rozpoczęto współpracę z amerykańską Modern Language Association (dalej *MLA*), która jest wydawcą spisów bibliograficznych *International Bibliography*. Dostarczamy materiały do trzeciego tomu, *Linguistics*, i to tylko opisy artykułów zamieszczanych w czasopismach „Naše řeč”, „Slovo a slovesnost”, „Časopis pro moderní filologii”, „Linguistica Pragensia” i „Acta onomastica”.

2. Czeska bibliografia językoznawcza (BCL) po 1990 roku

W latach dziewięćdziesiątych XX wieku nastąpiła zasadnicza zmiana w pracy z danymi bibliograficznymi - skończył się czas kartotek i pojawiły się elektroniczne bazy danych. *BČL* obejmuje dwie bazy danych - bazę *BČL* i bazę *ASEP*.

2.1. Baza danych BČL

BČL obejmuje swoim zakresem dzieła dotyczące ogólnie językoznawstwa, w dalszej kolejności indoeuropeistyki, językoznawstwa porównawczego, sławistyki oraz bohemistyki. Ta ostatnia stanowi najbardziej rozbudowany dział. Do kategorii bohemików zaliczane są prace czeskich autorów na temat języ-

koznawstwa, języka czeskiego i innych języków wydane za granicą, oraz z tego samego zakresu dzieł autorów zagranicznych.

Ostatni tom *BCL* za rok 1991, przygotowany tradycyjnie na podstawie materiału kartkowego, opublikowała M. Nováková w 1994 r. Od tego roku rozpoczęto budowę elektronicznej bazy danych BČL i sukcesywnie rezygnowano z tworzenia i uzupełniania kartotek kartkowych. Równolegle w bazie danych oraz w kartotekach są notowane lata 1992-1994, od 1995 r. jest tworzona tylko baza BČL, która metodycznie nawiązuje do *BCL* opracowanej przez Z. Tyla, M. Tylovą i M. Novakovą w latach osiemdziesiątych. BČL jest tworzona w programie Mikro CDS/ISIS, wersja 3.07. Program ISIS był wówczas stosowany w większości bibliotek Akademii Nauk Czech, jak też w Bibliotece Narodowej; biblioteki te w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych przeszły na nowocześniejsze systemy komputerowe, które lepiej sobie radziły z obsługą procesów bibliotecznych. W przypadku bibliografii program ISIS wykazał mimo wszystko więcej zalet niż wad. Najpierw przygotowano formaty do analitycznego opisu dokumentów. Do formatu podstawowego B. przeznaczonego dla opisu książek, dołączyły formaty J dla opisu artykułów w czasopiśmie, C dla artykułów w książkach/dzieliach zbiorowych, P oraz R dla opracowania wydawnictw ciągłych i poszczególnych roczników, K oraz Z dla opisu konferencji i sprawozdań ich dotyczących, I oraz Q dla szeregu rubryk poświęconych językom, jak też przyczynków tam zamieszczanych. Następnie należało rozwiązać kwestie opracowania zbiorczych opisów bibliograficznych, kontynuacji, recenzji, dołączania danych bibliograficznych, ustawiania prezentacji formatów na ekranie itp.

Roczniki *BCL* miały układ według 10 klas o notacji dziesiętnej, a wewnątrz działu układ alfabetyczny opisów. Symbole były dopisywane na kartkach dopiero przed ostatecznym przygotowaniem rocznika do druku. W komputerowej bazie BČL symbole wprowadza się od razu podczas opracowania dokumentu; przejęto klasyfikację dziesiętną utworzoną na potrzeby *BCL* przez Z. Tyla i M. Novakovą pod koniec lat siedemdziesiątych. Klasyfikację można stosunkowo łatwo modyfikować odpowiednio do rozwoju językoznawstwa; najbardziej rozbudowany jest dział 5 - bohemistyka.

W bazie BČL korzysta się również ze słów kluczowych, pozwalających na dokładniejszą charakterystykę dokumentu i skuteczniejsze wyszukiwanie. Posługujemy się przy tym czeskimi i łacińskimi terminami z zakresu językoznawstwa, preferując jednowyrazowe, w niezbędnych przypadkach sięgamy też po terminy dwu- lub wielowyrazowe w postaci zinwertowanej oraz w liczbie mnogiej (np. *terminy*, *językoznawstwo*, zamiast *terminy językoznawcze*). Obecnie baza danych zawiera około 10 000 słów kluczowych, natomiast nie udało się zrealizować pierwotnego zamiaru opracowania tezaurusa.

Zaletą programu CDS/ISIS, istotną dla bibliografii, jest również to, że system pozwala prowadzić wyszukiwanie według różnych kryteriów. Te deskryptory, które są najczęściej stosowane, jak i te przewidziane do częstego użytkowania lub te, za którymi przemawiają względy techniczne, wchodzą do zbioru (indeksu) odwróconego (inwersyjnego), który umożliwia bezpośrednie wybieranie odpowiednich opisów z bazy danych. Dla potrzeb wyszukiwania z bazy danych stosuje się operatory Boole'a, nawiasy, maskowanie (truncation), można też stosować wyszukiwanie sekwencyjne. Na początku modyfikacji programu pod kątem potrzeb bibliografii należało zdecydować, według których kryteriów będzie można przeszukiwać bazę danych. Te opcje wyszu-

kiwania można stosunkowo łatwo poszerzać i zmieniać. Do wyszukiwania podstawowego wybrano deskryptory z pól autorów i tytułów, roku wydania, słów kluczowych oraz symboli dziesiętnych, a także ich kombinacje. Wyszukiwanie zaawansowane pozwala wyszukiwać opisy również według innych kryteriów. Ten typ wyszukiwania jednak nie został udostępniony zewnętrznym użytkownikom bazy, służy do sporządzania określonych zestawień bibliograficznych. Większość opisów uzupełniają zwięzłe adnotacje; tytuły książek są tłumaczone na angielski, niemiecki, rosyjski lub francuski. Baza danych BCL zawiera obecnie ok. 45 000 opisów, rocznie przybywa ich około 4 000.

2.2. Baza danych ASEP

Projekt pilotażowy ASEP (Zautomatyzowany system rejestracji publikacji) był w Czeskiej Akademii Nauk realizowany w 1984 r., od 1986 r. obowiązek rejestracji prac naukowych poszerzono na wszystkie instytuty naukowe. Od początku lat dziewięćdziesiątych bazę tworzone w programie CSD/ISIS, który w 2005 r. zastąpiono programem ARL (Advanced Rapid Library). Proces wyboru i wprowadzania danych do systemu kształtował się dość długo. Obecnie dane są pozyskiwane online za pomocą webowych formularzy. W bazie znajduje się około 4 000 opisów, roczny wpływ sięga 220.

W bazie danych ASEP/UJC uwzględniane są tylko prace naukowe pracowników Instytutu Języka Czeskiego (ÚJČ): książki, artykuły z czasopism, artykuły zamieszczone w dziełach zbiorowych, analityczne recenzje oraz dokumenty elektroniczne. Tytuły wszystkich opracowań są tłumaczone na angielski (tytuły angielskie - na czeski), wszystkie opisy są opatrzone czeskimi i angielskimi adnotacjami (lub w języku oryginału), zawierają również słowa kluczowe w języku angielskim oraz kod dziedziny (w naszym przypadku „językoznawstwo”). W bazie ASEP znajdują się również i inne dane, które na ogół nie wchodzi do zwykłych spisów bibliograficznych. Są to na przykład obowiązkowe numery grantów i projektów wspierających powstanie opisywanych prac. ASEP zapewnia tworzenie przeglądów publikacji powstałych w ÚJČ.

2.3. Wykorzystanie bazy danych BČL

BČL najczęściej służy do sporządzania tematycznych kwerend, następnie do generowania różnych zestawień bibliograficznych, jest też wykorzystywana jako podstawa dla drukowanej wersji BČL, a także jako baza źródłowa dla materiałów przesyłanych do bibliografii międzynarodowych. W tym celu trzeba było ujednoczyć niektóre elementy bazy BČL z ich odpowiednikami w bibliografiach międzynarodowych. Dotyczyło to zwłaszcza skrótów tytułów czasopism i dzieł zbiorowych oraz niektórych formalnych deskryptorów (klasyfikacji i słów kluczowych).

Podstawowym produktem bazy jest wciąż rocznik BČL w postaci tradycyjnej. Aby mógł być on wyprowadzany z bazy według koncepcji i wyglądu przeglądów bibliograficznych z lat osiemdziesiątych, należało przygotować założenia edycyjne i następnie opracować programy konwersji, zapewniające przygotowanie i wydruk bibliografii (ułożenie materiału do dziesięciu działów, a wewnątrz działów uszeregowanie opisów w porządku alfabetycznym; sporządzenie odsyłaczy po każdym dziale; zestawienie indeksu autorów), wreszcie przeprowadzenie konwersji do formatu rtf.

W programach konwersji na potrzeby dostosowania materiałów przekazywanych do bibliografii zagranicznych - *Bibliografii językoznawstwa sławistycz-*

nego (do systemu SYBISLAW) oraz *Bibliographie linguistique* (jako jedni z pierwszych wspomagamy system BibLing online) - trzeba było uwzględnić inną strukturę wprowadzania danych, przyjętą w tych systemach. W przypadku niektórych deskryptorów formalnych (np. klasyfikacji) nie ma jednoznacznego związku między dziesiętnymi symbolami stosowanymi w BČL oraz w bibliografii polskiej czy holenderskiej, dlatego nie da się w pełni automatycznie przeprowadzić konwersji z jednego zestawu kodów numerycznych do drugiego, decyzje są więc podejmowane na podstawie zawartości informacyjnej symboli. Rzecz ma się podobnie w przypadku korzystania z różnych systemów graficznych dla danych. W bazie danych BCL wszystkie alfabety (z wyjątkiem alfabetu greckiego) są transliterowane na alfabet łaciński, zaś alfabet cyrylicki jest traktowany zgodnie z czeską normą (ČSN 01 0185). W takich przypadkach opisy z danymi zapisanymi w innym systemie graficznym podlegają w *BJSI* i *BL* dodatkowej korekcie według obowiązujących tam zasad. Słowa kluczowe są do bibliografii polskiej przejmowane automatycznie, ponieważ w *BJSI* można je zamieszczać w pierwotnym kształcie (po czesku). *BL* dopiero w ostatnim roku rozpoczęła wprowadzanie do opisów trzech słów kluczowych w języku angielskim. Dla tych trzech pól trzeba będzie w bazie BČL dodać kolejne specjalne pola.

Do bibliografii *YWMLS*, *MLA* i bazy ASEP nie da się przenosić automatycznie danych z bazy BČL. *MLA* ma swój własny system, w którym są wypełniane drogą online proste formularze do zwięzłego analitycznego opisu, uzupełniane formalnymi deskryptorami. Analityczny opis dokumentów w bazie danych ASEP jest w niektórych polach bardziej szczegółowy niż w bazie BČL.

2.4. Perspektywy

Bibliografia bohemistycznej produkcji językoznawczej XX wieku jest prawie w całości ujęta w postaci drukowanej (przeglądy bibliograficzne), kartkowej (kartoteki w dziale bibliograficznym LIJČ) lub elektronicznej (również w ŮJC). W ostatnim czasie opublikowano brakujące tomy *BČL* za lata 1961-1963, 1970-1971, 1972-1973 (w druku) pod redakcją M. Novákovej, w trakcie przygotowania jest również ostatni tom za lata 1975-1976 oraz roczniki za lata 1993-1994. Ostatnim okresem, który nie został opracowany, jest II wojna światowa. Materiał już został zgromadzony, ale trzeba go poddać dokładnej weryfikacji i następnie - miejmy nadzieję - w nadchodzących latach opublikować.

Opracowanie bibliografii retrospektywnej umożliwiłoby poszerzenie zakresu informacji o starszej literaturze. Opisy bibliograficzne mogłyby być też zdigitalizowane. W rachubę wchodzi zeskanowanie kartotek, ewentualnie roczników *BČL*, lub zwykle przepisanie opisów z kartek do bazy danych. To drugie podejście wymagałoby co prawda więcej pracy i czasu, gdyż należałoby wszystkie opisy sprawdzić oraz uzupełnić brakującymi danymi, symbolami klasyfikacji dziesiętnej i słowami kluczowymi, ale dzięki temu podniesionoby jakość bazy danych.

Jak najszybciej należy udostępnić bazę BČL w trybie online (baza ASEP jest bezpośrednio dostępna od 2005 r.). Najbardziej się do tego celu nadaje, naszym zdaniem, program OpenISIS (Maleté), wersja 1.0.3. Jego zaletą jest to, że wszystkie dane można nadal opracowywać pod CDS/ISIS oraz stosować wszystkie dotychczasowe programy konwersji. Ale wybór odpowiedniego systemu jest wciąż sprawą otwartą.

Tłum. z języka czeskiego Petr Žak

Bibliografia

1. Bojar B., Rudnik-Karwatowa Z.: *Koncepcja nowoczesnego systemu informacji slawistycznej*. [W:] *Z polskich studiów slawistycznych*. Ser.9: *Językoznawstwo. Prace na XII Międzynarodowy Kongres Slawistów w Krakowie 1998*. Warszawa: Wydaw. Energeia 1998, s. 41-47.
2. Doleielová J.: *ASEP v roce 2005*. „Informace KNAV" 2005, s. 12-13.
3. Kasparová J.: *Vyvoj české bibliografie v oboru jazykovida v letech 1945-1980*. [W:] *Česka bibliografie: sborník statia materiálu*. 23,1987, s. 139-180.
4. Kurz J.: *Poznámky k organizaci práce o bibliografii slovanské jazykovidy*. „Listy filologické". 1948, s. 111-118.
5. Nejedlá A.: *Bibliografie české lingvistiky*. „Naše fee". 1983, s. 146.
6. Nováková M.: *Dvoji jubileum české bibliografie*. „Naše fee", 1983, s. 142-145.
7. Nováková M.: *Stava úkoly české lingvistické bibliografie*. 1994 (rukopis).
8. Rudnik-Karwatowa Z.: *Osiągnięcia bibliograficzne Instytutu Slawistyki PAN*. „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej" 2005, t. 40, s. 237-248.
9. Skoumalová Z.: *Dvi významné bibliografické rady*. „öeskoslovenská rusistika". 1987, s. 127-132.
10. Tyl Z.: *B. Havránek a česká lingvistické bibliografie*. „Slavica Pragensia" 34, 1990, s. 227-232.
11. Tylová M.: *České a slovenské jazykovidné bibliografie 1876-1967: materiály*. Praha: ČSAV-LJJČ 1968.
12. Tylová M. (1968): *Spolupráce CSAVse Státníknihovnou ČSSR v oblasti jazykovidné bibliografie*. „Slovo a slovesnost". 1968, s. 109-110.

Summary

The article presents history and current status of the Czech linguistics bibliographies, as from the 1st International Meeting of Slavonic Experts. Prague 1929, up till the automated system of the Czech linguistics bibliography (BCL) in 2005.

POLE TEMATYCZNE ANTROPOLOGII W INFORMACJI NAUKOWEJ

Agnieszka Strzelecka
Biblioteka Główna
Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy

*Pole tematyczne, metateksty, antropologia
kultury, antropologia filozoficzna*

We współczesnej myśli badawczej coraz częściej pojawia się problematyka antropologiczna. Do dawniej ukształtowanych nauk, jak antropologia fizyczna (biologiczna) czy antropologia kulturowa, dołączają nowe. Status dyscypliny akademickiej posiada obecnie antropologia filozoficzna, od pewnego czasu przedmiotem dydaktyki uniwersyteckiej jest też antropologia biblijna (o znacznym już dorobku), antropologia filmu, teatru, malarstwa, ostatnio też literatury, ekonomii, prawa, urbanistyki i in. Uprzywilejowanie tematyki człowieka w obszarach wiedzy współczesnej jest zjawiskiem na tyle powszechnym i znaczącym, że w opinii wielu obserwatorów zasługuje na miano nowego, antropologicznego paradygmatu w nauce, w szczególności w humanistyce. Różnie zresztą ten proces przemiany paradygmatu jest postrzegany i rozumiany.

Żywiolowy rozrost refleksji antropologicznej sprawia, że obok myśli już ukształtowanej, dojrzałej, posiadającej pewną tradycję pojawiają się wątki myślowe całkiem nowe, koncepcje zaledwie zarysowane, postulatywne, pozostające w sferze indywidualnych propozycji autorskich. Zostawia to swój ślad w globalnym obrazie zjawiska - w znacznym zróżnicowaniu refleksji antropologicznej w zakresie jej poznawczej dojrzałości, dorobku, miejsca w nauce, stopnia instytucjonalizacji czy odrębności w praktyce badawczej i dydaktycznej.

Myśl antropologiczna podlega znacznemu zróżnicowaniu światopoglądowemu i metodologicznemu. Zaskakuje wielością ujęć okazjonalnych i arbitralnych, mnogością determinacji terminologicznych o chwiejnej konotacji, doraźnością koncepcji i szukania samookreślenia za wszelką cenę. Brak wyraźnego rdzenia ogniskującego wszelkie wątki myśli antropologicznej pogłębia jeszcze trudność wskazania wzorca porządkującego.

Oczywiście, czynności porządkujące z różnych perspektyw badawczych są i będą podejmowane. Respekt wobec odmienności poglądów, założeń, potrzeba odniesienia do innych stanowisk pozostają wewnętrzną sprawą antropologii, domeną specjalistów poszczególnych dyscyplin, ich rozwiązań i inicjatyw naukotwórczych.

Nasilenie zainteresowania antropologią w licznych publikacjach, nauce, dydaktyce akademickiej przejawia się w pytaniach kierowanych wprost do obsługi informacyjnej biblioteki. W istocie brak narzędzi informacji naukowej i bibliotecznej umożliwiających dostatecznie szeroki ogląd tematyki antropologicznej.

Podjęta tu próba potraktowania antropologii umożliwia spojrzenie na cały ten obszar z dystansu i ma uzasadnienie wyłącznie informacyjne i wyszukiwawcze - łączenie różnych dziedzin i kierunków myślowych antropologii ma tutaj na celu jedynie optymalizację wyszukiwania informacji. Cel ten różni się od zabiegów integracyjnych dokonywanych w ramach samej wiedzy antropologicznej, sięgających głęboko w jej wewnętrzną strukturę. Zresztą integracja naukowa, o której tu wspominam, jest podejmowana tylko przez niektórych autorów i mimo znaczącej rangi poznawczej dotyczy jedynie wycinków całego pola antropologicznej refleksji i zasobów informacyjnych tej dziedziny¹. Bibliotekarz, tak jak i projektant systemu informacyjno-wyszukiwawczego musi posiadać użyteczny model obejmujący całość powiązań dziedzinowych antropologii i dysponować nim w każdej sytuacji informacyjno-wyszukiwawczej. W praktyce bibliotecznej problematyka porządkowania wiedzy antropologicznej sprowadza się do wymiaru tematycznego i z tego punktu widzenia rozpatruje się dane zawarte w dokumentach. Stąd też przedmiotem obecnego opracowania jest tematyka prac antropologicznych, zakres pola tematycznego i jego strukturalizacja dla celów informacyjno-wyszukiwawczych.

Przed przystąpieniem do rekonstrukcji pola tematycznego antropologii trzeba odpowiedzieć na pytanie o celowość podejmowania tego zadania.

Otóż wiedza antropologiczna z uwagi na jej rosnące znaczenie i status wymaga czynności porządkujących. Przemawiają za tym oczekiwania użytkowników biblioteki i przygotowanie potencjału informacyjnego w tym zakresie. W obrębie tradycyjnych dyscyplin wiedzy (filozofii, teologii, socjologii, biologii i in.) do głosu dochodzi wymiar antropologiczny. W tradycyjnych dyscyplinach naukowych, takich jak antropologia społeczna czy kulturowa, określenie *antropologiczny* znamionuje dążenie do autonomizacji badań, a nie tylko ukierunkowanie na człowieka jako przedmiot refleksji (wówczas zazwyczaj w nazewnictwie pojawia się termin: *człowiek* i jego stylistyczne warianty). Można tu wymienić antropologię biblijną, antropologię teologiczną, antropologię religii, antropologię kognitywną, a nawet antropologię ekonomiczną², antropologię biologiczną (*antropologia* bez dodatkowego określenia), antropologię kwantową³, antropologię pedagogiczną, antropologię historii i wiele innych. Wszystkie te nauki mają za przedmiot człowieka w określonym wymiarze, w określonym aspekcie.

Problematyka antropologiczna znajduje odzwierciedlenie w nazwach jednostek naukowo-badawczych, w nazwach katedr filozoficznych i społecznych (od dawna), a od niedawna w nazwach zakładów i pracowni tworzonych na kierunku polonistycznym jako znaczne poszerzenie i przeorientowanie badań literaturoznawczych. Powody instytucjonalne czy organizacyjne podjęcia informacyjnego problemu antropologii w nauce o informacji są więc zrozumiałe. Pojawiają się odbiorcy tych prac, użytkownicy opracowań informacyjnych z zakresu wiedzy antropologicznej, którzy oczekują informacji osadzonej w najszerszym kontekście tematycznym i problemowym. Znacznie częściej ich pytania dotyczą problemów badawczych niż tematów, jednak uporządkowanie tematyczne jest tu jedynym racjonalnym sposobem systematyzacji.

¹ Inicjatywę integralnego traktowania tematów i zagadnień uszczegółowiających tematy podejmuje antropologia filozoficzna (np. G. Böhme).

² L. Czarkowska: *Antropologia ekonomiczna: elementy teorii*. Warszawa 1999.

³ Referat W. Sedlaka na krajowej Sesji Naukowej Polskiego Towarzystwa Antropologicznego w 1979 r.

Nasilenie zainteresowań współczesnej humanistyki człowiekiem, podnoszone często do rangi zmiany paradygmatu znajduje potwierdzenie w rosnącej liczbie publikacji o tematyce antropologicznej, choć nie zawsze sygnowanej terminem *antropologiczny*. W wielu wypadkach zakres pól tematycznych poszczególnych dyscyplin zachodzi na siebie, a stosowana terminologia przynależy do wspólnego pola znaczeniowego, chociaż często wspólne fragmenty dziedzin przedmiotowych antropologii są sygnowane nazwami pochodzącymi z różnych, odmiennych języków teoretycznych. Tak więc antropologia kulturowa znajduje miejsca wspólne z antropologią filozoficzną, a ta z kolei z antropologią biologiczną, przyrodniczą. Bardzo zróżnicowany bywa status wszystkich tych antropologii, różny sposób teoretycznego, metodologicznego zaawansowania, różny zakres tematyczny, odmienny społeczny i informacyjny zasięg, różny stan akceptacji w środowisku i motywy badaczy podejmujących prace w tym właśnie aspekcie. Wynika to z nieokreślonego zakresu poszczególnych nurtów antropologii czy doktryn, ale dla użytkownika wiedzy antropologicznej linie demarkacyjne dyscyplin nie są tak istotne, jak dla ich autorów i zwolenników, a część wspólna różnych nurtów antropologii jest o wiele większa niż wynika z odmienności nazewnictwa.

Nie tylko te przesłanki przemawiają za całościowym ujęciem tematu - podobna rozległość i „otwartość” wynika z postulatów nowoczesnej nauki o informacji. Zarówno gromadzenie, porządkowanie, jak i wyszukiwanie danych jest tu poddane specyficie myślenia użytkownika, który zgłasza zazwyczaj indywidualne oczekiwania i sam określa sposób, drogę docierania do informacji. Rozległość wiedzy antropologicznej oraz osłabienie rygorystycznej standardowej organizacji sprzyja dostosowaniu systemu do wszelkich możliwych potrzeb informacyjno-wyszukiwawczych użytkowników. Wzrost roli użytkownika informacji i zwiększanie jego uprawnień wyszukiwawczych związane są z hipertekstowym opracowaniem danych. Wielość technik gromadzenia, organizacji danych, sposobów dostępu, przechowywania i wyszukiwania - będąca miarą funkcjonalności hipertekstu, daje w rezultacie znaczną swobodę poruszania się w obrębie reprezentowanej w systemie wiedzy. Cechy hipertekstowego modelu organizacji wiedzy, a mianowicie: nielinearność, elastyczność, przezroczystość, gościnnność i kontekstowość⁴ eksponują przede wszystkim pozycję użytkownika. Wszelka arbitralna, sztywna kategoryzacja jest sprzeczna z celami współczesnej organizacji wiedzy i imperatywem jej maksymalnej użyteczności w dowolnie formułowanych pytaniach i problemach informacyjno-wyszukiwawczych.

Jednak aktualne potrzeby użytkowników bibliotek uzasadniają powziętą tu inicjatywę wstępnego nakreślenia pola tematycznego wiedzy antropologicznej. Istotnym powodem są aktualne tendencje badawcze, zmiana paradygmatu w nauce, a przede wszystkim rosnąca liczba prac, w których perspektywa antropologiczna jawi się jako obecna i dominująca. Idea szerokiego ujęcia myśli antropologicznej wynika - jak zaznaczyłam - z konieczności unikania sztywnych podziałów i arbitralnych, apriorycznych demarkacji we współczesnej myśli o człowieku. Moja praca jest wstępną próbą ogarnięcia tak różnych badań, nie ma bowiem opracowań (podręczników, monografii), które obejmowałyby dziedziny wiedzy antropologicznej w tak szerokim zakresie, a próby

⁴ B. Sosińska-Kalata: *Modele organizacji wiedzy w systemach wyszukiwania informacji w dokumentach*. Warszawa 1999, s. 284.

systematyzacji wiedzy antropologicznej nie nadszają za potrzebami, oczekiwaniami środowisk badawczych i uczelnianych.

Godną uwagi inspirację znalazłam w artykułach Ziny Jarmoszuk dotyczących pola tematycznego dziedziny wiedzy o kulturze. Potwierdza ona, że w pracy nad systemem informacji w jakiejś dziedzinie „ważne jest określenie zakresu pola tematycznego i odpowiedniej jego strukturalizacji, która odwzorowana w systemie leksykalno-semantycznym stworzy system kategorii języka informacyjno-wyszukiwawczego dla hipertekstowego systemu informacji”⁵. Nawiążę tu do definicji pola tematycznego Bożenny Bojar, wedle której pole systemu informacyjno-wyszukiwawczego wyznacza suma logiczna tematów dokumentów relewantnych dla użytkowników systemu. Zależnie od zakresu pola tematycznego można odróżnić SIW uniwersalne (gdy potencjalny zbiór informacyjny stanowią tematy wszystkich dokumentów), SIW dziedzinowe obejmujące dokumenty w zakresie jednej dziedziny wiedzy oraz SIW specjalistyczne - ograniczone do dokumentów stworzonych przez specjalistów w danej dziedzinie wiedzy⁶.

Na obecnym etapie opracowania uwzględnione zostały dokumenty wyraźnie oznaczone terminami *antropologia*, *antropologiczny* - zapewnia to zarówno wyznaczenie zakresu systemu informacyjno-wyszukiwawczego (SIW), jak i daje szansę strukturalizacji jego pola tematycznego.

Najważniejsze dokumenty różnią się genologicznie. Do analizy wybrane zostały monografie, podręczniki, kompendia, także komentowane antologie. Odzwierciedlają one znaczne zróżnicowanie koncepcji antropologicznych, a w związku z tym i znaczne zróżnicowanie tematyczne. W doborze źródeł chodziło także o teksty kształtujące obrzeża dyscyplin, marginesy poszczególnych dziedzin antropologicznych. Ważne było to, w jakim stopniu refleksja antropologiczna kształtująca się na podłożu tradycyjnych dyscyplin pozostaje we wzajemnym powiązaniu. Uwzględniłam publikacje z zakresu antropologii, które dobrze prezentują właściwe im dyscypliny wiedzy antropologicznej, stanowią podstawowy kanon tekstów w wykładni tej problematyki, ujmują dostateczną liczbę tematów i zagadnień szczegółowych, ujawniają walory integracyjne wobec całej wiedzy antropologicznej. Z myślą o oczekiwaniach użytkowników wzięłam pod uwagę opracowania i podręczniki o zasięgu ogólnym, które w pierwszej kolejności podlegają procedurom wyszukiwawczym. Dobór jakościowy tekstów miał spełnić warunek różnorodności, z wyraźnym jednak ujęciem zakresu i uporządkowaniem pola z perspektywy nauk humanistycznych.

Przedmiotem uwagi będą głównie teksty z zakresu antropologii kultury i antropologii filozoficznej, gdyż to one spełniają rolę podstawowych kompendiów wiedzy antropologicznej. Taki dobór badanych dokumentów służy wskazanemu rdzenia myśli antropologicznej we współczesnym piśmiennictwie, eksponuje antropologię jako dyscyplinę akademicką, także naukę w sensie instytucjonalnym (taki status ma np. antropologia kulturowa). Rekonstruowane tu pole obejmuje stan wiedzy dobrze ugruntowany, jednak bez uwzględnienia świadectw myśli antropologicznej, która pojawia się w ostatnich latach

⁵ Z. Jarmoszuk: *Zakres pola tematycznego dziedziny „wiedza o kulturze” w metatekstach dokumentów prezentujących kulturę w ujęciu diachronicznym*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2002. nr 1 s. 47.

⁶ B. Bojar: *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa 2002, s. 197-198.

w znacznej różnorodności ujęć i propozycji. Gdy więc mówimy o antropologizacji dzisiejszej nauki, wypada mieć na względzie dwie tendencje: rozkwit ugruntowanych już dyscyplin antropologicznych oraz pojawienie się nowych, nierzadko pionierskich inicjatyw w zakresie antropologii, które prowadzą do dynamicznego przeobrażenia przestrzeni badawczej współczesnej nauki. Prezentowane ujęcie, z uwagi na dobór dokumentów, odzwierciedla więc głównie pierwszą tendencję. Nie wyklucza to naturalnie dalszych opracowań pola antropologii nakierowanych na nowe inicjatywy, które z reguły sytuują się poza głównymi dyscyplinami antropologii. Z tego też względu zasady rekonstrukcji pola dotyczące dokumentów z antropologii filozoficznej i kulturowej zostały tak zaprojektowane, aby można je było stosować w trakcie ewentualnych dalszych badań obejmujących dokumenty świadczące o rosnącej liczbie nowych inicjatyw badawczych w zakresie antropologii.

Dla strukturalizacji pola tematycznego antropologii, po konsultacji z pracownikami naukowymi oraz w wyniku własnej kwerendy, wybrałam następujące źródła:

Antropologia kulturowa. Wybór tekstów, Olsztyn 1995.

Bittner Ireneusz, *Filozofia człowieka, Zarys dziejów i przegląd stanowisk*, Łódź 1997.

Böhme Gernot, *Antropologia filozoficzna*, Warszawa 1998.

Brozi Krzysztof J., *Antropologia wartości*, Lublin 1994.

Brozi Krzysztof J., *Antropologia kultur*, t. II, Lublin 1993.

Buchowski Michał, Burszta Wojciech J.: *O założeniach interpretacji antropologicznej*. Warszawa 1992.

Burszta Wojciech, *Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje*, Poznań 1998.

Gajda Janusz, *Antropologia kulturowa, cz. I: Wprowadzenie do wiedzy o kulturze*, Toruń 2003.

Jędraszewski Marek, *Antropologia filozoficzna. Prolegomena i wybór tekstów*, Poznań 1991.

Kowalczyk Stanisław, *Zarys filozofii człowieka*, Sandomierz 1990.

Krapiec Mieczysław A., *Ja - człowiek. Zarys antropologii filozoficznej*, Lublin 1986.

Nowicka Ewa, *Świat człowieka - świat kultury*, Warszawa 1991.

Olszewska-Dyonizak Barbara, *Zarys antropologii kultury*, Kraków 1996.

Ostasz Lech, *Rozumienie bytu ludzkiego. Antropologia filozoficzna*, Olsztyn 1998.

Tylor Edward B., *Antropologia*, Warszawa 1923.

Wiedza o kulturze, cz. I: Antropologia kultury. Zagadnienia i wybór tekstów, Warszawa 1995.

Wiedza o kulturze, cz. III: Teatr w kulturze. Zagadnienia i wybór tekstów, Warszawa 1994.

Zachariasz Andrzej, *Antropotelizm. Człowiek a sens istnienia*, Lublin 1996.

Przedmiotem analizy uczyniłam ich spisy treści, a to z racji ich metatekstowego i metainformacyjnego charakteru. Odwzorowują one wiedzę zawartą 1 co ważne, jej uporządkowanie⁷. Sposób uporządkowania ujawnia bowiem różnego typu związki między poszczególnymi dyscyplinami antropologii.

⁷ Wartość informacyjną spisu treści podejmuje m.in. Witold Marciszewski (*Metoda analizy tekstu naukowego*. Warszawa 1981, s. 152 i n.).

Powyższy wybór prac i ich treść odzwierciedlona w opisach metatekstowych (spisach treści) pozwala wyznaczyć rozległe pole tematyczne wiedzy antropologicznej, pokazać powiązania między dyscyplinami antropologii, a także rozpatrywane w ich ramach zagadnienia szczegółowe. Taką strukturalizację pola tematycznego antropologii pokazuje **tabela 1**. Materiał w niej zawarty został podzielony na trzy rubryki (kolumny): rubryka pierwsza wskazuje ogólny przedmiot badań danej dziedziny wiedzy; rubryka druga zajmująca się nim dziedzinę wiedzy antropologicznej; trzecia ukazuje jej zagadnienia szczegółowe.

Każda z dziedzin wyróżnionych w pierwszej kolumnie tabeli jest obiektem refleksji antropologicznej (przynależy zatem do pola tematycznego antropologii), jednak może też być obiektem innych nauk - jest bowiem zazwyczaj ich dziedziną wspólną. Na przykład, zagadnienia dotyczące rodziny mieszczą się w dziedzinie badań pedagogiki, psychologii, socjologii, ale też antropologii. Wiedza antropologiczna w dokonanym tu wyborze mieści się w ramach dwóch - wskazanych wcześniej - dyscyplin: antropologii kulturowej i antropologii filozoficznej.

W drugiej kolumnie zostały wyodrębnione dziedziny przedmiotowe antropologii, pojawiające się w perspektywie poznawczej antropologii kulturowej i antropologii filozoficznej. Nazwy dziedzin odpowiadają zapisom w źródłach, niekiedy zostają dopełnione określeniem dla zaznaczenia typu wiedzy, do której umieszczona w tej rubryce tematyka należy, na przykład „antropologia (filozoficzna) poznania” - czy „antropologia (kulturowa) wartości”. Terminy te denotują przede wszystkim dziedzinę badań, choć precyzują też właściwą jej dyscyplinę antropologiczną.

Rubryka trzecia pokazuje tematy badań antropologii. Wielokrotnie tematyka taka pojawia się w obrębie kilku dyscyplin antropologii, niekiedy przynależy do różnych dziedzin wiedzy ogólnej. Tematy bywają bardziej ogólne lub szczegółowe, ich porządek w znacznej mierze odzwierciedla stan źródeł. Tematyka szczegółowa przypisana danej dziedzinie wiedzy antropologicznej bywa też sumowana na podstawie metatekstów różnych źródeł, stąd liczna jej reprezentacja w niektórych częściach rubryki.

Tabela 1.

Dziedzina	Dyscyplina antropologii	Tematy ogólne	Zagadnienia szczegółowe
Kultura	Antropologia kulturowa	kultura a natura, kultura plemienna, kultura myśliwych górnego paleolitu, rewolucja neolityczna, epoka brązu, epoka żelaza, kultura człowieka historycznego, kultura a cywilizacja, kultura człowieka współczesnego, różnorodność kultur, działy kultury	wartościujące i miewartościujące rozumienie kultury, treść kultury, forma kultury, temat kulturowy, wzór kulturowy, wartość kulturowa, geniusz kultury, konfiguracja kultury, instytucja, krąg kulturowy, osobowość podstawowa, ewolucja, dyfuzja, akulturacja, synkretyzm kulturowy, dynamika kultury, migracje, fakt kulturowy, kanon, obyczaj, obrzęd, rytuał, mit, symbol, nauka, religia, sztuka, komunikacja, pismo, proces kulturowy, upowszechnienie kultury, tradycja, konsumpcja, komercjalizacja, tożsamość, kontakt kultur, zderzenie kultur, dialog kultur, inność, względność kulturowa, uniwersalność, etniczność, wielokulturowość, globalizacja, dystans międzypokoleniowy, moda, nieprzystosowanie kulturowe

Spółeczeństwo	Antropologia społeczna	antropologia społeczności pierwotnych antropologia społeczności historycznych	cechy społeczeństw pierwotnych, typ więzi społecznej, kontrola społeczna, integracja społeczna, grupa języków a rasa, konflikt, wojna u ludów niższych, wojna u narodów wyższych, handel, pieniądze, przemysł, prawo, różnice związane z wiekiem, różnice związane z płcią, status społeczny, struktura hierarchiczna, instytucje społeczne, organizacja polityczna, państwo, naród, przywództwo, pokrewieństwo, małżeństwo, rodzina, kazirodztwo, egzogamia, endogamia, matrylinearyzm, patrylinearyzm, małżeństwo nakazowe
Filozofia	Antropologia filozoficzna	byt ludzki rodzina poznanie wolność moralność patologia cielesność praca	.ja" substancjalne, ja osobowe, osobowość, rzeczywistość psychosomatyczna, dusza, śmierć, nieśmiertelność, świadomość ludzka, intencjonalność, jedność człowieka, potencjalność, transcendowanie środowiska, intencjonalność kulturowa formy współbycia indywidualów, partnerstwo, rodzina, małżeństwo, grupy społeczne uczenie się, pamięć, procesy intelektualne, świadomość, „ja”, samowiedza, poznanie intelektualne, język znaczeniowo-symboliczny, prawda, intelekt, świadomość wola, wybór, uczucie a pożądanie, człowiek duchowo-materialnym bytem przygodnym, wartościowanie, autokreacja, autodeterminacja, wewnętrzna autonomia, aktywność, wolność w życiu społecznym, wolność a racjonalizacja działania, sprzeciw podmiot moralności, doświadczenie moralne, sumienie, dobro moralne dewiacja, wyobcowanie, agresywność, destruktywność, przyczyny psychopatologii, postaci psychopatologii, normalność, transnormalność, subnormalność poznawanie ciała, funkcja cielesności, sens cielesności, status ontologiczny cielesności, płciowość praca, aktywność, koncepcje pracy
Wiedza	Antropologia nauki	poznanie naukowe, moralność nauki, wytwory nauki	nauka, rachunki, arytmetyka, mierzenie, ważenie, geometria, algebra, fizyka, chemia, biologia, astronomia, geografia, metody rozumowania, magia
Biologia	Antropologia fizyczna		hominidac, australopithecus, homo habilis, homo erectus, homo sapiens, homo sapiens sapiens, rasy ludzkie, biologia człowieka, dzieciństwo, rozwój

Religia	Antropologia religii	konceptje religijności pierwotnej, religijność człowieka współczesnego, religia jako dziedzina kultury, religia w ujęciu podmiotowym, religia w ujęciu przedmiotowym, religia w ujęciu międzypodmiotowym, ontologiczne podstawy życia religijnego, psychologiczne podstawy życia religijnego	człowiek religijny, człowiek świecki, religia, sacrum, symbole, mity, obrzędy, tabu, totem, dogmaty, magia, zaklęcia, modlitwa, rytuał, system wyobrażeń o świecie, typy wierzeń, typy praktyk magiczno-religijnych, autonomia religii, uwarunkowania religii, czarownictwo, szaman, kapłan, świat duchów, religie ras niższych, dusze, pogrzeby, życie przysze, przechodzenie dusz, boscy przodkowie, demony, duchy natury, bogowie, nabożeństwa, religijna moralność, mistyka, akty religijne, duchowość, doświadczenie misteijności, doświadczenie przemiany.
Naród	Antropologia narodu		etniczność, wielokulturowość, geneza narodów, czynniki narodotwórcze, charakter narodowy, konflikt etniczny, kultura ogólnoswiatowa
Lingwistyka	Antropologia języka	wczesne koncepcje języka, językoznawstwo strukturalne, rewolucja socjolingwistyczna	zróżnicowanie językowe, zmiana w języku, społeczny charakter języka, geneza języka, ewolucja języka, rozwój samoświadomości, pismo
Aksjologia	Antropologia wartości	potrzeby biologiczne, potrzeby kulturowe, potrzeby integracyjne, potrzeby psychiczne, potrzeby światopoglądowe, potrzeby poza uniwersalne, potrzeby nadstandardowe, koncepcje wartości, wartości instrumentalne, wartości autoteliczne, wartości poznawcze, wartości moralne	standard kulturowy, równowaga wewnątrz kulturowa, kultury zdegenerowane, wzór kultury, etnocentryzm, uniwersalizm, integracja, całość społeczna, norma, morfologia kultury, dynamika kultury, trwanie kultury, genetyka społeczna, genetyka uniwersalna, kultura wyższa, nacjonalizm, kultury dzikie, kultury ogrodowe, rozwój moralny, wartości a działanie, pole mentalności, pole zachowań, podejście „emiczne”, podejście „eticzne”, materializm kulturowy,
Sztuka	Antropologia sztuki	antropologia diagonalna	fantazja, piękno, nastroje
Gospodarka	Antropologia ekonomiczna		dystrybucja dóbr, środowisko przyrodnicze, ekologia, demografia, środowisko a kultura, gospodarka pierwotna, własność, dziedziczenie, dar, wzajemność, wymiana, handel, ekonomia globalizacji

Przedstawiony model pola tematycznego wiedzy antropologicznej charakteryzuje się większym zróżnicowaniem antropologii nieoznaczonych określeniem *filozoficzna* oraz większą jednorodnością problematyki koncepcji filozoficznych (ich różnice dotyczą odmiennej interpretacji kluczowych tematów - nieco odmiennym ich dobozem). Zestawienie dokonane w tabeli ma pewne luki, obszary omówione bardziej wnikliwie oraz obszary pola potraktowane powierzchownie. Brak niektórych dziedzin wiedzy ogólnej (rubryka pierwsza), których antropologiczna relewantność nie ulega wątpliwości. Niekiedy przy dyscyplinie antropologicznej brak odpowiedniego rozwinięcia w rubryce trzeciej. Jest to konsekwencją zarówno ograniczonego zestawu źródeł, jak i specyfiki spisów treści, bądź bardzo rozbudowanych, bądź też niezwykle skrótowych, niemal pozbawionych szczegółowych treści.

Dokonana tu analiza i ustalenia mają charakter całkowicie wstępny - w oparciu o jeden wyznacznik, jakim są spisy treści, organizacja pola tema-

tycznego nie mogła być ukazana w sposób pełniejszy, oddaje jednak w pewnym zakresie strukturę zbioru informacji utrwalonych w postaci metatekstów. Krzyżowanie się zakresów poszczególnych dziedzin i obszarów szczegółowej tematyki jest znamienne dla antropologii i powinno znaleźć odzwierciedlenie w projektowaniu systemu informacyjno-wyszukiwawczego.

Poszerzanie zakresu źródeł oraz konfrontowanie obecnej analizy z analizami innych wyznaczników pola tematycznego antropologii w postaci słowników i encyklopedii, wstępów dzieł, opracowań zbiorczych i innych stworzy lepsze warunki przygotowania systemu informacyjno-wyszukiwawczego. Dalsze opracowania pola tematycznego antropologii powinny uwzględniać też liczne współczesne badania i ich publikacje, które dotyczą problematyki antropologicznej, ale nie są wyraźnie zdeterminowane specyfiką badawczą tradycyjnych już dyscyplin antropologicznych. Zasięg przedmiotowy tych badań jest wąszy, specyficzny. Jednak - jak zaznaczyłam na wstępie artykułu - są one związane z różnymi dziedzinami wiedzy: prawem, ekonomią i gospodarką, urbanistyką, biologią (kwantową), historią, literaturoznawstwem i literaturą, teatrem, muzyką, ale też nauką w ogólności, teologią i wieloma innymi.

Obraz pola tematycznego uzyskany w wyniku kolejnych analiz obejmujących większą liczbę źródeł, pełniejsze ich ujęcie, ale i rosnącą liczbę dziedzin wiedzy antropologicznej wyjdzie naprzeciw potrzebom informacyjno-wyszukiwawczym biblioteki. Zarówno ustrukturuwane centrum (dyscypliny antropologii), jak i dziedziny stanowiącego jego obrzeża, wielorako powiązane ze strukturą wiedzy antropologicznej, stworzą szanse zaspokojenia aspiracji poznawczych użytkowników, zgodnie z asocjacyjnym podejściem do zasobów informacji.

Summary

The article presents a preliminary works on defining a subject field of anthropology for information science needs. Such a project seems to be necessary regarding increasing interest in human issues, as well as expansion of anthropological theories in modern science, where numerous new concepts appear next to disciplines already formed. It requires adequate definition of the phenomenon, its differentiation and dynamics, based on the assumption, that a field's range consists of a logical sum of documents' subjects used for its definition. In developing a subject field of anthropology important are both knowledge status, and openness on complicated information-retrieval needs of contemporary users.

Both these factors decide on scope and structure of a subject field. It's reconstruction is based on a selection of the most important texts concerning fundamental disciplines of anthropology. However, the article is limited to the contents of selected works. Such a preliminary study shall be continued with further research for the needs of knowledge organization and information science.

KRYTERIA OCENY ELEKTRONICZNYCH ŹRÓDEŁ INFORMACJI DECYDUJĄCE O ICH ZAKUPIE

Iwona Sójkowska
Filip Podgórski
Biblioteka Politechniki Łódzkiej

Elektroniczne źródła informacji, kryteria oceny elektronicznych źródeł informacji, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, zakup elektronicznych źródeł informacji

Początek lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku to okres przemian, które w trwały sposób zmieniły warsztat informacyjny bibliotek szkół wyższych. Gdy kilkanaście lat temu pojawiły się elektroniczne bazy danych i serwisy rejestrujące osiągnięcia nauki, niewielu bibliotekarzy przypuszczało, że ich rozwój nastąpi tak szybko¹. Dynamikę rozwoju źródeł elektronicznych widać wyraźnie na przykładzie Biblioteki Politechniki Łódzkiej, która pierwsze bazy kupiła w 1992 roku. Były to dwie serie Current Contents (Physical, Chemical and Earth Science with Abstracts i Engineering, Technology and Applied Science), adresowane do osób zainteresowanych fizyką, chemią, techniką i nauką o ziemi. Rok później poszerzono ofertę o wielod dziedzinową bazę inżynierijsko-techniczną COMPENDEX, bazę EEDISC adresowaną do elektroników i osób zainteresowanych komputerami, bazę CITIS, w skład której wchodziły bazy ICEA z zakresu budownictwa i SAFE zawierająca programy komputerowe dla projektantów i konstruktorów.

W kolejnych latach Biblioteka, korzystając z coraz szerszej oferty wydawców, sukcesywnie poszerzała ofertę udostępnianych źródeł elektronicznych, starając się zaspokoić oczekiwania jak największej liczby użytkowników.

Przełomowym wydarzeniem było pojawienie się źródeł elektronicznych oferujących oprócz abstraktów dostęp do pełnych tekstów materiałów źródłowych. Biblioteka Politechniki Łódzkiej pierwsze czasopisma pełnotekstowe udostępniła w 2001 roku. Były to serwisy: EBSCO Publishing, IDEAL Academic Press, Swetsnet Navigator, The Link Information Service, które w sumie oferowały dostęp do ponad 9400 tytułów czasopism.

W 2006 roku za pośrednictwem Biblioteki, użytkownicy mieli dostęp do 45 źródeł elektronicznych, w tym 29 komercyjnych. Były to: bazy bibliograficzne i bibliograficzno-abstraktowe (m.in. Chemical Abstracts, Derwent Biotechnology Abstrakt, Inspec, Science Citation Index, Scopus), faktograficzne (m.in. Beilstein & Gmelin), serwisy czasopism (m.in. wydawnictw Elsevier, Springer, Wiley), książek (m.in. Knovel Library, Safari Tech Book), norm (m.in. Elektroniczna Biblioteka Norm z zakresu budownictwa i chemii spożywczej) i aktów

¹ Szerzej o dostępie do elektronicznej informacji w polskich bibliotekach można przeczytać m.in. w artykule W Babik: Dostęp polskich bibliotek do światowych źródeł informacji. Biuletyn EBIB [online] 2002 nr 2 [dostęp 27 czerwca 2007]. Dostępny w Internecie: <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib-sp2/babik.html>.

prawnych (m.in. LEX). W sumie za pośrednictwem Biblioteki użytkownicy mogli korzystać z około 27 000 tytułów czasopism i około 850 książek w wersji pełnotekstowej.

Ilościowy przyrost zasobów elektronicznych w Bibliotece Politechniki Łódzkiej w latach 1992-2006 przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Zasoby elektroniczne udostępniane w Bibliotece w latach 1992-2006

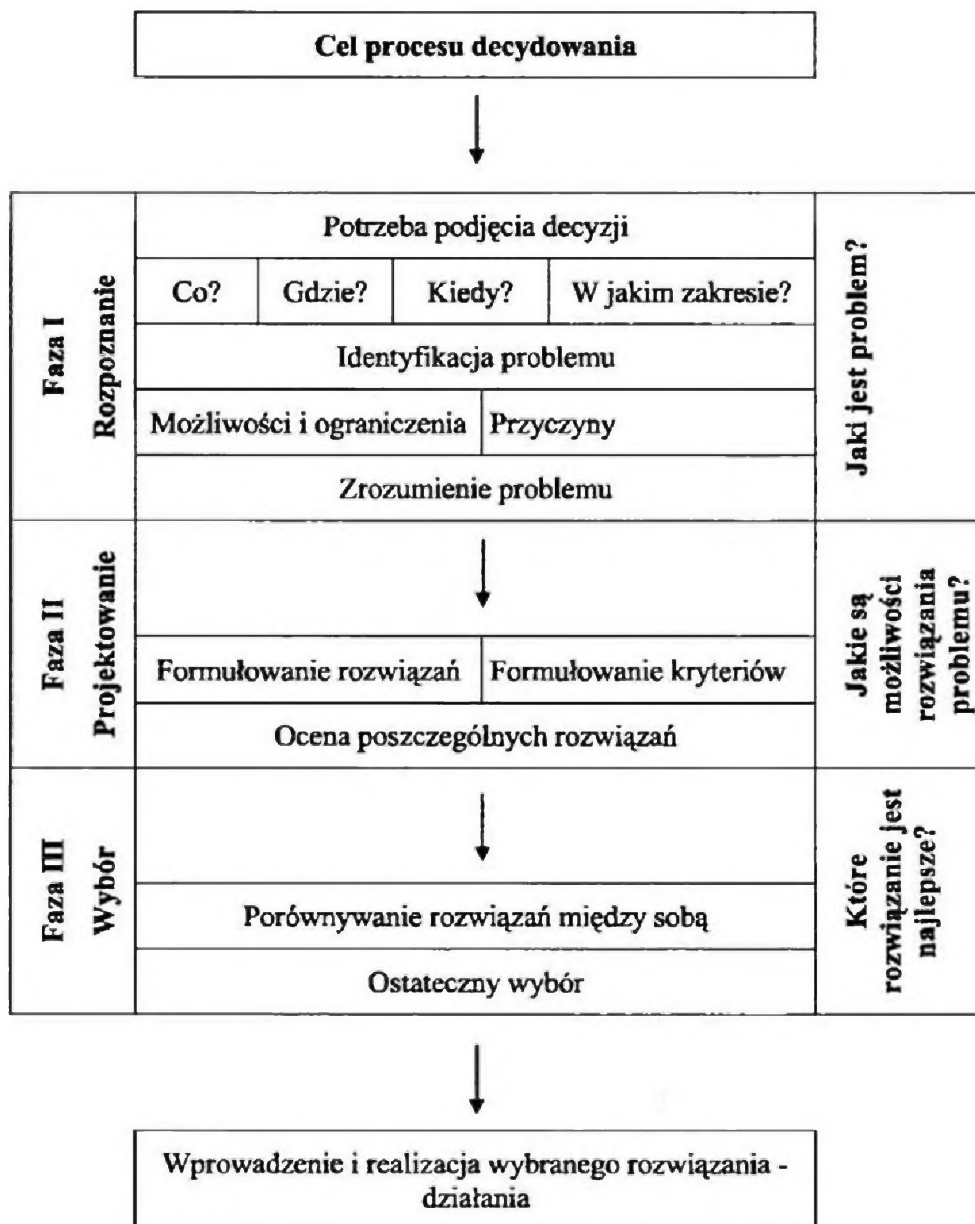
1992	2	2 bazy bibliograficzne i bibliograficzno-abstraktowe
1993	5	5 baz bibliograficznych i bibliograficzno-abstraktowych
1994	7	7 baz bibliograficznych i bibliograficzno-abstraktowych
1995	7	7 baz bibliograficznych i bibliograficzno-abstraktowych
1996	11	10 baz bibliograficznych i bibliograficzno-abstraktowych i 1 serwis pełnotekstowy
1997	21	20 baz bibliograficznych i bibliograficzno-abstraktowych i 1 serwis pełnotekstowy
1998	14	13 baz bibliograficznych i bibliograficzno-abstraktowych i 1 serwis pełnotekstowy
1999	20	19 baz bibliograficznych i bibliograficzno-abstraktowych i 1 serwis pełnotekstowy
2000	20	19 baz bibliograficznych i bibliograficzno-abstraktowych i 1 serwis pełnotekstowy
2001	25	24 bazy bibliograficzne i bibliograficzno-abstraktowe i 1 serwis pełnotekstowy
2002	29	23 bazy bibliograficzne i bibliograficzno-abstraktowe i 6 serwisów pełnotekstowych
2003	31	24 bazy bibliograficzne i bibliograficzno-abstraktowe i 7 serwisów pełnotekstowych
2004	31	23 bazy bibliograficzne i bibliograficzno-abstraktowe i 8 serwisów pełnotekstowych
2005	34	27 baz bibliograficznych i bibliograficzno-abstraktowych i 7 serwisów pełnotekstowych
2006	45	33 bazy bibliograficzne i bibliograficzno-abstraktowe i 12 serwisów pełnotekstowych

Zródło: Opracowanie własne

Szczegółowa analiza zasobów wykazała, że wiele materiałów oferowanych przez bazy dubluje się, a także nie wszystkie serwisy wykorzystywane są w zadawalającym stopniu.

Ilość i jakość dostępnych źródeł, przy ograniczonych środkach finansowych, wymusiła potrzebę opracowania szczegółowego planu procesu decyzyjnego, opartego na technikach zarządzania organizacją. Jego celem jest wskazanie optymalnych kryteriów oceny serwisów (zarówno posiadanych, jak i oferowanych przez dostawców), ich wzajemne porównanie i wybór najwłaściwszych zasobów.

Efektom realizacji procesu decyzyjnego ma być zakup najlepszych źródeł, co w konsekwencji zaowocuje powstaniem ciekawej i zgodnej z potrzebami użytkowników kolekcji, która będzie cieszyła się dużym zainteresowaniem, skutkując nie tylko rozwojem biblioteki, ale przede wszystkim uczelni.

Rysunek 1. Struktura procesu podejmowania decyzji

Źródło: M. Romanowska [red.]: Podstawy organizacji i zarządzania. Warszawa 2002, s.149.

rowanych zasobów, wymuszają coroczną aktualizację oferty źródeł elektronicznych.

Na podstawie wcześniejszych doświadczeń użytkowania serwisów oraz rozpoznania nowych ofert składanych przez wydawców i pośredników, opracowano praktyczne szczegóły oceny źródeł, której teoretyczną podstawą są omówione powyżej założenia procesu decyzyjnego. Proces podejmowania decyzji w Bibliotece Politechniki Łódzkiej przebiega zgodnie z wyodrębnionymi trzema fazami.

Pierwszy etap (rozpoznanie) to zestawienie posiadanych zasobów, oszacowanie braków w zakresie tematycznym i formalnym, porównanie ich z aktualną ofertą wydawców i firm pośredniczących. Celem rozpoznania jest zgromadzenie informacji o wyspecjalizowanych źródłach przeznaczonych dla

Teoretyczne założenia procesu decyzyjnego

Decyzja, jako element zarządzania, to według J. Pency, świadomy wybór decydenta postanawiającego, co i dlaczego wybiera, a także przewidującego, jakie mogą być tego skutki². Proces decyzyjny wymaga umiejętności gromadzenia i przetwarzania informacji, na podstawie których można w przybliżeniu określić przyszłe zdarzenia. Dokonywanie wyborów jest procesem powtarzalnym, przez co staje się głównym ogniwem zarządzania, warunkującym sprawność funkcjonowania organizacji, jej rozwój i kontakty z otoczeniem³.

W procesie decyzyjnym, stosowanym zarówno w instytucjach komercyjnych, jak i non-profit, wyodrębnić można trzy fazy⁴:

- rozpoznanie, polegające na zebraniu informacji umożliwiających identyfikację problemu i określenie jego przyczyn,
- projektowanie, polegające na sformułowaniu jak największej liczby rozwiązań i opracowaniu kryteriów ich oceny, do których m.in. należą:
  - trafność, czyli wybór wariantu najlepiej rozwiązującego problem decyzyjny,
  - ekonomiczność, czyli wybór wariantu najbardziej opłacalnego,
  - łatwość realizacji, czyli dostosowanie do warunków realizacji,
  - legalność, czyli zgodność wybranego wariantu z obowiązującymi przepisami,
  - ograniczone ryzyko, czyli eliminacja rozwiązań nieprawidłowych,
  - szybkość, czyli wybór rozwiązania, które może być w niedługim czasie zrealizowane.
- wybór, polegający na kompleksowej analizie poszczególnych rozwiązań i określeniu metody rozwiązania problemu, a także oszacowaniu podejmowanego ryzyka i spodziewanych korzyści.

Przebieg i zależności pomiędzy poszczególnymi etapami procesu decyzyjnego przedstawia rysunek 1.

Prawidłowemu rozpoznaniu wariantów decyzji służą przyjęte kryteria, czyli wartości i cechy, które następnie będą oceniane i porównywane przez decydenta. W praktyce dość często występują sytuacje, w których poszczególne kryteria oceny i metody rozwiązania problemu wykluczają się. Zdarza się, iż najmniej ryzykowna decyzja jest trudna, a nawet niemożliwa do realizacji lub ekonomicznie nieopłacalna. Dodatkowych trudności przysparza mierzalność kryteriów. Nie zawsze można im przyporządkować konkretne wartości, które mogą być punktem odniesienia do dalszej analizy⁵.

Proces decyzyjny w Bibliotece Politechniki Łódzkiej

Bogata oferta wydawców, oferujących coraz to nowsze, bardziej rozbudowane serwisy, rozwój biblioteki i uczelni, zwiększające się potrzeby użytkowników, a także względy ekonomiczne, uniemożliwiający zakup wszystkich ofe-

² J. Penc: *Decyzje w zarządzaniu*. Kraków 1997, s. 127.

³ R. Griffin: *Podstawy zarządzania organizacjami*. Warszawa 2005, s. 725-726.

⁴ M. Romanowska (red.): *Podstawy organizacji i zarządzania*. Warszawa Difin 2002, s. 150-151.

⁵ M. Romanowska (red.): dz. cyt., s.150.

konkretnych wydziałów, a także ewentualne rozważenie wymiany części zasobów na produkty nowocześniejsze, które powinny się spotkać z większym zainteresowaniem.

Druga faza procesu decyzyjnego polega na sprecyzowaniu elementów decydujących o atrakcyjności serwisów, a tym samym o przewadze „mierzonej” istotnymi dla użytkownika i biblioteki czynnikami. Ocenę przeprowadza się w oparciu o przyjęte kryteria, opracowane na podstawie przedstawionych powyżej teoretycznych założeń i uwzględniające:

- ciągłość zasobu,
- zakres tematyczny,
- zasięg czasowy,
- zainteresowanie użytkowników,
- potrzeby użytkowników,
- formy dostępu,
- język,
- zasady udostępniania,
- komfort użytkowania,
- warunki archiwizacji,
- prestiż i marka źródła, wydawcy,
- cena.

Kryteria te uzupełniają się, niekiedy krzyżują bądź wynikają z siebie nawzajem, stanowiąc o odpowiednim wizerunku zasobu.

Kryterium **ciągłości** dotyczy źródeł już posiadanych i jest ważne dla biblioteki. Wymaga sprecyzowania argumentów przemawiających „za i przeciw” zachowaniu ciągłości. Zakłada się, iż pozyskiwanie źródeł, które stanowią już warsztat informacyjny biblioteki, a statystyki i opinie użytkowników potwierdzają ich przydatność, łatwość posługiwania się i relewantność wyników wyszukiwawczych powinno być kontynuowane. O odstąpieniu od tej reguły może decydować zupełny brak zainteresowania użytkowników, zbyt wygórowana cena, nieadekwatna do rzeczywistej wartości zasobu lub pojawienie się atrakcyjniejszego produktu.

Atrakcyjność wyznaczana jest przez kolejne kryteria i brana pod uwagę, szczególnie przy zakupie nowych zasobów.

Zakres tematyczny musi odpowiadać dziedzinom reprezentowanym w uczelni, dlatego źródła nieprzystające do profilu uczelni nie są brane pod uwagę.

Zasięg czasowy jest wyznacznikiem istotnym dla użytkownika, który najczęściej poszukuje literatury na wskazany temat, nie ograniczając poszukiwań do wybranego okresu.

Zainteresowanie użytkowników ofertą biblioteki analizowane jest na podstawie statystyk wykorzystania. Dotyczy to zarówno zasobów już posiadanych, jak i proponowanych do zakupu. W przypadku nowych zasobów zainteresowanie mierzone jest w okresie testowania produktu, natomiast dla zasobów kontynuowanych na podstawie statystyk za rok ubiegły.

Statystyki, a także sugestie, opinie i ewentualne uwagi środowiska czytelników są wskazówkami do określania potrzeb użytkowników. Nie zawsze jednak zgromadzone informacje rzetelnie odtwarzają rzeczywiste zapotrzebowanie na elektroniczne usługi informacyjne, stąd potrzeba ciągłego sondowania potrzeb użytkowników.

W zakresie **form dostępu** wyróżnić można serwisy bibliograficzne, abstraktowe i pełnotekstowe. Ze względu na olbrzymią ilość informacji oferowanych użytkownikom w wersji elektronicznej, przewagę mają zasoby pełnotekstowe, które zazwyczaj dostarczają wyczerpującej wiedzy z dziedziny zainteresowania użytkownika. Nie rezygnuje się jednak z kluczowych baz bibliograficzno-abstraktowych, ważnych dla środowiska czytelników, np. Chemical Abstracts, World Textile.

W polskiej rzeczywistości ważny jest również **język** serwisu oraz dokumentów w nim zarejestrowanych. Źródła elektroniczne zawierają najczęściej dokumenty w języku angielskim. Niekiedy w bazach abstraktowych indeksowane są dokumenty w innych językach, w tym również w polskim, co stanowi ich dodatkowy atut. Bazy podające przegląd literatury w języku polskim są szczególnie oczekiwane i cenione przez studentów młodszych roczników.

Przewidywane do zakupu źródła muszą sprostać wymaganiom w zakresie **sposobu udostępniania**. Standardem jest możliwość autoryzacji po numerach IP, która dotyczy większości źródeł posiadanych przez Bibliotekę Politechniki Łódzkiej. Dodatkowymi atutami są: dostęp spoza sieci uczelni, poprzez autoryzację użytkownika oraz brak ograniczeń w liczbie jednoczesnych czytelników. Wpływa to znacząco na poziom wykorzystania bazy. Wyjątkowo, w przypadku niezwykle cennych zasobów, biblioteka może zdecydować się na dostęp jednostanowiskowy lub z ograniczoną liczbą jednoczesnych użytkowników (np. Beilstein&Gmelin).

Wybór optymalnego rozwiązania zależy także od oceny **komfortu korzystania**. Elementy składowe tej oceny to: prosty i przyjazny interfejs, jakość połączenia, efektywność wyszukiwania, sposób zapamiętywania wyników w postaci plików lub wydruków, a także opcja utworzenia alertu w ramach selektywnej dystrybucji informacji.

Określenie i ocena **warunków archiwizacji** ma wpływ na przyszłość organizowanego warsztatu informacyjnego, ważne jest więc ustalenie zasad korzystania z zakupionego zasobu po wygaśnięciu umowy. W pierwszej kolejności brane są pod uwagę zasoby, które podlegają archiwizacji lub umożliwiają dalsze użytkowanie archiwów także po upływie wykupionego dostępu.

Prestiż i marka to wartości wypracowane przez wydawcę i od lat przypisane do jego produktów. Często elektroniczne zasoby tworzone są przez uznane w świecie nauki instytuty, uczelnie, stowarzyszenia, wydawców. Gwarantują one wysoką jakość swoich produktów poprzez wkład w rozwój nauk i zastrzone kryteria względem materiałów przyjmowanych do druku. W takich zasobach znajdują się artykuły z czasopism recenzowanych, umieszczonych na liście filadelfijskiej, posiadających wartość wyrażoną wskaźnikiem Impact Factor.

Cena często jest tym kryterium, które uniemożliwia zakup. Ze względu na wysokie koszty zasobów elektronicznych biblioteka poszukuje ekonomicznych rozwiązań, takich jak współfinansowanie przez jednostki uczelniane lub zakup w ramach konsorcjum.

Na podstawie omówionych kryteriów przeprowadza się jednostkową ocenę źródeł przewidzianych do zakupu, ustalając ich indywidualne zalety i wady. Kreuje się obraz zasobów najpotrzebniejszych i najatrakcyjniejszych. Pakiet informacji zgromadzonych w drugim etapie i wstępna ocena zasobów jest punktem wyjścia do rozpoczęcia kolejnej fazy procesu decydowania, tj. dokonania wyboru.

W tej fazie porównuje się oferty w celu ustalenia optymalnego wariantu warsztatu informacyjnego. Konsekwencją oceny poszczególnych serwisów pod kątem opisanych wyżej kryteriów jest minimalizacja ryzyka nie trafnych zakupów oraz prognozowanie korzyści z dokonanego wyboru.

Z doświadczeń Biblioteki Politechniki Łódzkiej wynika, że przebieg tego etapu procesu decyzyjnego jest często zakłócany przez brak jednoznacznie sprecyzowanej hierarchii kryteriów. Umownie przyjmuje się, iż ciągłość zbiorów, cena oraz statystyki wykorzystania źródeł już posiadanych i testowanych są czynnikami priorytetowymi i dlatego mają największy wpływ na wybór, jednakże nie gwarantują zgromadzenia zasobów w pełni satysfakcjonujących czytelników biblioteki.

Proces decyzyjny, obecnie realizowany w Bibliotece Politechniki Łódzkiej, odbiega od ideału i wymaga udoskonalenia, uzupełnienia, zaostrenia, a przede wszystkim większego sformalizowania dotychczas obowiązujących kryteriów. Udostępniane zasoby nie zawsze są dobrze wykorzystywane, czego przyczyną może być ich rozbieżność z oczekiwaniami użytkowników, a skutkiem nieoptymalne wykorzystanie środków finansowych. Nie zawsze jednak małe wykorzystanie serwisów świadczy o złym wyborze dokonanym przez bibliotekę. Przyczyną może być bowiem m.in. brak aktywności środowiska naukowców w danej dziedzinie. Spadek zainteresowania dotychczas bardzo wykorzystywaną bazą nie jest z pewnością czynnikiem obciążającym bibliotekę.

2. Główne założenia optymalizacji procesu decyzyjnego w kształtującego wybór zasobów elektronicznych

Zmiana dotychczasowych metod optymalizacji elektronicznych kolekcji powinna uwzględniać analizę serwisów i ich ocenę pod kątem trafności wyboru źródeł, ekonomiczności zakupu, optymalności zawartości i funkcjonalności. Odpowiednio zdefiniowane kryteria, precyzyjnie wartościujące źródła informacji mogą być szansą na utworzenie idealnej kolekcji zasobów elektronicznych, odzwierciedlającej rzeczywiste potrzeby użytkowników biblioteki. W oparciu o dotychczasowe doświadczenia związane z zakupem, a następnie udostępnianiem komercyjnych źródeł informacji wyodrębniono najistotniejsze, zdaniem autorów, kryteria.

Analiza zainteresowania elektronicznym źródłem informacji

Pierwszym, najważniejszym kryterium oceny kolekcji źródeł elektronicznych jest trafność wyboru, a więc zakup i udostępnianie takich serwisów, które spotykają się z dużym zainteresowaniem użytkowników i zaspokajają ich potrzeby informacyjne. W ocenie trafności wyboru może pomóc monitorowanie wykorzystania serwisów. Powinno mieć ono charakter ciągły i rozpoczynać się w momencie testowania proponowanego źródła. Monitorując wykorzystanie zasobu, należy uwzględnić efektywność podejmowanych akcji promocyjnych. Analiza liczby logowań użytkowników w kolejnych okresach badawczych pozwoli odpowiedzieć na pytania, czy serwis spotyka się z przewidywanym zainteresowaniem i jak skuteczne są akcje promocyjne. Duże zainteresowanie i pozytywne sygnały od użytkowników w okresie testowania wskazują, że warto zainwestować w dany serwis i zakupić go na dłuższy okres, a system informacji i promocji działa poprawnie.

Analiza statystyk nie może ograniczać się wyłącznie do okresów testowania i promocji zasobów. Bieżące przeglądanie danych, uwzględniające okresy wzrostu lub spadku zainteresowania serwisem, pozwoli podjąć kolejne kroki działania, a więc nasilenie promocji lub w ostateczności rezygnację z serwisu. Cennych informacji dostarcza również identyfikacja użytkowników po numerze IP komputera. W oparciu o uzyskane dane można sprecyzować, czy serwis trafia do właściwego odbiorcy - czytelnika wydziału, do którego z założenia jest adresowany. Na tej podstawie można także określić, czy poszczególne grupy użytkowników poszukają nowych zasobów wiedzy, czy też swoją pracę opierają tylko na znanych i sprawdzonych źródłach.

Drugim, nie mniej ważnym elementem umożliwiającym określenie trafności wyboru są badania ankietowe. Dzięki nim możliwe jest skonfrontowanie danych uzyskanych w trakcie analizy statystyk, uzupełnienie ich, a także poznanie stopnia znajomości warsztatu informacyjnego biblioteki przez użytkowników. Zawarte w ankiecie pytania sprecyzują, w jakim stopniu użytkownicy korzystają z serwisów, czym się kierują, wybierając udostępniane materiały, a także jakich źródeł oczekują. Wyniki badań ankietowych określają, czy użytkownicy w wystarczającym stopniu znają serwisy i czy orientują się w nowościach oferty bibliotecznej.

Wśród grupy badanych powinni znaleźć się pracownicy i doktoranci uczelni oraz studenci wybranych lat studiów. Reprezentatywna grupa respondentów powinna uwzględniać zarówno osoby regularnie korzystające z serwisów, jak i te, które do tej pory nie korzystały z nich.

Odpowiedzi umożliwią identyfikację problemu i sprecyzowanie okoliczności jego wystąpienia, mogą też być podstawą do dalszych działań biblioteki w zakresie popularyzacji oferty lub wymiany zasobów.

Wyniki statystyk i badań ankietowych są także wskazówką informującą o aktywności pracowników poszczególnych jednostek. Najbardziej aktywne badawczo, naukowo i dydaktycznie jednostki potrzebują szerszego dostępu do zasobów elektronicznych, co należy uwzględnić przy wyborze serwisów. Jednak kompletując kolekcję źródeł elektronicznych, nie można pominąć jednostek mniej aktywnych, gdyż ich bierność może być skutkiem braku dostępu do odpowiednich zasobów wiedzy.

Zebrane informacje i wnioski z kompleksowej analizy statystyk wykorzystania zbiorów, badań ankietowych, a także porównanie danych z dorobkiem naukowym poszczególnych jednostek powinny stanowić podstawowe i najważniejsze kryteria wyboru idealnej elektronicznej kolekcji zbiorów.

Opłacalność zakupu dostępu do pełnego tekstu

Kolejnym kryterium oceny kolekcji źródeł elektronicznych jest ekonomiczność zakupu. Na podstawie cen kupowanych serwisów oraz ceny pojedynczych artykułów, można przeprowadzić kalkulację kosztów i podjąć decyzję o zakupie całego serwisu lub tylko dostępu do abstraktów z możliwością zakupu wskazanych przez użytkowników pełnych tekstów.

Przykładem niech będzie następująca kalkulacja kosztów. Cena rocznej prenumeraty jednego z serwisów wynosi 80 000 USD. W ciągu roku do zasobu zalogowało się niemal 4 000 osób, które pobrały ponad 5 000 pełnych tekstów. Z obliczeń wynika, że pojedynczy artykuł kosztował bibliotekę około 16 USD. Za jednorazowy dostęp do artykułu na życzenie czytelnika biblioteka

zapłaciłaby około 20 USD. Potwierdza to słuszność wyboru (choć z niewielkim marginesem ekonomicznym) zakupu serwisu z dostępem do pełnych tekstów.

Zainteresowanie bazą może się jednak zmniejszyć. Gdyby liczba pobranych artykułów spadła o połowę, wtedy koszt jednego dokumentu wyniósłby około 32 USD. Oznaczałoby to utratę ekonomiczności zakupu, co wymaga rozważenia ograniczenia dostępu do pełnych tekstów i przejścia na opcję „zamówień na życzenie”. Zaoszczędzone środki finansowe mogłyby zostać przeznaczone na zakup dodatkowej bazy. Przykład ten potwierdza potrzebę ciągłej analizy statystyk wykorzystania zbiorów.

Podjęciem ryzykowną decyzję ograniczenia dostępu do poziomu abstraktów, należy zasięgnąć opinii użytkowników, jednocześnie powiadamiając ich o możliwości zakupu wybranych artykułów za pośrednictwem biblioteki, a także przedstawić korzyści wiążące się z rozszerzeniem wachlarza oferowanych usług.

Selekcja źródeł powtarzających się

Kolejnym elementem optymalizacji kolekcji źródeł elektronicznych jest szczegółowa analiza zawartości serwisów. Każdego roku wydawcy oferują nowe źródła wiedzy, rejestrujące coraz większą liczbę materiałów. Po dokładnej analizie okazuje się jednak, że wiele czasopism w oferowanych serwisach jest już w elektronicznej kolekcji biblioteki lub w innym, testowanym równocześnie, konkurencyjnym źródle.

Celem analizy zawartości jest procentowa ocena materiałów unikatowych lub dublujących się. Specjalne narzędzia umożliwiają szybkie i dokładne porównanie.

W Internecie dostępne są darmowe analizatory porównujące zawartość kilku baz. Jednym z nich jest CUFTS (cufts.lib.sfu.ca/tools.shtml). Umożliwia on jednoczesne zestawienie zawartości 4 spośród 245 indeksowanych baz i wychwycenie tytułów czasopism pokrywających się i unikatowych. Wynikiem porównania jest wykaz dublujących się tytułów wraz z numerami ISSN. We wcześniejszej wersji tego analizatora (nieaktualizowanej, ale nadal dostępnej), istniała możliwość porównania tylko 2 serwisów. Tytuły czasopism podzielone były na trzy grupy: występujące tylko w pierwszym serwisie, tylko w drugim i dublujące się. Takie rozwiązanie było bardziej efektywne, ponieważ prezentowało listę unikatowych materiałów w przejrzystej formie.

Obok bezpłatnych analizatorów dostępne są także komercyjne narzędzia znanych firm, które umożliwiają porównywanie serwisów pod kątem powtarzalności materiałów. Różnica między wspomnianym darmowym narzędziem, a komercyjnymi uwidacznia się w szerszym wachlarzu usług i dodatkowych opcji. W serwisach płatnych istnieje możliwość porównania wszystkich posiadanych (zakupionych lub testowanych) baz, a także porządkowania wyników według interesujących bibliotekę kryteriów.

Przewiduje się, że w najbliższej przyszłości nastąpi dynamiczny rozwój takich narzędzi, wyposażonych w nowe możliwości, na przykład wyróżnianie czasopism znajdujących się na liście filadelfijskiej czy posiadających określoną wartość wskaźnika Impact Factor.

Wobec rosnącej liczby materiałów udostępnianych na zasadach open access istotną opcją byłaby także możliwość porównywania tych źródeł z materiałami stanowiącymi ofertę biblioteki. Pozwoliłoby to uniknąć zakupu zasobów, które dostępne są w sieci bezpłatnie.

Należy także zwrócić uwagę na funkcjonalność serwisów. Jest to czynnik mniej istotny, ale ułatwiający podjęcie ostatecznej decyzji. Dotyczy to zasobów, których wydawcy, dążąc do doskonałości, wprowadzają do serwisów nowe opcje i narzędzia.

Wyróżniającymi elementami mogą być prosty i czytelny interfejs, który umożliwi intuicyjne poruszanie się po serwisie lub łatwe i sprawne w obsłudze wieloaspektowe narzędzia wyszukiwawcze, które zapewnią szybkie odnalezienie poszukiwanych materiałów. Istotną opcją jest także możliwość „linkowania” do innych zasobów biblioteki, m.in. do pozostałych serwisów elektronicznych, w tym także do materiałów zdigitalizowanych, a także do katalogu biblioteki. Interesującą i praktyczną opcją dla użytkownika byłaby możliwość tłumaczenia dokumentów. Jeden z serwisów proponuje obecnie możliwość wyboru wersji językowej interfejsu, a w niedalekiej przyszłości także uruchomienie opcji „przetłumacz dokument”. Rozwiąże to problem bariery językowej użytkowników dotychczas poszukujących literatury wyłącznie w języku polskim. Elektroniczne tłumaczenie tekstu z pewnością przyczyni się do wzrostu wykorzystania elektronicznych zasobów biblioteki.

Ustalenie wartości źródeł elektronicznych

Przydzielanie odpowiednich (umownych) wartości poszczególnym czynnikom nie należy do jednoznacznych i prostych zadań. Wiele z nich to cechy niemierzalne - wyjątkiem jest kalkulacja kosztów, w wyniku której można uzyskać rzeczywisty koszt artykułów pobranych z serwisu. Propozycję wartościowania czynników prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Propozycja wartościowania wybranych czynników warunkujących wybór

Kryterium wyboru		Ocena bibliotekarza w skali 1-3	Średnia ocen	Waga kryterium	Wskaźnik wartości
Trafność zakupu	Zakres tematyczny			X 3	Średnia trafności zakupu ŚTZ
	Wykorzystanie serwisu				
Ekonomiczność zakupu	Cena serwisu a możliwości finansowe biblioteki			X 1	Średnia ekonomiczność zakupu ŚEZ
	Kalkulacja kosztów serwis/pojedynczy artykuł				
Funkcjonalność	Komfort użytkowania			X 1	Średnia funkcjonalność ŚF
	Formy dostępu				
	Zasady udostępniania				

Zródło: Opracowanie własne

Oceniając źródła elektroniczne, można przyporządkować najistotniejszym czynnikom punkty w skali od 1 do 3, gdzie:

1 - oznacza źródło elektroniczne w niewielkim stopniu spełniające oczekiwania w zakresie danego czynnika;

2 - oznacza źródło elektroniczne w zadowalającym stopniu spełniające oczekiwania w zakresie danego czynnika;

3 - oznacza źródło elektroniczne w ponadstandardowym stopniu spełniające oczekiwania w zakresie trafności danego czynnika.

Ocena źródła w zakresie trafności zakupu wymagałaby przeanalizowania wybranych czynników (np. zgodności tematycznej z profilem uczelni, stopnia wykorzystania) i przydzielenia oceny każdemu z elementów w przyjętej skali 1 - 3, przy czym trafność zakupu, jako najważniejsze kryterium, powinna mieć większą wagę, na przykład trzykrotną w stosunku do pozostałych kryteriów. Podobnie należy ocenić pozostałe czynniki. Średnia punktów zsumowanych w poszczególnych kategoriach umożliwi obliczenie wartości wskaźnika dla danego źródła elektronicznego według wzoru

$$W_{wze} = 3 \times \acute{S}TZ + \acute{S}EZ + \acute{S}F$$

gdzie:

W_{wze} - wartość wskaźnika trafności doboru źródła elektronicznego,

$\acute{S}TZ$ - średnia trafności zakupu,

$\acute{S}EZ$ - średnia ekonomiczności zakupu,

$\acute{S}F$ - średnia funkcjonalności.

Otrzymane wartości wskaźników utworzą listę najbardziej optymalnych serwisów. Biblioteka, kierując się racjonalizacją wyboru, zapewne zdecyduje, zależnie od środków finansowych, o zakupie zestawu kilku źródeł określonych najwyższą wartością.

Wnioski

Zaproponowana skala i metoda oceny serwisów oraz przedstawione kryteria optymalizacji kolekcji źródeł elektronicznych opracowane zostały w oparciu o proces decyzyjny realizowany w Bibliotece Politechniki Łódzkiej. Projekt uwzględnia wady i zalety wynikające z dotychczasowego postępowania w trakcie kompletowania warsztatu informacyjnego. Zapewne nie jest to jedyne z możliwych rozwiązań, co więcej nie jest nawet rozwiązaniem przetestowanym i wdrożonym. Prezentacja przykładowej procedury miała jedynie pokazać, jak od określenia ważnych parametrów oceny można dojść do ustalenia wartości źródła i do wyboru zestawu źródeł.

Biblioteki naukowe, kompletujące warsztat informacyjny, powinny samodzielnie ustalić czynniki wpływające na zakup źródeł elektronicznych oraz przydzielić im wartości stosowne do warunków i okoliczności, w jakich znajdują się i podejmują decyzje.

Ważne jest, aby przyjęte elementy oceny były stale i na bieżąco monitorowane, a także uzupełniane i poszerzane o nowe kryteria, odpowiadające rozwijającemu się rynkowi usług informacyjnych.

Poszukiwanie nowych parametrów oceny zasobów elektronicznych wpłynie na efektywniejsze kompletowanie warsztatu informacyjnego, przekładając się na lepsze wykorzystanie źródeł i satysfakcję użytkowników. Należy też dołożyć starań, aby opracować hierarchię ważności kryteriów oraz wdrożyć system ich konsekwentnego stosowania. Jakość procesu decyzyjnego poprawi również monitorowanie efektów przeprowadzanej corocznie aktualizacji.

Summary

Growing number of commercial electronic information sources pushes libraries into updating their offer annually. It is not simple due to the dynamic development of the market. New services come into existence and those existing are still being enhanced and extended.

What are the criteria and methods of selecting sources, to answer users' needs optimally, having only limited funds?

What methods and criteria of selection should libraries apply to meet the needs of their users? This paper presents theoretical assumptions of decision-making process and its implementation in the Library of the Technical University of Lodz. Dominant factors influencing planning of e-journals and e-books services were discussed. Advantages and defects of previously applied methods and criteria of products evaluation are shown, there is also an attempt of definition of the most important and essential criteria that should influence the choice in the nearest future.

II. RECENZJE I OMÓWIENIA

MARIA DEMBOWSKA. W KRĘGU BIBLIOGRAFII, BIBLIOTEKARSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

W serii *Prace Instytutu Bibliograficznego* (nr 45) ukazała się publikacja pod redakcją Jadwigi Sadowskiej poświęcona życiu i działalności Profesor Marii Dembowskiej¹, stanowiąca „dowód uznania i podziękowanie dla Jej dokonań w dziedzinie bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej”. Księgę tworzą cztery części: pierwsza przedstawia drogę zawodową Marii Dembowskiej w Państwowym Instytucie Książki, w Bibliotece Narodowej, Bibliotece PAN w Warszawie, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie, osiągnięcia naukowe oraz aktywność społeczną na forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. W części drugiej zaprezentowano spis publikacji i prac redakcyjnych oraz wykaz tekstów o Marii Dembowskiej. Część trzecią stanowią wspomnienia ludzi związanych zawodowo lub towarzysko z Panią Profesor, a czwartą wybrane artykuły jej autorstwa i fragmenty rękopiśmiennego dziennika. Publikację uzupełniają fotografie z archiwum Marii Dembowskiej oraz ilustracje „źródłowe” (fragmentów rękopiśmiennych tekstów, listów, dedykacji, dyplomów). Książka zaopatrzona jest w indeks osobowy, co znakomicie ułatwia lekturę.

Publikację otwiera tekst Jadwigi Sadowskiej dotyczący drogi zawodowej profesor Dembowskiej „w służbie bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej”. Analizując podstawowe etapy pracy zawodowej i naukowej, autorka zwraca szczególną uwagę na ludzi, z którymi zetknęła się Maria Dembowska, którzy wywarli wpływ na jej zainteresowania naukowe i ścieżkę zawodową (Adam Łysakowski, Marian Łodyński, Józef Grycz, Helena Więckowska, Jan Muszkowski). Autorka pokazuje też, na podstawie księgozbioru i publikacji z dedykacjami oraz korespondencji, rozległość kontaktów zawodowych i koleżeńskich Marii Dembowskiej świadczących o uznaniu i szacunku, jakim cieszyła się w środowisku. Syntetycznym przedstawieniem drogi zawodowej, naukowej i społecznej jest kalendarium zamieszczone w końcowej części artykułu.

W kolejnym artykule, Marta Skalska-Zlat prezentuje dokonania prof. Dembowskiej na polu bibliografii i informacji naukowej - dwóch dyscyplin, które odegrały najważniejszą rolę w jej twórczości i życiu zawodowym, i w których budowaniu w Polsce Maria Dembowska ma istotne i pionierskie zasługi. Autorka wskazuje jednocześnie, że w dorobku badaczki, dyscypliny te nie tylko łączą się ze sobą i przenikają wzajemnie, ale wzbogacone o kontekst bibliotecznoznawczy i naukoznawczy zyskują nowy wymiar. Nowatorskim spojrzeniem.

¹ *Maria Dembowska. W kręgu bibliografii, bibliotekarstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej.* Warszawa : Biblioteka Narodowa 2007.

zgodnym z późniejszym kierunkiem rozwoju dyscypliny, było również uwzględnianie w nauce o informacji orientacji humanistycznej, społecznej, w której człowiek jest kategorią centralną. Zdaniem autorki, publikacje Pani Profesor charakteryzuje „umiejętność łączenia trudnych problemów teoretycznych z przekazem ważnych wskazań praktycznych”, co w sposób szczególny wpływało na wybór drogi zawodowej studentów bibliotekoznawstwa, w tym samej autorki, i zachęcało do „angażowania się w tworzenie nowoczesnych warsztatów pracy informacyjnej w bibliotekach naukowych.”

Najważniejsze etapy na zawodowej drodze profesor Dembowskiej przedstawiają cztery kolejne artykuły, autorstwa Małgorzaty Korczyńskiej-Derkacz, Ewy Mahrburg, Barbary Sordylowej i Danuty Koniecznej.

Ważny, choć krótki okres w życiu prof. Dembowskiej, stanowiący prelude do działalności w Bibliotece Narodowej, prezentuje tekst Małgorzaty Korczyńskiej-Derkacz dotyczący aktywności zawodowej w Państwowym Instytucie Książki w Łodzi. Maria Dembowska pełniła tu w latach 1946-1949 funkcję kierownika Wydziału Dokumentacji, nadzorując prace dokumentacyjne, związane z gromadzeniem, opracowaniem i udostępnianiem zbiorów dotyczących książki i biblioteki (bibliologii) oraz tworzeniem informatorów źródłowych. Prowadziła jednocześnie własne prace badawcze odnoszące się m.in. do aktualnego stanu bibliotek, problemów kształcenia czytelniczego i bibliotecznego w szkołach.

Rozważania na temat aktywności zawodowej kontynuuje Ewa Mahrburg w artykule dotyczącym pracy prof. Dembowskiej w Bibliotece Narodowej. Z tą instytucją Maria Dembowska związana była przez blisko 20 lat, pełniąc różne funkcje, prowadząc badania naukowe, organizując kursy, szkolenia i konferencje, współredagując wydawnictwa Instytutu Bibliograficznego (m.in. „Biuletyn Instytutu Bibliograficznego”, seria „Prace Instytutu Bibliograficznego”) i Biblioteki Narodowej („Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej”). Najdłużej kierowała Zakładem Bibliografii Retrospektywnej w Instytucie Bibliograficznym, który to okres zaliczała do najmilszych w życiu zawodowym. Niewątpliwą zasługą Marii Dembowskiej było zorganizowanie warsztatu bibliografii polskiej 1901-1939 w taki sposób, że można mówić o tej bibliografii jako o „kontynuacji Estreichera” nie tylko w sensie zasięgu chronologicznego, ale przede wszystkim ze względów metodycznych.

Barbara Sordylowa zajęta się działalnością Marii Dembowskiej jako dyrektora Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Autorka wskazała na dokonania w zakresie prac dokumentacyjnych i bibliograficznych, a przede wszystkim na rozwinięcie warsztatu w postaci wydawnictw informacyjnych, w tym bibliografii z zakresu naukoznawstwa oraz słownika polskich towarzystw naukowych. Tekst uzupełniono wykazem publikacji Biblioteki PAN w Warszawie. Barbara Sordylowa, wyrażając uznanie dla pracy Marii Dembowskiej, stwierdziła jednocześnie, że Profesor „swoją aktywnością nadała Bibliotece wysoką rangę instytucji dokumentującej istotne zjawiska w dziedzinie naukoznawstwa.”

Ostatni etap drogi zawodowej stanowiła praca dydaktyczna w olsztyńskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej, opisana w tekście Danuty Koniecznej. W Olsztynie prof. Dembowska prowadziła seminaria magisterskie, wykłady z bibliografii, informacji naukowej, zagadnień metodologii; była pierwszym tytułarnym profesorem tej uczelni. Autorka zauważa, że Pani Profesor „czuła się w Olsz-

tynie potrzebna i miała świadomość, że jej obecność przynosi korzyści studentom i środowisku naukowemu WSP".

Obraz aktywności zawodowej Marii Dembowskiej dopełnia artykuł Małgorzaty Jagielskiej poświęcony działalności społecznej na forum Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Profesor pełniła tu funkcje przewodniczącej Komisji Bibliograficznej i Komisji Informacji Naukowej oraz Sekretarza Generalnego SBP. Autorka ukazała pełną poświęcenia pracę społeczną, począwszy od udziału w akcji ratowania zbiorów w zniszczonej po powstaniu Warszawie (za którą SBP odznaczyło M.D.), poprzez działania na rzecz jedności polityki bibliotecznej, kształcenia bibliotekarzy czy redagowanie „Przeglądu Bibliotecznego”, aż po ożywienie bibliotekarskiej współpracy międzynarodowej. Wszystkim tym działaniom zawdzięcza Maria Dembowska „swoją szczególną pozycję w świecie bibliotekarskim”.

W części drugiej publikacji zamieszczono bibliografię podmiotową i przedmiotową Marii Dembowskiej opracowaną przez Urszulę Stasiak. Daje to możliwość prześledzenia rozwoju aktywności zawodowej i zakresu zainteresowań prof. Dembowskiej od roku 1942 po rok 2002.

Część trzecią stanowią wspomnienia współpracowników, seminarzystów, doktorantów. Są to zarówno uwagi dotyczące kontaktów zawodowych i emocji temu towarzyszących, refleksje związane z lekturą tekstów Marii Dembowskiej oraz reminiscencje, niezwykle osobiste, osób związanych z Panią Profesor więzami koleżeńskimi i przyjacielskimi. Kontakty z prof. Dembowską wspominają: Krystyna Bętkowska, Irena Borecka, Maria Brykczyńska, Marcin Drzewiecki, Maria Kiljan-Rybandt, Danuta Konieczna, Maria Lenartowicz, Wanda Pindłowa, Jadwiga Sadowska, Anna Sitarska, Barbara Sordylowa, Barbara Stefaniak, Kordula Szczechura. Na szczególną uwagę zasługuje wypowiedź prof. Sitarskiej, w której autorka akcentuje inspirujące znaczenie tekstów Marii Dembowskiej. Ta część publikacji niewątpliwie dopełnia obrazu Marii Dembowskiej jako człowieka, nauczyciela, uczonego.

W części czwartej znalazły się wybrane artykuły autorstwa Marii Dembowskiej odzwierciedlające jej zainteresowania naukowe oraz dokumentujące istotny wkład w teorię dyscypliny. Zamieszczono tu pięć klasycznych już dziś tekstów dotyczących kluczowych zagadnień bibliografii, bibliotekarstwa, dokumentacji i informacji naukowej: *Elementy metody bibliograficznej*, *Ewolucja pojęcia bibliografii narodowej od Karola Estreichera do naszych czasów*, *Nowy kształt biblioteki i nowoczesne bibliotekoznawstwo*, *Bibliotekarstwo i bibliografia a dokumentacja*, *Informacja naukowa jako dyscyplina naukowa*, *Informacja naukowa jako nauka społeczna*.

Niezwykle cennym i wyjątkowym uzupełnieniem wszystkich tekstów na temat Pani Profesor są *Zapiski z codziennego życia*. Są to fragmenty rękopiśmiennego dziennika Marii Dembowskiej, prowadzonego przez blisko pół wieku. Zapiski to frapująca lektura. Chociaż w przytoczonych fragmentach Jadwiga Sadowska wybrała przede wszystkim uwagi dotyczące życia zawodowego i pośrednio towarzyskiego, a pominęła „prawie całkowicie sprawy rodzinne, które w dzienniku zajmują sporo miejsca”, to jednak ukazała nam „mniej znaną stronę osobowości Profesor Marii Dembowskiej”, pokazała człowieka o ogromnej wrażliwości, poddanego różnym emocjom, związanego z ludźmi więzami wieloletniej i szczerzej przyjaźni. Dziennik nie tylko przybliży sylwetkę Pani Profesor, pozwala też przyjrzeć się warunkom ówczesnej rzeczywistości, poznać relacje panujące w pracy czy refleksje nad przeczytanymi

lekturami. Profesor Dembowska umożliwiła nam spotkania z ludźmi, których darzyła przyjaźnią (Adam Łysakowski, Irena Szaniawska, Józef Lipiński), którzy ukształtowali ją pod względem naukowym i zawodowym (Adam Łysakowski, Marian Łodyński) czy w inny szczególny sposób wywarli wpływ na jej życie (Tadeusz Kotarbiński, Bogdan Suchodolski, Władysław Bartoszewski). Specjalny charakter ma zwłaszcza dziennik pisany w formie „rozmów” z Adamem Łysakowskim: rozpoczyna się 5.10.1952, w tydzień po jego śmierci, a kończy 30.09.1954 w drugą rocznicę śmierci.

Cztery części publikacji, stanowiące integralną całość, składają się na wyrazisty i pełny obraz profesor Marii Dembowskiej. Szczególnie udane wydaje się połączenie tekstów naukowych i osobistych (całość wyważona i w odpowiednich proporcjach), co nadaje tej publikacji znaczenie szczególne, jest bowiem pełnym odzwierciedleniem sylwetki Pani Profesor Dembowskiej: wymagającej i życzliwej, skrupulatnej i pogodnej, określanej mianem „pierwszej damy informacji naukowej” i wzorem „człowieka społecznego”.

*Renata Aleksandrowicz
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytetu Wrocławskiego*

PRAKTYCZNE ZASTOSOWANIE OPROGRAMOWANIA dLibra W BIBLIOTEKACH CYFROWYCH

Rozwój polskich cyfrowych zbiorów bibliotecznych nabrat w ostatnich latach dużego tempa. Intensyfikacja prac widoczna jest nie tylko w rosnącej liczbie cyfrowych bibliotek, a co za tym idzie powiększaniu się cyfrowego zasobu, ale też w rozwoju oprogramowania i sprzętu do digitalizacji. Jednym z najpopularniejszych programów umożliwiających budowę cyfrowych bibliotek jest oprogramowanie dLibra.

System dLibra został stworzony w 1999 r. w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym działającym w ramach Instytutu Chemii Bioorganicznej Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu. Prace nad systemem zaczęły się już w 1996 r., kiedy to o digitalizacji w Polsce dopiero zaczynało się mówić. Program został stworzony dla potrzeb bibliotek akademickich, naukowych, archiwów, które mogą udostępniać w sieci internetowej swoje zasoby w wersji cyfrowej. Na bazie dLibry (w wyniku współpracy z Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych) powstała w październiku 2002 r. jedna z pierwszych w Polsce bibliotek cyfrowych - Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (<http://www.wbc.poznan.pl/>), a dwa lata później Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa (<http://www.dbc.wroc.pl/>). Obecnie system dLibra wykorzystują między innymi: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa (<http://kpsc.umk.pl/>), Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa (<http://zbc.uz.zgora.pl/>), Małopolska Biblioteka Cyfrowa (<http://mbc.malopolska.pl/>), Śląska Biblioteka Cyfrowa (<http://www.digitalsilesia.eu/> oraz <http://www.sbc.org.pl/>), Jeleniogórska Biblioteka Cyfrowa (<http://jbc.jeleniagora.pl/>), Podlaska Biblioteka Cyfrowa (<http://pbc.biaman.pl/>), Wejherowska Biblioteka Cyfrowa (<http://biblioteka.wejherowo.pl/dlibra/>).

Aktualnie dostępna jest wersja 3.0 dLibry. Składa się ona z:

- Aplikacji Redaktora
- Aplikacji Czytelnika (przez stronę www)
- Serwera.

Od strony Aplikacji Redaktora pracują bibliotekarze - nazywani coraz częściej bibliotekarzami cyfrowymi, nie zawsze mający zawodowe wykształcenie biblioteczne, ale na przykład informatyczne, historyczne, filologiczne. Niezbędne do prac przy dLibrze jest oprogramowanie JAVA - aplikację można zainstalować na dowolnym komputerze. Oprogramowanie dLibra umożliwia od strony redakcyjnej swobodne tworzenie katalogów i struktur, w których umieszczane są zasoby cyfrowe. Można też budować kolekcje tematyczne o szerokich zakresach tematycznych - na przykład w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej są kolekcje zaliczane do dziedzictwa kulturowego, materiały regionalne czy muzykalia. Istnieje też możliwość zawężenia kolekcji - w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej znajdują się kolekcje dotyczące wojska polskiego (wykazy żołnierzy poległych w latach 1918-1920, lista poległych w powstaniu styczniowym 1863 r. i inne), albumy ze zdjęciami i pocztówkami czy kolekcje typowo archiwalne, jak Akta Braci Czeskich z zasobów Archiwum Państwowego w Poznaniu. W ramach jednej kolekcji można też tworzyć podkolekcje. Omawiany program daje ponadto możliwość budowania tzw. hierarchicznych

struktur grupowych, co jest przydatne przy tworzeniu cyfrowych kolekcji wydawnictw wielotomowych czy czasopism. Buduje się wtedy strukturę opartą na latach, miesiącach i dniach - jak w przypadku gazet i czasopism. Struktury grupowe umożliwiają dziedziczenie wspólnych dla całości opisów, danych, słów kluczowych, dat, praw do publikacji. Przy umieszczaniu w sieci setek numerów czasopism powoduje to nie tylko skrócenie czasu pracy, ale umożliwia prawidłową pracę serwera, nieobciążonego powielonymi setkami danych. Oprogramowanie zapewnia też uaktualnianie kolejnych wersji publikacji przy jednoczesnym zachowaniu poprzedniej.

System dLibra jest kompatybilny z najpopularniejszymi standardami i protokołami takimi jak MARC, RSS, RDF czy DublinCore. Umożliwia umieszczanie zdigitalizowanych materiałów w formatach html, txt, pdf, MS Office, Open Office, pliki dźwiękowe i filmowe czy DjVu. Ten ostatni format jest najbardziej rozpowszechniony ze względu na duże możliwości kompresji plików wyjściowych tworzonych w wyniku skanowania na skanerach płaskich lub skanerach do mikrofilmów. Średnia wielkość pliku DjVu to 0,5 MB, gdy plik oryginalny ma około 5 MB. Jest to duże ułatwienie dla czytelników, którzy szybko mogą ściągnąć i otworzyć pliki ze zdigitalizowanym dziełem.

W momencie wprowadzania publikacji redaktor tworzy opis widoczny dla czytelnika od strony www. Zawiera on pola: tytuł, autor, słowa kluczowe, opis publikacji, wydawcę, współtwórcę, datę wydania, typ publikacji, język, a także powiązania (np. serii lub kilku woluminów) i prawa do dysponowania publikacją. W programie dodano też pola, gdzie można wpisywać sygnatury archiwalne oraz nazwy i numery zespołów archiwalnych, z których pochodzą zdigitalizowane dokumenty. Na podstawie opisów dLibra tworzy automatyczny słownik wyrażień, tytułów, dat, który można w dowolny sposób łączyć i edytować. Hasła ze słownika rozwijają się automatycznie podczas edycji poszczególnych okienek Aplikacji Redaktora. Wykorzystywany jest tu słownik synonimów - to odpowiedzialne zadanie spada na redaktora, bibliotekarza cyfrowego. Dotyczy to na przykład różnej pisowni dawnych nazwisk łacińskich i ich transkrypcji na język polski, nazw wydarzeń historycznych (np.: powstanie kościuszkowskie 1794, insurekcja kościuszkowska, Powstanie Kościuszkowskie itd.) czy skrótów nazw języków (np. dla języka polskiego: pl, poi, poi., polski).

Oprogramowanie dLibra stało się podstawą do budowy rozproszonej platformy bibliotek cyfrowych w Polsce. Czytelnik ma więc możliwość przeszukiwania zasobów wszystkich bibliotek, które opierają się na dLibrze. Umożliwia to protokół OAI-PMH, a wyszukiwanie obejmuje metadane zawarte w poszczególnych polach opisu publikacji. Interfejs czytelnika daje możliwość wyszukiwania prostego w ramach danej biblioteki lokalnej lub w zasobach wszystkich uczestników projektu. Wyszukiwanie zaawansowane pozwala na szczegółowe uściślenie szukanych danych. By móc korzystać z zasobów cyfrowych, czytelnik musi posiadać przeglądarkę formatu DjVu, którą można bezpłatnie ściągnąć z Internetu. System dLibra pozwala na wyszukiwanie zapisanych opisów bibliograficznych przez popularne wyszukiwarki internetowe. Czytelnicy mogą też zakładać na stronach bibliotek korzystających z dLibry swoje konta i tą drogą otrzymywać biuletyny z nowościami.

Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe wraz z Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych organizuje od 2004 r. cykliczne warsztaty pt.: „Biblioteki Cyfrowe”, na których poruszane są najnowsze trendy związane

z cyfryzacją oraz nowości dotyczące oprogramowania dLibra. Ostatnie warsztaty odbyły się 12 listopada 2007 r. w Poznaniu oraz 6 grudnia w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, połączone z IV Ogólnopolską Konferencją EBIB - „Internet w bibliotekach”.

Powstanie oprogramowania dLibra było niewątpliwym przełomem w procesie digitalizacji w Polsce, a rosnąca liczba użytkowników świadczy o funkcjonalności tego systemu.

*Łukasz Jastrząb
Dział Elektronicznych Tekstów Humanistycznych
Biblioteka Kórnicka PAN*

III. KRONIKA

IX OGÓLNOPOLSKIE WARSZTATY -

JĘZYK HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH BIBLIOTEKI NARODOWEJ - NOWE SŁOWNICTWO. NAJNOWSZE USTALENIA METODYCZNE STOSOWANE W KATALOGACH BIBLIOTEK. UNIWERSALNA KLASYFIKACJA DZIESIĘTNA. ZMIANY W OPRACOWANIU RZECZOWYM I PORZĄDKOWANIU KATALOGÓW

Warszawa, Biblioteka Narodowa 29-31 maja 2007

Komisja Opracowania Rzeczowego Zbiorów przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich we współpracy z Biblioteką Narodową i Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego po raz kolejny zorganizowała warsztaty poświęcone dwóm najczęściej stosowanym językom informacyjno-wyszukiwawczym: językowi haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej i Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej. Niesłabnące od lat zainteresowanie tymi tematami zgromadziło 220 uczestników warsztatów. Jak co roku byli to reprezentanci różnych typów bibliotek (głównie szkół wyższych, publicznych i naukowych), w których stosuje się jeden lub oba z tych języków.

Gości powitały panie Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca Prezydium ZG SBP i Aldona Borowska, przewodnicząca Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów przy SBP.

Elżbieta Stefańczyk podkreśliła rolę i znaczenie opracowania rzeczowego w pracy bibliotecznej. Wspomniała o strukturze organizacyjnej SBP, w ramach której funkcjonuje 15 komisji, zachęcając do współpracy, przekazywania doświadczeń, dzielenia się osiągnięciami z działalności bibliotekarskiej. Zaznaczyła, iż bieżący rok jest szczególnie ważny dla SBP, ponieważ Stowarzyszenie obchodzi 90-lecie działalności. Z tej okazji odbędzie się VI Forum połączone z konferencją¹. W sferze szczególnych zainteresowań SBP pozostaje zawsze opracowanie rzeczowe i działalność Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów, która w odpowiedzi na potrzeby środowiska bibliotekarskiego² w tym roku zorganizowała aż trzy spotkania na temat UKD.

¹ VI Forum SBP. Jubileusz 90-lecie Stowarzyszenia odbyło się 11.10.2007, Konferencja Przyszłość bibliotek w Polsce w dniach 12.10-13.10.2007.

² Spotkania 22.02, 1.03 i 19.04.2007 użytkowników Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej odbyły się w Bibliotece Narodowej. W związku z licznymi zmianami w klasyfikacji UKD bibliotekarze spotkali się z autorami polskiego wydania nowych tablic oraz zapoznali się z problemami metodycznymi i propozycjami tworzenia charakterystyk wyszukiwawczych zastosowanych w opracowaniu rzeczowym Przewodnika Bibliograficznego. We wszystkich trzech spotkaniach uczestniczyło 240 osób.

Przewodnicząca zaprosiła również zebranych na listopadową konferencję organizowaną przez Komisję Opracowania Rzeczowego Zbiorów³.

Warsztaty były kolejnym z cyklu spotkań poświęconych jhp BN i UKD. Czas warsztatów podzielono równomiernie między oba języki, tworząc dwa bloki tematyczne.

W ramach bloku tematycznego poświęconego jhp BN wystuchano siedmiu referatów zajmujących się szczegółowymi rozwiązaniami przyjętymi w toku tworzenia i stosowania jhp BN i jednego referatu porównującego rozwiązania metodyczne przyjęte w jhp BN i jhp KABA.

W pierwszym z przedstawionych referatów⁴, wygłoszonym przez Wandę Klenczon (BN) omówiono nowe słownictwo i najnowsze ustalenia metodyczne języka haseł przedmiotowych BN, które podjęto od czasu poprzednich VIII Warsztatów⁵. Autorka na wstępie omówiła organizację pracy nad językiem. Słownik jhp BN powstaje we współpracy osób z różnych komórek organizacyjnych BN, nie ma stałego zespołu opracowującego słownictwo i metodykę. Kilka lat temu powstał Zespół ds. rozwoju jhp BN, który spotyka się co dwa miesiące. Tworzą go specjaliści opracowania rzeczowego, głównie z różnych działów BN i dwie osoby spoza BN. W gestii tego zespołu leży podejmowanie trudniejszych decyzji metodycznych. Referentka przedstawiła także rozwój języka w ujęciu statystycznym, prezentując dane za rok 2006.

Hasła wzorcowe JHP BN w 2006 r.	
Opracowano, wprowadzono i zatwierdzono ok. 9 600 haseł przedmiotowych, w tym:	
2 200 haseł rzeczowych	
3 300 haseł osobowych i haseł autor-tytuł	
200 haseł tytułowych	
1 900 haseł korporatywnych	
2 000 haseł geograficznych	
oraz	
43 000 haseł przedmiotowych rozwiniętych	
	->Średnio 200 haseł dziennie

Opracowanie przedmiotowe w BN w 2006 r.	
Opracowano ok. 121 500 dokumentów, w tym:	
ok. 60 000 wydawnictw zwartych	
ok. 50 000 artykułów z czasopism	
ok. 2 600 map	
oraz wydawnictwa ciągłe, dokumenty życia społecznego, dokumenty elektroniczne, dokumenty dźwiękowe	

Źródło: referat W. Klenczon, A.Stolarczyk⁶

³ 28.11-29.11.2007 - Ogólnopolska Konferencja „Pracuj lokalnie, myśl globalnie. Opracowanie i wyszukiwanie informacji w bibliotekach”.

⁴ Szczegółowy program Warsztatów: http://mak.wimbp.lodz.pl/korz/2007/program_9_2007.pdf
Referat nosił tytuł: *Język haseł przedmiotowych BN - nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne 2006/2007* - Wanda Klenczon (BN), Anna Stolarczyk (BN)

⁵ VIII Ogólnopolskie Warsztaty nt. Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej - nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne, stosowanie w katalogach bibliotek. Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta w bazach bibliograficznych i katalogowych odbyły się 31.05 - 02.06. 2006 w Bibliotece Narodowej.

⁶ Wanda Klenczon, Anna Stolarczyk: *Język haseł przedmiotowych BN nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne 2006/2007*.

Od maja 2007 roku kartoteka wzorcowa jhp BN jest aktualizowana raz w tygodniu i dostępna w witrynie BN pod adresem:

www.bn.org.pl Dla bibliotekarzy Jhp BN słownik

Nowe hasła prezentowane są w postaci listy alfabetycznej. W dalszej części referatu prelegentka scharakteryzowała nowo opracowane słownictwo, szczegółowo omówiła zmiany metodyczne i modyfikacje już istniejącego, a także zwróciła uwagę na przyczyny opóźnień w pracach nad słownikiem. Do leksyki języka wprowadzono, podobnie jak w innych językach haseł przedmiotowych o uniwersalnym zakresie, grupy haseł językowo-etnicznych, haseł jednostkowych z dziedziny nauk przyrodniczych, medycyny i ochrony środowiska, a także nazwy własne np.: oprogramowań, typów samolotów, marek samochodów. Wśród nowo wprowadzonych haseł przeważają hasła z dziedziny prawa i ekonomii, odzwierciedlające zjawiska pojawiające się w piśmiennictwie. Autorka zaprezentowała przykłady wybranych haseł.

Jedną z przyczyn modyfikacji haseł jest dbałość o aktualizację słownictwa i nadszanie za zmianami terminologii, szczególnie w przypadkach, gdy nowa terminologia pojawiała się już w źródłach. Istniejący zasób słownictwa podlega systematycznej ewaluacji. Zdarza się, że termin dotychczas stosowany przejmuje funkcję askryptora. Kolejną przyczyną modyfikacji są potrzeby bibliotek stosujących język, na których wpływ piśmiennictwa związanego z określonym problemem wymusza bardziej szczegółowe katalogowanie.

Biorąc pod uwagę powyższe kwestie, w słownictwie jhp BN dokonano modyfikacji haseł w grupach tematów:

Uczniowie różnych poziomów nauczania lub typów szkół

Trasy sportowe i turystyczne

Grupy zawodowe/specjalności

Hasła typu Nazwa geograficzna - obiekt

W pierwszej grupie tematów planuje się zmianę (zgodnie z sugestią bibliotek pedagogicznych) hasła **Młodzież szkolna** na hasło **Uczniowie** wraz ze stopniowym wprowadzaniem tematów węższych, np.: **Uczniowie gimnazjów**.

W drugiej grupie tematów, mając na uwadze opracowanie map i przewodników wprowadzono tematy **Trasy narciarskie** i bardziej szczegółowo: **Trasy narciarskie biegowe**, **Trasy narciarskie zjazdowe**. Planuje się podobne rozwiązanie dla tras rowerowych, kajakowych itp.

W trzeciej grupie tematów zaplanowano wprowadzenie nazw zawodów zgodnie z aktualną Klasyfikacją Zawodów i Specjalności, np. **Operatorzy dźwięku**, a także wyodrębnienie grup zawodowych, np. **Zawody medyczne**, **Zawody rolnicze**, grupujących zawody jednej branży w celu zmodyfikowania hasła **Zawód** (220 haseł).

W czwartej grupie tematów przyjęto rozwiązanie traktowania haseł dla obiektów w miejscowościach jako haseł geograficznych, a nie haseł przedmiotowych rozwiniętych (obiekty w miejscowościach nie były wprowadzane do kartoteki). Rozwiązanie to pozwala na powiązanie hasła geograficznego systemem relacji ekwiwalentnych. W ramach modyfikacji słownictwa uporządkowano zasady stosowania określników: **język**, **stylistyka**, **archeologia**. Nowe określniki wprowadzane są bardzo rozważnie, po uprzedniej analizie rozpatrującej, czy nie rozproszą piśmiennictwa i nie utrudnią wyszukiwania.

Określnik - **ikonografia** stosowany jest jako określnik rzeczowy w opracowaniu przedmiotowym dokumentów ikonograficznych i będzie pełnił funkcję określnika formalnego wyłącznie dla dokumentów nieksiążkowych.

Słownik jhp BN był projektowany dla opracowania wydawnictw zwartych, obecnie rozszerzono opracowanie przedmiotowe na inne typy dokumentów.

Rozwijająca się dynamicznie biblioteka cyfrowa POLONA prezentująca najcenniejsze zbiory BN - głównie stare druki, rękopisy, dokumenty ikonograficzne - generuje potrzebę opracowania rzeczowego tych dokumentów. Referentka przedstawiła założenia opracowania rękopisów, starych druków i dokumentów ikonograficznych w BN:

- szczegółowe opracowanie dokumentów ikonograficznych w polach 600-651,
- uogólniające opracowanie rękopisów i starych druków w polach 600-651,
- rozbudowany zasób terminów indeksowych w polach 655⁷.

Pole 155/655 Formatu MARC 21 zawierające termin indeksowy - Forma/Rodzaj będzie wykorzystywane do opracowania zbiorów specjalnych. Dla tego typu zbiorów będzie opracowany odrębny od jhp BN słownik, tworzony z wykorzystaniem specjalistycznych tezaurusów i klasyfikacji.

W kontekście pracy nad słownictwem jhp BN w referacie podjęto również problem współpracy z NUKAT, powtarzając zgłoszone na poprzednich VIII Warsztatach utrudnienia⁸: brak opcji modyfikacji globalnych, brak opcji zapamiętywania haseł powiązanych w porządku logicznym, brak opcji pracy w plikach przeglądowych, konieczność ręcznego nadawania numerów kontrolnych rekordom wzorcowym.

Referat Wandy Klenczon i Anny Stolarczyk był kluczowym referatem tegorocznych warsztatów w bloku tematycznym poświęconym jhp BN. Nakreślił kierunki rozwoju języka na najbliższy rok i stanowił kanwę do dyskusji nad proponowanymi zmianami.

Kolejne wystąpienia dotyczyły zagadnień opracowania przedmiotowego wydawnictw ciągłych (Alina Grochowska, BP Warszawa) i tematowania literatury pięknej dla dzieci (Małgorzata Witkowska, BN). Osobną grupę problemów poruszały referaty poświęcone wykorzystaniu jhp BN w bibliotekach pedagogicznych.

Ustalenia metodyczne dla jhp BN stymulują rozwiązania stosowane w opracowaniu przedmiotowym w tym języku różnych typów wydawnictw. Alina Grochowska omówiła opracowanie przedmiotowe wydawnictw ciągłych, różne sposoby opracowania tego typu wydawnictw, ze szczególnym uwzględnieniem czasopism fachowych i naukowych. Opracowanie przedmiotowe wydawnictw ciągłych odbywa się w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy, którą reprezentowała prelegentka, sukcesywnie, według wskazówek zamieszczonych w Biuletynie jhp BN lub według opisów przedmiotowych opracowanych przez BN czasopism. Zasady ogólne opracowania wydawnictw ciągłych ujęto w Biuletynach: nr 6/2003 i nr 14/2005. Autorka zwróciła uwagę na niekonsekwencje opisu przedmiotowego i odstępstwa od przyjętych zasad

⁷ Wanda Klenczon, Anna Stolarczyk: *Język haseł przedmiotowych BN nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne 2006/2007*.

⁸ Anna Stanis: *VIII Warsztaty w Bibliotece Narodowej - jedna z form działalności Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów przy ZC SBP*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2006 nr 2 (88). s.113-120. Biblioteka Narodowa 25.05.2007 odstąpiła od Porozumienia o współpracy w zakresie katalogowania w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym NUKAT (<http://www.ebib.info/content/view/700>)

(zasada niestosowania określnika chronologicznego w czasopismach powojennych i lista czasopism, po których zawsze należy stosować określnik chronologiczny). Jednocześnie wskazała na pewne wzorcowe rozwiązania opracowania wydawnictw ciągłych możliwe do stosowania dla różnych typów bibliotek wykorzystujących jhp BN. W przypadku gazet lokalnych obowiązkowo dodajemy temat **Czasopisma regionalne i lokalne polskie** oraz temat charakteryzujący profil tematyczny czasopisma. Dla czasopism fachowych zastępujących biuletyny branżowe dodajemy temat korporatywny wskazujący ciało zbiorowe, którego dokument dotyczy z określnikiem - **czasopisma**.

Nieco odmienne problemy wykorzystania jhp BN w opracowaniu przedmiotowym literatury dziecięcej nakreśliła Małgorzata Witkowska (BN) w referacie przedstawiającym problemy związane z tematowaniem literatury pięknej dla dzieci w przypadku braku informacji na temat autora. Podstawowa zasada tematowania literatury pięknej dla dzieci opracowana przez Zakład Przewodnika Bibliograficznego brzmi następująco: literatura dziecięca uzupełniona przymiotnikiem językowo-etnicznym z określnikiem chronologicznym wskazującym na wiek, w którym ukazało się pierwsze wydanie. W przypadku braku autora tekstu opracowujący przedmiotowo dokument poświęcają dużo czasu na poszukiwanie danych w bazach katalogowych i bibliograficznych. Często w takich przypadkach określenie językowo-etniczne jest domniemane na podstawie różnych dostępnych informacji. W konkluzji referatu autorka zastanawiała się nad wyraźną nieopłacalnością takiego działania ze względu na małą wartość informacyjną stworzonych charakterystyk. Niewspółmierne wykorzystanie opisu przedmiotowego do poniesionych nakładów na jego tworzenie (dla książeczek kilkunastostronicowych, w większości ilustrowanych), brak określonych zasad postępowania (dla literatury dziecięcej bez autora) czyni opracowanie tego typu literatury bardzo dyskusyjnym.

Od kilku lat problemy wykorzystania jhp BN w opracowaniu przedmiotowym w bibliotekach pedagogicznych są stałym elementem programu Warsztatów. Poświęcono im referaty Aldony Borowskiej (BN) *Stosowanie jhp BN w bazach bibliotek pedagogicznych* i Iwony Gawrońskiej-Paluszkiwicz *Języki wyszukiwawcze baz Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej we Wrocławiu*.

W pierwszym z tych referatów porównano charakterystyki wyszukiwawcze, budowane w jhp BN dla jednego dokumentu, w kilku bazach bibliotek pedagogicznych. W większości przy wykorzystaniu tego samego języka były to różne charakterystyki dla tych samych pozycji. Praktyka odeszła od idei ujednoliconego opracowania przedmiotowego. Autorka zachęcała do kopiowania rekordów pozycji już opracowanych.

W drugim referacie omówiono wykorzystanie jhp BN w bazach Dolnośląskiej Biblioteki Pedagogicznej. Dwadzieścia siedem bibliotek pedagogicznych na Dolnym Śląsku tworzy sieć współpracującą w ramach Dolnośląskiego Systemu Informacji Edukacyjnej. W Dolnośląskiej Bibliotece Pedagogicznej we Wrocławiu utworzono katalog centralny, w którym stosuje się słownictwo jhp BN. W 2003 roku podjęto decyzję o obowiązkowym stosowaniu we wszystkich bibliotekach pedagogicznych Dolnego Śląska słownika jhp BN do opracowania bieżących nabytków. Jhp BN ma być również stosowany w tworzonego przez biblioteki pedagogiczne systemie informacji edukacyjnej. W Dolnośląskiej Bibliotece Pedagogicznej we Wrocławiu można korzystać z czterech baz: katalogu centralnego, bazy bibliograficznej artykułów z czasopism - EDUKACJA, bazy bibliograficznej z czasopism - EDUKACJA na Dol-

nym Śląsku, bazy edukacyjnych zasobów Internetu. Każda z baz wykorzystuje odrębny język informacyjno-wyszukiwawczy. W opracowaniu słownika tworzono w Dolnośląskiej Bibliotece Pedagogicznej przyjęto założenie, że przynajmniej hasła proste będą dla wszystkich baz jednakowe, zgodne z jhp BN.

Problemom opracowania przedmiotowego w bibliotekach pedagogicznych poświęcono również referaty Wandy Klenczon (BN) *Określniki wprowadzone do katalogu medioteki CODN⁹ - propozycja dla bibliotek pedagogicznych* oraz Hanny Krasuskiej-Terka (Biblioteka Pedagogiczna w Siedlcach) *Czy jhp BN w pełni zaspokaja potrzeby w zakresie opracowania przedmiotowego zbiorów biblioteki pedagogicznej?*

Autorka pierwszego referatu przedstawiła propozycje nowych określników, stopniowo wprowadzanych do katalogu Medioteki CODN w ramach ujednolicenia opisów przedmiotowych. Zaprezentowane określniki nie występują w khw jhp BN. W przypadku zaakceptowania propozycji istnieje możliwość ich wprowadzenia do słownictwa jhp BN. Przedstawiono propozycje szczegółowych określników dla wskazania poziomu nauczania (w tym wyrażające poziom nauczania - klasę), określniki stosowane po nazwach przedmiotów nauczania, a także określniki formalne wskazujące na sposób zapisu (CD-ROM, płyta DVD).

Do propozycji przedstawionych w referacie Wandy Klenczon odniosła się druga z wymienionych prelegentek, uznając większość zaproponowanych rozwiązań za korzystne z punktu widzenia bibliotek pedagogicznych. W konkluzji stwierdziła, iż słownik jhp BN sprawdza się w bibliotece pedagogicznej i spełnia oczekiwania osób katalogujących w tego typu bibliotekach.

Alina Grochowska zaproponowała dla wskazania poziomu nauczania przyjęcie określnika - **podręcznik dla klasy** [...]. Poruszyła również kwestię wpływu szybko rozwijającego się słownictwa z dziedziny pedagogiki na słownictwo innych dziedzin. Proporcje leksyki pomiędzy dziedzinami powinny regulować wyznaczone kierunki rozwoju jhp BN.

Wśród tematów poruszonych w bloku poświęconym jhp BN znalazł się też referat porównujący rozwiązania metodyczne przyjęte w językach jhp BN i jhp KABA (Maria Bereśniewicz, KP Szczecin).

Referat był kontynuacją rozważań autorki na ten sam temat przedstawionych na VIII Warsztatach (31.05-2.06. 2006) w BN. Przedmiotem referatu było przedstawienie różnic i podobieństw występujących w obu językach. Autorka podjęła próbę określenia, w jakim stopniu rozbieżności występujące w obu językach dotyczą poziomu wyrażenia leksykalnych, poziomu syntaktycznego, sposobu budowania języka jako systemu czy też koncepcji odwzorowania rzeczywistości („kopii uniwersum”). Zdaniem autorki referatu, koncepcja budowy jhp BN opiera się na ogniskowaniu znaczeń w ramach jednego wyrażenia, co ma przełożenie na model formułowania charakterystyk przedmiotowych. W języku KABA występuje większe rozproszenie semantyczne w obszarze słownictwa, co ma wpływ na inaczej formułowane modele charakterystyk przedmiotowych. Jako zasadnicze różnice prelegentka wskazała strukturę języków i wszystkie relacje systemowe (paradygmatyczne), które są relacjami „autorskimi”.

W ramach bloku tematycznego poświęconego UKD wysłuchano sześciu referatów omawiających ostatnio wprowadzone zmiany w UKD, propozycje tworzenia charakterystyk wyszukiwawczych, tworzenie kartotek haseł wzorco-

⁹ Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli.

wych UKD i zastosowanie UKD do układu działowego księgozbioru w wolnym dostępie do półek.

Nowe tablice UKD Biblioteka Narodowa zaczęła stosować w Przewodniku Bibliograficznym od początku roku 2007. Szczegółowe zmiany, które nastąpiły w obrębie poddziałów wspólnych, zreferowała słuchaczom Teresa Turowska (BN) w referacie *Nowe poddziały wspólne - charakterystyka i stosowanie*. Prelegentka omówiła poddziały: - 02 własności, - 04 relacje, metody, działania, - 05 kategorie osób, ilustrując swoje wystąpienie licznymi przykładami zastosowania nowo wprowadzonych rozwiązań. Podkreśliła również, że BN jako jedyny wydawca tablic w języku polskim uwzględnia potrzeby różnych typów bibliotek, starając się tym samym zachować uniwersalny charakter tablic.

Kolejny referat omawiający wyczerpująco zmiany wprowadzone w UKD wygłosiła Ewa Swęd (Biblioteka Pedagogiczna, Radom). Zdaniem autorki, najważniejsze zmiany w nowej edycji tablic UKD w stosunku do poprzedniego wydania to:

1. Likwidacja Tablicy li zawierającej poddziały wspólne punktu widzenia oraz sposobu ujęcia tematu przez autora.
2. Do tablicy lk poddziały wspólne z kreską wprowadzono dwie nowe grupy poddziałów: - 02 Własności i - 04 Relacje. Metody. Działania
3. Wprowadzenie nowego działu 005 Zarządzanie
4. Całkowita rewizja działu 2 Religia
5. Nowa rozbudowa działu 314 Demografia
6. Likwidacja działu 348 Prawo kościelne
7. Całkowita rewizja działu 364 Opieka społeczna
8. Częściowa przebudowa działu 37 Oświata. Pedagogika
9. Nowa rozbudowa działu 502/504 Nauka o środowisku
10. Nowy dział 60 Biotechnologia
11. Likwidacja działu 65.01 (z dalszą rozbudową) Organizacja i zarządzanie
12. Likwidacja działu 651 Biurowość
13. Częściowa przebudowa działu 72 Architektura
14. Częściowa przebudowa działu 78 Muzyka
15. Nowa rozbudowa działu 791 Film. Kino

Wymienione w referacie Ewy Swęd punkty przytoczyłam w całości ze względu na zwięzłe przedstawienie ostatnio wprowadzonych w UKD zmian¹⁰.

Szczegółowo autorka zajęła się analizą działu 37 pod kątem potrzeb biblioteki pedagogicznej. We wnioskach zwróciła uwagę na nadmierną rozbudowę poziomą niektórych symboli w działach UKD i wynikające z tego dla użytkowników trudności w wyszukiwaniu oraz na fakt, że w większości katalogów komputerowych nie ma możliwości wyszukiwania przez UKD. Jeśli jest taka możliwość, np.: w systemie PROLIB, to liczba uzyskanych odpowiedzi jest zbyt duża, co tworzy szum informacyjny. Autorka podkreśliła także niespójność opracowania w UKD, wskazując na obecność w bazach czasami trzech różnych symboli na oznaczenie tego samego dokumentu.

Obszerne zmiany wprowadzone do UKD znacząco wpłynęły na tworzenie charakterystyk wyszukiwawczych. Problemy metodyczne i propozycje tworzenia charakterystyk wyszukiwawczych z perspektywy doświadczeń Przewodnika Bibliograficznego przedstawiły Jolanta Hys i Joanna Kwiatkowska (BN) w referacie *UKD - problemy metodyczne i propozycje tworzenia charakterystyk wyszukiwawczych. Z doświadczeń Przewodnika Bibliograficznego*.

¹⁰ Ewa Swęd : *UKD. Zmiany w dziale 37 - analiza i próba dostosowania nowych rozwiązań do potrzeb biblioteki pedagogicznej*.

Przedstawione uwagi są szczególnie cenne, ponieważ rozwiązania metodyczne stosowane w Przewodniku Bibliograficznym są wzorcem dla innych bibliotek. Jolanta Hys podkreśliła stabilność i niezmienność słownictwa w okresie dziesięcioletnim (w UKD adaptowanym dla potrzeb wydań skróconych zmiany są notowane średnio raz na dziesięć lat). Istotnym utrudnieniem korzystania z tablic skróconych jest brak komentarzy metodycznych. Przy konstruowaniu charakterystyk wyszukiwawczych stosuje się zatem zasadę analogii. Podane rozwiązania są sugestiami opartymi na propozycjach rozbudowy symboli umieszczonych w pliku wzorcowym MRF¹¹.

Wśród zagadnień istotnych dla dalszego rozwoju UKD znalazły się problemy tworzenia kartoteki haseł wzorcowych UKD, przedstawione w dwóch referatach Elżbiety Mickiewicz (BG Politechniki Białostockiej) i Ewy Florek (BG Wydziału Zarządzania UW).

Doświadczenia Politechniki Białostockiej w stosowaniu UKD do opracowania rzeczowego zbiorów były niejednokrotnie prezentowane¹². Politechnika Białostocka od początku istnienia biblioteki, tj. od 50 lat, opracowuje swoje zbiory w UKD. Elżbieta Mickiewicz w sposób wyczerpujący przedstawiła organizację pracy nad kartoteką haseł wzorcowych UKD, składającą się z dwóch części: systematycznej i alfabetycznej (korzystano z wzorów zaczerpniętych z Biblioteki Technicznej w Hajfie w Izraelu). Kartoteka prowadzona jest w formacie MARC 21 (z wykorzystaniem pól przeznaczonych na UKD: 153, 453, 553) i zawiera 8,5 tysiąca haseł symboli UKD. W bazie kluczami dostępu są symbole UKD oraz hasła przedmiotowe utworzone z odpowiedników słownych UKD. Hasło indeksowe jest przyjmowane bezpośrednio z tablic lub przekształcane tak, aby jego forma była zgodna z zasadami budowy jhp. Pewną niedogodnością jest brak możliwości automatycznego nanoszenia zmian w kartotece i rekordach. Stosowane w Bibliotece Politechniki Białostockiej od wielu lat UKD umożliwia jednolite opracowanie zbiorów, a gromadzone doświadczenia są cenną wskazówką dla bibliotek chcących przyjąć podobne rozwiązania. Przykład Biblioteki Politechniki Białostockiej wskazuje na interesujące wykorzystanie możliwości UKD w systemie zautomatyzowanym.

Historii powstania projektu, jego wdrożenia i organizacji pracy nad tworzeniem khw UKD poświęcono również kolejny referat *Kartoteka haseł wzorcowych dla UKD - prezentacja na przykładzie Katalogu Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy* (Ewa Florek). Hasła rekordu wzorcowego umieszczane są w polu 190, a hasła związane w polach 590. W podpolu a) pola 190 umieszcza się symbol UKD, w podpolu c) odpowiednik słowny symbolu UKD. Wybór pola 190 pochodzi z wczesnej fazy wdrażania projektu. Obecnie khw liczy 17 230 rekordów. Jako zalety realizowanego projektu autorka podkreśliła:

- przyzwyczajenie czytelników do UKD,
- powszechną dostępność UKD,
- niskie koszty wdrożenia,
- możliwość prawidłowego funkcjonowania w katalogu online.

Kartoteka haseł wzorcowych dla UKD w Katalogu Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy niestety nie jest dostępna w Internecie.

¹¹ Master Reference File - kartoteka wzorcowa symboli UKD utworzona przez Konsorcjum ds. UKD

¹² Ewa Malesza: *UKD w systemie Aleph Biblioteki Politechniki Białostockiej*. „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 1999, nr 2 s. 53 - 59; Barbara Malesa: *Zasady tworzenia kartoteki UKD w systemie Aleph Biblioteki Głównej Politechniki Białostockiej [W:] UKD w środowisku komputerowym*. Pr.zb. pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty. Warszawa, 2004.

Uniwersalność zastosowań UKD potwierdza referat Jolanty Konopki (BG Politechnika Świętokrzyska, Kielce) *Zastosowanie UKD do układu działowego księgozbioru w wolnym dostępie do półek na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Świętokrzyskiej*. W 2002 r. oddano do użytku nowy budynek zaprojektowany dla Biblioteki Głównej Politechniki Świętokrzyskiej. 80% ze 106 tysięcy wydawnictw zwartych znalazło się w wolnym dostępie, głównie wydawnictwa opublikowane po 1985 roku. Początkowo UKD wykorzystywano do układu księgozbioru w czytelniach. Obecnie zrealizowano projekt układu według UKD zbiorów w wolnym dostępie. Autorka omówiła trudności wynikające z takiego ustawienia księgozbioru. Mankamentem jest każdorazowa reorganizacja księgozbioru po najnowszej rewizji UKD. Dla użytkowników przygotowano czytelną informację wizualną, opracowując specjalne mapy regału. Po czterech latach zastosowania takiego układu uznano przyjęte rozwiązanie za słuszne i zasadne.

Podsumowania warsztatów i prowadzenia dyskusji podjęła się Aldona Borowska, przewodnicząca Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów. Podkreśliła owocną współpracę bibliotek pedagogicznych, które spotykają się cztery razy w roku. Powstała już propozycja utworzenia Centrum Informacji Edukacyjnej i nawiązania współpracy pomiędzy bibliotekami publicznymi i pedagogicznymi.

Wśród postulatów zgłaszanych w podsumowaniu bloku tematycznego poświęconego jhp BN uczestnicy warsztatów zaproponowali wprowadzenie określonych tematów do słownictwa jhp BN. Jednym z postulatów złożonych przez Alinę Grochowską było umieszczenie w Biuletynie BN obszernych instrukcji tematowania w jhp BN i propozycji charakterystyk wyszukiwawczych.

Wśród postulatów zgłaszanych w podsumowaniu bloku tematycznego poświęconego UKD wymieniono powołanie Zespołu do spraw opracowania kartoteki haseł wzorcowych¹³ i umieszczenie wskazówek i ustaleń dotyczących nowych rozwiązań na stronie internetowej poświęconej UKD. W dyskusji, która wywiązała się po wysłuchaniu referatów poświęconych UKD, poruszono problem rezygnacji bibliotek z opracowania zbiorów według UKD. Wśród argumentów przemawiających za tym rozwiązaniem wymieniono brak ujednoczonej kartoteki haseł wzorcowych, słabe wykorzystanie w zautomatyzowanych systemach wyszukiwawczych. Teresa Turowska zaznaczyła, że khw jest konieczna, problemem jest utrzymanie i prowadzenie dwóch kartotek haseł wzorcowych w BN (jedna dla jhp BN, druga dla UKD). Maria Bereśniewicz postawiła tezę, że będzie to język zaniechany przez biblioteki z powodu braku kartoteki haseł wzorcowych, jednocześnie zarysowała wizję przyszłości UKD, widząc ją w transpozycji symboli UKD na język naturalny. Aldona Borowska zaapelowała o rozważenie w podejmowaniu decyzji o wycofaniu się z opracowania według UKD, argumentując to udoskonalanym przez kilkadziesiąt lat rozwojem klasyfikacji zarządzanej w sposób niezwykle racjonalny.

Wszyscy uczestnicy Warsztatów otrzymali materiały (referaty i pokazy) na CD-romach.

*Anna Stanis
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie*

¹³ Podobny postulat sformułowano na VIII Warsztatach, proponując oddelegowanie pracowników BN do nowo utworzonej sekcji do spraw współpracy z UKD oraz tworzenia i prowadzenia kartoteki haseł wzorcowych. Postulat ten w ciągu ostatniego roku nie został zrealizowany.

WYMIANA INFORMACJI I ROZWÓJ PROFESJONALNYCH USŁUG INFORMACYJNYCH W EDUKACJI, NAUCE I KULTURZE NA RZECZ SPOŁECZEŃSTWA OPARTEGO NA WIEDZY

Zakopane, 25-28 września 2007 r.

W dniach 25-28 września 2007 r. w Zakopanem odbyło się IX Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej pod hasłem *Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy*. Organizatorem forum było Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej (PTIN) we współpracy z Instytutem Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Forum miało charakter ogólnopolski. Wzięło w nim udział ponad 100 osób. Wśród nich znaleźli się przede wszystkim członkowie i działacze PTIN, członkowie Polskiego Oddziału International Society for Knowledge Organization (ISKO), twórcy i użytkownicy informacji naukowej, bibliotekarze, informatycy oraz osoby z obszarów pokrewnych. W tegorocznym forum, podobnie jak poprzednio, wzięli udział przedstawiciele prawie wszystkich ośrodków akademickiego kształcenia pracowników informacji i bibliotekarzy, co świadczy o randze tego spotkania. Wygłoszono ponad 50 referatów i komunikatów naukowych, które dotyczyły różnych problemów na obecnym etapie rozwoju informacji naukowej lub propozycji nowych rozwiązań problemów nurtujących od dawna tę dziedzinę. Obrady odbywały się w hotelu HYRNY w Zakopanem. Wszyscy uczestnicy forum otrzymali dwujęzyczny informator IX Forum zawierający podstawowe informacje o składzie Rady Programowej, Komitecie Organizacyjnym, programie ramowym i szczegółowym forum, streszczenia zgłoszonych referatów bądź komunikatów oraz listę uczestników. Autorzy referatów wygłoszonych na poprzednim forum w 2005 r. otrzymali publikację pt. *Kierunki i priorytety rozwoju informacji naukowej w kontekście budowania społeczeństwa wiedzy*.¹

Uczestników forum powitała prezes PTIN, dr hab. Diana Pietruch-Reizes. W imieniu Rady Programowej IX Forum głos zabrał dr hab. Wiesław Babik, który podkreślił, że tegoroczne forum odbywa się w 15. rocznicę istnienia PTIN oraz że na forum, w ramach współpracy PTIN z ISKO odbędzie się sesja Międzynarodowego Towarzystwa Organizacji Wiedzy. Miłym akcentem było przekazanie przez płk. dr. Dariusza Kuziela Polskiemu Towarzystwu Informacji Naukowej statuetki z okazji 15-lecia jego istnienia.

Forum rozpoczęło się **sesją plenarną** prowadzoną przez prof. UJ dr hab. Wandę Pindlową, w ramach której referaty wygłosili: dr hab. Wiesław Babik (UJ): *ISKO PL - nowa płaszczyzna współpracy naukowej w dziedzinie organizacji wiedzy w Polsce i na świecie*, prof. UW dr hab. Barbara Sosińska-Kalata: *Kształtowanie się nowego paradygmatu organizacji zasobów wiedzy w społeczeństwie sieciowym*, dr Maria Burke (University of Salford, Salford Business School - Wielka Brytania): *The Future for Knowledge Management: A Rocky*

¹ *Kierunki i priorytety rozwoju informacji naukowej w kontekście budowania społeczeństwa wiedzy*. Pod red. D. Pietruch-Reizes i W. Babika. Katowice: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej 2006, 225s. (Prace PTIN Nr 6).

Road or Sunlit Greek Meadows? A Discussion of Eastern European Perspectives oraz dr hab. Diana Pietruch-Reizes (UŚ): *Dostęp do informacji naukowej i jej rozpowszechnianie w kontekście konkurencyjności oraz innowacyjności Unii Europejskiej*. Pozostałe sesje miały charakter tematyczny i problemowy. Omówimy je, sygnalizując jedynie ich zawartość.

Sesja naukowa Polskiego Oddziału ISKO **Rola organizacji wiedzy w wymianie informacji i rozwoju profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy** (prowadzenie dr hab. Wiesław Babik, koordynator krajowy ISKO PL). Zasadniczą część tej sesji stanowiły referaty poświęcone językom informacyjno-wyszukiwawczym traktowanym jako lingwistyczne narzędzia organizacji wiedzy. Były to następujące wystąpienia: W. Babik: *Języki informacyjno-wyszukiwawcze stosowane w indeksach i ich rola w organizacji i udostępnianiu informacji*, B. Bojar: *Czy to już koniec języków informacyjno-wyszukiwawczych?*, W. Daszewski: *Samoregulujące się systemy informacyjne. Czy pozostaną fantastyką naukową?*, M. Roszkowski: *Sieciowe systemy organizacji wiedzy*, A. Młodzka-Stybel: *Aplikacja testowej wersji tezauryusa w systemie komputerowym ALEPH w bibliotece CIOP-PIB*, A. Laszuk: *Standardy Międzynarodowej Rady Archiwów - ISAD(G) i ISAAR (CPF)*. Najwięcej kontrowersji i ożywioną dyskusję wzbudziło wystąpienie prof. Bojar dotyczące jej prognozy dalszych losów języków informacyjno-wyszukiwawczych i informacji naukowej.

Sesja tematyczna **Usługi informacyjne** (prowadzenie prof. UW dr hab. Barbara Sosińska-Kalata). Referaty tej sesji dotyczyły sposobów przypadkowego pozyskiwania informacji (R. Sapa), barier informacyjnych w nauce (M. Świgoń), mobilności usług informacyjnych (K. Materska), kontaktów nauki z mediami za pośrednictwem internetowych serwisów prasowych (M. Jaskowska), profesjonalnych usług informacyjnych w nauce (G. Komorowska), nauki i edukacji dla innowacji (L. Szczygłowska), coachingu i mentoringu (M. Wojciechowska) oraz metod badania potrzeb i kompetencji informacyjnych grupy zawodowej tłumaczy (K. Dziewańska, A. Korycińska-Huras).

Sesja tematyczna **Wymiana informacji** (prowadzenie prof. dr hab. Bożena Bojar - UW). Referaty dotyczyły funkcji i zadań architekta informacji w społeczeństwie wiedzy (S. Skórka), optymalizacji wymiany informacji w sektorze rynku pracy, edukacji i szkoleń (M. Próchnicka), postępu technologicznego w zakresie wymiany informacji w społeczeństwie opartym na wiedzy (M. Rożniakowska), infobrokerstwa w Polsce (S. Cisek), wywiadu narracyjnego w badaniach nad wymianą informacji (B. Kamińska-Czubała), komunikacji naukowej XXI wieku opartej na publikacjach elektronicznych (M. Nahotko), przyczyn efemeryczności dokumentów internetowych (A. Pulikowski), Internetowego Katalogu Nauki o Informacji (KINIA) (S. Kotuła, J. Pacek, P. Zieliński), analizy ilościowej polskiego piśmiennictwa bibliologicznego (A. Bajor).

Sesja tematyczna **Organizacje i stowarzyszenia z zakresu informacji naukowej i bibliotekarstwa** (prowadzenie prof. UMK dr hab. Ewa Głowacka). W wygłoszonych referatach omówiono 15-letnią działalność Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej (D. Pietruch-Reizes), działalność Komitetu Naukoznawstwa PAN w zakresie informacji naukowej (M. Skalska-Zlat), tematykę spotkań seminaryjnych Komisji Informacji Naukowej PAN (H. Ganińska), rolę stowarzyszeń bibliotekarskich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego (B. Mauer-Górska).

Sesja tematyczna **Informacja specjalistyczna** (prowadzenie prof. UW dr hab. Marta Skalska-Zlat). Referaty dotyczyły sieciowych usług informacyj-

nych dla nauk technicznych (L. Derfert-Wolf), profesjonalnych usług informacyjnych na rzecz nauki i edukacji przyrodniczej i rolniczej (Z. Kasprzak, M. Polarczyk), międzynarodowej wymiany informacji o bezpieczeństwie pracy (B. Szczepanowska), wirtualnej informacji kulturalnej (A. Seweryn), internetowych księgarni (A. Jachimczyk), rozwoju usług geoinformacyjnych (M. Gajos), informacji naukowej w drzewnictwie (E. Tomaszewska), zarządzania wiedzą w wyższej uczelni wojskowej (K. Graczyk), roli Centralnego Ośrodka Naukowej Informacji Wojskowej w rozwoju profesjonalnych usług informacyjnych w resorcie obrony narodowej (K. Koza) oraz wartości źródeł informacji o lekach homeopatycznych (A. Wejman-Sowińska).

Sesja tematyczna **Z doświadczeń bibliotek i ośrodków informacji** (prowadzenie prof. UAM dr hab. Mirosław Górny). Referaty wygłoszone w tej sesji dotyczyły wpływu automatyzacji na formę i jakość działalności informacyjnej w bibliotekach (M. Augustyniak), efektywności wyszukiwania informacji w publicznie dostępnych katalogach bibliotek (I. Swoboda), obsługi informacyjnej użytkowników za pośrednictwem bibliotecznych witryn internetowych (A. Paruzel), Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej (H. Brzezińska-Stec), dostępu do starych i cennych źródeł informacji (E. Mąka), naukowo-badawczej i popularyzatorskiej twórczości bibliotekarzy (J. Nowak), rozwoju usług informacyjnych w BG AE w Krakowie (A. Osiewalska), analizy naukometrycznej (H. Celach), wymiany profesjonalnej informacji pomiędzy biblioteką a czytelnikiem (B. Chrapczyńska), e-learningu (M. Jaworowska), modeli kultury informacyjnej upowszechnianych przez biblioteki szkolne (H. Batorowska), świadomości użytkownika informacji w procesie edukacyjnym (S. Miszczak) oraz wystaw wirtualnych w BG AGH w Krakowie (E. Szafarska, M. Musiał, S. Olszyk).

Dyskusję na forum zdominowały odpowiedzi prowadzących i uczestników forum na pytanie, czy to już koniec języków informacyjno-wyszukiwawczych? Pytanie to korespondowało z wygłoszonym na poprzednim forum przez prof. Bojar referatem, w którym zadała pytanie, czy to już koniec informacji naukowej?

W podsumowaniu forum stwierdzono, że:

1. Było to autentyczne forum, rynek wymiany informacji i wiedzy, na którym spotkali się zarówno teoretycy informacji naukowej, jak i praktycy w celu dzielenia się wiedzą i doświadczeniem dotyczącymi sposobów wymiany informacji w społeczeństwie informacyjnym. Kolejne fora INT są swoistego rodzaju barometrem ujawniającym to, co rzeczywiście dzieje się w sferze informacji naukowej w Polsce. Konfrontacja sfer akademickich z praktykami zawsze jest owocna dla obu stron. Teoria zawsze inspiruje praktykę i próbuje pomóc w rozwiązywaniu problemów generowanych przez praktykę - praktyka zaś słusznie oczekuje takiej pomocy od osób zajmujących się teorią. Zyskują na tym wszyscy, a przede wszystkim użytkownicy informacji, to jest ci, którzy rzeczywiście jej potrzebują. Przejawiało się to szczególnie w dyskusjach towarzyszących poszczególnym sesjom tematycznym. Dyskusje przenosiły się do kuluarów, co należy uznać za zjawisko pozytywne, gdyż to właśnie w dyskusjach wykluwają się najczęściej nowe problemy i tematy badawcze, często ich nowe rozwiązania, powstają sieci wzajemnych kontaktów osób zainteresowanych tym samym lub podobnymi problemami.

2. W czasie forum poruszono szerokie spectrum problemów informacji naukowej. Wśród nich znalazły się problemy dotyczące zarówno terminologii, jak i samej nauki o informacji, jej metodologii badań, oczywiście z akcentem na usługi informacyjne. Rzeczywistość informacyjna ma charakter dynamiczny, stąd nieprzewidywalność tego rozwoju. Na obecnym etapie wyraźnie

3. widać potrzebę stosowania zarówno w badaniach naukowych, jak i działalności praktycznej podejścia sieciowego. To nie tylko zmiana paradygmatu w nauce o informacji, lecz także reakcja na nowe oczekiwania użytkowników co do rodzajów i jakości usług informacyjnych w społeczeństwie opartym na wiedzy. Dynamicznie zmieniające się środowisko informacyjne generuje nowe oczekiwania. Aby je skutecznie zaspokajać, niezbędne jest stworzenie nowych struktur informacyjnych wykorzystujących aktualne technologie informacyjne oparte na nowej organizacji informacji i wiedzy.

4. Jak to zwykle bywa na przełomie wieków, nie udało się uwolnić od dekadencjonalnych rozważań dotyczących samych podstaw informacji naukowej jako dyscypliny naukowej, jej specjalności, a szczególnie języków informacyjno-wyszukiwawczych. I być może rzeczywiście coś się kończy, ale ciągle rodzi się coś nowego. To naturalny proces rozwoju w sferze nauki. Pewne kierunki badań wyczerpują swoje możliwości, rodzą się nowe. Być może jest to koniec informacji naukowej i języków informacyjno-wyszukiwawczych w postaci zdefiniowanej na przełomie lat 60/70. ubiegłego stulecia. Definicja ta przestaje już odpowiadać potrzebom obecnej rzeczywistości informacyjnej, czego przejawem może być chociażby pojawianie się nowych nazw dyscypliny naukowej dotychczas uprawianej pod nazwą informacja naukowa. Informacja naukowa to informacja społeczna. Jest ona tylko jednym z rodzajów informacji społecznej, stąd potrzeba wyjścia poza informację naukową rozumianą „sensu stricto”.

5. Na forum otwarto wiele interesujących i płodnych pod względem badawczym tematów. Większość z nich dotyczyła wymiany informacji i usług informacyjnych, rozwoju informacji naukowej jako działalności praktycznej, ale i rozwoju nauki o informacji, a więc refleksji nad sferą praktyczną. Taka jest zresztą geneza informacji naukowej powstałej na bazie dokumentacji naukowej. Na każdym z tych pól otwierają się jakieś pytania, często wiele pytań i to fundamentalnych, zarówno dla teorii, jak i praktyki informacji naukowej. Problemy poruszane na forum świadczą o pewnego rodzaju globalizmie. Nie przeoczono takich aktualnych problemów informacji naukowej na świecie jak papier elektroniczny, taksonomie, ontologie, brokering informacji, mapy tematyczne czy zarządzanie często uśpionymi potrzebami informacyjnymi. Pojawiły się postulaty zmiany podejścia do organizowania informacji i wiedzy, poszerzenia pola badań informacyjnych i zakresu działalności informacyjnej. To każe nam weryfikować dotychczasowe myślenie i widzenie niektórych problemów. Pytań i tez badawczych, które wymagają weryfikacji i odpowiedzi, było wiele. Mogą one stanowić materiał na następne, jubileuszowe X forum.

6. Wśród postulatów dotyczących organizacji następnego forum pojawiała się potrzeba selekcji referatów do wygłoszenia oraz zorganizowania sesji obcojęzycznej.

Teksty referatów zostaną opublikowane w recenzowanej pracy zbiorowej. Można mieć nadzieję, że będą one, podobnie jak teksty VIII Forum, ważnym krokiem zarówno w rozważaniach teoretycznych nad informacją naukową, jak i w sferze rozwiązań praktycznych. Ramy czasowe IX Forum INT nie pozwoliły na rozwinięcie wszystkich nurtujących nas tematów oraz odpowiedzi na wszystkie pytania, co przemawia za organizacją już za dwa lata kolejnego forum.

*Wiesław Babik
Uniwersytet Jagielloński*

CO NAS CZEKA, CZYLI OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH NA TEMAT PRZYSZŁOŚCI BIBLIOTEK W POLSCE

Warszawa, 11-13. października 2007

W 2007 r. obchodziliśmy 90. rocznicę powstania zawodowej organizacji bibliotekarzy. Związek Bibliotekarzy Polskich (dziś Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich) powstał w przededniu odzyskania niepodległości, w 1917 r. Rocznica ta była okazją do trzydniowego spotkania bibliotekarzy ze wszystkich typów bibliotek, pracowników naukowych akademickich ośrodków kształcenia bibliotekarskiego, redaktorów czasopism fachowych i naukowych.

Spotkanie było podzielone na dwie części. Pierwsza to VI Forum SBP, które odbywa się co dwa lata i jest wymogiem statutowym. Druga część to dwudniowa konferencja zatytułowana „Przyszłość bibliotek w Polsce”. Powiedzmy od razu, że zakres problemowy był szerszy niż zapowiedziany w tytule. Chyba bardziej adekwatnym sformułowaniem byłoby „Przyszłość bibliotek, bibliotekarstwa i nauki o książce, bibliotece i informacji”, a wyliczając zagadnienia, które przedstawiono podczas obrad, trzeba byłoby wskazać przynajmniej następujące: stan obecny i wizja przyszłości bibliotek szkolnych, publicznych, pedagogicznych i akademickich, ich rola w zmieniającym się społeczeństwie, zależność od poziomu naukowego i ekonomicznego kraju, uwarunkowań administracyjnych i technologicznych; problemy badawcze nauk o książce, bibliotece i informacji naukowej; szkolnictwo bibliotekarskie; zawód bibliotekarza; rola organizacji zawodowej bibliotekarzy; stan i przyszłość czasopism bibliotekarsko-informacyjnych.

Konferencja poprzedzona była VI Forum SBP. Obrady Forum zgromadziły przede wszystkim przedstawicieli okręgów, oddziałów i kół SBP, dotyczyło ono bowiem spraw wewnętrznych organizacji. W części wstępnej, oficjalnej dokonano dekoracji członków SBP odznaczeniami państwowymi, resortowymi oraz organizacyjnymi. Głównym punktem merytorycznym było sprawozdanie¹ sekretarza generalnego ZG SBP, Marii Burchard. Drugim ważnym wystąpieniem było sprawozdanie Jolanty Stępnia, przewodniczącej zespołu powołanego do opracowania założeń i projektu ustawy o bibliotekach. Przedstawione wyniki prac zespołu miały charakter roboczy, niemniej jednak dostrzeżone już na tym etapie problemy wzbudziły duże zainteresowanie.

W drugiej części dnia odbyły się uroczystości jubileuszowe 90-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz 80-lecia czasopisma „Przegląd Biblioteczny”, które otworzyła i prowadziła Przewodnicząca SBP Elżbieta Stefańczyk. Gościem honorowym był prof. Władysław Bartoszewski, pracownik Biura i wydawnictwa SBP w latach 1956-1977, który bardzo miło wspominał tamten okres. W czasie, gdy wiele instytucji odmawiało zatrudnienia go jako więźnia politycznego, SBP i jego ówczesny przewodniczący, Bogdan Horodyski, jak

¹ Wszystkie teksty wystąpień zostaną opublikowane przez Wydawnictwo SBP w serii Propozycje i Materiały.

mówił prof. Bartoszewski, przygarnęli go na dwadzieścia lat, dając mu nie tylko zatrudnienie, ale ciekawą i pożyteczną pracę wydawniczą.

Konferencję o przyszłości bibliotek w Polsce zainaugurowała prof. Hanna Tadeusiewicz referatem pt. *Biblioteki jako skarbnice wiedzy i dziedzictwa kulturowego*. Autorka dokonała przeglądu historycznego bibliotek, zwracając uwagę m.in. na rolę bibliotek klasztornych we wczesnym okresie kształtowania księgozbiorów w Polsce. Jakby naturalną kontynuacją tematu był referat prof. Elżbiety Barbary Zybert pt. *Biblioteki we współczesnych społeczeństwach krajów rozwiniętych*. Autorka wskazała czynniki określające aktualność i atrakcyjność bibliotek oraz rzutujące na przyszłość, do których zaliczyła: użytkowników, technologię, ochronę własności intelektualnej, dostawców zasobów informacyjnych, sposoby wyszukiwania informacji. Cechy nowoczesnej biblioteki to: dostosowywanie się do zmieniającego się użytkownika, dokonywanie zmian organizacyjnych i wprowadzanie nowych usług, wdrażanie zarządzania jakością i pomiar wykonania zadań.

Oceną ostatnich kilku lat bibliotek w Polsce, a jednocześnie spojrzeniem w przyszłość było wystąpienie dra Henryka Hollendra pt. *Kto przejmie biblioteki w Nowej Europie?* Nowa Europa to kraje przyjęte do Unii Europejskiej w 2004 i 2007 r. Słabością bibliotek tych krajów jest niski poziom finansowania. Celem, do którego zmierzają, jest wspólna polityka informacyjna, edukacyjna i zawodowa oraz dorównanie krajom „starej” Unii Europejskiej. Autor zwrócił uwagę na sprawy kadrowe, w tym cechy psychospołeczne osób poszukujących pracy w bibliotekarstwie, brak wymagań kwalifikacyjnych na stanowiska dyrektorskie, zatrudnianie osób o niskich ambicjach zawodowych, również kobiet (gender) oraz skutki tych czynników dla zarządzania i obrazu bibliotek w społeczeństwie. Zawód bibliotekarza wymaga w Polsce odnowy, ale nie byłoby wskazane, aby była to odnowa przez masowe przyjmowanie do pracy imigrantów, międzynarodowy outsourcing, liberalizację rynku usług oraz oddanie bibliotekarstwa „na pastwę polityki” i obsadzanie stanowisk kierowniczych według klucza ideologiczno-politycznego.

Referat dotyczący historii i roli SBP (*Rola ruchu zawodowego bibliotekarzy w Polsce*) przedstawił honorowy Przewodniczący SBP dr Stanisław Czajka. Prof. Jan Malicki (przewodniczący Krajowej Rady Bibliotecznej) i Jan Wołosz (wiceprzewodniczący KRB, były przewodniczący SBP) mówili o sytuacji bibliotek polskich oraz roli Krajowej Rady Bibliotecznej jako ciała doradczego przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego (*Biblioteki w społeczeństwie polskim. Rola Krajowej Rady Bibliotecznej*). Autor części pierwszej, Jan Wołosz, stwierdził, że z różnych powodów (technicznych, ekonomicznych, organizacyjnych, prawnych) biblioteki polskie nie są przygotowane do sprawnego funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Zmiana nastąpi wtedy, gdy biblioteki staną się przedmiotem zainteresowania opinii publicznej i polityków, gdy państwo będzie prowadziło efektywną politykę biblioteczną i gdy pojawią się rozwiązania instytucjonalne i strukturalne. Istniejące obecnie podziały międzyresortowe skutecznie utrudniają realizację projektów i programów o charakterze ogólnokrajowym.

Organizatorzy konferencji zaproponowali słuchaczom cztery panele, czy raczej sesje tematyczne, odpowiadające czterem istotnym problemom polskiego „życia” bibliotecznego: I. Nauka o książce, bibliotece i informacji, II. Zawód bibliotekarza, III. Przyszłość czasopism bibliotekarskich fachowych

i naukowych w dobie ery cyfrowej, IV. Przyszłość bibliotek: akademickich i naukowych, publicznych, szkolnych i pedagogicznych.

Panel I. Nauka o książce, bibliotece i informacji

Celem panelu było przedstawienie kondycji nauki (nauk) o książce, bibliotece i informacji, kierunków podejmowanych badań oraz kształcenia na studiach informacyjno-bibliotekoznawczych. W panelu uczestniczyło sześćoro badaczy z głównych ośrodków akademickich: prof, dr hab. Krzysztof Migoń z Uniwersytetu Wrocławskiego - wybitny bibliolog, badacz dziejów książki, prof. UMK dr hab. Ewa Głowacka z Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu - specjalistka w zakresie badań nad zarządzaniem bibliotekami i działalnością informacyjną, dr Marek Tobera z Uniwersytetu Warszawskiego - zajmujący się badaniami rynku książki oraz prof. UJ dr hab. Maria Próchnicka z Uniwersytetu Jagiellońskiego - przewodnicząca zespołu ekspertów Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej, którym powierzone zostało opracowanie wdrożonych w 2007 r. standardów kształcenia na kierunku Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo na studiach II stopnia. Moderatorami panelu były prof, dr hab. Elżbieta Gondek z Uniwersytetu Śląskiego i prof. UW dr hab. Barbara Sosińska-Kalata z Uniwersytetu Warszawskiego.

Prof. Krzysztof Migoń nakreślił tendencje uwidaczniające się w ewolucji dyscypliny. Refleksja naukowa nad książką stopniowo obejmowała kolejne pola badawcze związane z bibliotekarstwem oraz informacją i komunikacją piśmienną. Z czasem te różne nurty badawcze wykształciły się w odrębne dyscypliny, a ich wielość, zmienność i ciągła ewolucja utrudniają przedstawienie spójnego obrazu sytuacji badawczej. Stąd dziś mówi się raczej o naukach lub studiach o książce, bibliotece i informacji niż o jednej nauce. Ich jednolity opis dodatkowo komplikuje zamęt w nazewnictwie dyscyplin, specjalności i kierunków badawczych. Współczesną sytuację badawczą w naukach o książce, bibliotece i informacji, zdaniem prof. Migonia, charakteryzują cztery główne zjawiska: (1) autonomizacja składających się na nią dyscyplin (bibliologii, bibliotekoznawstwa i nauki o informacji), pomiędzy którymi istnieją liczne powiązania, a samodzielność tych dyscyplin znajduje potwierdzenie w odrębności przedmiotów badań, aparatu pojęciowego i metod badawczych oraz celów poznawczych i praktycznych; (2) procesy integracyjne w nauce, których wyrazem jest rosnące zainteresowanie problematyką księgoznawczą, biblioteczną i informacyjną ze strony innych nauk (np. nauki o kulturze, komunikacji społecznej, medioznawstwa, socjologii, informatyki), a prowadzone w nich badania wzbogacają teorię i praktykę studiów nad książką, biblioteką i informacją; (3) wyraźne wyodrębnienie się w naukach o książce, bibliotece i informacji podziału na problematykę historyczną i współczesną; (4) słabo rozbudowana refleksja teoretyczna i metodologiczna w naukach o książce, bibliotece i informacji; przyrostowi piśmiennictwa w zakresie historii książki, nie towarzyszy równie dynamiczny rozwój teorii i metodologii.

Nawiązując do wypowiedzi prof. Migonia, prof. Elżbieta Gondek odwołała się do ilościowego udziału publikacji poświęconych księgoznawstwu, bibliotekoznawstwu, bibliografii, informacji oraz użytkowaniu książki w „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej”. Z zawartości trzech roczników (2002-2004) wynika, iż liczba publikacji znacznie wzrosła, zwłaszcza poświęconych informacji i doku-

mentacji, a jednocześnie nie zmniejszyła się liczba dzieł dotyczących bibliotekarstwa oraz struktury i wytwarzania książki.

Dr hab. Ewa Głowacka przedstawiła główne kierunki badań w zakresie bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa na świecie uwidaczniające się w strukturze tematycznej publikacji w latach 2003-2007 trzech cenionych i najczęściej cytowanych czasopism: „College and Research Libraries”, „Library Quarterly” i „Journal of Academic Librarianship”. Na podstawie analizy zawartości stwierdziła, że najczęściej opisywanymi zjawiskami są: (1) zarządzanie biblioteką i procesami bibliotecznymi w kontekście wdrażania nowoczesnych technologii informacyjnych i metod zarządzania oraz (2) edukacja informacyjna. Problematyce tej poświęcono w ostatnich pięciu latach po ok. 20% artykułów. Kolejne pola zainteresowań to: (3) problematyka ewolucji i redefiniowania ról zawodowych bibliotekarzy oraz oczekiwań wobec kształcenia bibliotekarzy (ok. 14%), (4) badania użytkowników bibliotek (ok. 11%), (5) dygitalizacja i biblioteki cyfrowe (ok. 11%), (6) biblioteczne e-usługi (5%), (7) biblioteczne strony WWW i ich funkcje (5%). Teorii bibliotekoznawstwa w badanych czasopismach poświęcono tylko 2,8% publikacji.

Wystąpienie dra Marka Tobery poświęcone było rynkowi książki jako przedmiotowi badań bibliologicznych. Pojęcie rynku książki obejmuje nie tylko aspekty produkcyjne i ekonomiczne, ale przede wszystkim człowieka-uczestnika tych procesów (jak proponował to prof. Radosław Cybulski) oraz różnorakie czynniki filozoficzne, religijne, psychologiczne i socjologiczne determinujące te procesy i zjawiska. Jak stwierdził referent, zainteresowanie tymi wszystkimi czynnikami ze strony księgoznawców jest ciągle zbyt małe.

Wystąpienie dr hab. Marii Próchnickiej dotyczyło problemów kształcenia w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, jakie wyznaczyły wdrożone w 2007 r. standardy kształcenia zgodne z dyrektywami Procesu Bolonńskiego. Kierunek studiów nie ma odpowiednika w formie jednorodnej dyscypliny badawczej. Taki stan rzeczy ma konsekwencje dla programów studiów uniwersyteckich, których treści powinny obejmować wszystkie główne nurty badań dotyczących książki, biblioteki i informacji. Maria Próchnicka przedstawiła zasady trzystopniowej organizacji studiów oraz konstruowania programów nauczania dla studiów I i II stopnia (zawodowych i magisterskich). Ważną rolę w nowej koncepcji kształcenia pełni współpraca międzynarodowa i zapewnienie tzw. mobilności studiowania, czyli możliwości realizacji części studiów na danym kierunku w różnych uczelniach polskich i europejskich.

W dyskusji podkreślono potrzebę koordynacji programów kształcenia bibliotekarzy z wymaganiami resortów, którym podlegają biblioteki (Robert Mischuk). Natomiast dr hab. Wanda Pindłowa zwróciła uwagę na spory kompetencyjne wynikające z integralności dyscyplin zajmujących się nauką o książce, bibliotece i informacji naukowej (np. między informacją naukową a informatyką) oraz na to, że w obszarze nauki o informacji podejmowane są często tematy, które trudno ułożyć w ramach jednej dziedziny, a pogłębiająca się interdyscyplinarność badań prowadzi do skomplikowania procedur awansu naukowego w dyscyplinie.

Panel II. Zawód bibliotekarza

Celem panelu było zaprezentowanie obrazu współczesnego bibliotekarza. Moderatorem był dr Artur Jazdon, dyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu

A. Mickiewicza w Poznaniu. Panelistami byli: Janina Jagielska, były dyrektor Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy oraz dwoje młodych bibliotekarzy: Piotr Marcinkowski i Monika Simonjetz. W wypowiedziach odwoływano się m.in. do badań ankietowych bibliotekarzy województwa mazowieckiego (J. Jagielska) oraz do badań bibliotekarzy i nie-bibliotekarzy, które miały odpowiedzieć na pytanie, jaki jest wizerunek bibliotekarza, jak postrzegana jest ta grupa zawodowa przez siebie i innych (P. Marcinkowski). Monika Simonjetz reprezentowała punkt widzenia młodych wobec zawodu bibliotekarza: poruszyła zagadnienia kształcenia bibliotekarzy, awansu zawodowego, oczekiwań wobec kadry zarządzającej, możliwości samorealizacji i rozwoju w pracy, stereotypu w ocenie zawodu. Postulaty dotyczyły możliwości atrakcyjnej pracy, zainteresowania ze strony kierownictwa, wykorzystania entuzjazmu, pomysłowości, nieschematyczności młodych, zapewnienia odpowiednich warunków finansowych.

To, co zwracało uwagę w dyskusji, to z jednej strony niska samoocena bibliotekarzy, z drugiej zaś ciągle funkcjonujący stereotyp bibliotekarza jako osoby o określonym wyglądzie, zachowaniu, osobowości. Zwracał na to uwagę prof. Jacek Wojciechowski, podkreślając konieczność wyjścia bibliotekarza i biblioteki do społeczeństwa. Biblioteka powinna być miejscem przyjaznym dla czytelnika, a jednocześnie w odbiorze środowiska niezbędnym. Wskazywano na negatywny nabór absolwentów - właściwie przyjmowany jest każdy na podstawie świadectwa maturalnego (Jacek Wojciechowski) i na to, że absolwenci bibliotekoznawstwa wcale nie są najlepszymi i najbardziej przydatnymi pracownikami bibliotek (Andrzej Dąbrowski). Za istotne dyskutanci uznali kształcenie bibliotekarzy oraz kształtowanie karier bibliotekarskich i roli zwierzchników (Stefan Kubów).

Panel III. Przyszłość czasopism bibliotekarskich fachowych i naukowych w dobie ery cyfrowej

Celem tego panelu była diagnoza sytuacji polskich czasopism oraz wskazanie pewnych rozwiązań, której dokonało dwoje panelistów: prof. dr hab. Jacek Wojciechowski i Bożena Bednarek-Michalska, redaktor naczelny Biuletynu EBIB, która w swoim wystąpieniu podkreślała, że czasopisma elektroniczne to nie tylko konieczność ekonomiczna, ale wymóg chwili ze względu na czas dostępu, jakość i szybkość dotarcia do materiałów oraz oczekiwania czytelników tzw. pokolenia sieciowego. Prof. Wojciechowski, dokonując analizy stanu czasopism drukowanych i elektronicznych, zwracał uwagę na cechy, odbiór i rozpowszechnianie tekstów w formie drukowanej i elektronicznej, uznając potrzebę współistnienia obu form. Moderatorem był Jan Wołosz, wieloletni redaktor „Bibliotekarza”.

Pytania, jakie postawiono podczas dyskusji, dadzą się sprowadzić do następujących:

- czym można uzasadnić spadające nakłady czasopism drukowanych - czy ma na to wpływ technologia, dostęp do Internetu, czy jest to raczej efekt ubożenia bibliotek i bibliotekarzy, czy może mała atrakcyjność tematyki?

- jaka jest rola czasopism w rozwoju zawodowym bibliotekarzy, zwłaszcza w kształceniu (kształtowaniu) autorów?

- jak poszerzyć krąg odbiorców, co zrobić, aby zwiększyć czytelnictwo czasopism i zyskać nowych (młodych) czytelników tzw. pokolenia sieciowego?
- jak uatrakcyjnić formę i zawartość czasopism papierowych?

Część dyskutantów reprezentowała pogląd, że przyszłość należy do czasopism elektronicznych - taką postawę prezentowała też panelistka Bożena Michalska-Bednarek, podkreślając zainteresowanie (liczba wejść internetowych) czasopismem elektronicznym „EBIB”. Przedstawiała również możliwości umieszczania „starych” numerów czasopism tradycyjnych na publicznie dostępnych serwerach. Jest to niewątpliwie interesująca propozycja, z której chyba należałoby jak najszybciej skorzystać. Druga grupa dyskutantów reprezentowała pogląd, że czasopisma papierowe i elektroniczne będą współistnieć, tak jak współistnieje teatr, kino, telewizja i książka. Powoływano się na badania zagraniczne, wskazujące, że postać elektroniczna czasopisma nie tylko nie wypiera jego formy tradycyjnej, ale wpływa na zwiększenie zainteresowania nim.

Interesująca była dyskusja dotycząca tematyki czasopism. Zwracano uwagę na brak tekstów naukowych z bibliotek naukowych dotyczących badań prowadzonych w tych bibliotekach. Według prof. Sosińskiej-Kalaty jest to chyba efektem nieodpowiedniej polityki naukowej i braku wsparcia ze strony kierownictwa dla prac badawczych, które należą do zadań statutowych bibliotek naukowych. W nawiązaniu do tej wypowiedzi, dyrektor BUW Ewa Kobierska-Maciuszko odpowiedziała, że w bibliotekach naukowych (m.in. akademickich) brak czasu na prowadzenie badań naukowych, a pracujący tam bibliotekarze to w 99% praktycy, niemający czasu na refleksję teoretyczną. Podkreśliła też, że znikomy procent, wręcz promil, pracowników bibliotek akademickich ma aspiracje naukowe i umiejętności pisarskie. Spostrzeżenia przedmówcy, dotyczące braku wartościowych tekstów będących wynikiem działalności badawczej bibliotek potwierdziła prof. Bożenna Bojar, redaktor naczelny „Zagadnień Informacji Naukowej”. Wskazała też na związek publikowania przez autorów pochodzących z ośrodków akademickich z tzw. punktowaniem czasopism, co sprawia, że autorzy z powodów formalnych starają się publikować w czasopismach „punktowanych”. Zwróciła też uwagę na sprawy promocji czasopism oraz ograniczoną „przestrzennie” sprzedaż czasopism bibliotekarskich, czego efektem są trudności w dotarciu do nich w ośrodkach oddalonych od miejsca wydania. Dotyczy to również czasopism regionalnych, praktycznie niedostępnych poza miejscem wydania. Sugerowano, aby czasopisma dbały o zachowanie pewnego profilu i „niewchodzenie” wzajemnie w zakresy tematyczne.

Dyskutanci zwracali uwagę na prozaiczne powody spadku prenumeraty czasopism - np. dyrektorzy szkół nie widzą powodu, aby prenumerować więcej niż jedno czasopismo bibliotekarskie - zwykle jest to „Biblioteka w Szkole”. Dyrektorzy małych bibliotek publicznych mają tak niskie fundusze na zakup nowości, że prenumerata czasopisma staje się problemem finansowym.

Z dyskusji można było wysnuć następujące wnioski: (1) czasopisma elektroniczne i papierowe nie są dla siebie zagrożeniem i konkurencją, ale „skazane” są na współistnienie; (2) należy dążyć do umieszczania na platformie elektronicznej drukowanych numerów czasopism po zakończeniu sprzedaży; (3) czasopisma powinny być źródłem wiedzy, dokumentowania dokonań bibliotek, obiegu informacji oraz źródłem inspiracji; tematyka czasopism powinna być zróżnicowana, adekwatna do oczekiwań czytelników, odzwierciedlająca

problematykę przydatną dla praktyki bibliotecznej, ale też dostarczająca informacji o tym, co się dzieje w kraju i za granicą; (4) aby czasopisma miały wartościowe i interesujące artykuły, ich autorzy powinni wywodzić się zarówno ze środowiska bibliotekarzy, jak i pracowników naukowych.

Panel IV. Przyszłość bibliotek: akademickich i naukowych, publicznych, szkolnych i pedagogicznych

Moderatorem był dr Henryk Höhender, dyrektor Biblioteki Głównej Politechniki Lubelskiej, a udział w panelu wzięli dyrektorzy bibliotek, instytutów bibliotekoznawstwa, departamentów MKiDN i MEN: Ewa Dobrzyńska-Lankosz (Biblioteka AGH w Krakowie), Maria Wąsik (WBP w Zielonej Górze), Andrzej Ociepa (dyrektor MBP we Wrocławiu), dr Dobrosława Platt (Biblioteka Ossolineum), prof. Marcin Drzewiecki (IINISB UW), Joanna Cicha (MKiDN), Urszula Przybylska-Zioło (MEN).

Celem dyskusji było omówienie problemów różnych typów bibliotek, a jednocześnie wskazanie najbardziej istotnych cech biblioteki w życiu współczesnego społeczeństwa. Najwyraźniej określiła to Ewa Dobrzyńska-Lankosz, przywołując określenie Umberto Eco: „Biblioteka jest modelem wszechświata”, powinna być miejscem radosnym, przyjemnym, świątynią, muzeum, ale i kawiarnią, miejscem zdobywania wiedzy, ale i spędzania wolnego czasu. Współczesna biblioteka akademicka, to nowoczesne centrum informacji, forpoczta w stosowaniu nowych technologii (systemy komputerowe, biblioteki cyfrowe, NUKAT, KARO), której personel powinien mieć cechy badacza, menadżera i doradcy. Biblioteka akademicka XXI wieku to serce uczelni: muzeum i archiwum zbiorów, centrum informacji, miejsce spotkań kadry naukowej i studentów.

Dr Dobrosława Platt, rysując wizję biblioteki przyszłości, zastanawiała się nad rolą Internetu i wpływem nowoczesnych technologii na udostępnianie zbiorów i wizyty czytelników w bibliotece. Czy biblioteka stanie się tylko archiwum dokumentów oryginalnych, które będzie przechowywać i konserwować? Czy bibliotekarza-humanistę zastąpi bibliotekarz z wykształceniem technicznym? Byłaby to dosyć pesymistyczna wizja pustoszejących bibliotek i elektronicznych dokumentów, choć, jak podkreśliła, w krajach mających dłuższe doświadczenia z nowymi technologiami biblioteki nie są puste, a po prostu inaczej realizują swoje tradycyjne zadania.

Problemy i wizje przyszłości bibliotek publicznych przedstawiła dyrektor Maria Wąsik, wskazując na zależność bibliotek, nie tylko publicznych, od stanu gospodarczego i umysłowego narodu. Biblioteki publiczne są szczególnie uzależnione od sytuacji ekonomiczno-politycznej kraju i regionu, miejscowości. Aby biblioteka była atrakcyjna dla czytelnika, musi spełniać kilka warunków: jej budynek i pomieszczenia powinny sprzyjać realizacji usług, powinna być odpowiednio wyposażona technicznie, mieć księgozbiór z wysokim odsetkiem nowości, odpowiadający potrzebom czytelniczym, odpowiednio przygotowany personel. Za ważną w działalności bibliotek publicznych uznała pracę z dziećmi i ludźmi starszymi, dla których biblioteka powinna być także miejscem spędzenia wolnego czasu. Biblioteka publiczna powinna też być ważnym centrum informacji o regionie.

Wydaje się, że takim modelem biblioteki wykraczającym w przyszłość jest miejska sieć biblioteczna we Wrocławiu, o której mówił dyrektor Andrzej Ociepa. MBP we Wrocławiu w znacznej mierze stworzyła już odpowiednią infrastrukturę dla realizacji nowoczesnych usług bibliotecznych. Przykładem jest mediateka, której zarówno pomieszczenia, jak i wyposażenie oraz usługi odpowiadają wymaganiom i potrzebom czytelników. Mediateka jest także przykładem przełamania stereotypowego myślenia o bibliotece publicznej. Biblioteka przyszłości musi być nowoczesnym i przyjaznym multimedialnym centrum biblioteczno-informacyjnym, którego usługi skierowane są do wszystkich kategorii czytelników, ale szczególnie do dzieci, młodzieży i seniorów.

Dr Hanna Batorowska przedstawiła wizję Szkolnego Centrum Kultury Informacyjnej, a więc placówki działającej na terenie szkoły, ale otwartej na społeczność lokalną. Centrum takie zapewniałoby edukacyjne podstawy rozwoju społeczności lokalnej, doskonalenie umiejętności komunikacyjnych, integrację środowiska zaangażowanego w rozwój miasta, dzielnicy, wsi, osiedla, integrację społeczności i władz lokalnych, towarzystw regionalnych, placówek kulturalnych, wydawców, księgarzy, nauczycieli. Szkolne Centrum Kultury Informacyjnej to miejsce konsolidacji członków społeczności lokalnej zainteresowanej edukacją i wychowaniem dzieci i młodzieży, forum kształtowania opinii publicznej, szkoła demokracji, rodzaj lokalnego salonu prasowego i klubu intelektualnego. Była to wizja znacznie wybiegająca w przyszłość i bardzo kontrastująca z rzeczywistością, o której mówili przedstawiciele bibliotek szkolnych i pedagogicznych (Marzena Kowalczyk).

Dyskutanci zwracali uwagę na niedofinansowanie bibliotek, zwłaszcza szkolnych i publicznych, uniemożliwiające prowadzenie usług na wysokim poziomie, odpowiadających potrzebom społecznym (przestarzały księgozbiór, brak nowości, ograniczona liczba prenumerowanych czasopism, nienajlepsze wyposażenie, ograniczona dostępność czasowa do biblioteki).

Podsumowując, można powiedzieć, że biblioteka przyszłości, to nowoczesne, dobrze wyposażone centrum informacyjne, umożliwiające nie tylko realizację potrzeb intelektualnych, ale także przyjazne miejsce spotkań naukowych i spędzania wolnego czasu.

Obradom Forum i konferencji towarzyszyła 60-minutowa multimedialna prezentacja historii SBP oraz dwie wystawy - jedna poświęcona dziejom SBP, druga - pasjom twórczym bibliotekarzy (eksponaty autorstwa bibliotekarzy z Żor). Uczestnicy otrzymali *Kronikę SBP 1917-2007* (wraz z płytą CD) opracowaną przez Andrzeja Kempę, a także pełną bibliografię publikacji (ponad 700 pozycji) wydawnictwa SBP opracowaną przez Danutę Urbańską. W części jubileuszowej wręczono medale i dyplomy SBP, nagrody bibliotekom wyróżnionym z okazji Tygodnia Bibliotekarza. Jubileusz był także okazją do wręczenia medali i dyplomów laureatom Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego za prace badawcze, dokumentacyjne i podręczniki akademickie opublikowane w 2006 r. Wręczono także Nagrodę Młodych za najlepszą pracę magisterską.

Jadwiga Sadowska
Biblioteka Narodowa

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2006/2007

Sprawy organizacyjne i personalne

1. Stan zatrudnienia na dzień 30.09.2007 r. wyniósł 51 osób. W tym:
  - profesorowie tytułarni zwyczajni - 5;
  - profesorowie tytułarni nadzwyczajni - 2;
  - profesorowie uniwersyteccy - 7;
  - adiunkci (z habilitacją) - 1 ;
  - adiunkci - 18;
  - wykładowcy - 7;
  - pracownicy biblioteki - 3;
  - pracownicy administracyjni i naukowo-techniczni oraz obsługi - 8.
2. Dyrektor Instytutu - *prof, dr hab. Marcin Drzewiecki*
  - Z-ca ds. ogólnych - *dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina*
  - Z-ca ds. dydaktycznych - *dr Małgorzata Kisilowska*
  - Kierownik Studiów Zaocznych - *dr hab. Anna Kamler.*
  - Kierownicy Zakładów:
    - Zakład Bibliotekoznawstwa - *prof, dr hab. Elżbieta Barbara Zybert*
    - Zakład Systemów Informacyjnych - *dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata*
    - Zakład Historii, Teorii i Metodyki Bibliografii - *dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek*
    - Zakład Wiedzy o Dawnej Książce - *dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina*

Akredytacje

W 2007 r. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego uzyskał Akredytację Państwowej Komisji Akredytacyjnej na 5 lat (2007-2012) oraz przedłużył na kolejne 5 lat (2007-2012) Akredytację Uczelnianej Komisji Akredytacyjnej.

Współpraca Instytutu z zagranicą

Instytut, podobnie jak w latach minionych, uczestniczył w pracach organizacyjnych i naukowych takich znaczących organizacji jak EUCLID, Chartered Institute of Library of Information Professionals (Wielka Brytania) i American Library Association (USA). Biblioteka Polska w Londynie. W ramach wcześniej zawartych umów międzyuczelnianych i międzyinstytutowych, kontynuowano dotychczasowe kontakty z placówkami zagranicznymi. IINSB współpracuje ze szkoła-

mi wyższymi i z pokrewnymi instytutami w USA, Holandii, Niemczech. Wielkiej Brytanii, Bułgarii, Czechach, Izraelu i na Litwie. Istnieją również stałe naukowe kontakty z instytutami i bibliotekami Austrii, Francji, Włoch, Węgier i Słowacji.

Współpraca zagraniczna oprócz badań naukowych obejmowała także dydaktykę, skupioną wokół organizacji praktyk, kursów i wykładów prowadzonych przez zagranicznych wykładowców na seminariach i szkołach letnich, umożliwiających kontakt naszych studentów ze studentami z uczelni partnerskich.

Indywidualne zagraniczne staże naukowe i badawcze pracowników IINSB

dr Ewa Chuchro

Londyn, Wielka Brytania 14 VII-8 VIII 2007 r. opieka praktyk studenckich w Polskiej Bibliotece Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego.

prof, dr hab. Marcin Drzewiecki

Praga, Czechy - pobyt naukowy w Instytucie Informacji Naukowej Uniwersytetu im. Karola, II 2007.

mgr Jan Gosiewski

Praga, Czechy - pobyt naukowy w Instytucie Informacji Naukowej Uniwersytetu im. Karola, II 2007.

dr Dorota Grabowska

Helsinki, Finlandia 26V-2VI 2007. Wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy nt.: *Organizacja i zarządzanie oświatą oraz bibliotekami w Finlandii.*

prof, dr hab. Dariusz Jarosz

Paryż i Nantes, Francja - pobyt badawczy nt. *Kwerendy archiwalne do historii relacji polsko-francuskich po II wojnie światowej.*

dr Bożena Karzewska

Helsinki, Finlandia 26 V-2 VI 2007. Wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy nt.: *Organizacja i zarządzanie oświatą oraz bibliotekami w Finlandii.*

dr Jacek Puchalski

Kwerenda w Londynie, Wielka Brytania, X 2006 nt.: *źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947; rejestracja księgozbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego.*

dr Iwona Pugacewicz

Helsinki, Finlandia 26 V-2 VI 2007. Wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy nt.: *Organizacja i zarządzanie oświatą oraz bibliotekami w Finlandii.*

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

Helsinki, Finlandia 26 V-2 VI 2007. Wyjazd szkoleniowy dla bibliotekarzy nt.: *Organizacja i zarządzanie oświatą oraz bibliotekami w Finlandii.*

dr Michał Zając

Sofia, Bułgaria 17-22 IV 2007 r. (wyjazd monitoringowy Erasmus/Socrates: spotkania z Rektorem i prorektorem, dziekanem wydziału filozoficznego, koordynatorem)

Stypendium Internationale Jugendbibliothek, Monachium, Niemcy 2007 (cz. I).

Udział w konferencjach międzynarodowych

mgr Robert Brzóska

XV Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Jarocinie (Polska) 22-29 VII 2007.

dr Ewa Chuchro

Symposium naukowe Bobcatsss nt.: *Marketing of informations services*, główny organizator: Uniwersytet Karola w Pradze; 29-31 I 2007 Praga (Czechy).

mgr Seweryn Dobrzelewski

Konferencja nt.: *Education for Ali. Equal opportunities for disabled students and graduates*. Warsaw. Poland. September 10-12, 2007.

dr Dariusz Grygowski

Wykłady nt.: *Opracowania rzeczowego dokumentów, dla uczestników Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Środkowej i Wschodniej (MSH) - grupa z Ukrainy*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa XI 2006.

prof, dr hab. Dariusz Jarosz

Korea-the Forgotten War? Conference at German Historical Institute in Moscow. 26-27 January 2007. Referat nt.: *The Korean War, Poland and Poles*.

Workshop *The Collectivisation of Agriculture in communist Eastern Europe: Comparison and Entanglements from the 1930s to the 1980s*. Budapest, Center for Historical Studies, Central Europe University, 22-23 June 2007. Referat nt.: *Case Study: Collectivisation in Poland*.

Politics of Fear. Part IV a Conference Series „Between << Total War>> and <<Small Wars>>: Studies in the Societal History of the Cold War”. Institute for Social Research, Hamburg, Germany, 5-7 September 2007. Referat nt.: *To Live in Fear: The Social Reactions to the Danger of War in Poland 1946-1956*.

dr Małgorzata Kisilowska

Konferencja naukowa Uniwersytetu św. Klimenta Ohridskiego w Sofii nt.: *Globalization, digitization, access and preservation of cultural heritage*. Sofia, Bulgaria, 8-10 XI 2006. Referat (wspólnie z M. Przastek-Samokową) nt.: *Information needs vs. cultural needs - what do they have in common?*

XIII Konferencja Naukowa Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ nt.: *Przenikanie i rozpowszechnianie idei oraz doświadczeń. Zagadnienia międzynarodowego bibliotekoznawstwa porównawczego*. Kraków. 4-5 VI 2007. Referat nt.: *Być czy nie być jak McDonald's? Bibliotekarstwo publiczne w społeczeństwie sieciowym*.

dr Katarzyna Materska

15th Symposium BOBCATSSS nt.: *Marketing of Information Services*. Prague 29-31 January 2007.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

4. międzynarodowa konferencja nt.: *Edukacja dla przyszłości: nauczanie - uczenie się, studiowanie - samokształcenie*. Ełk 5-6 X 2006. Org.: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku. Referat nt.: *Szara literatura a plagiat*.

Międzynarodowa konferencja naukowa nt.: *Technologii i innowacji v pedagogikę, psychologii i lingvistike*. Moskwa 20-21 X 2006. Org.: Moskiewski Insty-

tut Ekonomiczno-Lingwistyczny. Referat nt.: *Specifika processa zaimstvovanija na sovremennom etapie razvitija jazykov.*

Międzynarodowa konferencja naukowa nt.: *Social groups from past to present.* Vilnius 14-16 XII 2006. Org.: Institute for Social Research Lithuanian Sociological Society. Referat nt.: *Duszewnyj skład jazyka i religija w nowych geopolityczeskich ustowijach.*

Międzynarodowa konferencja naukowa nt.: *Język i kultura.* Bielsk Podlaski-Rudka 14-15 III 2007. Org.: Wyższa Szkoła Współpracy Międzynarodowej i Regionalnej im. Zygmunta Glogera w Bielsku Podlaskim. Referat nt.: *Religija i jazyk w nowych geopolityczeskich ustowijach.*

The 10th International Scientific Conference *Society and Culture.* Liepaja 26-27 April 2007, Conference organizers: Liepāja Academy of Pedagogy. Referat nt.: *Jazyk i religija, a mentalitet naroda.*

International Scientific Conference. *Culture - Education - Society.* Kaunas 21-22th June, 2007. Org.: Lithuanian University of Agriculture. Referat nt.: *On the Names of Selected Catholic Feasts in Translation.*

dr Mikołaj Ochmański

XV Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Jarocinie (Polska)
22-29 VII 2007.

dr Maria Przastek-Samokowa

Konferencja naukowa Uniwersytetu św. Klimenta Ohridskiego w Sofii nt.: *Globalization, digitization, access and preservation of cultural heritage.* Sofia, Bulgaria, 8-10 XI 2006. Referat (wspólnie z M. Kisilowską) nt.: *Information needs vs. cultural needs - what do they have in common?*

XVII godišna konferenciya na SBIR *Informacionna kompetentnost.* Sofijskiyat Universitet „sv. Kliment Ohridski“, Sofia, Bułgaria. Referat nt.: *Information literacy - meždunarodnite preporuki i polskiyat opit.* (w jęz. bułgarskim)

dr Jacek Puchalski

VIII Sympozjum w Ramach Stałej Europejskiej Konferencji Współpracy Kulturalnej nt.: *Nowa polska emigracja w Wielkiej Brytanii i Irlandii,* Biblioteka Narodowa w Warszawie 26 II 2007.

Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych. Wrocław, 4-6 VII 2007.

dr Iwona Pugacewicz

I. Światowego Zjazdu Domów Polskich i Polonijnych w *Centrum Informacji i Dokumentacji o Polonii Francuskiej,* Maison de la Polonia, Espace Lumiere - 39, rue Elie Gruyelle - 62110 Henin-Beaumont 27-30 IV 2007. (org., prowadzenie obrad) Referat nt.: *Funkcjonowanie i perspektywy rozwojowe Centrum Informacji Maison de la Polonia, a potrzeby środowiska polonijnego północnej Francji.*

Wrocławskie Spotkania Bibliotekarzy Polonijnych, Politechnika Wrocławska 4-6 VII 2007. Referat nt.: *Centrum Dokumentacji i Informacji Polonii Północnej Francji - historia, działalność, perspektywy.*

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Dokument - książka - biblioteka jako przedmiot ocen i wartościowania.* Uniwersytet Wrocławski, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Wrocław, 8-9 XII 2006. Referat nt.: *Kryteria ocen stosowane wobec systemów porządkowania dokumentów.*

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Konferencja nt.: *Dokument - książka - biblioteka jako przedmiot ocen i wartościowania*. Wrocław, 8-9 XII 2006.

dr Michał Zając

Instytutowy koordynator programu Socrates /Erasmus w IINSB UW.

Contact Person Programu Leonardo da Vinci: Projekt wymian i staży nt.: *Zarządzanie projektami multimedialnymi - zwiększanie szans na europejskim i polskim rynku pracy*. (PLV 06/ A/ PLC/174079) - oraz przygotowanie aplikacji i wygranie grantu.

XV Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Jarocinie (Polska) 22-29 VII 2007. (współorg. dla 50 uczestników; studentów i wykładowców z Polski. Niemiec. Holandii, Bułgarii i Litwy)

Organizacja wizyty i wykładu Adriana Borggreve z Holandii nt.: *The Art of Communication in a Culture based on God, Trade and Water*, 29 III 2007.

**Przynależność do naukowych organizacji zagranicznych
oraz udział w międzynarodowych programach
badawczych
i przedsięwzięciach**

prof, dr hab. Marcin Drzewiecki

Członek Chartered Institute of Library of Information Professionals (Londyn).

Członek School Library Association (Michigan, USA).

Członek Komisji Bibliotecznej przy Bibliotece Polskiej w Londynie.

dr Wiesław Gliński

Członek International Society for Knowledge Organization (ISKO).

dr Katarzyna Materska

Członek International Society For Knowledge Organization (ISKO) - skarbnik sekcji polskiej oraz koordynator lokalny warszawskiego ośrodka.

prof, dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Członek zwyczajny International Research Society for Children's Literature.

Wiceprezes Polskiej Sekcji International Board on Books Young People - od 1999.

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek International Society for Knowledge Organization.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Członek International Society for Knowledge Organization.

dr Michał Zając

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

prof, dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

IFLA (sekcje: *Libraries Serving Disadvantaged Persons; Libraries Serving Multicultural Population*).

Działalność naukowa Instytutu na rzecz środowisk krajowych

Kadra Instytutu uczestniczy w licznych pracach badawczych, konferencjach i innych inicjatywach podejmowanych przez krajowe środowiska naukowe. W minionym roku akademickim pracownicy IINŚB wzięli udział w wielu konferencjach, na których wystąpili z referatami, prowadzili kilkadziesiąt indywidualnych programów badawczych i uczestniczyli w badaniach zespołowych, brali udział w pracach kilkadziesiątu różnych organizacji naukowych, instytutów i uczelni oraz komitetów redakcyjnych i rad wydawniczych.

Udział w konferencjach krajowych

mgr Robert Brzóška

Seminarium metodyczne dla nauczycieli CEBID pt.: *Organizacja i zarządzanie bibliotekami w aspekcie nowych technologii informacyjnych*. Zielona Góra-Cottbus, 18-20 X 2006 r. Komunikat nt.: realizacji przedmiotu *Automatyzacja bibliotek* oraz udział w dyskusji nt.: realizacji przedmiotu *Organizacja i zarządzanie biblioteką*.

I Ogólnopolska konferencja nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych*. Warszawa, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, 16-17 I 2007 r.

dr Ewa Chuchro

Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt.: *Książka i jej czytelnik. Dokąd zmierzamy?* Organizatorzy: Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego, Uniwersytet Szczeciński; Międzyzdroje, 20-22 IX 2007. Referat nt.: *Książkowe portale tematyczne - informacja, rozrywka, czy nowy model kultury czytelniczej?*

Ogólnopolskie Seminarium Naukowe nt.: *(Kon)teksty kultury medialnej. Analizy i interpretacje*. Organizator: Uniwersytet Warmińsko-Mazurski (Katedra Socjologii, Wydział Nauk Społecznych i Sztuki). Olsztyn, 25-26 X 2007. Referat nt.: *Blog Kazimierza Marcinkiewicza a marketing polityczny w przestrzeni Internetu*.

Referat nt.: *Wirtualne państwa - symulacja rzeczywistości czy ucieczka od rzeczywistości*. Referat wygłoszony podczas zebrania Zakładu Systemów Informacyjnych w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Uniwersytet Warszawski. Warszawa, 24 I 2007.

dr Włodzimierz Daszewski

Dziedzictwo kulturowe. Zbiory biblioteczne i nowe technologie ich ochrony. Biblioteka Narodowa. Warszawa, 16-17 X 2006.

Konferencja nt.: *Infobroker - Informacja z sieci. Narzędzia informatyczne w pracy brokera informacji*. Centrum Bankowo-Finansowe, Warszawa, 18 X 2006.

Konferencja nt.: *Digitalizacja zasobów informacyjnych. W poszukiwaniu cyfrowych informacji*. Instytut Biocybernetyki i Inżynierii Biomedycznej PAN, Warszawa, 17 I 2007.

prof, dr hab. Marcin Drzewiecki

Referat na konferencji nt.: *Metody, formy i organizacja szkolenia, doskonalenia i kształcenia bibliotekarzy sieci bibliotek publicznych*. Wojewódzka Biblioteka Publiczna, Opole, IV 2007.

Udział w konferencji naukowej z okazji 90-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Warszawa, IX 2007.

dr Wiesław Gliński

II Ogólnopolska Konferencja IINSB UW nt.: *Informacja mobilna w nauce i gospodarce*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 12 VI 2007.

dr Dorota Grabowska

Konferencja nt.: *Metody aktywne w bibliotece szkolnej i pedagogicznej*. 11-12X2006.

Konferencja z okazji 90-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich; 80-lecia „Przeglądu Bibliotecznego”, 11 X2007.

Konferencja nt.: *Metody aktywizujące w bibliotece*. Biblioteka Pedagogiczna w Łomży.

dr Dariusz Grygowski

I krajowa konferencja bibliotekarzy szkolnych i pedagogicznych. Akademia Pedagogiki Specjalnej, Warszawa, 25 IV 2007. Referat nt.: *Literatura multimedialna dla dzieci*.

Seminarium dla nauczycieli-bibliotekarzy z Biblioteki Pedagogicznej w Ostrołęce i jej filii. Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce. Ostrołęka, 18 X 2006. Referat nt.: *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta w systemach zautomatyzowanych*.

Ogólnopolskie szkolenie z zakresu opracowania rzeczowego dokumentów z zastosowaniem UKD. Centrum Edukacji Bibliotekarskiej Informacyjnej i Dokumentacyjnej, Warszawa, 29-30 V 2007.

Kurs kwalifikacyjny z zakresu bibliotekoznawstwa. Biblioteka Pedagogiczna w Łomży, Łomża 27 V, 10 VI 2007.

prof, dr hab. Dariusz Jarosz

Konferencja naukowa nt.: *Próby samoorganizowania się kobiet i przemiany form ich uczestnictwa w życiu publicznym w Polsce w XX wieku - na tle porównawczym*. Instytut Historyczny UW, Mądralin 17-18 IX 2007. Referat nt.: *Idee, programy a realia: funkcje Ligii Kobiet w porządku instytucjonalnym Polski Ludowej*.

Konferencja nt.: *Gospodarka i społeczeństwo w czasach PRL-u*. Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego i Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Polanica 21-23 IX 2007. Referat nt.: *Patologie budownictwa mieszkaniowego w Polsce 1970-1980 - wybrane problemy*.

dr Bożena Karzewska

I Ogólnopolska konferencja nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych*. Warszawa, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, 16-17 I 2007.

Konferencja naukowa nt.: *Informacja mobilna w nauce i gospodarce*. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, Warszawa, 12 VI2007.

dr Małgorzata Kisilowska

Konferencja organizowana przez Bibliotekę Dolnośląskiej Szkoły Wyższej TWP nt.: *Zarządzanie kadrami w bibliotekach*. Łądek Zdrój, 11 -13 X 2006. Referat nt.: *Przeciwdziałanie skutkom negatywnego doboru do zawodu: wybrane sposoby rozwoju kadr jako narzędzia zarządzania wiedzą*.

Konferencja z okazji Dnia Bibliotekarza, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Chrzanowie, 8 V 2007. Referat nt.: *Uśmiech - cel, zadanie, nagroda? - w relacji z czytelnikami.*

dr hab. Dariusz Kuźmina

I Ogólnopolska konferencja nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych.* Warszawa, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, 16-17 I 2007 r. (organizacja)

Sesja naukowa z okazji 350. rocznicy męczeństwa Patrona Polski. Aktualność św. Andrzeja Boboli. Papieski Wydział Teologiczny - Bobolanum, Warszawa, 17 IV 2007. Referat nt.: *Rzeczpospolita „przedmurzem chrześcijaństwa”?*

dr Katarzyna Materska

Konferencja nt.: *Zarządzanie informacją w nauce.* (Patronat naukowy: Komitet Naukoznawstwa PAN). Katowice 23-24 XI 2006. Referat nt.: *Audyty informacyjny w obszarze nauki i szkolnictwa wyższego. Zarządzanie informacją w nauce.*

Konferencja nt.: *Informacja naukowa i techniczna w resorcie obrony narodowej. Stan obecny i perspektywy.* Org. Centralny Ośrodek Naukowej Informacji Wojskowej. Jurata, 22-25 V 2007. Referat nt.: *Kompetencje menedżerów informacji i wiedzy. Informacja naukowa i techniczna w resorcie obrony narodowej. Stan obecny i perspektywy.*

Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt.: *Kultura organizacyjna w bibliotece.* Org. Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku. Białystok, 4-6 VI 2007. Referat nt.: *Kultura informacyjna w organizacji opartej na wiedzy. Kultura organizacyjna w bibliotece.*

II Ogólnopolska Konferencja IINSB UW nt.: *Informacja mobilna w nauce i gospodarce.* Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 12 VI 2007. Referat nt.: *Informacja mobilna, a badania w zakresie informacji naukowej. Informacja mobilna w nauce i gospodarce.*

Konferencja nt.: *Informacja w społeczeństwie XXI wieku.* Org. Katedra Metod Ilościowych Wydz. Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Katedra Informatyki Gospodarczej Kolegium Analiz Ekonomicznych Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Łańsk /k.Olsztynka 25-26 VI 2007. Referat nt.: *Obszary badawcze współczesnej nauki o informacji. Informacja w społeczeństwie XXI wieku.*

IX Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej nt.: *Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy.* Zakopane. 25-28 IX 2007.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Konferencja naukowa nt.: *Pogranicza Białorusi - historia, kultura, język.* Warszawa 28-29 XI 2006. Org.: Instytut Sławistyki PAN. Referat nt.: *Język a tożsamość narodowa.*

Konferencja naukowa nt.: *W ciąalogu języków i kultur.* Warszawa 15-16 I 2007. Org.: Lingwistyczna Szkoła Wyższa w Warszawie. Referat nt.: *Ważkość kulturowa zapożyczeń.*

I Ogólnopolska Konferencja nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych.* Warszawa 16-17 I 2007. Org.: Instytut Infor-

macji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, (przewodnictwo obrad sekcji)

prof, dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Konferencja: Forum bibliotekarzy w Kielcach, 9 X 2006. Referat nt.: *Misja biblioteki dziecięcej*.

Konferencja nt.: *Mój Konwicki*. Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi. 16 XI 2006. Referat nt.: *Kim jest Konwicki? Gry tożsamościowe w twórczości pisarza*.

Sesja nt.: *Warszawa literacka u schyłku XX wieku*. Stowarzyszenie Pisarzy Polskich 14 XI 2006. Referat nt.: *Warszawski warkocz wspomnień - Warszawa we wspomnieniach twórców współczesnych*.

Referat nt.: *Wpływ mediów na kształt książki dziecięcej i style jej odbioru*. Konferencja UW 14 XI 2006.

Wykład nt.: *Lektury przejścia - przekraczanie progu do literatury dorosłej*. 17 IX 2006. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu.

Wykład nt.: *Współczesna powieść przygodowa dla młodzieży*. 25 IX 2006. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Rzeszowie.

Wykład nt.: *Czytała dla chłopców - czy jeszcze istnieją?* 04 X 2006. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie.

Wykład nt.: *Poezja dla dzieci na przelomie wieków*. 11 X 2006. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Toruniu.

Wykład nt.: *Najnowsze lektury dla chłopców /przekłady/*. 30 XI 2006. Miejska Biblioteka Publiczna w Zgorzelcu.

Wykład nt.: *Psychologiczne funkcje poezji dla dzieci*. 14 III 2007. Miejska Biblioteka Publiczna w Olsztynie.

Wykład nt.: *Humor a autorytety w dzisiejszej literaturze dziecięcej*. 11 IV 2007. Miejska Biblioteka Publiczna w Dąbrowie Górniczej.

Wykład nt.: *W poszukiwaniu obszarów przygody. Kilka interesujących powieści*. 12 IV 2007. Miejska Biblioteka Publiczna w Sosnowcu.

Wykład nt.: *Dlaczego nie chcą czytać?* 19 IV 2007. Biblioteka Pedagogiczna w Siedlcach.

dr Małgorzata Pietrzak

Wykład nt.: *Kultura żywego słowa, Kultura języka współczesnego*. Warszawski Uniwersytet Trzeciego Wieku im. Fryderyka Chopina, V 2007.

dr Maria Przastek-Samokowa

Konferencja nt.: *Zarządzanie kadrami w bibliotece*. Łądek Zdrój, 2006. Referat nt.: *Badanie satysfakcji użytkowników jako metoda określania potrzeb szkoleniowych bibliotekarzy*.

Wygłoszenie dwóch wykładów na konferencji dla bibliotekarzy nt.: *Świat bibliotekarza a świat użytkownika, czyli sposoby komunikacji w bibliotece*. Koszalińska Biblioteka Publiczna im. Joachima Lelewela, 2006.

Konferencja nt.: *Przenikanie i rozpowszechnianie idei oraz doświadczeń: zagadnienia międzynarodowego bibliotekoznawstwa porównawczego*. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2007. Referat nt.: *Tułacz po globalnej wiosce. Biblioteki wobec społeczeństwa wielokulturowego*.

Konferencja nt.: *Komunikacja interpersonalna w bibliotece*. Zielona Góra-Kalsk 2007. Referat nt.: *Empatia, czyli umiejętność słuchania... także w bibliotece*.

Wygłoszenie wykładu na konferencji dla bibliotekarzy nt.: *Komunikacji interpersonalnej w bibliotece*. Biblioteka Pedagogiczna im. Heleny Radlińskiej w Mińsku Mazowieckim, 2007.

dr Jacek Puchalski

Konferencja nt.: *Bibliologia, a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych*. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 16-17 I 2007. Referat nt.: *Propozycja typologii źródeł do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947*.

Warsztaty bibliologiczne Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego Oddział Warszawski, Biblioteka Narodowa w Warszawie 14 V 2007. Referat nt.: *Dziwne losy księgozbioru Muzeum Społecznego w źródłach*.

dr Iwona Pugacewicz

Konferencja nt.: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV-XIX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*. Białystok, 12-14 X 2006. Referat nt.: *Wizerunek dobrej wdowy w opiniach Ojców Kościoła i moralistów w epoce nowożytnej*.

I Międzynarodowa Konferencja Historyków Nowożytników nt.: *Studia nad społeczeństwem nowożytnej Europy*. Białystok, 7-9 XII 2006. (prowadzenie obrad w dniu 8 XII)

I Ogólnopolska Konferencja IINSB UW nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych*. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 16-17 I 2007.

Konferencja nt.: *Informacja mobilna w nauce i gospodarce*. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 12 VI 2007.

Konferencja nt.: *Zarządzanie marketingowe biblioteką*. Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu. Wydział Zamiejscowy w Chorzowie. 17-19 X 2007. Referat nt.: *Innowacyjne rozwiązania w bibliotekarstwie fińskim z wykorzystaniem elementów strategii marketingowej*, (oraz przewodniczenie obradom, 18 października, sesja I.)

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

I Ogólnopolska Konferencja IINSB UW nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych*. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa. 16-17 I 2007.

II Ogólnopolska Konferencja IINSB UW nt.: *Informacja mobilna w nauce i gospodarce*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 12 VI 2007.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

I Ogólnopolska Konferencja IINSB UW nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych*. Warszawa. Uniwersytet Warszawski. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych. 16-17 I 2007.

II Ogólnopolska Konferencja IINSB UW nt.: *Informacja mobilna w nauce i gospodarce*, [udział w Komitecie Programowym] Org. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 12 VI 2007.

IX Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej nt.: *Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy*. Zakopane 25-28 IX 2007.

[udział w Komitecie Programowym, prowadzenie sesji] Referat nt.: *Kształtowanie się nowego paradygmatu organizacji zasobów wiedzy w społeczeństwie sieciowym?*

dr Jacek Soszyński

Konferencja nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych* IINSB UW, Warszawa, 16-17 I 2007.

Seminarium poświęcone Komentarzowi do Ewangelii św. Mateusza Benedykta Hessego. Instytut Tomistyczny, Warszawa. 27 IX 2007.

Spotkanie Edytorów, Instytut Historii Kultury w Średniowieczu KUL, Lublin, 29 IX 2007.

dr Teresa Święćkowska

Konferencja nt.: *Spotkania z utopią w XXI wieku*. Uniwersytet Wrocławski, 25-26 V 2007. Referat nt.: *Utopie Internetowe. Open Access wobec prywatyzacji wiedzy i informacji*.

II Ogólnopolska Konferencja IINSB UW nt. *Informacja mobilna w nauce i gospodarce*. 12 VI 2007. (dział, org.: przew. komitetu org.)

Wykład nt.: *PR jako technologia polityki*. Wygłoszony 16 XI 2006. „Klub dyskusyjny PTS „Na Chłodnej”.

dr Marek Tobera

I Ogólnopolska Konferencja nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych*. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 16-17 I 2007 (przewodniczenie obradom jednej z sekcji, głos w dyskusji).

Konferencja nt.: *Modernizacja szkolnictwa księgarskiego*. Org. Stowarzyszenie Księgarzy Polskich, Warszawa 30-31 V 2007. Referat nt.: *Problematyka księgarska na studiach bibliotekoznawczych w Polsce*.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

I Ogólnopolska Konferencja nt.: *Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych*. Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 16-17 I 2007.

IX Ogólnopolskie Warsztaty nt.: *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej - nowe słownictwo, najnowsze ustalenia metodyczne stosowane w katalogach bibliotek. Uniwersalna klasyfikacja dziesiętna. Zmiany w opracowaniu rzeczowym i porządkowaniu katalogów*. Warszawa, 29-31 V 2007.

dr Michał Zając

Konferencja nt.: *Młody człowiek w bibliotece. O promocji literatury dla dzieci i młodzieży*. Książnica Kopernikańska, 27 VI 2007. Referat nt.: *Praca z czytelnikiem opornym w bibliotece publicznej*.

Referat nt.: *Książka obrazkowa - próba definicji gatunku. Refleksje przywiezione z Internationale Jugendbibliothek*. Instytut Książki.

Referat nt.: *Współczesna literatura dla dzieci i młodzieży*. Miejska Biblioteka Publiczna w Działdowie.

Referat nt.: *Praca z czytelnikiem opornym w bibliotece*. Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna w Olsztynie.

Referat nt.: *Współczesna literatura dla dzieci i młodzieży*. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Rzeszowie.

Referat nt.: *Marketing - filozofia dla biblioteki na nowe czasy*. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Radomiu.

Referat nt.: *Praca z czytelnikiem opornym w bibliotece*. Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce.

Referat nt.: *Czytelnicy oporni w bibliotece*. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Olsztynie.

Organizacja oraz realizacja programu nt.: *European Competence for New Professional*, (współpraca z prof. Andreasem Nowakiem) - cykl wykładów zorganizowanych w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 27 IX 2007.

prof, dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Konferencja nt.: *Przygotowanie do zawodu. Zmiany w programach kształcenia CEBID*. Zielona Góra 18-20 X 2006. Referat nt.: *Problemy kultury organizacyjnej jako zespołu wartości wpływających na prawidłowe funkcjonowanie biblioteki*.

Konferencja nt.: *Przenikanie i rozpowszechnianie idei oraz doświadczeń. Zagadnienia międzynarodowego bibliotekoznawstwa porównawczego*. Kraków 4-5 VI 2007 r. Referat nt.: *Problemy jakości, efektywności i oceny wykonania w programie 72 Konferencji Generalnej IFLA w Seulu, 20-24 sierpnia 2006 r.*

Uczestnictwo w pracach krajowych organizacji i instytucji

mgr Robert Brzóska

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego - Skarbnik Zarządu obecnej kadencji.

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie - nauczyciel kontraktowy.

Biblioteka Publiczna Miasta st. Warszawy - Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. Projekt pt. *Mazowiecki System Informacji Bibliotecznej* - dydaktyka.

dr Ewa Chuchro

Sekretarz „Przeglądu Bibliotecznego”.

dr Zdzisław Dobrowolski

Współpraca z zespołem Centre for Information Behaviour and the Evaluation of Research University College London.

Członek rady redakcyjnej „Aslib Proceedings”.

Kierownik Podyplomowych Studiów Informacji Naukowej.

prof, dr hab. Jan Dzięgielewski

Członek redakcji „Biuletynu Historii Pogranicza”.

Członek redakcji „Biblioteki Świętej Jadwigi Królowej”.

prof, dr hab. Marcin Drzewiecki

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Bibliotekarz”.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Zagadnienia Informacji Naukowej”.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”.

Przewodniczący Rady Naukowej Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego i m. st. Warszawy.

Dyrektor Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie.

Członek-korespondent Warszawskiego Towarzystwa Naukowego.

Członek Krajowej Rady Bibliotecznej.

Członek Rady ds. szkolnictwa artystycznego przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Odznaczenie Srebrnym Medalem „Zasłużony Kulturze - Gloria Artis” przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego - 2007.

dr Wiesław Gliński

Członek Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej.

mgr Jan Gosiewski

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie - nauczyciel kontraktowy.

Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnej - dydaktyka.

Wykłady z prawa oświatowego i bibliotecznego w Podyplomowym Studium Bibliotekoznawstwa przy Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku.

dr Dorota Grabowska

Sekretarz „Poradnika Bibliotekarza”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”.

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Członek Rady Wydziału Historycznego UW.

Członek Rady Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

Członek Rady Naukowej Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego.

Członek Editorial Board „Journal of Information Science” (Wielka Brytania).

Członek Rady Naukowej czasopisma „Studia Europejskie” (Centrum Europejskie UW).

dr Dariusz Grygowski

Od czerwca 2007 członek zespołu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich do spraw opracowania projektu ustawy o bibliotekach.

prof, dr hab. Dariusz Jarosz

Pracownia Dziejów Polski po 1945 r., Instytut Historii PAN - współpraca naukowa.

dr hab. Anna Kamler

Kierownik Studiów Zaocznych w IINSB UW.

Członek Komitetu Redakcyjnego „Społeczeństwa Staropolskiego. Seria Nowa”.

dr Jerzy Kaliszuk

Członek zespołu badawczego „Latin Palaeography Network - Central and Central East Europe” (od 2002).

Współpraca z „Gazette du livre médiéval” w zakresie informacji bibliograficznych.

Sekretarz Rady Naukowej IINSB UW.
Sekretarz Zespołu ds. Doktoratów „G”.
Sekretarz Rady Wydziału Historycznego UW.
Sekretarz redakcji „Z Badań nad Księgozbiorami Historycznymi”.

dr Małgorzata Kisilowska

Urząd Miejski w Suwałkach - konsultant ds. rozwoju kultury na lata 2004-2008.

Członek Komisji oceniającej nauczycieli akademickich zatrudnionych w jednostkach systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Warszawskiego, marzec 2007.

Członek Komitetu Redakcyjnego „Biblioteczki Poradnika Bibliotekarza”.

dr hab. Dariusz Kuźmina

Zastępca Dyrektora ds. ogólnych w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Kierownik Zakładu Wiedzy o Książce.

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie - nauczyciel kontraktowy.

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego - dydaktyka.

Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie - studia dla doktorantów.

dr Katarzyna Materska

Komitet Redakcyjny w Centralnym Ośrodku Naukowej Informacji Wojskowej.

Polskie Stowarzyszenie Zarządzania Wiedzą - członek-zatwierdził.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Członek Komitetu Redakcyjnego „Przegląd Rusycystyczny”, 1-2/2007.

Członek Komitetu Wydawniczego *Edukacja dla przyszłości*. T.IV-V, Wydaw. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2007.

dr Mikołaj Ochmański

Prezes Zarządu Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Przedstawiciel młodej kadry w Radzie Wydziału Historycznego UW.

Opracowanie ankiet do oceny procesu dydaktycznego w IINSB UW w semestrze zimowym roku akademickiego 2005/2006 oraz prace przy analizie ankiet.

Współopieką nad Kołem Naukowym Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

prof, dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Sekretarz Zarządu Głównego Stowarzyszenia Pisarzy Polskich - od 2002.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy.

Członek Rady Naukowej serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

dr Małgorzata Pietrzak

Członek Polskiego Towarzystwa Retorycznego. Główny Juror w IV Ogólnopolskim Konkursie Krasomówczym o Laur Królowej Elżbiety. Warszawa 2007.

Przewodniczący Jury w Konkursie Recytatorskim *Warszawska Syrenka*. Warszawa 2007.

Członek Towarzystwa Kultury Języka.

Członek Zespołu Redakcyjnego Kwartalnika „Forum Artis Rhetoricae”.

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie, kurs przygotowania pedagogicznego, zajęcia z emisji głosu, Warszawa 2007.

Organizacja Ogólnopolskiego Konkursu Krasomówczego o Laur Królowej Elżbiety. Ośrodek Kultury Forma w Warszawie 2007.

dr Maria Przastek-Samokowa

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie - nauczyciel kontraktowy.

dr Jacek Puchalski

Członek Zarządu Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Akademia Humanistyczna w Pułtusku - Wydział Historyczny - dydaktyka na Studiach Podyplomowych Bibliotekoznawstwa.

Departament do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Projekt nt.: *Biblioteki polonijne*.

J. Puchalski: *Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947. Studium bibliologiczne*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007. Książka nominowana do nagrody dla najlepszej książki naukowej Academia 2007 dla Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego - Sekretarz Oddziału Warszawskiego.

Członek Zarządu Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie.

Akademia Humanistyczna w Pułtusku - Wydział Historyczny - dydaktyka na Studiach Podyplomowych Bibliotekoznawstwa.

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej.

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Redaktor naczelny kwartalnika „Przegląd Biblioteczny”, członek Rady Redakcyjnej.

Członek Rady Programowej kwartalnika „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka - Dydaktyka - Praktyka” Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Członek Rady Programowej Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Narodowej w kadencji 2005-2010.

Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu.

Ekspert Państwowej Komisji Akredytacyjnej.

Ekspert Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej oraz członek zespołów oceniających.

Współpraca z Komisją Opracowania Rzeczowego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Klubem UKD.

Konsultant w Polskim Centrum Informacji i Dokumentacji Terminologicznej przy Ośrodku Przetwarzania Informacji.

Kierownik Zakładu Systemów Informacyjnych.

Kierownik Podyplomowych Studiów Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnych.

Członek Senackiej Komisji Bibliotek i Systemów Informacyjnych UW w kadencji 2005-2008.

Członek Rady Wydziału Historycznego UW.

Członek Rady Naukowej IINSB UW.

Członek Komisji Rady Wydziału ds. Kwalifikacji na Studia Doktoranckie na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Członek komisji Rady Wydziału ds. Oceny Młodej Kadry.

dr Jacek Soszyński

Członek Rady Naukowo-Programowej Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.

Udział w poszerzonym Komitecie redakcyjnym czasopisma „Przegląd Tomistyczny”.

Współpracownik Zakładu Rękopisów Biblioteki Narodowej - rękopisy średniowieczne w zasobach BN.

Redaktor czasopisma „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”.

mgr Elżbieta Szklarska-Maruszak

Departament do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego - współpraca dziedzinowa.

Udział w programach badawczych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego nt.: *Rejestracja księgozbiorów polskich za granicą; znaki własnościowe.*

dr Teresa Świąćkowska

Współpraca przy tworzeniu feministycznej biblioteki on-line z Fundacją „Ekologia i Sztuka” im. Tomka Byry.

dr Marek Tobera

Kierownik Podyplomowych Studiów Polityki Wydawniczej i Księgarstwa.

Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku - dydaktyka na studiach podyplomowych.

Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa - dydaktyka.

Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnej - dydaktyka.

Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej w Warszawie - nauczyciel kontraktowy.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Wiceprzewodnicząca Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (dziewiąty rok).

Członek rad redakcyjnych czasopisma Zagadnienia Informacji Naukowej i wydawanej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich serii FOKA (FORMaty. KArteczki).

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy - Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego.

Członek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Przewodnicząca bibliotecznej komisji oceniającej bibliotekarzy będących nauczycielami akademickimi zatrudnionych w systemie informacyjnym Uniwersytetu Warszawskiego.

Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku - dydaktyka.

Centrum Edukacji Nauczycieli w Płocku - dydaktyka.

Powołanie przez JM Rektora UW, prof. dr hab. Katarzynę Chałasińską-Macukow do Rady Naukowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie na kadencję 2005-2008 - funkcja przewodniczącej.

dr Michał Zając

Członek Zarządu - Wiceprezes - Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Współopiekun Koła Naukowego Studentów IINSB UW.

Członek komitetu redakcyjnego „Poradnika Bibliotekarza”.

Ekspert w IX edycji Programu *Młodzi obywatele działają* - Ogólnopolska Prezentacja Projektów Młodzieżowych. Działania organizowane przez Centrum Edukacji Obywatelskiej 3 VI 2007.

Juror w konkursie na książkę dziecięcą org. przez wydaw. Świat Książki, XI 2006-12007.

Organizacja tygodnia międzynarodowego w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, 7-11 V 2007.

Koordinator ds. międzynarodowych (Fachhochschule Hanover, Saxion Hogeschoole Ijselland Deventer, Uniwersytet Sofijski, Uniwersytet Wileński, Uniwersytet im. Komeńskiego w Bratysławie, College Bibliotekarski w Sofii, Kaltewasser Multimedia, Sofia).

Organizacja podpisania umowy bilateralnej z Uniwersytetem w Boras w Szwecji.

Działania na rzecz podpisania umowy z Uniwersytetem Karola w Pradze.

Współorganizacja konferencji z Biblioteką Publiczną m.st. Warszawy - Biblioteką Główną Województwa Mazowieckiego.

prof, dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Członek Zespołu Redakcyjnego „Przeglądu Bibliotecznego”.

Członek Zespołu Redakcyjnego „Zagadnienia Informacji Naukowej”.

Członek Zespołu Redakcyjnego serii „Propozycje i Materiały”.

Przewodnicząca Komitetu Redakcyjnego „Poradnika Bibliotekarza”.

Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu (udział w kilkudziesięciu postępowaniach kwalifikacyjnych).

Prodziekan ds. studenckich Wydziału Historycznego UW.

Kierownik Zakładu Bibliotekoznawstwa IINSB UW.

Kierownik Podyplomowych Studiów Bibliotekoznawstwa.

Przewodnicząca jury w konkursie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na najlepszą pracę magisterską.

Członek Rady Naukowej Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie.

Recenzent wydawniczy w Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich i innych wydawnictw publikujących prace z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa.

Recenzent prac habilitacyjnych i doktorskich w akademickich ośrodkach kształcenia pracowników informacji i bibliotekoznawców.

Recenzent w „Journal of Information, Communication & Ethics in Society”.

Indywidualne tematy badawcze. Uczestnictwo w badaniach zespołowych

dr Ewa Chuchro

Indywidualnie: *kulturowe aspekty Internetu*.

prof, dr hab. Marcin Drzewiecki

Indywidualnie: *Biblioteki szkolne i publiczne w polityce państwa*.

prof, dr hab. Dariusz Jarosz

Kierownictwo projektu badawczego własnego finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (decyzja z sierpnia 2007) pt.: *Drogi mieszkaniowe Polaków 1944/45-1989*.

dr Małgorzata Kisilowska

Indywidualnie: *informacja medyczna, informacja w systemie kultury*.

dr hab. Dariusz Kuźmina

Indywidualnie: *badania nad bibliotekami kościelnymi w Polsce*.

dr Katarzyna Materska

Indywidualnie: *zarządzanie środowiskiem informacji i wiedzy oraz kultura informacyjna na progu XXI wieku*.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Indywidualnie: *reprezentacja wiedzy o nazwach własnych regionu Polski północno-wschodniej; elektroniczny warsztat leksykograficzny*.

prof, dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Indywidualnie: *Współczesna literatura i czytelnictwo dzieci i młodzieży*.

dr Małgorzata Pietrzak

Indywidualnie: *retoryka w pracy bibliotekarza z czytelnikiem dziecięcym i młodzieżowym*.

dr Maria Przystek-Samokowa

Indywidualnie: *z zagadnień bibliologii współczesnej*.

dr Jacek Puchalski

Indywidualnie: *źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947*.
Grupowo: *Rejestracja księgozbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego* (program DPD MKiDN).

dr Iwona Pugacewicz

Współpraca z Centrum Informacji i Dokumentacji o Polonii Francuskiej, Maison de la Polonia, Espace Lumiere - 39. rue Elie Gruyelle - 62110 Henin-Beaumont w tym pomoc w tworzeniu Biblioteki Polonii Północnej Francji.

dr Jacek Soszyński

Indywidualnie: *komentowany przekład Kroniki Marcina Polaka oraz Repertorium najstarszych rękopisów w zbiorach polskich*.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Indywidualnie: *systemy semiotyczne i modele organizacji wiedzy w systemach wyszukiwania informacji; zarządzanie informacją i wiedzą oraz Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta*.

Kierownik projektu badawczego nr N103 066 32/3819/H03/2007/32 pt.:
Modelowanie systemów informacji publicznej e-Gov. (Promotorski)

dr Marek Tobera

Indywidualnie: *Polska prasa branżowa dla wydawców i księgarzy w XX w.*

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Indywidualnie: *biblioteki cyfrowe w aspekcie organizacji i dostępności informacji.*

Zespołowo (w Zakładzie Historii, Teorii i Metodyki Bibliografii): *Digitalizacja. Biblioteki cyfrowe.*

dr Michał Zając

Indywidualnie: *rynek książki dla dzieci i młodzieży w Polsce; literatura dla dzieci i młodzieży w Polsce; promocja książki dziecięcej w Polsce; marketing w działalności bibliotek publicznych.*

prof, dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Indywidualnie: *pomiar i badania jakości w bibliotekarstwie.*

Wykaz publikacji

1. Brzóska R.[oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2005/2006.* „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2006 nr 2(88) s. 125-150.
2. Brzóska R.[oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2006/2007.* „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2007 nr 2(90). (w druku)
3. Chuchro E.: *Między tradycją a nowoczesnością. O hipertekstowej powieści „Koniec świata według Emeryka” Radka Nowakowskiego (2006).* W: *Oblicza Internetu-Internet w przestrzeni komunikacyjnej XXI wieku.* Red. M. Sokołowski. Elbląg: Wydaw. PWSZ 2006 s. 287-293.
4. Chuchro E.: *Jan Grzenia: Komunikacja językowa w Internecie.* „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 3. s. 435-437.
5. Daszewski W.: *Computational Modelling of Visual Information.* Warszawa: Wydaw. SBP. W: Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia.* (w druku)
6. Dobrzelewski S. [rec.]: *Żmigrodzki Zbigniew: Informacja naukowa: rozwój, metody, organizacja.* Warszawa 2006. „Przegląd Biblioteczny” 2007 nr 1(75) s. 141-142.
7. Dzevec'kij M.: *Sistema visoi osviti v Pol'si za special'nistû bibliotekoznavstvo i naukova informacii na počatku novogo storiëa: mobil'nist akredita-cia: standarti osviti.* „Bibliotečnij Visnik” 2006 nr 4 s. 46-48 Kiev.
8. Drzewiecki M.: *Bringing Poland's system of Academic Education in the Field of Library and Information Science into the 21 century.* „Polish Libraries Today” vol. 7/2007 s. 105-108.
9. Drzewiecki M.: *Maria Dembowska - czyli spotkanie z człowiekiem spolegliwym.* W: *Maria Dembowska. W kręgu bibliografii, bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Księga jubileuszowa w 70-lecie pracy zawodowej.*

- Prace Instytutu Bibliograficznego nr 45. Pod red. Jadwigi Sadowskiej. Warszawa: Biblioteka Narodowa 2007 s. 153-155.
10. Franke J. [współred. J. Woźniak-Kasperek]: *Biblioteki cyfrowe: projekty, realizacje, technologie*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007.
  11. Gliński W.: *Wybrane zagadnienia kwestii wyboru języków ontologii*. W: *Informacja mobilna w nauce i gospodarce*. Pod red. P. Gawrysiaka i K. Majewskiej. Warszawa: Wydaw. Most 2007 s.108-115.
  12. Gliński W.: *Logiki opisowe jako teoretyczne podstawy budowania ontologii*. (w druku)
  13. Grabowska D.: *Ujednolicanie zasad katalogowania zbiorów bibliotecznych*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2006 nr 3/4(294/295) s. 33-64
  14. Grabowska D. [współaut. I. Pugacewicz]: *Biblioteczna różnorodność z fińskiej perspektywy*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 10(691) s. 18-23.
  15. Grabowska D. [rec.]: *Edukacja czytelnicza i medialna, tym razem w tablicach dydaktycznych*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 2 s. 22-23.
  16. Grabowska D. [rec.]: *Dziecięce spotkania z literaturą dla bibliotekarzy i nie tylko*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 5 s. 29-30.
  17. Grabowska D.: *Spis treści „Poradnika Bibliotekarza” za rok 2006*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 2, dodatek.
  18. Grabowska D. [red.]: *Święta, święta...: wybór konspektów*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2007. Seria: Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza nr 9.
  19. Grabowska M.: *Biblioteka cyfrowa w środowisku wirtualnym*. W: *Biblioteki cyfrowe projekty, realizacje, technologie*. Praca zbior, pod red.: Jadwigi Woźniak-Kasperek i Jerzego Franke. Warszawa 2007 s. 21-33.
  20. Grabowska M.: *Wspomnienie o ks. prof. Bogusławie Inlenderze*. „Warszawskie Studia Teologiczne” Warszawa 2007, 22 s., ilustr. (w druku).
  21. Grygrowski D.: *Dokumenty audiowizualne i aspekt kompletności bibliografii narodowej*. W: *Studia z informacji naukowej i dyscyplin pokrewnych. Prace dedykowane Profesor Barbarze Stefaniak*. Pod red. Elżbiety Gondek i Diany Pietruch-Reizes. **Katowice 2007. s. 165-180.**
  22. Grygrowski D.: *Literatura multimedialna dla dzieci*. W: *I krajowa konferencja bibliotekarzy szkolnych i pedagogicznych*. Warszawa, 25 kwietnia 2007 r. Wrocław 2007. s. 8-11.
  23. Grygrowski D. [rec.]: *Jacek Wojciechowski: Biblioteczna wartość naddana*. „Przegląd Biblioteczny” 2006 z. 4 s. 507-510.
  24. Jarosz D.: *La Patrie o ule Parti? Les élites polonaises entre deux loyautés, 1944-1956*. In: *Le communisme et les élites en Europe centrale, sous la direction Nicolas Bauquet et François Bocholier*. Préface de François Fejtö. Paris: Presses Universitaires de France 2006 s. 153-165.
  25. Jarosz D.: *Sprawozdanie Departamentu Publikacji Nieperiodycznych Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk z działalności w 1968 roku*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2006 T. 1 s. 95-131.
  26. Jarosz D., [współaut. M. Pastor]: *Rola sporu o Bibliotekę Polską w Paryżu w stosunkach polsko-francuskich w latach 1945-1980*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2006 T. 1 s. 31-47.

27. Jarosz D., [współaut. M. Pastor]: *La culture et la science dans les relations franco-polonaise (1944-1950)*. „Revue d'histoire diplomatique” [Paris, Edition A. Pedone], 2006 vol. 4 s. 351-360.
28. Jarosz D.: *Ouvriers et paysans en Pologne. La construction des classes sociales, 1944-1956*. In: *La Pologne, sous la dir.* François Bafail, Fayard/CERI, Paris 2007, s. 179-198.
29. Jarosz D., [współaut. M. Pastor]: *La culture et la science dans les relations franco-polonaises (1944-1950)*. In: *Culture et politique étrangère des démocraties populaires*. Sous la direction d'Antoine Marès, Paris 2007, Institut d'Etudes Slaves, s. 63-71.
30. Jarosz D.: *113. Pełelowskie drogi do mieszkania w latach siedemdziesiątych XX wieku (zarys problemu)*. W: *Życie codzienne w PRL (1956-1989)*. Pod red. Grzegorza Miernika i Sebastiana Piątkowskiego. Radom - Starachowice: Radomskie Towarzystwo Naukowe, 2006 s. 169-198.
31. Kaliszuk J.: *Rękopisy średniowieczne kolegiaty wiślickiej w świetle inwentarzy*. „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2007 nr 87 s. 83-106.
32. Kaliszuk J.: *Liber mortuorum dominikanów lwowskich. Analiza kodykologiczna*. „Studia Źródtoznawcze” 2006 nr 44 s. 1-10.
33. Kaliszuk J.: *Natura w zwierciadle kultury, mirabilia w Historia Orientalis Jakuba z Wry*. W: *Mundus hominis. Cywilizacja, kultura, natura. Wokół interdyscyplinarności badań historycznych*. Pod red. S. Rosika, P. Wiszewskiego. Wrocław 2006 (Acta Universitatis Wratislaviensis No 2966. Historia CLXXV), s. 231-241.
34. Kamler A. [współaut. I. Pugacewicz]: *Reformacja w Rzeczypospolitej: kultura, polityka, gospodarka*. „Biuletyn Historii Pogranicza” 7/2006 s. 143.
35. Kamler A. [rec.]: M. Jaglarz, *Księgarstwo krakowskie XVI wieku*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2006 T. 1 s. 133-137.
36. Karzewska B.: *Kształtowanie koordynacji zmysłowo-ruchowej u dzieci głuchych w wieku przedszkolnym*. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego 2007.
37. Karzewska B.: *Dzieci głuche jako użytkownicy bibliotek*. Pr. zbiorowa. Warszawa: Wydaw. SBP. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” (w druku)
38. Kisilovska M.: *Komunikacji w bibliotekach*. Sofia: Wydaw. Uniwersytetu św. Klimenta Ohridskiego 2006 135 s.
39. Kisilowska M.: *Zasoby informacyjne ośrodków regionalnych Światowej Organizacji Zdrowia*. W: *Informacja w sieci. Problemy, metody, technologie*. Praca zb. pod red. B. Sosińskiej-Kalaty, E. Chuchro, W. Daszewskiego. Warszawa: Wydaw. SBP 2006 s. 83-97.
40. Kisilovska M. [współaut. M. Prastek-Samokova, K. Angelova]: *Slavjansko bibliotekoznanie? Analiz na bylgaro-polskoto sytrudnicestwo w oblastta na bin obracovanieto i naucnite izsledvanija*. „Biblioteka. Izdanije na Narodnata Biblioteka sw. Sw. Kiñl i Metodij” 2006 nr 5 s. 43-56.
41. Kisilowska M.: *Przeciwdziałanie skutkom negatywnego doboru do zawodu: wybrane sposoby rozwoju kadr jako narzędzia zarządzania wiedzą*. W: *Zarządzanie kadrami w bibliotekach. Łądek Zdrój, 11-13 X 2006*. [Dok. elektr. płyta CD]
42. Kisilowska M. [współaut. J. Woźniak-Kasperek]: *Czy katalogowanie ma przyszłość? Dwugłos względnie uporządkowany*. W: *II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?” Łódź 19-21 VI 2006*. Mat. kont. EBIB nr 16. [dok. elektr.] Tryb dostępu:

<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/biblio21/sesja2ref3> (dostęp 29.12.2006.)

43. Kisilowska M. [współaut. J. Woźniak-Kasperek]: *Czy katalogowanie ma przyszłość? Dwugłos względnie uporządkowany*. W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? II konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*. Łódź, 19-21 VI 2006. *Materiały konferencyjne*. Łódź: Biblioteka Politechniki Łódzkiej 2006 s. 71-82.
44. Kisilowska M.: *Być czy nie być jak McDOnald's? Bibliotekarstwo publiczne w społeczeństwie sieciowym*. W: *Przenikanie i rozpowszechnianie idei i doświadczeń*, [dok. elektr.: CD-ROM], Seria III: ePublikacje IINiB UJ 2007 nr 4; red. M. Kocójowa.
45. Kisilowska M. [współaut. M. Przastek-Samokowa]: *Information needs vs. cultural needs - what do they have in common?* W: *Globalization, digitization, access and preservation of cultural heritage*. Papers from the International Conference Sofia, Bulgaria, 8-10 November 2006. Ed. by Herbert K. Achleitner, Alexander Dimchev. Sofia: Uniwersytet św. Klimenta Ohridskiego 2007 s. 115-120.
46. Kisilowska M.: *Zachowajmy przeszłość dla przyszłości. Materiały z międzynarodowego seminarium Warszawa, 29-30 III 2007*. Red. Ewa Stachowska-Musiak. Tłum. M. Kisilowska. Warszawa: Wydaw. SBP 2007 144 s.
47. M. Kisilowska: *Historia klasyfikacji i kategoryzacji diagnoz pielęgniarskich - Europa*. Rozdz. 5.2 s.47-52; *Założenia i istota ICNP*, rozdz. 10 s. 118-145; *Doświadczenia z wykorzystaniem ICNP w skali świata i Europy*, rozdz. 11.1 s. 146-159. W: *Wprowadzenie do diagnozy pielęgniarskiej*. Praca zb. pod red. J. Górajek-Jóźwik. Warszawa: Wydaw. Lekarskie PZWL, 2007, 217 s.
48. Kuźmina D.: *Pierwszy opis powstania zakonu jezuitów w języku polskim*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2006 T. 1 s. 17-22.
49. Kuźmina D. [współaut. A. Szczepańska]: „Sprawozdanie z konferencji -Bibliologia a warsztat badawczy nauk humanistycznych i społecznych. Ogólnopolska konferencja naukowa (Warszawa, 16-17 stycznia 2007 r.)”. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 1 (75) s. 123-124.
50. Kuźmina D.: *Wazowie wobec Towarzystwa Jezusowego*. „Przegląd Humanistyczny” nr 2 2007 s. 115-122.
51. Kuźmina D.: *Biblia i katechizmy w XVI w.* W: *Książka ponad podziałami*. Lublin 2007 s. 145-152.
52. Kuźmina D.: *Wszystkie śluby Jan Kazimierz*. „Polityka” 4(2007), Pomocnik historyczny, s. 32-35.
53. Materska K.: *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007. Seria: „Nauka - Dydaktyka - Praktyka” [29 ark. wyd.] (w druku)
54. Materska K. [współaut. W. Januszko]: *Zniekształcenia zasobów informacji w rozległych systemach informacji gospodarczej*. „Przegląd Biblioteczny” 2006 z. 4(74), s. 461-473.
55. Materska K.: *Zarządzanie wiedzą - kolejne wyzwanie?* W: *Informacja naukowa i techniczna w resortach obrony Czech, Niemiec i Polski*. Pr. zbiór, pod red. K. Graczyka, D. Kuziela, K. Materskiej. Warszawa: Centralny Ośrodek Naukowej Informacji Wojskowej, 2006, s. 25-34.
56. Materska K.: *Człowiek a informacja. Wybrane aspekty zachowań informacyjnych*. W: *Od księgoznawstwa przez bibliotekoznawstwo do nauki o infor-*

57. *macji XXI wieku*. Białystok: Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego, 2007, s. 197-208.
58. Materska K.: *Informacja mobilna, a badania w zakresie informacji naukowej* W: *Informacja mobilna w nauce i gospodarce*. Pr. zbiór, pod red. P. Gawrysiaka i K. Materskiej. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz Fundacja MOST, 2007, s. 25-38.
59. Materska K.: *Zarządzanie wiedzą. Biznes Wielkopolska*. „Magazyn Samorządu Gospodarczego” 2007 nr 2, s. 58-59.
60. Materska K.: *Kodyfikacja i personalizacja jako przykłady strategii zarządzania wiedzą*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny (CONIW)” 2007 nr 2 s. 5-16.
61. Materska K.: *Audyty informacyjne w obszarze nauki i szkolnictwa wyższego. Zarządzanie informacją w nauce*. (Patronat naukowy: Komitet Naukoznawstwa PAN). Katowice 23-24 XI 2006. (w druku)
62. Materska K.: *Kultura informacyjna w organizacji opartej na wiedzy*. W: *Kultura organizacyjna w bibliotece*. Ogólnopolska Konferencja Naukowa. Białystok, 4-6 VI 2007. [płyta CD]
63. Materska K.: *Zachowania informacyjne użytkowników informacji elektronicznej*. W: *Informacja w społeczeństwie XXI wieku: Gospodarka elektroniczna*. Pr. zbiór, pod red. prof. Golińskiego i prof. Krauze. Warszawa: Wydawnictwo SGH, 2007. (w druku)
64. Materska K. [red.]: *Informacja naukowa i techniczna w resortach obrony Czech, Niemiec i Polski*. Pr. zbiór, pod red. K. Graczyka. D. Kuziela, K. Materskiej. Warszawa: Centralny Ośrodek Naukowej Informacji Wojskowej, 2006.
65. Materska K. [red.]: *Informacja mobilna w nauce i gospodarce*. Pr. zbiór, pod red. P. Gawrysiaka i K. Materskiej. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego oraz Fundacja MOST, 2007.
66. Nosowicz J. F.: *Czy to już nazwy własne czy jeszcze pospolite?* W: *Acta albaruthenica, russica, polonica. Zbornik naukovych artykulau*. Pod red. G. Miezienka. Witebsk: Wydaw. Witebskiego Uniwersytetu Państwowego im. M. Maszerava. 2006 s. 341-345.
67. Nosowicz J. F.: *Jazykove samosoznanie i nacional'naja tolerantnost'*. „Socialo zinatnu vestnesis” 2006 2(4), Wydawnictwo Daugavpils Universitate, str. 115-122.
68. Nosowicz J. F.: *Język jako podstawowy element cech kultury narodowej*. „Studia Etckie” 1/8(2006), Wydaw. Diecezjalne Adalbertinum, s. 7-22.
69. Nosowicz J. F. [współaut. L. Burenina]: *Specifika processa zaimstwowanija na sowriemniennom etapie razwitija języka*. W: *Naucznye trudy*. Sbornik Nr 7, Izdatielstwo Moskowskiego Ekonomiko-Lingwistycznego Instytutu, Moskwa 2006, s. 336-343.
70. Nosowicz J. F. [współaut. L. Burenina]: *Specifika processa zaimstwowanija na sowriemniennom etapie razwitija języka*. W: *Tezisy dokladov na meždunarodnoj nauczno-prakticzeskoj konferencii „Technologii i innovacii v pedagogikę, psichologii i lingvistike”*. Izdatielstwo „Moskowskiego Ekonomiko-Lingwistycznego Instytutu, Moskwa 2006, s. 47-48.
71. Nosowicz J. F.: *Wyrażenie postojannoj i okkazional'noj substatiwacii so znaczeniem lica w leksikograficzeskoj praktike i grammaticzeskich trudach*

- sowieckiej epoki. W: *Stawistika: sinchronija i diachronia*. Izdatiel'stvo Rossijskoj Akademii Nauk, Moskwa 2006, s. 210-221.
72. Nosowicz J. F.: *A czy możliwa jest harmonia kultury i natury języka?* W: *Verbum. Pogranicza kultur*. Tom II. Białystok: Wydaw. Shift, 2007 s. 251-260.
  73. Nosowicz J. F. [współaut. L. Burenina]: *Język - kpmponent duchownoj kultury i religii*, W: *Edukacja dla przyszłości*. Tom IV. Białystok: Wydaw. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2007 s. 169-176.
  74. Nosowicz J. F. [współaut. L. Burenina]: *Jazykowaja tolerantnost'/nietolerantnost' i nacionaTnoe samosoznanie*, W: *Jazyk i socium*. Mińsk: Wydaw. „Wysszaja szkoła”, 2007 s. 9-13.
  75. Nosowicz J. F. [współaut. N. Glebowa]: *Kategoria roda i oduszewlionnosti / neoduszewlionnosti i ich wyrażenie v nekotorych jazykach*. W: *Edukacja dla przyszłości*. Tom IV. Białystok: Wydaw. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2007 s. 109-120.
  76. Nosowicz J. F.. [współaut. J. Szerszunowicz]: *On the Names of Selected Catholic in Translation*. W: *Culture - education - society. Mokslo darbai. Research papers*. Nr. 2, The publication Lithuanian University of Agriculture, Kaunas 2007, s. 50-54.
  77. Nosowicz J. F., [współaut. J. Szerszunowicz]: *Reklama a pole semantyczne*. W: *Verbum. Pogranicza kultur*. Tom II. Białystok: Wydaw. SHiOT w Białymstoku, 2007 s. 260-269.
  78. Nosowicz J. F.: *Szara literatura a ochrona własności intelektualnej*. W: *Edukacja dla przyszłości*. Tom IV. Białystok: Wydaw. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2007 s. 231-244.
  79. Nosowicz J. F.: *Współzależność wyrazów rodzimych i zapożyczonych*. W: *Kultura, literatura i sztuka w edukacji językowej w świetle badań empirycznych*. Pod red. nauk. J. Kidy. Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2007 s. 69-77.
  80. Nosowicz J.F. [współrec. S. Adrianowski]: *Jędrzej Kosewski. W różne strony*. Wyd. *Staromiejski Dom Kultury*. Warszawa 2005. W: *Verbum. Pogranicza kultur*. Tom II. Białystok: Wydawn. SHiOT w Białymstoku, 2007 s. 367-369.
  81. Nosowicz J. F. [red. nauk.]: *Edukacja dla przyszłości*. Tom IV. Białystok: Wydaw. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2007, s. 1-317.
  82. Ochmański M.: *Druki okolicznościowe królewieckiej oficyny Johanna Reusnera jako źródło informacji o związkach mieszkańców Prus Książęcych z Rzeczpospolitą*. W: *Druki ulotne i okolicznościowe: wartości i funkcje. Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej Wojnowice, 8-10 października 2004*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego 2006. s.78-92.
  83. Ochmański M.: *Tochterlein - Jungfrau - Witwe, czyli o kobietach w drukach okolicznościowych z królewieckiej oficyny Jana Reusnera (1640-1665)* „Borussia. Kultura. Historia. Literatura” nr39/2006 s.184-191.
  84. Ochmański M. [rec.]: *Śladami wrocławskiego bibliotekoznawstwa*. „Biuletyn EBIB” 2006 nr 5(75). [dok. elektr.] Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2006/75/> (dostęp dn. 31.10.2007) „Przegląd Biblioteczny” 2006 z. 4(74) s. 521-525.
  85. Papuzińska-Beksiak J.: *Dziecięce spotkania z literaturą*. Warszawa: Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, 2007 s. 201.

86. Papuzińska-Beksiak J.: *Bestiarium Konwickiego*. W: *Nikt nie chciał być młodym. Materiały z sesji literackiej „Dzieciństwo i dorastanie w twórczości Tadeusza Konwickiego”*. Wyd. Pierwsze. Warszawa 2006 s. 43-51.
87. Papuzińska-Beksiak J.: *Zapomniana Radlińska: Posiew wolności. Listy Joasi Strumińskiej z etapów i zesłania*. W: *Kultura - Zmiana społeczna - Wychowanie*. Red. A. Grodzki, D. Świerczyńska-Jelonek, A. Wilkomirska. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 2006 s. 138-145.
88. Papuzińska-Beksiak J.: *Wpływ świata mediów na kształt książki dziecięcej i style jej odbioru*. W: *Książka dziecięca 1990 - 2005. Konteksty kultury popularnej i literatury wysokiej*. Pr. zb. pod redakcją naukową G. Leszczyńskiego, D. Świerczyńskiej-Jelonek, M. Zająca. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2006 s. 13-32.
89. Papuzińska-Beksiak J.: *Poglądy Heleny Radlińskiej w nowym stuleciu*. W: *Pedagogika biblioteczna w społeczeństwie informacyjnym*. Pod red. M. Majewskiej i M. Walczaka. Warszawa: Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, 2006 s. 12-21.
90. Papuzińska-Beksiak J. [red. nauk.]: *Nikt nie chciał być młodym. Materiały z sesji literackiej SPP o twórczości Tadeusza Konwickiego „Dzieciństwo i dorastanie w twórczości Tadeusza Konwickiego”*. Wydanie Pierwsze. Warszawa 2006.
91. Pietrzak M.: *Elementy retoryki praktycznej w bibliotece*. W: *Pedagogika biblioteczna w społeczeństwie informacyjnym*. Red. M. Majewska, M. Walczak. Warszawa: CEBID 2006. s. 86-102.
92. Pietrzak M.: *Retoryka praktyczna - konkurs krasomówczy*. W: *Edukacja dla przyszłości*. T.IV. Red. J. F. Nosowicz i M. Piekarz. Białystok 2007 s. 271-281.
93. Pietrzak M.: *Retoryka praktyczna czyli jak napisać dobre sprawozdanie*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 3 s. 33-35.
94. Przastek-Samokowa M.: *Badanie satysfakcji użytkowników jako metoda określania potrzeb szkoleniowych bibliotekarzy*. W: *Zarządzanie kadrami w bibliotece*. Wrocław: Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji Towarzystwa Wiedzy Powszechnej we Wrocławiu 2006. [dokument elektroniczny CD-ROM].
95. Przastek-Samokowa M. [współaut. M. Kisilovska, K. Angelova]: *Slavjansko bibliotekoznanie? Ana-liz na bylgaro-polskoto sytrudnicestvo w oblastta na bin obracovanieto i naucnite izsledvanija*. „Biblioteka. Izdaniye na Narodnata Biblioteka sw. Sw. Kiril i Metodij” 2006 nr 5 s. 43-56.
96. Przastek-Samokowa M. [współaut. M. Kisilowska]: *Information needs vs. cultural needs - what do they have in common? W: Globalization, digitization, access and preservation of cultural heritage*. Papers from the International Conference Sofia, Bulgaria, 8-10 November 2006. Ed. by Herbert K. Achleitner, Alexander Dimchev. Sofia: Uniwersytet św. Klimenta Ohridskiego 2007 s. 115-120.
97. Przastek-Samokowa M.: *Information literacy - mezdunarodnite preporuki i polskiyat opit*. „Biblioteka” 2007 No3 s.7-14. (w jęz. bułgarskim)
98. Przastek-Samokowa M.: *Tułacz po globalnej wiosce. Biblioteki wobec społeczeństwa wielokulturowego*. W: *Seria III nr 4: Przenikanie i rozpowszechnianie idei oraz doświadczeń: zagadnienia międzynarodowego bibliotekoznawstwa porównawczego*. Red. Maria Kocójowa. Kraków 2007. [dok. elektr. CD-ROM]

99. Przystek-Samokowa M. [współaut. A. Pstyga]: *Aktivnostü prefiksa anti- v sovremennom rusском yazyke i v drugikh slavyanskikh yazykakh*. In: *MAPRYAL 2006: Teoretièskie i metodièskie problemy ruskogo yazyka kak inostrannogo: novye informacionnye tekhnologii v lingvistièskoj i metodolog i èskoj nauke: doklady i soobsèniya*. Veliko Tyrnovo 2006 s.130-133. (wjęz. rosyjskim)
100. Puchalski J.: *Refleksje nad źródlami do dziejów bibliotek w amerykańskiej literaturze przedmiotu z perspektywy badań nad źródlami do historii księżnic w Polsce w pierwszej połowie XX w.* „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2006 T.1 s.49-76.
101. Puchalski J.: *Biblioteki polskie poza Krajem. Refleksje na marginesie programu „Rejestracja zbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego” prowadzonego w Departamencie do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego*. „Przegląd Biblioteczny” (w druku).
102. Puchalski J.: *Biblioteki polskie poza Krajem. Program „Rejestracja zbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego” prowadzony w Departamencie do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego*. W: *Kultura Książki i Prasy Polonijnej. Dziedzictwo narodowe i światowe*. Katowice: Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Śląskiego (w druku).
103. Puchalski J.: *Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947. Studium bibliologiczne*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007.
104. Puchalski J. [rec.]: *A. Dornemann: Flucht und Vertreibung aus den ehemaligen deutschen Ostgebieten in Prosaliteratur und Erlebnisbericht seit 1945. Eine annotierte Bibliographie*. Stuttgart 2005. „Przegląd Biblioteczny” 2006 z. 4 s. 518-520.
105. Puchalski J. [rec.]: *Druki ulotne i okolicznościowe - wartości i funkcje. Materiały międzynarodowej konferencji naukowej Wojnowice, 8-10 października 2004*. Red. nauk.: K. Migoń, M. Skalska-Złat, A. Żbikowska-Migoń przy współpracy E. Herden. Wrocław 2006, 429 s. „Przegląd Biblioteczny” (w druku).
106. Puchalski J. [rec.]: *Ludzie i książki. Studia historyczne*. Red. J. Kostecki (Z *Dziejów Kultury Czytelniczej w Polsce, t.17*) „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2006 T. 1 s. 143-146.
107. Puchalski J.: *Propozycja typologii źródeł do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947*. Warszawa: Instytut Informatyki i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego (w druku).
108. Pugacewicz I.: *O zwadkach sarmackich i dualistach*. „Białostocki Magazyn Historyczny GRYFITA” nr 26/2006 s. 32-35.
109. Pugacewicz I.: *Kłopotliwy jeniec*. „Mówią Wieki” nr 560 (2006-08-01) s. 22-26.
110. Pugacewicz I. [współaut. A. Kamler]: *Reformacja w Rzeczypospolitej: kultura, polityka, gospodarka*. „Biuletyn Historii Pogranicza” 7/2006 s. 143.
111. Pugacewicz I.: *Zajazd szlachecki w XVI-XVIII wieku*. „Białostockie Teki Historyczne” 4/2006 s. 103-128.
112. Pugacewicz I. [współaut. D Grabowska]: *Biblioteczna różnorodność z lińskiej perspektywy*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007 nr 10(691) s. 18-23.

113. Pugacewicz I.: *Kobiety w IFLA*. „Przegląd Biblioteczny” 2007 rocz.75, z. 3, s. 383-398.
114. Pugacewicz I.: *Powstanie i początki działalności Biblioteki Polonii Północnej Francji*. „Biuletyn EBIB” 2007 Materiały konferencyjne nr 17. [dok. elektr.] Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat17/pugacewicz.php> (dostęp dn. 6 XI 2007 r.)
115. Pugacewicz I.: *O zmiennych losach biblioteki szkolnej w Paryżu w latach 1842-1963*. W: *Biblioteki wobec zmian współczesnej Europy*. Red. M. Zając, Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny, (w druku)
116. Pugacewicz I.: *Wizerunek dobrej wdowy w opiniach Ojców Kościoła i moralistów w epoce nowożytnej*. W: *Materiały pokonferencyjne: Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XV-XIX wieku. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*. Białystok 2006 ss. 16 (w druku)
117. Pugacewicz I.: *Kobiety w IFLA. Problematyka Women's Studies w działalności agend Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotecznych w latach 1990-2005*. „Przegląd Biblioteczny” 3/2007 ss. 18. (w druku)
118. Pugacewicz I.: *Centrum Dokumentacji i Informacji Polonii Północnej Francji - historia, działalność, perspektywy*. „Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia” 6/2007 ss.17 (w druku)
119. Pugacewicz I. [rec.]: Elżbieta Barbara Zybert, *Jakość w działalności bibliotek. Oceny - pomiary - narzędzia*. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 2 s. 274-277.
120. Radziejowska-Hilchen A.: *Stanisław Jan Strąbski (1813-1857) drukarz i wydawca*. W: *Polski Słownik Biograficzny*. Kraków: Instytut Historii PAN 2006 Z. 181 (T. 44/2) s. 303-305.
121. Sosińska-Kalata B.: *Współczesne oblicze nauki o informacji w Polsce i za granicą*. W: *Studia z informacji naukowej i dyscyplin pokrewnych. Prace dedykowane Profesor Barbarze Stefaniak*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego 2007 s. 93-119.
122. Sosińska-Kalata B.: *Implementation of the new model of information and library science education at the biggest Polish universities*. „Polish Libraries Today” 2007 vol. 7 pp. 94-104. [w druku]
123. Sosińska-Kalata B.: „*The Library Review*” - *research quarterly*. „Polish Libraries Today” 2007 vol. 7 p. 148.
124. Sosińska-Kalata B.: *Kryteria ocen stosowanych wobec systemów porządkowania dokumentów*. W: *Dokument - książka - biblioteka jako przedmiot oceny i wartościowania*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, [w druku]
125. Sosińska-Kalata B.: *Kształtowanie się nowego paradygmatu organizacji zasobów wiedzy w społeczeństwie sieciowym?* W: *Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy*. IX Forum Informacji Naukowej i Technicznej. Katowice: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, [w druku]
126. Sosińska-Kalata B.: *Pracownik informacji: status i przygotowanie*. W: *Informacja naukowa: współczesność i przyszłość*. Pr. zb. pod red. W. Pindlowej. Warszawa: Wydaw. SBP. [w druku]
127. Sosińska-Kalata B.: *Osiemdziesiąt lat „Przeglądu Bibliotecznego” (Od redakcji)*. „Przegląd Biblioteczny” 2007 z. 1 (75) s. 5-6.

128. Soszyński J.: *Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi - kontynuacja i zmiany*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2006 T.1 s.5-8.
129. Soszyński J.: *Sacerdotium - Imperium - Studium. Władze universale w późnośredniowiecznych kronikach martyńskich*. [w druku, Oficyna Wydaw. ASPRA-JR]
130. Soszyński J. [współaut. L. P. Słupecki]: *Dwie lokacje miasta Czerska w XIV w.* „Wschodni Rocznik Humanistyczny”, 3/2006, s. 335-339.
131. Soszyński J.: *Przywilej ks. Janusza Starszego dla mieszczan czerskich z 1386 r.* Wyd. Jacek Soszyński. „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2006 nr 3 s. 340-342.
132. Soszyński J.: *Jan Dąbrówka*. W: *Encyclopedia of Medieval Chronicles*, (w druku w wydaw. E.J. Brill, Holandia)
133. Soszyński J.: *Paweł Włodkowiec*. W: *Encyclopedia of Medieval Chronicles*, (w druku jw.)
134. Soszyński J.: *Sędziwój of Czechel*. W: *Encyclopedia of Medieval Chronicles*. (w druku jw.)
135. Soszyński J.: *Wincenty of Kielcza*. W: *Encyclopedia of Medieval Chronicles*. (w druku jw.)
136. Soszyński J.: *Annales Miechowienses*. W: *Encyclopedia of Medieval Chronicles*, (w druku jw.)
137. Soszyński J.: *Chronicon Cracoviensis*. W: *Encyclopedia of Medieval Chronicles*. (w druku jw.)
138. Soszyński J.: *Chronicon Trzemesensis*. W: *Encyclopedia of Medieval Chronicles*, (w druku jw.)
139. Soszyński J.: *The Szamotoły Supplement*. W: *Encyclopedia of Medieval Chronicles*, (w druku jw.)
140. Soszyński J.: *Władze universale w późnośredniowiecznych kronikach powszechnych*. Warszawa 2006, 342 s.
141. Soszyński J. [tłum.]: *J. Kochanowski, A Capitalist City in a Communist Country: The Case of Zakopane*, (w druku)
142. Świątkowska T.: *Europejczycy mają głos. Szkice do problematyki europejskiego ruchu antyneoliberalnego*. W: *Europa w działaniu. O szansach i zagrożeniach dla projektu europejskiego*. Pod red. P. Żuka. Warszawa: Oficyna Naukowa 2007 s. 230-250.
143. Tobera M.: *Problematyka księgarska na studiach bibliotekoznawczych w Polsce*. „Wiadomości Księgarskie” 2007 nr3 s. 61-65.
144. Woźniak-Kasperek J.: *Katalogowanie przedmiotowe - kilka refleksji generalnych*. „Poradnik Bibliotekarza” 2006 nr9(678) s.3-7.
145. Woźniak-Kasperek J. [współaut. M. Kisilowska]: *Czy katalogowanie ma przyszłość? Dwugłos względnie uporządkowany*. W: *II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?” Łódź 19-21 VI 2006*. Mat. konf. EBIB nr16. [dok. elektr.] Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/biblio21/sesja2ref3> (dostęp 29.12.2006.)
146. Woźniak-Kasperek J. [współaut. M. Kisilowska]: *Czy katalogowanie ma przyszłość? Dwugłos względnie uporządkowany*. W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? II konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej*. Łódź, 19-21 VI 2006. *Materiały konferencyjne*. Łódź: Biblioteka Politechniki Łódzkiej 2006 s. 71-82.

148. Woźniak-Kasperek J.: *Czy katalogowanie ma przyszłość? Dwugłos względnie uporządkowany. Głos drugi: Czy katalogowanie przedmiotowe ma przyszłość.* W: *Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? Łódź, 19-21 czerwca 2006 r. Materiały konferencyjne.* Łódź 2006 s.76-82.
149. Woźniak-Kasperek J.: *Dobry tezaurus, czyli jaki?* „Notes Biblioteczny” 2006 nr 2(206) s. 47-57.
150. Woźniak-Kasperek J.: *Trudne dziecko, czyli o opracowaniu treściowym literatury pięknej.* W: *Od księgoznawstwa przez bibliotekoznawstwo do nauki o informacji XXI wieku. Księga pamiątkowa dedykowana prof. Annie Sitarskiej.* Białystok: Książnica Podlaska im. tukasza Górnickiego 2007 s. 307-318. Seria: „Z Prac Naukowych Książnicy Podlaskiej” nr3.
151. Woźniak-Kasperek J. [red.]: *Katalogowanie w języku haseł przedmiotowych KABA: podręcznik.* Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007. Cz. 3.
152. Woźniak-Kasperek J. [współred. J. Franke]: *Biblioteki cyfrowe: projekty, realizacje, technologie.* Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2007.
153. Zając M. [współred. G. Leszczyński, D. Świerczyńska-Jelonek]: *Książka Dziecięca 1990-2005. Konteksty kultury popularnej i literatury wysokiej.* Warszawa: Wydaw. SBP 2006. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: nr 84.
154. Zając M.: *Nurty i style w edytorstwie książki dziecięcej.* W: *Książka dziecięca 1990-2005. Konteksty kultury popularnej i literatury wysokiej.* Pod red. G. Leszczyński, D. Świerczyńska-Jelonek, M. Zając, Warszawa: Wydaw. SBP 2006, s. 163-176. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: nr 84.
155. Zając M.: *Książka obrazkowa: znana i nieznana* „Świat Książki Dziecięcej”, „Poradnik Bibliotekarza”, 3/2007 s. 1 -6.
156. Zając M.: *Bogumiła Staniów, Z uśmiechem przez wszystkie granice. Recepcja wydawnicza przekładów polskiej książki dla dzieci i młodzieży w latach 1945-1989, Wrocław 2006.* „Przegląd Biblioteczny” z. 4 2006 s. 510-514.
157. Zając M.: *Abadazad czyli propozycja dla „czytelników opornych”.* „Poradnik Bibliotekarza” 11/2006 s. 19.
158. Zając M.: *Eksperymenty edytorskie: słodko i kwaśno.* „Świat Książki Dziecięcej”, „Poradnik Bibliotekarza” 1/2/2007 s. 9-10.
159. Zając M.: *Dla psiarzy... i wszystkich ludzi.* „Poradnik Bibliotekarza” 1/2007 s. 33.
160. Zając M.: *Literatura dla dzieci niejedno ma imię.* „Poradnik Bibliotekarza” 12/2006 s. 28-29.
161. Zając M.: *Sztuka i filozofia dla dzieci.* „Świat Książki Dziecięcej”, „Poradnik Bibliotekarza” 4/2007 s. 4-6.
162. Zając M.: *Bromba internetowa.* „Świat Książki Dziecięcej”, „Poradnik Bibliotekarza” 1/2/2007 s. 10-12.
163. Zając M.: *Dzieci mają ubaw,* „Biblioteka Analiz” nr 22/2006 s. 26-27.
164. Zając M.: *Nagroda Andersena 2006 dla najlepszego ilustratora Wolfa Erlbrucha.* „Poradnik Bibliotekarza” 1/2007 s. 32-33.
165. Zając M.: *Wielka Brytania - „Becikowe książki”.* „Poradnik Bibliotekarza” 12/2006 s. 29-30.
166. Zybert E. B.: *Biblioteki - dynamiczne lokomotywy do społeczeństwa wiedzy. Światowy kongres bibliotek i informacji. 72 Konferencja ogólna IFLA (Seul, 20-24 sierpnia 2006 r).* „Przegląd Biblioteczny” 2006 z. 4 s. 493-506.

167. Zybert E. B.: *Problemy funkcjonalności bibliotek i ośrodków informacji oraz ich ewaluacji prezentowane na forum międzynarodowym*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2006 nr 3/4(294/295) s. 5-32.
168. Zybert E. B.: *Problemy jakości, efektywności i oceny wykonania w programie 72 Konferencji Generalnej IFLA w Seulu, 20-24 sierpnia 2006 r.* W: *Przenikanie i rozpowszechnianie idei. Zagadnienia międzynarodowego bibliotekoznawstwa porównawczego*. Seria III: ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa nr 4. Red. Maria Kocójowa. Kraków IINiB UJ, 2007. Materiały z konferencji: Przenikanie i rozpowszechnianie idei oraz doświadczeń. Kraków 4-5 czerwca 2007 r. (12 ss.)
169. Zybert E. B.: *Jakość w działalności bibliotek. Oceny-Pomiary-Narzędzia*. Warszawa: Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej 2007, 156 s.
170. Zybert E. B. [tłum.]: *Wytyczne dotyczące usług w bibliotekach dla dzieci*. Dok. elektron. Tryb dostępu: <http://www.ifla.org/VII/s10/pubs/Children-sGuidelines-pl.pdf> (dostęp dn. 5 XI 2007)

Wydawnictwa Instytutu

Serie wydawnicze

„**Nauka - Dydaktyka - Praktyka**” Edycję serii rozpoczęto w 1993 r. Jest to wspólne przedsięwzięcie IINSB i SBP. Przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego jest prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. W obrębie serii ukazały się ostatnio książki: dr Katarzyny Materskiej „*Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*” oraz dr. Jacka Puchalskiego „*Źródła do historii bibliotek w Polsce w latach 1918-1947. Studium bibliologiczne*”. Do tej pory ukazały się 94 pozycje.

„**Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi**” [poprzednio „**Z Badań nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi**”] Red. nauk. serii jest dr Jacek Soszyński. Głównym założeniem serii jest publikacja wyników badań księgoznawczych. Ostatnio ukazał się 1 tom pod nowym tytułem [poprzedni tytuł objął 23 tomy serii].

Czasopisma

„**Zagadnienia Informacji Naukowej**” - czasopismo poświęcone zagadnieniom rozwoju systemów informacyjnych, nowym technologiom informacyjnym oraz użytkownikom zbiorów. Przewodniczącym kolegium redakcyjnego jest prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. Red. naczelnym jest prof. dr hab. Bożena Bojar.

Działalność dydaktyczna Instytutu

W roku akademickim 2006/2007 Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW prowadził trzy podstawowe rodzaje studiów: studia licencjackie dzienne i zaoczne (trzyletnie), uzupełniające studia magisterskie dzienne i zaoczne (dwuletnie) oraz studia podyplomowe (2- i 3-semesterne). Na studiach licencjackich zaocznych prowadzona była również nauka w trybie rocznych intensywnych studiów indywidualnych (*ISI*) adresowanych do naj-

lepszyc absolwentów pomaturalnych studiów realizowanych w systemie szkół Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej oraz w Pomaturalnym Studium Informacji Naukowej, Archiwistyki i Księgarstwa.

Na wszystkich rodzajach studiów w IINSB UW w roku akademickim 2006/2007 kształciło się łącznie 1498 studentów i słuchaczy, z czego 1152 pomyślnie zaliczyło miniony rok akademicki. Natomiast 97 osób z *Roku A* ISI kontynuuje naukę w drugim semestrze. Dyplomy licencjackie uzyskało 76 studentów III roku studiów licencjackich dziennych i zaocznych. Studia licencjackie w trybie ISI pomyślnie ukończyły 132 osoby. W minionym roku akademickim dyplomy licencjackie uzyskało zatem łącznie 208 osób. Dyplomy magisterskie uzyskało 143 absolwentów uzupełniających studiów magisterskich (21 po studiach dziennych i 122 po studiach zaocznych). Świadectwa ukończenia studiów podyplomowych uzyskało łącznie 166 słuchaczy, a 87 kontynuuje naukę. Załączona tabela prezentuje ilościową charakterystykę studiów realizowanych w IINSB UW w minionym roku akademickim.

Rok i typ studiów	Liczba studentów,	Liczba studentów,
	którzy rozpoczęli naukę	którzy zaliczyli rok
Rok I studia lic. dzienne	102	76
: Rok II studia lic. dzienne	67	67
Rok ID studia lic. dzienne	63	54 (w tym 48 egz. lic.)
Rok I studia mgr. dzienne	70	58
Rok II studia mgr. dzienne	61	53 (w tym 21 egz. mgr.)
Rok I studia lic. zaoczne	92	53
Rok II studia lic. zaoczne	60	56
Rok III studia lic. zaoczne	54	47 (w tym 28 egz. lic.)
Studia lic. zintensyfikowane (ISI):	290	193 ukończyło, 97 w toku (132 egz. lic.)
Rok I studia mgr. zaoczne	161	149
Rok II studia mgr. zaoczne	204	180 (w tym 122 egz. mgr.)
i Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa	189	101 (88 kontynuuje)
Podyplomowe Studia Informacji Naukowej	25	23
Podyplomowe Studia Księgarstwa i Polityki Wydawniczej	30	12 (17 kontynuuje)
Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnej	30	30

Sprawozdanie, w części osiągnięć indywidualnych pracowników, zawiera tylko te dane, które zostały przez pracowników dostarczone.

Opracował na podstawie materiałów dostarczonych przez pracowników IINSB UW mgr Robert Brzóska - Sekretarz Naukowy IINSB UW

Brzóska R. [oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2006/2007. „Zagadnienia informacji Naukowej” 2007 nr 2(90) s.(w druku).*

Spis treści

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

Renata Aleksandrowicz KSIĄŻKA W ŻYCIU I KULTURZE POLAKÓW - 50 LAT SERII Z BADAŃ NAD CZYTELNICTWEM.....	3
Zofia Rudnik-Karwatowa, Zenon Mikos, Jarosław Bojar NOWOCZESNY SYSTEM INFORMACJI SŁAWISTYCZNEJ: ZADANIA, DOTYCHCZASOWE WYNIKI I PERSPEKTYWY	19
Milica Mirkulovska, Katerina Zdravkova BIBLIOGRAFIA JĘZYKA MACEDOŃSKIEGO ONLINE: DOŚWIADCZENIA I OSIĄGNIĘCIA (PRZYCZYNEK DO DYSKUSJI NAD SYSTEMEM INFORMACJI SŁAWISTYCZNEJ ISYBISLAW)	41
Oksana Ostapczuk JĘZYK INFORMACYJNO-WYSZUKIWAWCZY I PROBLEM EKWIWALENCJI SŁÓW KLUCZOWYCH JĘZYKOZNAWSTWA SŁAWISTYCZNEGO	54
Jana Papcunová OPRACOWANIE BIBLIOGRAFII CZESKIEGO JĘZYKOZNAWSTWA - PRZESZŁOŚĆ I TERAŻNIEJSZOŚĆ.....	64
Agnieszka Strzelecka POLE TEMATYCZNE ANTROPOLOGII W INFORMACJI NAUKOWEJ.....	70
Iwona Sójkowska, Filip Podgórski KRYTERIA OCENY ELEKTRONICZNYCH ŹRÓDEŁ INFORMACJI DECYDUJĄCE O ICH ZAKUPIE	79

II. RECENZJE I OMÓWIENIA

MARIA DEMBOWSKA. W KRĘGU BIBLIOGRAFII. BIBLIOTEKARSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ Renata Aleksandrowicz	91
PRAKTYCZNE ZASTOSOWANIE OPROGRAMOWANIA dLibra W BIBLIOTEKACH CYFROWYCH Łukasz Jastrząb	95

III. KRONIKA

IX OGÓLNOPOLSKIE WARSZTATY - JĘZYK HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH BIBLIOTEKI NARODOWEJ - NOWE SŁOWNICTWO, NAJNOWSZE USTALENIA METODYCZNE STOSOWANE W KATALOGACH BIBLIOTEK. UNIWERSALNA KLASYFIKACJA DZIESIĘTNA. ZMIANY W OPRACOWANIU RZECZOWYM I UPORZĄDKOWANIU KATALOGÓW Anna Stanis	98
WYMIANA INFORMACJI I ROZWÓJ PROFESJONALNYCH USŁUG INFORMACYJNYCH W EDUKACJI, NAUCE I KULTURZE NA RZECZ SPOŁECZEŃSTWA OPARTEGO NA WIEDZY Wiesław Babik	107
CO NAS CZEKA. CZYLI OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH NA TEMAT PRZYSZŁOŚCI BIBLIOTEK W POLSCE Jadwiga Sadowska	111
SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2006/2007 Robert Brzóska	119

Contents

I. THESIS, RESEARCH, MATERIALS

Renata Aleksandrowicz THE ROLES OF A BOOK IN POLISH LIFE AND CULTURE - 50TH ANNIVERSARY OF THE „Z BADAŃ NAD CZYTELNICTWEM” SERIES	3
Zofia Rudnik-Karwatowa, Zenon Mikos, Jarosław Bojar THE MODERN SYSTEM OF SLAVONIC INFORMATION: GOALS, RESULTS, PERSPECTIVES.....	19
Milica Mirkulovska, Katerina Zdravkova ONLINE BIBLIOGRAPHY OF THE MACEDONIAN LINGUISTICS: EXPERIENCES AND ACHIEVEMENTS (MATERIAL TO DISCUSSION ON THE SLAVONIC INFORMATION SYSTEM ISYBISUWV).....	41
Oksana Ostapczuk INFORMATION-RETRIEVAL LANGUAGE VS. THE PROBLEM OF EQUIVALENCE OF KEYWORDS FOR SLAVONIC LINGUISTICS	54
Jana Papcunová BIBLIOGRAPHY OF CZECH LINGUISTICS - HISTORY AND CURRENT TRENDS	64
Agnieszka Strzelecka A SUBJECT FIELD OF ANTHROPOLOGY IN INFORMATION SCIENCE	70
Iwona Sójkowska, Filip Podgórski EVALUATION CRITERIA USED IN PURCHASING ELECTRONIC INFORMATION SOURCES	79

II. REVIEWS

MARIA DEMBOWSKA. A RANGE OF BIBLIOGRAPHY, LIBRARY, AND INFORMATION SCIENCE Renata Aleksandrowicz	91
PRACTICAL APPLICATIONS OF dLibra SOFTWARE IN DIGITAL LIBRARIES Łukasz Jastrząb	95

III. CHRONICLE

9 TH NATIONAL WORKSHOP ON THE NATIONAL LIBRARY SUBJECT HEADINGS - NEW VOCABULARY. ACTUAL METHODOLOGY IN LIBRARY CATALOGUES. THE UNIVERSAL DECIMAL CLASSIFICATION. CHANGES IN INDEXING AND CATALOGUING Anna Stanis	98
INFORMATION EXCHANGE, AND DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL INFORMATION SERVICES IN EDUCATION, SCIENCE AND CULTURE FOR THE KNOWLEDGE SOCIETY Wiesław Babik	107
PERSPECTIVES - THE POLISH LIBRARIANS' ASSOCIATION CONFERENCE ON THE FUTURE OF LIBRARIES IN POLAND Jadwiga Sadowska	111
ANNUAL REPORT OF THE INSTITUTE OF INFORMATION AND BOOK SCIENCE, UNIVERSITY OF WARSAW, ACADEMIC YEAR 2006/2007 Robert Brzóska	119

